

PUBLICATIONS OF
THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

*Dissertations in Social Sciences
and Business Studies*

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

JANI KARHU

ESIKAUPUNGIN SYNTY

Tilallinen uudelleenrakentaminen Joensuun esikaupunkialueella 1960-luvulta 2000-luvulle

ESIKAUPUNGIN SYNTY

**TILALLINEN UUDELLEENRAKENTAMINEN JOENSUUN
ESIKAUPUNKIALUEELLA 1960-LUVULTA 2000-LUVULLE**

Jani Karhu

ESIKAUPUNGIN SYNTY

**TILALLINEN UDELLEENRAKENTAMINEN JOENSUUN
ESIKAUPUNKIALUEELLA 1960-LUVULTA 2000-LUVULLE**

Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies
No 225

University of Eastern Finland
Joensuu
2020

Grano Oy
Joensuu, 2020
Päätoimittaja/Sarjan toimittaja: Markus Mättö
Myynti: Itä-Suomen yliopiston kirjasto
ISBN: 978-952-61-3385-0 (nid.)
ISBN: 978-952-61-3386-7 (PDF)
ISSNL: 1798-5749
ISSN: 1798-5749
ISSN: 1798-5757 (PDF)

Tekijän osoite: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
PL 111, 80101 JOENSUU
FINLAND

Tohtoriohjelma: Aika, tila ja ympäristö yhteiskunnassa
-tohtoriohjelma

Ohjaajat: Professori Maria Lähteenmäki, FT
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
JOENSUU
SUOMI

Professori Tapio Hämynen, FT
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
JOENSUU
SUOMI

Esitarkastajat: Professori Laura Kolbe, FT
Humanistinen tiedekunta
Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Helsingin yliopisto
HELSINKI
SUOMI

Ma. professori, yliopistonlehtori Matti Enbuske, FT
Humanistinen tiedekunta
Historian, kulttuurin ja viestintätieteiden tutkimusyksikkö
Oulun yliopisto
OULU
SUOMI

Vastaväittäjä: Professori Laura Kolbe, FT
Humanistinen tiedekunta
Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Helsingin yliopisto
Helsinki
SUOMI

Karhu, Jani
Birth of a Suburb: the reconstruction of space in the suburban area of Joensuu from the 1960s to 2000s.
Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 2020
Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies; 225
ISBN: 978-952-61-3385-0 (print)
ISSNL: 1798-5749
ISSN: 1798-5749
ISBN: 978-952-61-3386-7 (PDF)
ISSN: 1798-5757 (PDF)

ABSTRACT

Urbanisation and its accompanying effects are one of the most current issues of debate globally. Urbanisation in Finland is perceived to have occurred through suburbanisation mainly following World War II. Due in part to its short history, Finnish urbanism is considered to be shallow with a strong undercurrent of rurality. Finnish urban sprawl, with suburban areas spreading into the countryside, has blurred the borders between urban and rural, town and countryside. This phenomenon can be recognised all over the world.

This study presents and evaluates urbanisation through suburban areas of detached houses from the 1960s to 2000s. The research tradition of this study is framed by the field of urban history and the most important conceptual tool is that of space as constructed by the geographer Doreen Massey. The main research question is: How has urban space been constructed in suburban Joensuu from the 1960s to 2000s?

This study focusses on the suburb of Reijola. Reijola is approximately 8 kilometres from the centre of Joensuu and was a part of neighbouring Pyhäselkä municipality until 2009 when the latter municipality was merged with the former. The research data has been compiled along with some supporting data from other suburban areas, including Lehmo in Kontiolahti and Ylämylly in Liperi. The main data consists of survey materials gathered from the residents of the aforementioned suburban areas, interview materials from municipal officers and politicians and interview materials from residents of Reijola. Supporting data consists of archival material, newspaper publications and statistics.

The conclusion reached is that as a result of urbanisation, people's relationships with urbanism and the urban environment have changed. People living in suburban areas still express a view and maintain a state of mind that is somewhere between urban and rural, but inevitably they are leaning increasingly towards the urban. In Reijola the construction of urban space started with the very first zoning plans and over the decades the old countryside village turned urban. The main idea behind zoning and constructing urban space in Reijola was to connect the benefits of rurality with the benefits of urbanism. This idea had its roots in the needs and ideals of the people who wished to live in a suburban area and was motivated by the search of Pyhäselkä municipality for growth and vitality. Together this resulted in the construction of urban space in a new way. This urban space has its foundations not in urbanism itself, but in features considered rural. Indeed, as this study highlights,

these countryside features are always connected with a lifestyle that demands urban attributes – residents do not want one without the other.

Key words: Urbanization, suburban areas, urban space, housing, zoning

Karhu, Jani
Esikaupungin synty. Tilallinen uudelleenrakentaminen Joensuun esikaupunkialueella 1960-luvulta 2000-luvulle.
Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 2020
Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies; 225
ISBN: 978-952-61-3385-0 (print)
ISSNL: 1798-5749
ISSN: 1798-5749
ISBN: 978-952-61-3386-7 (PDF)
ISSN: 1798-5757 (PDF)

TIIVISTELMÄ

Kaupungistuminen eri vaikutuksineen ja kerrannaisilmiöineen on yksi ajankohtaisimmista puheenaiheista sekä Suomessa että maailmalla. Suomen kaupungistumisen katsotaan tapahtuneen esikaupungistumalla, painottuen toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Osaksi tästä lyhyestä historiasta johtuen suomalaisen kaupunkilaisuuden on katsottu olevan ohutta, maaseutuun ja maalaisuuteen nojautuvaa. Kaupungistumisen eteneminen ja kaupunkiympäristöjen hajautuminen esikaupunkeihin on hämärtänyt kaupungin ja maaseudun rajoja monella tasolla sekä Suomessa että ympäri maailmaa.

Tämä tutkimus analysoi kaupungistumista pientalovaltaisella esikaupunkialueella 1960-luvulta 2000-luvulle. Tutkimuksen tausta ja teoreettinen viitekehys rakentuvat kaupunkihistorian traditiolle ja tärkeimpänä käsitteellisenä työkaluna analyysissä sovelletaan Doreen Maseyn muotoilemaa tilan käsitettä. Tutkimuskysymys on: Miten kaupunkitilaa on rakennettu Joensuun omakotitalovaltaisilla esikaupunkialueilla 1960-luvulta alkaen?

Tutkimus on rajattu käsittelemään erityisesti Joensuun kantakaupungin kupeessa sijaitsevaa entisen Pyhäselän kunnan Reijolan taajamaa. Reijolaa koskevia havaintoja on täydennetty Kontiolahden kunnan alueella sijaitsevaan Lehmoon ja Liperin kunnassa sijaitsevaan Ylämyllyyn liittyvillä aineistoilla. Aineistona on käytetty taajamien asukkaille suunnattuja postikyselyitä, viranomais- ja luottamushenkilöhaastatteluita, asukashaastatteluita, arkistolähteitä, sanomalehtiä ja tilastoja.

Johtopäätöksinä esitetään, että kaupunkitilaa asumistoiveillaan ja käytännöllään merkityksellistävän ja rakentavan ihmisen itseasemointi on yhä enemmän kaupungin ja maaseudun välissä, yhtä aikaa molempia, mutta kuten käsillä oleva tutkimus osoittaa, vääjäämättömästi yhä enemmän kaupunkimaisten lähtökohtien mukaista. Reijolassa kaupunkitilan rakentaminen aloitettiin ensimmäisistä suunnitelmista alkaen tavoitellen pientalovaltaista nukkumalähiötä kaupungissa työssäkäyville ihmisille. Maaseutukylästä rakennettiin kaupunkialueen osa, jonka suunnittelun periaatteena oli kovaan kysyntään perustuva väljyyden ja luonnonläheisyyden yhdistäminen kaupunkikeskustaan. Tavoitteena ei ollut kaupungin ja maaseudun eriyttäminen vaan yhdistäminen. Reijolassa rakennettiin uutta kaupunkitilaa esikaupungin asukkaiden asumistoiveiden, tilallisten merkityksenantojen ja kunnan kaavoituksellisten periaatteiden yhteisvaikutuksessa. Tästä syystä on perusteltua väittää, että suomalaisessa kaupunkilaisuudessa ei ole kyse kulttuurin ohuudesta ja maaseutumaisuudesta, vaan erityisestä tavasta jäsentää urbaania tilaa. Tuossa uudelleenrakennetussa

kaupunkitilassa väljyyttä ja luonnonläheisyyttä katsotaan lähtökohtaisesti urbaanista näkökulmasta.

Avainsanat: Kaupungistuminen, esikaupungit, kaupunkitila, asuminen, kaavoitus

ALKUSANAT

Käsillä olevan tutkimuksen ensimmäiset askeleet otettiin vuonna 2004 professori Tapio Hämyksen kysyessä tutkimusaiheittani silloin proseminaariksi kutsutussa harjoitustutkielmassa. Totesin, että jokin paikalliseen ympäristöön liittyvä aihe voisi olla mielenkiintoinen ja tähän professori Hämynen vastasi: ”Ota tuo Reijola, minä olisin sitä halunnut jossakin välissä tutkia, mutta ei ole ollut mahdollisuutta.” Koska olin viettänyt suurimman osan lapsuudestani ja osan aikuisiästäni Reijolassa, ehdotettu aihe kiinnosti välittömästi. Proseminaarissa aloitettu tutkimustyö eteni maisteriksi valmistumisen jälkeen väitöskirjatyöksi, muutti matkan varrella muotoaan kerran jos toisenkin, ja on nyt viimeinkin valmistumassa.

Väitöstutkimukseni näkökulmaksi muotoutui kaupungistuminen, ja tämän ilmiön sisällä pientalovaltaisten esikaupunkien rooli kaupunkitilan tuottamisessa ja muutoksessa. Itselleen tutun alueen ja osittain itse eletyn aikakauden tutkimisen etu oli etenkin siinä, että konteksti oli tuttu. Toisaalta täytyi pitää varansa sortumasta tulkitsemaan aineistoa liiaksi omista lähtökohdistaan käsin.

Kokonaisuutta arvioiden koen, että läheinen suhteeni tutkimusaiheeseen on ollut tutkimusta eteenpäin vievä voimavara. Kodistani pääsi kävelylle joko päällystetyille kaduille omakotitalojen lomaan tai peltojen varsille lehmiä ihmettelemään. Pyöräilymatka Joensuun torille vei 25 minuuttia. Asuinympäristön maisemallinen ja kulttuurinen monipuolisuus kiehtoi myös ammatillisesti. Mikä Reijola oikein oli ja miksi? Tutkimustyön edetessä olen saanut kysymyksiini joitakin vastauksia, ja niitä olen tässä kirjassa pyrkinyt esittelemään. Uusiakin kysymyksiä on herännyt.

Nyt on tärkeää huokaista ja esittää kiitokset. Kiitän minua ammattitaidolla ja kärsivällisyydellä ohjannutta professori Maria Lähteenmäkeä ja väitöstyön alkuun saattanutta Tapio Hämystä. Kiitän tuesta ja kannustuksesta Historia- ja maantieteiden laitoksen, Karjalan tutkimuslaitoksen, Greenzone-projektin, sekä Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen kollegoita. Olette parhautta! Kiitän tutkimustani rahoittaneita tahoja: Pohjois-Karjalan rahastoa, Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiötä, Koneen Säätiötä, Suomen Akatemiaa ja Historia- ja maantieteiden laitosta. Kiitän kaikkia yhteistyötahoja: Joensuun kaupunkia, Kontiolahden kuntaa ja Liperin kuntaa. Aineistoni ei olisi ollut mahdollinen ilman tutkimuksestani kiinnostuneita ihmisiä, eli kiitän kaikkia haastateltuja ja kyselylomakkeeseen vastanneita. Kiitän myös työni esitarkastajia, professori Laura Kolbea ja yliopistonlehtoria Matti Enbuskea arvokkaista kommentteista. Lopuksi kiitän tuesta ja kannustuksesta perhettäni, etenkin rakasta vaimoani Riikkaa ja tytärtäni Vilinaa. Teidän myötänne olen ymmärtänyt mikä elämässä on tärkeintä.

Kontiolahdella 14.4.2020

Jani Karhu

SISÄLLYS

ABSTRACT	7
TIIVISTELMÄ	9
ALKUSANAT	11
1 JOHDANTO	17
1.1 Tutkimusasetelma	21
1.2 Tutkijapositio	25
1.3 Teoreettinen viitekehys.....	26
1.4 Esikaupunki tutkimuskäsitteenä	32
1.5 Suomalainen kaupunki ja kaupunkilaisuus	35
1.6 Kyselylomake ja teemahaastattelu tutkimusmenetelminä.....	38
1.7 Tutkimusperinne	43
2 LÄHDEAINEISTO JA SEN ERITYISPIIRTEET	51
2.1 Kyselylomakeaineisto.....	51
2.2 Haastatteluaineisto.....	56
2.3 Arkisto- ja sanomalehtiaineisto	57
3 TULKINTOJA KAUPUNKIHISTORIASTA	60
3.1 Suomalaisen kaupunkilaitoksen lyhyt historia	61
3.2 Kaupungistumisen vertailua	66
3.3 Suomalainen lähiö puutarhakaupungeista kompaktikaupunkiin	69
3.4 Pientalovaltaisten esikaupunkien kehitysvaiheita	73
4 JOENSUUN SEUTU ESIKAUPUNGISTUMISEN KUVAAJANA	79
4.1 Maakunnan yksinvaltiias	79
4.2 Maakuntakeskuksen laajentumiseen pyrkivä kaupunkipolitiikka ja esikaupungit	81
4.4 Joensuun esikaupunkialueet Lehmo, Reijola ja Ylämylly.....	85
4.4 Pyhäselän kunta osana Joensuun seutua	91
5 PYHÄSELKÄ KAUPUNKITILAN RAKENTAJANA	95
5.1 Maankäyttöpolitiikan lähtökohdat Pyhäselässä.....	95
5.2 Reijolan ristiriitainen suhde Pyhäselkään.....	98
5.3 Esikaupungin alku Reijolassa	100
5.4 Reijolan kehitys pientaloesikaupungiksi	105
5.5 Pyhäselän kaavoitus- ja kuntasuunnittelu Reijolan kehityksen ohjaajana.....	113
6 ESIKAUPUNKI JA SEN ASUKKAAT JOENSUUN SEUDULLA 1960-LUVULTA 2000-LUVULLE	125
6.1 Reijola kyselytutkimusaineiston valossa	125
6.2 Tilasta taajamaksi – yhteisön muutos	135
6.3 Reijolan tilalliset ulottuvuudet asukkaiden näkökulmasta	145
6.4 Yhteisön tila Reijolassa	172
6.5 Asukkaiden suhtautuminen ja osallisuus Reijolan kehittämiseen	177

7 KAUPUNKITILAN UDELLEENRAKENTAMINEN JOENSUUN ESIKAUPUNKIALUEILLA	182
JOHTOPÄÄTÖKSET	192
HENKILÖHAKEMISTO	197
LÄHDELUETTELO	199
LIITTEET	212

KUVIOT

Kuvio 1.	Kaupunkiväestön osuus Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Venäjällä ja Saksassa 1960–2015, prosenttia	67
Kuvio 2.	Pyhäselän työpaikkaomavaraisuus 1980–1995.....	109
Kuvio 3.	Asukastiheys Reijolassa ja Hammaslahdessa 1980–2000.....	112
Kuvio 4.	Reijolan ja Hammaslahden pinta-alan kehitys 1980–2000	118
Kuvio 5.	Rakennusten määrä Reijolassa ja Hammaslahdessa 1980–2000 ..	119
Kuvio 6.	Joensuun, Kontiolahden ja Liperin 15-vuotta täyttäneen väestön koulutusaste 2012	127
Kuvio 7.	Työ tai opiskelupaikan sijainti.....	129
Kuvio 8.	Kotitalouksien bruttotulot Reijolassa, Lehmossa ja Ylämyllyllä 2012	132
Kuvio 9.	Reijolaan muuttaneiden tulosuunta.....	134
Kuvio 10.	Reijolaan muuttaneiden tuloalueet eri aikoina	137
Kuvio 11.	Suhtautuminen asuinalueen muutokseen.....	142
Kuvio 12.	Asumisaika ja suhtautuminen muutokseen.....	143
Kuvio 13.	Kehityskokemukset suhteessa asuinaluekuvailuihin	151
Kuvio 14.	Joensuun kantakaupungin merkitys suhteessa asuinaluekuvailuihin	152
Kuvio 15.	Joensuun kantakaupungin merkitys nykyisen asumisen kannalta...	154
Kuvio 16.	Asuinympäristön maaseutumaisuuden ja kantakaupungin tärkeyden välinen suhde	155
Kuvio 17.	Vastaaajien kokemukset maalaisuudesta ja kaupunkilaisuudesta....	157
Kuvio 18.	Maalais- ja kaupunkilaiskokemukset suhteessa kantakaupungin läheisyyden tärkeyteen.....	160
Kuvio 19.	Maalais- ja kaupunkilaiskokemukset suhteessa asuinympäristön kaupunkimaisuuteen.....	161
Kuvio 20.	Maalais- ja kaupunkilaiskokemukset suhteessa asuinalueen kuvailuihin	162
Kuvio 21.	Käsitykset Reijolan asukkaista.....	173
Kuvio 22.	Kokemukset ryhmään kuulumisesta yhteisön sisällä.....	174
Kuvio 23.	Erilaiset ryhmät yhteisön sisällä.....	176
Kuvio 24.	Reijolan kehittäminen kuntaliitoksen jälkeen.....	179
Liitekuvio 1.	Kaavoituksen lainsäädännöllisen etenemisen yleispiirteet 1900-luvulta 2000-luvulle	223
Liitekuvio 2.	Lehmolaisten suhtautuminen tapahtuneeseen kehitykseen.....	224
Liitekuvio 3.	Ylämyllyläisten suhtautuminen tapahtuneeseen kehitykseen	224

KARTAT

Kartta 1.	Joensuun seutu ja esikaupunkitaajamat vuonna 2015	24
Kartta 2.	Pientaloalueet Suomessa 2015	77
Kartta 3.	Lehmo, Reijola ja Ylämylly vuodesta 1980 vuoteen 1990 ja Joensuun seudun pientaloalueet vuonna 1990.....	89
Kartta 4.	Joensuun seudun pientaloalueet 2015	90
Kartta 5.	Reijola 1974	103
Kartta 6.	Reijola 1980	106
Kartta 7.	Reijolan rakennusalueet 1970-luvulta 2000-luvulle	110
Kartta 8.	Reijola 2010	111

Karttaliite 1.	Joensuu, Pyhäselkä Liperi ja Kontiolahti vuonna 2008 ennen Pyhäselän liittymistä Joensuuhun	228
----------------	--	-----

TAULUKOT

Taulukko 1.	Erillisten pientaloasuntojen ja kerrostaloasuntojen rakentamismäärät Suomessa 1921–2009	75
Taulukko 2.	Esikaupunkialueiden, esikaupunkikuntien ja kuntakeskusten väestökehitys 1960–2010	88
Taulukko 3.	Reijolan hyvät ja huonot puolet kyselyn vastauksissa	165

Liitetaulukko 1.	Pientaloasuntojen, rivitaloasuntojen ja kerrostaloasuntojen rakentaminen kaupunkiseutukunnittain 1960–2009.....	225
------------------	--	-----

VALOKUVAT

Kuva 1.	Reijolan ensimmäinen kaava	104
Kuva 2.	Näkymä Reijolan liikekeskuksesta etelään kesällä 2002	168
Kuva 3.	Näkymä Reijolan liikekeskuksesta etelään lokakuussa 2018	168
Kuva 4.	Reijolan ensimmäisen kaavan rakennusvaihe 1960–1970-luvun taitteesta lokakuussa 2018.....	168
Kuva 5.	Väljä ja luonnonläheinen asuinkortteli 1980-luvulta lokakuussa 2018	169
Kuva 6.	Tiivistysrakentamista rivitalokorttelin muodossa 1990-luvulta lokakuussa 2018	169
Kuva 7.	2000-luvulla rakennettua pientaloaluetta	170
Kuva 8.	Reijolan liike- ja palvelukeskus lokakuussa 2018	170
Kuva 9.	Reijolan keskustaa lokakuussa 2018	171
Kuva 10.	Reijolan ja Joensuun kantakaupungin välissä sijaitsevan Karhunmäen asuinalue lokakuussa 2018	171
Kuva 11.	Tiivistä pientaloaluetta Karhunmäessä lokakuussa 2018	172

1 JOHDANTO

Sanomalehti *Karjalainen* kirjoitti lokakuussa 1990 Joensuun kantakaupungin kupeessa sijainneesta Reijolan taajamasta ”Mulon kaupunkina”. 1800-luvulla Mulon kylässä asuneesta Reijonen-nimisestä isännästä ja hänen maatilastaan nimen saanut Reijolan taajama oli 1990-luvun alussa kasvanut Pyhäselän kuntakeskusta suuremmaksi, ja se kuului toiminnallisesti Joensuun kaupunkiympäristöön. Taajama oli kasvanut osaksi kaupunkia ja kaupunki osaksi taajamaa siinä määrin, että *Karjalaisen* artikkelissa haastateltu Pyhäselän kunnanjohtaja puhui Reijolasta Mulon kaupunkina tai kaupunginosana. Kaupungistuminen oli saavuttanut 1500-luvulta asutun Mulon maaseutukylän, noin 20 vuotta Reijolan rakentamisen alkamisesta.¹

Kaupungistuminen eri vaikutuksineen ja kerrannaisilmiöineen on yksi viime vuosien ajankohtaisimmista puheenaiheista.² Aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistunut muuttoliiketutkija Timo Aro ilmaisi käsityksensä *Helsingin Sanomissa* kaupungistumisen olevan ”väijäämätöntä”.³ Ilmiö puhuttaa myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Joensuussa kaupunki halutaan pitää mukana kaupunkialueiden kasvutrendissä, ja kaupunkiseudun kasvu onkin ollut voimakasta.⁴

Viestinnän professori Anu Kantola kirjoitti tammikuussa vuonna 2017 julkaistussa *Helsingin Sanomien* kolumnissaan yhteiskunnan tarvitsevan kaupunkia ja ”maalaisen häviävän tämän taistelun”. Samalla Kantola analysoi kaupungistumisen vaikutuksia ihmisten identiteetteihin, erityisesti niiden jakautumiseen maaseudun ja kaupungin välillä. Kantola toteaa: ”Vähitellen olisi ajateltava, että emme tarvitse vakaata ja vankkumatonta alkuperäistä identiteettiä vaan joustavan, kimmoisan ja uteliaan minuuden. Siinä voi olla monenlaisia aineksia, joita ei tarvitse lohkoa erillisiksi osiksi. Emme ole joko maalaisia tai kaupunkilaisia vaan sekä maalaisia että kaupunkilaisia.”⁵ Samaan ilmiöön liittyen syksyllä 2019 mediaan nousi kirjoituksia ”citymaalaisista.” Citymaalaiset ovat kaupunkilaisia, jotka haluavat elää luonnon keskellä maalla, mutta pitää kiinni myös kaupunkielämästä.⁶

Kantolan ajatukset konkretisoituvat käsillä olevan tutkimuksen aineistossa. Kaupungistuminen on muuttanut kaupunkitilaa, ja samalla kaupunkitilaa aktiivisesti muuttavan ihmisen itseasemointi on yhä enemmän kaupungin ja maaseudun välissä.

¹ Pyhäselästä asuinkunta- sisällään ”Mulon suurehko kaupunginosa”, Jorma Siekkinen, *Karjalainen* 27.10.1990.

² ”Kaupungistuminen ja dynamiikka” oli yksi vuoden 2016 valtioneuvoston valitsemia ”strategisen tutkimuksen” teemoja, ja esimerkiksi Helsingin Sanomissa kaupungistumiseen liittyvää keskustelua on käyty aktiivisesti. Ks. esim. Kaupungistuminen on hyvä bisnes – varsinkin terveysala hyötyy kaupunkilaisten ylipainosta ja sairauksista, Annukka Oksanen, HS, 10.9.2016; Kaupungistuminen ei takaa elinvoimaisuutta, Ari Lehtinen & Ilkka Pyy, HS, 20.7.2017; Pääkirjoitus, HS, 17.5.2017.

³ Suomen maaseudulta lähdeissä jopa satojatuhansia ihmisiä – ”taantuma on työntänyt väkeä kaupunkeihin”, Jukka Harju, HS, 30.8.2015.

⁴ Asuntorakentaminen Joensuussa Suomen huipputasoa, Marita Jalkanen, *Karjalainen*, 28.9.2017; Pääkirjoitus, *Karjalainen*, 7.10.2017.

⁵ Monella on kaksi minää, jotka eivät puhu toisilleen, Anu Kantola, HS, 17.1.2017.

⁶ Citymaalaisuus ilmiönä kasvaa, Teija Uitto, Vakka-Suomen Sanomat, 15.10.2019.

Yhtä aikaa molempia, mutta kuten käsillä oleva tutkimus osoittaa, asemointi on yhä enemmän kaupunkimaisten lähtökohtien mukaista.

Kaupungistuminen ja sen vaikutukset eivät puhuta vain Suomessa. Kaupungistuminen on kansainvälinen megatrendi, joka muuttaa yhteiskuntia ympäri maailmaa. Kaupunkialueet kasvavat kiihtyvällä vauhdilla etenkin Aasiassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa.⁷ Maailmanlaajuisesti kaupunkiväestön määrä ylitti maaseutuväestön määrän vuonna 2008, ja vuoteen 2050 mennessä kaupunkiväestön osuuden odotetaan saavuttavan 70 %. Kaupunkien kasvu tulee olemaan kiivaampaa kuin väestönkasvu, ja kaupunkiympäristöt tulevat näyttelemään kriittisen tärkeää roolia 2000-luvun yhteiskunnallisissa kysymyksissä.⁸

Yhdysvalloissa urbanisoitumiseen liittyvät ilmiöt ovat olleet jo pitkään tutkimuksen kohteena. Yksi amerikkalaisen unelman perikuvista, keskiluokkainen lähielämä eri muotoineen, on olennainen osa kaupungistumista ja sen tutkimusta. Kaupungin ja maaseudun hämärtyminen, kasvavat esikaupunkialueet ja pendelöinti⁹ ovat tuttuja kaupungistumiseen liittyviä ilmiötä niin Keski-Euroopassa, Yhdysvalloissa kuin Suomessakin.¹⁰

Aasiassa kaupunkien kasvu on ollut voimakasta erityisesti Kiinassa, jossa teollistuminen ja kaupunkien kasvu on johtanut yhä kiihtyvämpään keskusteluun maankäytöstä ja kaupungistumisen lieveilmiöistä.¹¹ Verrattuna esimerkiksi alun alkaenkin usein väliin pohjoisamerikkalaisiin kaupunkiin, kiinalaiset kaupungit rakennettiin tiiviiksi. Siellä 1980-luvun lopulla suoritettua maareformin jälkeen lukemattomat kiinalaiset kaupunkiympäristöt ovat laajentuneet monikertaisiksi esikaupunkialueille ja pirstaloituneet.¹²

Suomessa kaupungistuminen alkoi varsinaisesti toisen maailmansodan jälkeen, ja todellisuudessa kysymys oli esikaupungistumisesta. Suuri maalta kaupunkiin muutto synnytti erityisesti pääkaupunkiseudun kerrostalolähiöt, metsälähiöt ja aluerakentamisen tuottamat kompaktikaupungit.¹³ Mutta oli kaupunkialueiden kasvu todellisuutta muuallakin: lähes kaikissa Suomen kaupungeissa rakennettiin 1960-luvulta alkaen lähiöitä. Uusia esikaupunkialueita syntyi, tai vanhat alueet kasvoivat kiinni kantakaupunkiin.¹⁴

1800-luvulla kaupungit olivat pinta-alaltaan pieniä ja tiiviisti rakennettuja, selkeästi ympäröivästä maaseudusta erottuvia asutuksen, kaupan, kulttuurin ja hallinnon keskuksia. Nykyään kaupunkien olemus on kunta- ja muiden alueliitosten sekä lähiöiden myötä hyvin erilainen.¹⁵ Kaupunkia, lähiötä ja maaseutua ei välttämättä erota toisistaan.

⁷EEA 2015, Global megatrends: Towards a more urban world: <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/global/urban-world>. Luettu 13.5.2019.

⁸Birch & Wachter 2011, 3.

⁹Pendelöinti tarkoittaa asuinpaikkakunnan ja työssäkäyntipaikkakunnan välistä työmatkaliikennettä.

¹⁰Mm. Hayden 2004; Sandul 2014; Crump 2003; Lacour & Puissant 2007; Woods 2009.

¹¹Mm. Zhang, Mount & Boisvert 2000; Wang, Hui, Chguill & Jia 2015; Kuang, Liu, Dong, Chi & Zhang 2016.

¹²Yeh 2011, 77–78.

¹³Salokorpi 1984, 315–324; Hankonen 1994, 17, 26.

¹⁴Hankonen 1994; Hurme 1991, 174–178.

¹⁵Niemi 2004, 4–5.

Toinen viime vuosien puheenaihe on liittynyt suomalaisten asumisihanteisiin. Humeristisesti ilmaistuna ihmiset haluavat asua omakotitalossa järven rannalla maaseudun rauhassa keskellä kaupunkia. Ristiriitaisen utopian taustalla on kuitenkin aivan todellisia asioita. Omakotitaloasumiseen liittyvä kulttuuri on vaikuttanut yhdyskuntien rakenteeseen ja monin paikoin kaupunkiseutujen hajanaisuuteen. Omakotitaloasumisen suosioista johtuen kaupunkialueille on kaavoitettu runsaasti pientaloalueita ja kantakaupunkien kylkeen on rakennettu pientalovaltaisia esikaupunkeja.¹⁶

Matti Kortteinen, Martti Tuominen ja Mari Vaattovaara kirjoittivat kyselytutkimuksessa esiin nousseesta ristiriitaisesta ihanneasumisen mallista. Heidän esittelemäänsä asumistavoista ja ihanteista kumpuavaan kaupunginläheisen pientaloasumisen yhtenäiskulttuuriajatukseseen otti kriittisesti kantaa Kimmo Lapintie. Artikkelissaan Lapintie pohti asumistavoitteen ja yhdyskuntasuunnittelun suhdetta sekä asumisihanteiden ja ihmisten motiivien teoreettisia lähtökohtia. Lapintie ei suoraan kiistänyt ajatusta ihanneasumisesta, mutta pyrki hahmottelemaan paremmin todellisuutta vastaavia tulkintamalleja kyselyaineistojen analysointiin.¹⁷

Kortteisen ja kumppanien tutkimus osui ajankohtaan, jolloin Suomessa puhuttiin Nurmijärvi-ilmiöstä. Sillä tarkoitetaan muuttoliikkeen suuntautumista keskusta-kaupunkien läheisyydessä olevaan pientalovaltaiseen asuin- ja elinympäristöön. Voimakkaimmillaan ilmiö oli vuosina 2005–2008.¹⁸ Tuolloinen pääministeri Matti Vanhanen (kesk.) visioi suurimpia kaupunkeja ympäröivistä ”puutarhataajamista”, joissa suomalaisten unelma hyvästä asumisesta ja elämästä toteutuisi. Vanhanen asui itsekin Nurmijärvellä, mistä ilmiökin sai nimensä.¹⁹ Taloudellisen taantumisen vuoksi Nurmijärvi-ilmiö laantui vuodesta 2008 alkaen, ja etenkin 2010-luvulla keskusta-asumisen suosio oli jälleen nousussa²⁰, mutta yhtä kaikki, omakotitaloasuminen kaupunkialueella säilytti suosiotaan myös talouslaman aikana.²¹ Taloussuhdanteiden parantua Nurmijärvi-ilmiön voimistumisesta on ollut jälleen merkkejä.²²

¹⁶Anttila 2015, 228–232; Viinikainen & Puustinen 2000; Kumpulainen 1993, 104.

¹⁷Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005, 123–124; Lapintie 2010; erilaisista asumispreferensseistä ja niiden yleisyydestä ks. esim. Strandell 2011.

¹⁸Aro 2017.

¹⁹Houkuttaako Nurmijärvi-idylli taas? Muuttoliike jakaa kehyskunnat voittajiin ja häviäjiin, Terhi Toivonen, 29.10.2017, Ylen uutisartikkelissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9898476>. Luettu 25.10.2017.

²⁰Uusimmassa, vuoden 2016 aineistoon perustuvassa asumisbarometrissa nousi esille erityisesti asumistavoitteen urbanisoituminen, eli keskustamaisen kerrostaloasumisen suosion kasvu ja omakotitaloasumisen väheneminen. Trendi näkyy asumispreferenssien ohella esimerkiksi palvelutavoissa. Kahvilat ja ravintolat nousivat uusimmassa kyselyssä ensimmäistä kertaa toivotuimmaksi palveluksi asuinalueelle. Strandell 2017, 3.

²¹Ibid; Esimerkiksi Joensuussa on 2010-luvulla avattu kaksi uutta isoa omakotitaloaluetta rakentamiselle ja tontit ovat olleet kysytyjä. Asumisesta Joensuun seudulla ks. sanomalehti *Karjalaisen verkkouutiset*: Karhunmäki Joensuun suosituin tonttialue, Maija Yrjölä, 5.1.2012, <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/2464-karhunm%C3%A4ki-joensuun-suosituin-tonttialue> sekä Joensuu laajenee Multimäen suuntaan, Ritva Melentjeva, 28.3.2012, <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/4897-joensuu-laajenee-multim%C3%A4en-suuntaan>. Luettu 25.10.2017. Lisäksi ks. Joensuun alueelliset väestötilat Joensuun kaupungin sivuilta: <http://www.joensuu.fi/tilastoja-joensuusta>. Luettu 25.10.2017. Omakotitalon suosioista suhteessa muihin asumismuotoihin ks. myös Strandell 2017, 86–87.

²²Nurmijärvi-ilmiö voimistuu taas – tässä ovat pärjääjät ja sinnittelijät, Jukka Nurmilaakso, 10.12.2017, Helsingin Uutiset: <https://www.helsingin uutiset.fi/artikkeli/588042-nurmijarvi-ilmio-voimistuu-taas-tassa-ovat-parjaajat-ja-sinnittelijat>. Luettu 14.5.2019.

Kaupungit, kaupunkien kasvu ja kaupunkilaisuus puhuttavat, ja niitä on pyritty määrittelemään. Eino Jutikkala määritteli Suomen kaupungistumisen tapahtuneen esikaupunkien rakentamisen sitä seuranneiden alueliitosten sekä voimakkaan muutoliikkeen myötä. Tällä Jutikkala tarkoitti myös toisen maailmansodan jälkeen alkaneen ja 1960-luvulla kiihtyneen rakennemuutoksen aikaansaamaa maalta kaupunkiin muutttoa ja kaupunkien lähimetsiin syntyneitä kerrostalolähiöitä.²³ Johanna Hankonen tiivistää ilmiön 1994 julkaistussa väitöskirjassaan seuraavasti: ” Suomi ei urbanisoitunut traditionaalisessa mielessä, vaan suburbanisoitui.”²⁴ Kirjassa *Suomalaisten symbolit* (2005) Laura Kolbe kiteyttää tyypillisen suomalaisen kaupunkimaiseman metsän ja kaupungin kohtaamispiesteeseen, esikaupunkiin ja lähiöön.²⁵

Lähiöiden rakentaminen oli käytännössä se tapa, jolla kaupungistumiseen liittyvä asuntotuotannon tarve tyydytettiin. Niin sanottujen gryndereiden rakentamat elementtitalot nousivat uuden rakennustekniikan siivittäminä kiivailla aikatauluilla keskustojen ulkopuolisille metsä- ja peltoalueille.²⁶ Nopeasti käynnistyi myös keskustelu tällaisiin asuinalueisiin liitetyistä ongelmista.²⁷

Matti Kortteinen nosti esille klassikoksi nousseessa tutkimuksessaan maalta lähiöihin muuttamiseen liittyneen elämäntapamuutoksen.²⁸ Aluksi ylistetyt lähiöt olivat 20 vuodessa muuttuneet synonyymeiksi sosiaalisten ongelmien kasautumiselle.²⁹ Avaruuteen, luontoon, tietynlaisiin sosiaalisiin verkostoihin ja rooleihin tottuneet suomalaiset eivät osanneet elää kaupungissa. Tästä huolimatta kaupungistuminen on jatkunut vaihtelevalla volyymilla 1960-luvulta asti. Vuonna 2017 kaupunkialueilla asuvien osuus kaikista suomalaisista oli 70 %.³⁰

Kaupunkialueille suomalaisia on vetänyt työ ja opiskelu. Asukasmäärien kasvu on kasvattanut myös kaupunkialueita. Uusia lähiöitä ja esikaupunkeja on noussut lähes kaikkien kaupunkien keskusalueiden ympäristöön.³¹ Kaikki lähiöt ja esikaupungit eivät kuitenkaan ole harmaita kivikyliä ja tai sosiaalisten ongelmien leimaamia. Kaupunkien läheisyyteen rakentuneet pientaloalueet muodostavat oman lähiötyyppinsä. Näillä alueilla kiteytyy jopa suomalaiseksi ”ihanteeksi” luonnehdittu³² tavoite luonnonläheisestä omakotitaloasumisesta, joka kuitenkin tarjoaa helposti saavutettavat kaupungin palvelut, työpaikat ja infrastruktuurin. Tässä tutkimuksessa ei keskitytä varsin laajalti käsitelyihin kerrostalolähiöihin³³, vaan keskiössä on pientalovaltainen esikaupunki.

²³ Jutikkala 1984, 15–17.

²⁴ Hankonen 1994, 468.

²⁵ Kolbe, 2005, 35.

²⁶ Hankonen 1994, 467–469; Pihkala 1992, 283–292.

²⁷ Kortteinen 1982, 11–25.

²⁸ Kortteinen 1982.

²⁹ Kortteinen 1982, 11–25.

³⁰ Tilastokeskuksen tietokantataulukko: Väestö asuinpaikan kaupunki-maaseutu-luokituksen mukaan sekä osuus väestöstä 1990–2017: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_022.px/?rxid=e8fc0ac5-611b-4682-aff3-24f817ca7b7f. Luettu 16.4.2019.

³¹ Salokorpi 1984, 298–306; myös Hurme 1991 & Hankonen 1994, 467–468.

³² Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005, 127–129.

³³ Lähiöistä esim. Hurme 1991; Roivainen 1993; Lappi 1997; Roivainen 1999.

Jutikkalan ja Kolben tulkintoihin tiivistyvät vallitsevat käsitykset suomalaisten nuoresta ja ohuesta kaupunkikulttuurista, kaupunkilaisuudesta ja edelleen voimisaan olevasta maalaisuudesta.³⁴ Lähiöt ja esikaupungit olennainen osa modernia suomalaista kaupunkia, sen historiaa ja merkitysten kerrostumia. Tästä huolimatta lähiöt ja esikaupungit ovat jääneet kaupunkikuvauksissa keskustojen varjoon. Asumisen yksityisiin tiloihin perustuneet uudet lähiöt ovat uhanneet historiallisesti kerrostunutta kaupunkikeskustojen urbaania tilaa.³⁵

Suomalaisten suhdetta kaupunkiin ja maaseutuun voi mitata esimerkiksi syntymäalueiden mukaan. Vuosina 1900–1925 syntyneiden joukossa noin kolme neljästä vietti lapsuutensa maaseudulla, mutta vuonna 1970 ja sen jälkeen syntyneessä sukupolvensa suhde kääntyy toisin päin: vain yksi neljästä on syntynyt ja kasvanut maaseudun haja-asutusalueilla.³⁶

1960-luvulta asti jatkunut kaupunkialueiden kasvu ja syrjäisemmän maaseudun tyhjentyminen³⁷ kertovat taloudellisten ja elinkeinollisten rakenteiden perinpohjaisesta muutoksesta. Parin sukupolven takainen asutuksen maaseutuvaltaisuus on otettu sellaisenaan selityksenä kaupunkikulttuurin ohuudelle. Näin suoraviivainen tapa selittää ilmiötä tuntuu sellaisenaan liian kapealta selitysmallilta. Ehkäpä tavassamme lähestyä, tuottaa ja merkityksellistää kaupunkitilaa on jotakin tiedostamatonta, olennaisella tavalla urbaaniutta uudella tavalla määrittävää. Se saattaa näyttäytyä kaupunkikulttuurin ohuutena sellaiselle, joka hakee urbanin tilan mallia esimerkiksi Euroopan vanhoista kaupungeista.

1.1 TUTKIMUSASETELMA

Tutkimusasetelman muotoutuminen pyritään kuvaamaan avoimesti. Tätä voi perustella yleisillä historian tutkimuksen luonteeseen liittyvillä seikoilla. Historiantutkimus on mielletty aineistolähtöiseksi, ja sen uskottavuus on siinä, kuinka tutkijat ovat saaneet aineistonsa kertomaan tutkittavasta aiheesta. Aineiston luokittelut ja jäsenyydet eivät kuitenkaan itsestään kumpua aineistosta. Menneisyyden jäänteistä tulee tutkimuksen lähteitä vain tutkijan tekemien valintojen ja tulkintojen myötä.³⁸

Edellä mainituista syistä johtuen on tutkijan pystyttävä perustelemaan tutkimuskysymyksensä ja sen muotoutumiseen vaikuttaneet tekijät. Tutkimuskysymys ja sen näkökulma vaikuttavat aineiston luokitteluun ja analyysin etenemiseen koko tutkimusprosessin ajan.³⁹

Kaupungistumisen tutkimus on historian tutkimuksen osalta paljolti keskittynyt keskustoihin ja suuriin kerrostalolähiöihin. Pientalovaltaiset esikaupungit ovat

³⁴ Jutikkala 1984; Kolbe 2005, 35; maaseutupuheesta myös Alasuutari 2011, 28–30.

³⁵ Saarikangas 2006, 196.

³⁶ Sievänen 2005, 62.

³⁷ Kaupungistuminen lähti kunnolla käyntiin vasta 1950-luvun lopulla. Vaikka kaupunkien suhteellinen kasvu oli ollut todella voimakasta jo 1900-luvun alkupuolelta saakka, oli kaupunki-/kauppalväestön osuus (32 %) 1950-luvun alussa huomattavasti pienempi kuin maaseutuväestön osuus. Vaikka kaupunkien väkimäärä kasvoi, niin kasvoi myös maaseudun. Laakso & Loikkanen 2004, 63; Nikula 2014, 100–101.

³⁸ Vuolanto 2007, 306–311; Kalela 2002, 70–75.

³⁹ Vuolanto 2007, 307.

jääneet vähemmälle huomiolle.⁴⁰ Käsillä oleva tutkimus pyrkii täydentämään tätä vähemmän huomioitua näkökulmaa. Tutkimuksen tavoitteena on laajentaa tutkimuksen kenttää suurimpien kaupunkiseutujen, kuten Helsinki⁴¹ ja Tampere, ulkopuolelle. Esimerkkialueena käytetään Joensuun seutua, josta tarkastelun keskiöön nousee Reijolan taajama.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymys on:

- Miten kaupunkitilaa on rakennettu Joensuun omakotitalovaltaisilla esikaupunkialueilla 1960-luvulta alkaen?

Laaja tutkimusongelma vaatii useita tarkentavia tutkimusteemoja. Tarkentavissa tutkimusteemoissa pyritään jakamaan kaupunkitilan rakentaminen selkeäksi eri osa-alueista koostuvaksi kokonaisuudeksi:

- Miten Reijola sijoittuu osaksi Joensuun kaupunkiympäristöä
- Mitkä ovat Reijolan suunnittelun ja rakentamisen pääpiirteet ja kehityslinjat
- Millainen vaikutus kunnallisella suunnittelulla ja ohjauksella on tietynlaisen kaupunkitilan rakentamiseen
- Miten asukkaiden näkemykset vaikuttavat kaupunkitilan rakentamiseen ja muutokseen
- Miksi maaseututaajama Reijolasta on tullut osa Joensuun kaupunkitilaa
- Miten kaupunkitila muuttuu asukkaiden ja kunnan toiminnan seurauksena
- Millaisina esikaupungit näyttäytyvät suomalaisessa ja kansainvälisessä kaupungistumisen kontekstissa
- Kuinka kaupunkitilan rakentaminen Joensuun esikaupunkialueilla sijoittuu teoreettisen kaupunkitila- ja kaupungistumiskeskustelun kentälle

Tutkimus esittelee ja arvioi prosessia, kuinka pientolavaltainen esikaupunkialue on 1960-luvulta alkaen rakentunut, ja kuinka ja miksi kunta sekä asukkaat ovat sitä rakentaneet. Tällä tutkimusasetelmalla on pyritty laajemmin analysoimaan kaupunkitilan uudelleenrakentumista yrittäen avata sitä ongelmaa, joka suomalaisen kaupungin ja kaupunkilaisuuden määrittämiseen ja ymmärtämiseen liittyy.

Tutkimus pyrkii antamaan vastauksia siihen, miten pientalovaltaiset esikaupungit kytkeytyvät kaupunkitilan muutokseen. Kaupunkitilan muutoksella tarkoitetaan käsillä olevassa tutkimuksessa esikaupunkien rakentamisesta johtuvaa maaseudun kaupungistumista, mutta toisaalta myös kaupungin maaseutuistumista. Tässä muutoksessa metsät, pellot ja väljyys ovat olennainen osa kaupunkimaisuutta, aivan samalla tavalla kuin palvelut, lyhyet välimatkat ja toimiva infrastruktuuri eivät välttämättä vähennä maaseutumaisuutta ja rauhallisuutta. Suomalainen esikaupunki on vaivihkaa muuttanut käsitystämme kaupunkitilasta, niin innokkaasti kunnat ja asukkaat

sitä ovat rakentaneet. Tämä on johtanut jopa siihen, että suomalaisen kaupungin määrittely on tutkijan painajainen, kuten Erkki Niemi on osuvasti todennut.⁴²

Tutkimuskysymystä perustellaan seuraavasti. Kuten johdannossa osoitetaan, esikaupunkien rooli kaupungistumisessa 1960-luvulta alkaen on ajankohtainen ja kiehtova ilmiö. Tutkimuskirjallisuuden mukaan kysymys on perinteisestä, väljemmästä ja rauhallisemmasta asumisesta kaupungin läheisyydessä. Sama kaava toistuu useimmissa asukaskyselyissä kerta toisensa jälkeen, ja siihen myös yleensä tyydytään: suomalaiset ovat niin maalaisia, että luonnonläheinen pientaloasuminen viehättää, ja siihen kysyntään kaavoittajat pyrkivät vastaamaan. Ilmiötä on tutkittu paljon, mutta asukkaiden ja hallinnon roolit alueiden tilallisten merkitysten tuottajina osana kaupunkiympäristön tilallista rakentamista ovat jääneet vähemmälle tarkastelulle. Maaseudun ja kaupungin ristiriitainen yhdistyminen esikaupungeissa tunnustetaan, mutta sen problematisointi historiallisesta näkökulmasta kaipaa vielä lisätutkimusta.⁴³

Esikaupungin tyypistäminen kaupunkikulttuurin ohuuden ilmentymäksi, väljyyden tavoitteluksi tai maalaisuuden reservaatiksi on jäänyt analyysinä puutteelliseksi. Esikaupungistumien on ollut toisen maailmansodan jälkeisen kaupunkikehityksen vallitsevia piirteitä ympäri maailmaa, ja on perusteltua väittää, että esikaupunkilaisuudesta on tullut kaupunkilaisuutta hallitseva piirre ja sen ymmärtäminen on tärkeää suhteessa siihen, kuinka kaupunki ja kaupunkilaisuus käsitetään.⁴⁴

Koska kaupungistumiseen liittyvä tutkimus on kohdistunut enemmän suuriin kaupunkeihin, on tämän tutkimuksen kohdealueeksi valittu verraten pieni kaupunkialue, Joensuu ja Joensuun esikaupunkialueet, erityisesti Reijolan taajama. Joensuun lähiympäristöön alettiin 1960-luvulta alkaen rakentaa kolmea esikaupunkitaajamaa, Pyhäselän kunnan puolelle Reijolaa, Kontiolahden kunnan puolelle Lehmoa ja Liperiin Ylämyllyn taajamaa. Kaikki taajamat sijaitsevat 7–16 kilometrin etäisyydellä Joensuun keskustasta. Tällä perustellaan tutkimuksen aikarajausta: Reijolan rakentaminen esikaupungiksi alkoi 1960-luvulla.

Tutkimuskysymys keskittyy Reijolan taajaman rakentamisen analysointiin. Reijola on valittu tutkimuksen ensisijaiseksi kohdealueeksi seuraavista syistä:

- Reijolan suunnittelu perustui ensimmäisestä kaavasta alkaen Joensuun kanta-kaupungin läheisyydelle. Suunnittelun tavoitteena oli rakentaa esikaupunki.
- Kaupungin ja maaseudun rajapinta oli näkyvällä tavalla havaittavissa Reijolan tilallisista ominaisuuksista: liikekeskuksen parkkipaikalta pystyi tarkkailemaan laiduntavia lehmiä.
- Joensuun esikaupunkialueista Reijolan kehitys on ollut kaikkein eniten kantakaupunkivetoista ja asumiseen painottuvaa. Lehmo ja Ylämylly ovat olleet työpaikkaomavaraisempia.

Esikaupunkien asukkaiden tilallisten merkityksenantojen analysoinnissa käytetään Lehmon ja Ylämyllyn taajamista kerättyä kontrolliaineistoa. Tämän edesauttaa aineiston luotettavuuden arviointia sekä tutkimusalueiden ja tutkimuskysymyksen välisen

⁴⁰ Tämän havainnon tein suorittaessani tähän tutkimukseen liittyvää kirjallisuuskatsausta. Vahtikari, Hannikainen ja Nyström (2019) huomauttavat, että vaikka pienet kaupungit ovat olleet koko ajan merkittäviä tutkimuksen kohteita, kaupunkihistorian tutkimuksessa pääkaupungit ja suurkaupungit ovat usein olleet pääosassa. Pienten kaupunkien paikallishistoriallisten tutkimusten avulla on voitu kuvata yhteiskunnan kaupungistumista.

⁴¹ Helsinkiin liittyy kaupunkitutkimusta on viime vuosina tehty runsaasti, mm. Åström & Kolbe 2016; Kolbe 2015a; Kolbe 2015b, Nyström 2013; Ilmolahti 2017; Kervanto-Nevalinna 2014.

⁴² Niemi 2004, 4.

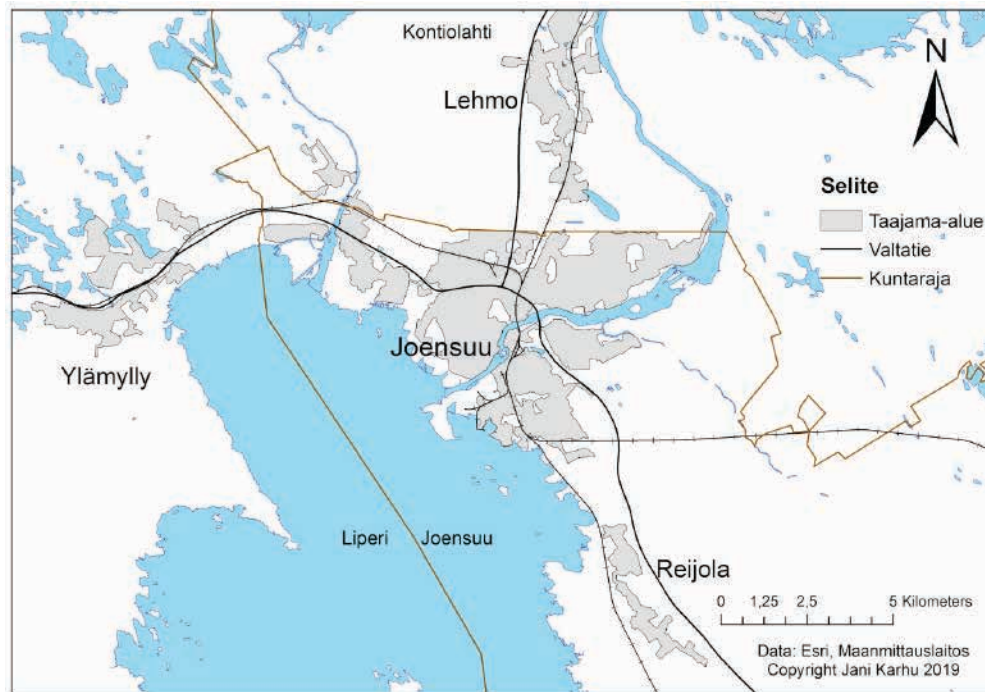
⁴³ Ks. Sihvonen 1994; Ojankoski 1998; Viinikainen & Puustinen 2000; Strandell 2011; Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005. Maantieteelliset ja sosiologiset tutkimusotteet eivät tavoita kaupunkitilan rakentamisen historiaa ja sen roolia kaupunkitilan muutoksessa.

⁴⁴ Walks 2013, 1472–1473, 1485.

kontekstin ymmärtämistä. Kaikkien kolmen taajaman suunnittelun perusta palautuu Joensuun seudun yleissuunnitteluun, ja taajamia rakentaneet kunnat ovat kilpailleet alusta asti samoista asukkaista.⁴⁵

Kaikkien kolmen taajaman suunnittelun ja rakentamisen periaatteena oli pientalovaltainen asuinalue viihtyisässä ympäristössä.⁴⁶ Reijolan osalta suunnittelun tavoitteena oli nukkumalähiö Joensuussa työssä käyville ihmisille. Kaikki kolme taajamaa kasvoivat nopeasti kuntiensa keskustaajamia isommiksi ja olivat seudun kysytyimpiä asuinalueita lapsiperheiden joukossa. Taajamat olivat alun perin harvaan asuttuja maaseutukyliä, mutta niiden rakentaminen esikaupungeiksi on muuttanut niin ympäristöjä kuin alueiden sosiaalisia rakenteita merkittävästi.⁴⁷ Tästä syystä Joensuun alue ja Reijolan taajama antavat hyvän tarkasteluikkunan omakotitalovaltaisten esikaupunkien rakentamiseen ja tilallisten merkitysten analysointiin 1960-luvulta 2000-luvulle.

Joensuun seutu ja esikaupunkialueet näkyvät kartassa 1. Joensuun naapurikuntien kuntakeskusten sijainti esitellään karttaliitteessä 1.

Kartta 1. Joensuun seutu ja esikaupunkitaajamat vuonna 2015

Lähde: Paikkatietopalvelu Paituli, Maanmittauslaitoksen maastokartta-aineisto vuodelta 2015: <https://avaa.ddata.fi/web/paituli/latauspalvelu>. Luettu 4.8.2019.

⁴⁵ Kangaspuro 1968, 11–12.

⁴⁶ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 6; Toimijahaastattelu 7.

⁴⁷ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 6; Toimijahaastattelu 7.

1.2 TUTKIJAPOSITIO

Tutkijalla on tietty alkuymmärrys siitä, miten asiat ovat tai olivat. Tämä asetelma ohjaa koko tutkimusprosessia. Ville Vuolannon mukaan historiantutkimuksen alalla on ollut havaittavissa ongelmallista suhdetta oman position reflektointiin: tutkijaposition ei ole nähty vaikuttavan tutkimuksen tekemiseen. Vuolannon mukaan kyse on kuitenkin ratkaisevan tärkeästä tasosta historioitsijan työssä.⁴⁸

Vuolannon kritiikki täytyy nähdä kontekstissaan, ja Maria Lähteenmäki avaa samaa problematiikkaa artikkelissaan *Kemin Lapin raunioilla*. Lähteenmäen mukaan refleksiivinen metodi ja identiteettipuhe ylipäätään ovat historioitsijoiden joukossa olleet vieraita, mutta se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö sitä olisi tarvittavaa tehty.⁴⁹ Jorma Kalela huomauttaa menetelmäoppaassaan, että tutkijaposition suhteen nykyisyyden hylkääminen ja ”itsensä sammuttaminen” ei ole käytännössä mahdollista, tärkeintä on pyrkiä kontrolloimaan omia taustavaikuttimia.⁵⁰

Tutkijaposition avaaminen on kokonaisuuden ymmärtämisen ja arvioinnin kannalta tärkeää. Käsillä olevassa tutkimuksessa tutkijan positiolla on vaikutuksensa tutkimusasetelman muotoutumiseen. Tämän tutkimuksen kannalta kysymys on tutkijan esiyymmärryksestä esikaupungissa asumiseen ja kaupungistumiseen liittyen. Timo Laineen mukaan merkitysten ymmärtämisen lähtökohta on siinä, mikä on yhteistä ja tuttua tulkitsijalle ja tulkittavalle.⁵¹ Käsillä olevan tutkimuksen tekijä on asunut tutkimuksen kohteena olevalla Reijolan esikaupunkialueella lapsuutensa ja osan aikuisiästään. Tutkittavan alueen tuttuus on vaikuttanut siihen, kuinka tutkimusaineistoa on tulkittu.

Helsinkiläistä elämäntapaa etnologisesta näkökulmasta tutkinut Anna Maria Åström käytti kyselytutkimusmenetelmää kerätessään ihmisten muistoja urbaaniin asumiseen liittyen. Åström koki oman pitkäaikaisen helsinkiläisyytensä olevan merkittävä etu kysymysten laatimista ajatellen; hän pystyi laatimaan kysymyksiä, jotka olivat merkityksellisiä myös vastaajalle.⁵²

Käsillä olevan tutkimuksen osalta tutkijan ja tutkimuskohteena olevan alueen välistä henkilökohtaista suhdetta voidaan pitää samaan tapaan etuna kuin Åströmin tutkimuksessa. Esikaupungin rakentaminen ja kehittäminen on ollut osa myös tutkijan elämää, ja hän on jakanut saman kokemusmaailman muiden esikaupungin asukkaiden kanssa. Alueen ja sen historian tuttuus on edesauttanut yhteisten käsitteiden löytymistä haastattelutilanteissa ja ymmärrettävien kyselylomakekysymysten laatimista. Ennen kaikkea tutkijan positio on helpottanut aineistojen tulkintaa. Kyselyyn vastanneiden käyttämät ilmaisut, paikat ja kuvailemat tilanteet ovat olleet tutkijalle tuttuja.

Käsillä oleva tutkimus eroaa vanhemman historian tutkimuksesta aikarajauksensa vuoksi siten, että tutkija jakaa kokemusmaailman tutkimuksen lähteinä olevien ihmisten kanssa. Tutkijan on oltava varovainen, ettei hänen esiyymmärryksensä tutkimuskohteesta ole liian määräävä. Olennaista on omien taustavaikuttimien tunnistaminen ja pyrkimys lähteiden objektiiviseen tulkintaan. Historiantutkimuksen perusteisiin

⁴⁸ Vuolanto 2007, 308–11.

⁴⁹ Lähteenmäki 2006, 62.

⁵⁰ Kalela 2002, 50–52, 71.

⁵¹ Laine 2010, 31–35.

⁵² Åström 2013, 31–47.

kuuluu, että tukija ei saa siirtää omia ennakkokäsityksiään sellaisenaan lähteiden kokemusmaailmaan. Tämä vääristää aineistosta tehtäviä johtopäätöksiä eikä tee lähteelle kunniaa, kuten Kalela on asian muotoillut.⁵³ Esiymmärryksen liiallisen määrävää vaikutusta on pyritty ehkäisemään perehtyneisyydellä tutkimuskirjallisuuteen ja tutkimusta ohjaavalla teoreettisella viitekehysellä. Näin ollen tulkinnalliseksi lähtökohdaksi henkilöhistoriasta johtuvan esiymmärryksen sijaan on otettu kirjallisuuteen perustuva teoreettinen viitekehys ja kaupunkitilan käsite.

1.3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Maantieteilijä David Harveyn mukaan – ja tässä tutkimuksessa – keskeistä käsitettä tilaa on mahdollista lähestyä monin tavoin. Käsitteen asianmukainen määrittäminen on ratkaisevan tärkeää, jos yritämme ymmärtää urbaania yhteiskuntaa. Harveytä mukaillen, kun käsitteestä on päästy ymmärrykseen, on urbaanin tilan analyysia mahdollista jatkaa eteenpäin. Harveyn mukaan vastaus tilan ymmärtämiseen löytyy ihmisten toiminnasta. Kysymyksen ”mitä tila on” sijaan tulisi kysyä ”kuinka erilaiset ihmisten toiminnot tuottavat ja käyttävät tilan käsitettä”.⁵⁴

Harveyn esittelemä lähestymistapa perustuu historiallisesti materialismiksi kutsuttuun ajatteluun, ja sosiaalisesti tuotetun tilan käsite palautuu 1970-luvulla vahvistuneeseen marxilaiseen historiakäsitykseen. Harveyn idea oli yhdistää Marxista kumpuava *sosiaalinen* maantieteelliseen *tilaan* kirjassaan *Social Justice and the City* (1973).⁵⁵ Käsillä oleva tutkimus on omalta osaltaan osa Harveyn aloittamaa ja sittemmin monien muiden tutkijoiden jatkamaa keskustelua tilasta sosiaalisena tuotteena.

Käsillä olevan työn teoreettinen raami perustuu ajatukseen, että kaupunkitila ei ole staattinen, annettu toimintaympäristö tai tavoittamaton abstraktio. Tilaa tuotetaan, muutetaan ja sille annetaan erilaisia merkityksiä.⁵⁶ Ihmiset asettuvat tietyille asuinalueille monista eri syistä, mutta kuten aikaisemmassa tutkimuksessa on esitetty, on suomalaisten asumisen valintoihin liittynyt tiettyjä vakiintuneita motiiveja.⁵⁷ Nämä motiivit ja asuinalueominaisuudet nousevat hallitsevaan asemaan asumispreferenssien joukossa.⁵⁸ Ominaisuuksille annetuista merkityksistä syntyy esikaupunkiasumisen malli, *kaupunkitila*, joka rakentuu näiden merkitysten ja ominaisuuksien summasta, ja jota määrätietoisesti myös rakennetaan. Ihmisten tapa järjestää maailmansa on

⁵³ Kalela 2000, 52–56.

⁵⁴ Harvey 1973, 13.

⁵⁵ Harvey 1973, 2.

⁵⁶ Massey 2008, 40.

⁵⁷ Suomalaisten asumista on selvitetty muun muassa asukasbarometreissa 1990-luvun puolivälistä lähtien. Näissä kyselytutkimuksissa on selvitetty erityisesti yli 10 000 asukkaan taajamissa asuvien mieltymyksiä ja kokemuksia asumisesta. Barometrien perusteella suomalaiset arvostavat erityisesti rauhallisuutta ja luonnonläheisyyttä. Strandell 1999; Strandell 2005 ja Strandell 2011. Vuoden 2017 barometrissa liikenneyhteydet nousivat ensimmäistä kertaa rauhallisuuden ohi tärkeimpänä preferenssinä. Strandell 2017, 3.

⁵⁸ Suomalaisten asumiskäytännöt ja toiveet ovat olleet siinä määrin yhdenmukaisia, että on nähty perustelluksi puhua ”ihanneasumisen mallista” tarkoittaen pientaloasumista lähiöissä ja esikaupungeissa. Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005.

tilallinen. Tilallinen rakentaminen määrittelee sekä ihmisten että heidän ympäristönsä välisiä suhteita.⁵⁹

Näkökulmani muotoutuminen reflektoituu Kari Teräksen toteamukseen historian-tutkijoiden suhteesta teoriaan: ”Kun historian tutkijat kiinnittävät huomiota konkreettisesti esiintyvään yleiseen, he tarvitsevat avukseen abstrakteja käsitteitä. Kun he haluavat paljastaa ilmiöiden yksittäisiä ominaisuuksia, heillä täytyy olla sitä varten erilaisia vertailukohtia ja välineitä, joista eri tasoiset teoriat kuuluvat tärkeimpien joukkoon.”⁶⁰ Näin ollen tutkimusasetelma on rakentunut konkreettisesti havaitun yleisen esiin nostaman huomion perusteella.

Kaupunkitilan valikoituessa tärkeimmäksi käsitteelliseksi näkökulmaksi alkoi myös tutkimuksen teoreettinen viitekehys kehittyä pidemmälle. Tutkimuksen teoreettiset ja menetelmälliset lähtökohdat vaativat läpinäkyvyyttä. Teräksen mukaan historian tutkijat ovat reflektoineet melko vähän teorioiden ja abstraktien käsitteiden yleistä merkitystä tutkimuskäytännöissään. Tämä tutkimus mukailee vakiintunutta historiantutkimuksen kaavaa teorian roolin ollessa voittopuolisesti tulkinnallinen.⁶¹

Irma Uuskallio kuvaa kaupunkitilan jatkuvaa muutosta spatiaalisen, fyysisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen jatkumoksi. Tässä jatkumossa kaupunkiympäristö nähdään kumuloituvana merkitysjärjestelmänä, jossa kaupunkiympäristöjen historia ei muodostu vain rakennuksista vaan kaupungin asukkaista kaupunkikulttuuria ja kaupunkitilaa uudentavina tekijöinä. Kaupunki ihmisten elinympäristönä ei ole koskaan valmis, vaan se uusiutuu jatkuvasti.⁶² Uuskallion luonnehdinta heijastelee sitä laajaa kansainvälistä tilan ja kaupunkiympäristön käsitteisiin liittyvää keskustelua, jossa on pyritty teoretisoimaan ja käsitteellistämään, luomaan työkaluja havaintomaailmamme ymmärtämiseksi.⁶³ Tuosta teoretisointikeskustelusta on ammennettu lähtökohdat käsillä olevan työn tutkimusasetelmaan.

Kaupunkitilan muutosta maaseudusta esikaupunkialueeksi määrittää radikaali tilan toiminnallinen, rakenteellinen sekä sosiaalinen muutos. Tätä muutosta ei voi pitää pelkästään ajan kulumisena ja sen mukanaan tuomana muutoksena, vaan kehityksenä, jossa tila on muuttunut ja sitä on muutettu jatkumona, joka on käynnissä koko ajan. Tästä huolimatta esikaupunki pitää tilana sisällään edelleen erilaisia rakenteita ja kerrostumia, joista sen nykyisyys kaupungin ja maaseudun välissä rakentuu. Näille kerrostumille ihmiset antavat erilaisia arvoja ja niitä käytetään eri lailla, ja tästä seuraa tilan sosiaalinen ulottuvuus.⁶⁴

Kaupunkitilan teoreettisena viitekehysenä sovelletaan tässä työssä maantieteilijä Doreen Massey'n ajatusta tilasta käytäntöjemme ja vuorovaikutussuhteidemme tuotteena. Asetelmasta juontaa myös ajatus alati muutoksessa olevasta tilasta. Massey'n tila ei koskaan ole valmis, vaan sitä tuotetaan koko ajan, ja se voidaan ymmärtää ”tähän asti kirjoitettujen tarinoidemme samanaikaisuudeksi”.⁶⁵

⁵⁹ Laitinen 2004, 1. Laitinen viittaa luonnehdinnassaan Jef Malpasin johdantoon teoksessa *Place and Experience: A Philosophical Topography* (1999).

⁶⁰ Teräs 2005, 138.

⁶¹ Teräs 2005, 135–140.

⁶² Uuskallio 2001, 15.

⁶³ Tilan käsitteeseen liittyen esim. Saarikangas 2002; Crang & Thrift (edit.) 2000: koko teos; Harvey 1996; Massey 2008; Soja 1996; Lefebvre 1991.

⁶⁴ Massey 2008, 13–15.

⁶⁵ Massey 2008, 15.

Masseyn ajattelun taustat liittyvät hänen mukaansa tilan käsitteen liialliseen näkemiseen vain ajan "toisena". Alkaessaan muodostaa vaihtoehtoja näkemystä tilasta Massey lähti tarkoituksellisesti haastamaan muun muassa Ernesto Laclau ja Fredrick Jamesonin näkemyksiä tilasta. Masseyn näkökulmasta Laclauin tulkinta⁶⁶ teki tilasta "pysähtyneisyyden valtakunnan". Masseylle tämä tarkoitti, että tilassa ei olisi ajallisuutta eikä mahdollisuutta politiikkaan.⁶⁷

Jamesonin näkemys tilasta representaation tavoittamattomana ja toisaalta ajan vastakohtana oli Masseyn tulkinnan mukaan hyvin ongelmallinen. Laclauin ja Jamesonin ajattelua voimakkaasti sävyttänyt vastakkainasettelu tilan ja ajan suhteen antoi Masseylle ponttimen kehittää oma tilan ja ajan erottamattomuuteen perustuva näemyksensä, jossa tilallisuus on erottamaton osa historian tuottamista ja siten politiikan mahdollisuutta. Aivan samoin myös ajallisuus on osa maantiedettä.⁶⁸

Massey on tiivistänyt ajattelunsa kolmeen pääteesiin.⁶⁹

- Tila on sosiaalisten yhteyksien (tai niiden puuttumisen) tuotetta. Tila on verkostojen, linkkien, yhteyksien ja vaihdoksien kohtaamisia päivittäisestä arjesta globaaleihin yhteyksiin. Tila on tuote.
- Tila on moniulotteinen; tila ja moniulotteisuus ovat toistensa perustavanlaatuisia vaatimuksia.
- Tila on aina muutoksessa, valmisteilla, menossa ja tulossa.

Masseyn ajattelun perusta on tehdä tilasta elävä. Massey johtaa ajattelunsa perustavanlaatuisen johtopäätökseen: jos aika on muutoksen ulottuvuus ja tila on samanaikaisen moninaisuuden ulottuvuus, täytyy olla kysymys sosiaalisesta tilasta.⁷⁰

Kirsi Saarikangas on tarkastellut lähiöitä eletyn ja merkityksellistetyn tilan käsitteellä. Hemi K. Bhabhan ja Maurice Merleau-Pontyn ajatteluun pohjaten Saarikangas on tarkastellut rakennettua ympäristöä ennen kaikkea eletynä ja merkityksellistetynä tilana, joka muotoutuu ympäristön ja asukkaiden, tilan järjestyksen ja käytäntöjen ajallis-paikallisissa ja aina ainutkertaisissa kohtaamisissa. Saarikankaan mukaan eletyssä tilassa yhdistyvät yhteisesti jaetut ja henkilökohtaiset, symboliset ja materiaaliset, kielelliset ja ei-kielelliset, tietoiset ja ei-tietoiset merkitykset. Saarikankaan ajattelussa lähiön asukkaat eivät ole ympäristön passiivisia käyttäjiä ja kuluttajia vaan aktiivisia ympäristönsä merkitysten luojia.⁷¹ Masseyn lisäksi Saarikankaan tilaa koskeva ajattelu on lähtökohtana käsillä olevan työn tilan ja kaupunkiympäristön välisen suhteen pohdinnalle. Tässä tutkimuksessa esikaupunki nähdään Saarikangasta mukailien asukkaiden aktiivisen merkitystenannon tuotteena.

Tarkoitus ei ole testata Masseyn tai muiden tilaan kytkettyjen teorioiden toimivuutta tässä tutkimusasetelmassa, vaan empiricalähtöisesti käyttää kaupunkitilaa

⁶⁶Masseytä ärsytti erityisesti Laclauin näkemys siitä, että politiikka ja tila ovat yhteen sopimattomia termejä; politiikkaa olisi olemassa vain siinä määrin kuin tilallisuus karkaisi ulottuviltamme. Laclaulle aikaa ja tilaa koskevat käsitykset liittyvät toisiaan vastaan asettuviin tapoihin ymmärtää sosiaalisia järjestelmiä. Massey 2008, 34–36.

⁶⁷Massey 1994, 252–253; Massey 2008, 34–35.

⁶⁸Massey 1994, 268–269; Massey 2008, 63–64.

⁶⁹Massey 2009, 17–18.

⁷⁰Massey 2009, 17–18.

⁷¹Saarikangas 2006, 13, 194–195; myös Bhabha 1994; Merleau-Ponty 1945.

käsitteellisenä ja analyttisenä työkaluna luotaessa ymmärrystä siitä, millaisessa fyysisessä ja samaan aikaan myös henkisessä ympäristössä esikaupunkialueet rakennetaan, ja millaiset tekijät prosessiin vaikuttavat. Markku Hyrkkäsen muotoilu teoriasta historian tutkimukselle selittämisen kannalta välttämättömänä, mutta kuitenkin lähtökohtaisesti tutkimuksen välineenä, kuvaa hyvin tämän tutkimuksen asetelmaa.⁷²

Edellä esitelty teoreettinen käsitteenmäärittely vie eteenpäin tutkimusaineiston analyysia sekä kokonaiskuvan hahmottamista kaupunkitilan uudelleenrakentamisen prosessissa. Lähtökohta on enemmänkin empirian kautta teoriaa kehittävä kuin testaava. Yleisellä tasolla voi luonnehtia, että kaupunkitila ja Masseyn tilaan liittyvät pohdinnat antavat hedelmällisen lähtökohdan tutkimukselle. Hedelmällisyyden voi käsittää uusien kysymysten esittämisenä, aineiston selittämisenä ja tulkintana sekä tieteiden välisenä keskusteluna.⁷³

Tilan käsitteeseen liittyvää keskustelua ja tutkimusperinnettä ei ole tarpeellista käydä tässä yhteydessä läpi, mutta joidenkin keskeisten näkökulmien esittely on tutkimusasetelman ymmärtämisen kannalta välttämätöntä. Taina Syrjämaa ja Janne Tunturi toteavat toimittamansa teoksen *Eletty ja muistettu tila* (2002) johdannossa, että historioitsijatkään tuskin voivat enää välttää tilan käsitettä. Tilan käsitteen vaikutus on levinnyt 1970-luvulta alkaen sekä taiteentutkijoiden että kulttuurimaantieteilijöiden keskeiseen välineistöön.⁷⁴ Riitta Laitisen mukaan tilan kokemisen tutkiminen luo väylän kulttuurihistoriallisten prosessien ytimeen.⁷⁵

Tilaan liittyvän keskustelun alkuvaiheet etenkin maantieteiden osalta on mahdollista palauttaa Richard Hartshornen teokseen *The Nature of Geography* (1939). Tuon aikakauden ajattelussa tila hahmottui alun perin tyhjänä, "muuttumattomana laatikkona", jossa objektit sijaitsivat ja asiat tapahtuivat. Hartshornen näkemys keräsi aikaa myöten yhä enemmän kritiikkiä: tietynlaisesta tilan konseptista oli tehty universaali tilan käsite, joka ei kuitenkaan tarjonnut mielekkäitä välineitä todellisuuden tarkasteluun. Kritiikki huipentui 1970-luvulla Harveyn, Sojan ja Lefebvren kaltaisten teoreetikkojen painottaessa tilaa vuorovaikutusten tuotteena. Ajattelun perusteena oli spatiaalisen analyysin sosiaalistaminen ja toisaalta sosiaalisen analyysin spatiaalittaminen. Käännöksen tilan käsitettä koskevassa keskustelussa oli merkittävä ja salli tilan käsitteiden käytön erilaisissa sosiaalisissa muodoissa.⁷⁶

Kehityksestä huolimatta keskustelu tilan käsitteen ympärillä on jatkunut. Harveyn viitoittama lähtökohta tilasta sosiaalisena tuotteena ei sellaisenaan ole tyydyttänyt kaikkia, ja 1970- ja 1980-lukujen teoretisointeja onkin kritisoitu muun muassa ajan ja tilan erottamisesta. Muun muassa Massey esitti vahvaa kritiikkiä käsitteellisestä, jossa aika nähtiin muutoksen lähteenä, liikkeenä ja historiana, ja tila jonakin, josta kyseiset elementit puuttuivat. Tyytymättömyys vallitsevia tilan käsitteeseen liittyviä määritelmiä kohtaan antoi Masseylle pontta jatkaa keskustelua. Uudistushengestään huolimatta myös Masseyn ajattelun taustalla vaikuttivat Harveyn kaltaisten materialistien ajatukset. Suurimman pesäeron Massey teki vaatiessaan, että tilaa ei voi

⁷²Hyrkkänen 2002, 17–18.

⁷³Teräs 2005, 141.

⁷⁴Syrjämaa & Tunturi 2002, 16.

⁷⁵Laitinen 2004, 1.

⁷⁶Johnston, Gregory, Pratt & Watts (edit.) 2000, 767–769.

määrittellä eroamisten ja yhteyksien yhtenäiseksi systeemiksi, eikä liioin sopivien paikkojen koordinaatistoksi.⁷⁷

Tilan käsitteen tärkeys liittyy Harveyn mukaan siihen, että ymmärrämme kuinka ihmisten toiminta tuottaa tarpeita tietynlaisille tilallisille ratkaisuille. Kaupunkilaisuuden, kaupunkien ja näihin liittyvien sosiaalisten prosessien ymmärtäminen liittyyvät vahvasti päivittäisten käytäntöjen tuottamaan sosiaalisen ja tilallisen havaitsemiseen. Harveyille kaupunki ei tarkoittanut rakennetta ilman tilallista logiikkaa, vaan sosiaaliset suhteet ja tilan tuottaminen näkyvät urbaanissa ympäristössä. Urbaani ei ole myöskään irrallinen ideologioista, kuten esimerkiksi maaseutua ja kaupunkia erottavista piirteistä ja ihanteista. Edetessään kaupungistuminen ja kaupunki määrittävät sitä, millaisia sosiaalisia toimintoja, rakenteita ja elämäntapoja kaupunkitilassa tullaan tuottamaan.⁷⁸

Harveyn ajatukset herättivät runsaasti keskustelua, ja tilan käsite olikin yksi 1970-luvun kiistellyimpiä aiheita sosiaalitieteissä.⁷⁹ Etenkin maantieteen piirissä kritiikkiä sai sosiaalisten prosessien käyttö tilallisten mallien selittäjänä. Massey osallistui tuohon keskusteluun jo alkuvaiheessa, ja hänen näkökulmastaan tuolloinen käsitekeskustelu oli historiatonta. Vaikka esimerkiksi Michel Foucault'n käyttämä strukturalismi⁸⁰ saattoi olla synkronista, se ei ollut tilallista. Massey mielestä Foucault'n strukturalistista näkökulmaa pystyi käyttämään sekä maantieteellisten että historiallisten ilmiöiden analysointiin, mutta siinä oli useita perustavanlaatuisia ongelmia.⁸¹

Massey näki useita puutteita Harveyn ajattelussa. Yhtenä vakavimmista Harveyn analyysi näytti unohtavan tyystin suurien linjojen alle jäävät – tilan tuottamisen kannalta merkittävät – yksityiskohdat, ja ennen kaikkea se ei huomionnut sukupuolta osana spatiaalisuutta ja postmodernia.⁸²

Esikaupungin rakentaminen kaupunkitilallisena prosessina ei ole käsitteellisesti selväpiirteinen ilmiö. Yhteisöt muodostuvat tyypillisten motiivien, yhdistävien yhteisten kokemusten ja käytäntöjen myötä, mutta toisaalta ne samalla muuttavat yhteisöjä kuin myös uudentavat toisiaan. Uusia merkityksiä luodaan kokemuksissa ja käytänteissä.⁸³ Nämä käytännöt ovat monessa suhteessa myös poliittisia. Massey ajattelussa tilan rakentaminen on sosiaalinen ja poliittinen tehtävä. Tässä mielessä on kyse myös vallasta ja valtasuhteista.⁸⁴

Charles Withersin mukaan historian ja tilallisuuden suhdetta voi lähestyä esimerkiksi nimeämisen prosessina. Tilan ja paikan suhde tuovat tilan konkreettiseksi, historialliseksi tilaksi.⁸⁵ Tällä tavalla tilasta tulee paikallista, tilasta tulee esikaupunki ja esikaupungista Reijola tai Ylämylly. Massey muotoilee tämän niin, että prosessit

vaativat paikan tilassa, ja paikalla on merkitystä tilan sosiaalisille prosesseille.⁸⁶ Massey ajattelussa paikallisuuteen ja tiettyihin alueisiin liittyvät tulokset eivät vaadi perinteisessä mielessä vedettyjä rajoja alueiden välille.⁸⁷ Omassa ajattelussani kaupungin, esikaupungin ja maaseudun rajat ovat olemassa, eivät niinkään fyysisesti osoitettavina paikkoina, vaan diskursseissa: siinä, kuinka tutkimusaineistossani kaupunkitilallisia rajanvetoja tuodaan esille artikuloimalla maaseutumaisia tai kaupunkimaisia merkityksiä tilalle.⁸⁸

Saarikangas näkee tilaan liittyvän keskustelun antaneen uusia hedelmällisiä näkökulmia humanistis-yhteiskunnalliseen tutkimukseen, kuten tuoneen ihmisen aktiivisena toimijana tutkimuksen keskiöön. Keskustelu ja tilaan liittyvät analyysit ovat tarjonneet välineitä tilan ymmärtämiseen muuttavana ja merkityksiä tuottavana sen sijaan, että sitä lähestyttäisiin ihmisten toiminnan passiivisena taustana.⁸⁹

Historiantutkimus on yleensä nojannut empiriaan ja jättänyt epistemologiset ja ontologiset kiistat filosofeille. Tilaa koskevan tutkimuksen ja käsitteellisen keskustelun yhdistäminen historian tutkimuksen perinteisiin antaa mahdollisuuksia uusiin avauksiin ja näkökulmiin.⁹⁰ Historiankirjoitus ylipäättään kaipaa ilmiöiden tarkasteluun myös teoreettisia näkökulmia ja työvälineitä. Kaupunkitilan muutoksen analysointi vaatii myös käsitteellistä määrittelyä onnistuakseen.

Kuten sanottua, käsillä olevassa tutkimuksessa ei ole tarkoitus haastaa tilan käsitteestä käytyä epistemologista keskustelua. Tapa hahmottaa kaupunkia ja kaupungistumista ja analysoida sitä tämän tutkimuksen puitteissa on kuitenkin monilta osin yhtenevää niiden hahmottelujen kanssa, joita tilalle on teoreettisen keskustelun yhteydessä annettu. Massey ajattelusta tunnistan yhtäläisyyksiä etenkin siihen tilallisuuden piirteeseen, joka koskee tilan ja ajan tietynlaista vastavuoroisuutta: ei ole toista ilman toista. Tämä dualistinen kokonaisuus rakentuu ilmiöiden välisten keskinäissuhteiden kautta.⁹¹

Massey ajattelussa keskinäisyyssuhde näkyy niin, että tilallisuus on erottamaton osa historian tuottamista ja ajallisuus on osa maantiedettä.⁹² Kyse ei ole siitä, että keskinäissuhteet tapahtuisivat tilassa ja ajassa, vaan ne luovat ja määrittävät tilaa ja aikaa.⁹³ Käytännön tasolla analyysini perustuu ilmiöiden väliseen vuorovaikutukseen. Kaupunkitilan muutos on varsinainen ilmiö, asukkaat tilaa tuottavine ja muokkaavine piirteineen ja toimintoineen sekä hallinto tilan suunnittelijana ja päätöksentekijänä

⁷⁷ Johnston, Gregory, Pratt & Watts (edit.) 2000, 770–771; myös Massey 1994.

⁷⁷ Johnston, Gregory, Pratt & Watts (edit.) 2000, 770–771; myös Massey 1994.

⁷⁸ Harvey 1973, 306.

⁷⁹ Johnston, Gregory, Pratt & Watts (edit.) 2000, 767–771.

⁸⁰ Strukturalismissa analysoidaan kulttuuristen ilmiöiden, kuten kielen, rakenteita ja niiden merkitystä yhteiskunnallisissa kokonaisuuksissa. Foucault'n strukturalismista ks. esim. Megill 1979.

⁸¹ Ongelmat liittyivät muun muassa synkronisen ja diakronisen yhdistämiseen, mikä saattoi strukturalismissa olla mahdollista, mutta toisaalta jommankumman poissulkevaa. Massey 2004, 244.

⁸² Massey 1994.

⁸³ Saar & Palang 2009, 10–11.

⁸⁴ Massey 2009, 18–19.

⁸⁵ Withers 2009, 647.

⁸⁶ Massey 1984, 52.

⁸⁷ Massey näkee rajat ongelmallisena, koska kuinka olisi mahdollista vetää paikan (esim. kaupunginosa) sisäänsä sulkeva raja, mikäli tuo paikka on monitasoisten globaalien toimintojen ja lukuisten erilaisten identiteettien tuotetta? Sen sijaan, että paikkoja ajateltaisiin rajallisiksi alueiksi, ne pitäisi nähdä eräänlaisina hetkinä sosiaalisten suhteiden ja ymmärrysten verkostoissa. Massey 2008, 27–29. Massey tulkinnan rajattomuudesta voi nähdä kritiikkinä maantieteessä 1970–80-luvulla vallinneeseen territoriaalinnäkökulmaan, jossa konkreettiset rajat olivat yksi vallitseva piirre. Paasi 2008, 170–171.

⁸⁸ Paasin mukaan nykymaantieteessä rajat eivät sijaitse vain "rajoilla", vaan kaikkialla yhteisöissä ilmenevissä käytännöissä ja diskursseissa. Tutkimuksen haaste on tehdä nämä rajat ja niitä tuottavat merkitykset näkyviksi. Paasi 2008, 171.

⁸⁹ Saarikangas 2006, 12.

⁹⁰ Syrjänmaa & Tunturi 2002, 19.

⁹¹ Massey 2008, 14–15.

⁹² Massey 2008, 64.

⁹³ Massey 2008, 55.

ovat alailmiö. Tämä on käsillä olevassa tutkimuksessa Massey'n tarkoittama ilmiöiden välinen keskinäissuhde. Kuten Massey luonnehtii, tila ei ole "ajassa liikkuva kaistale", vaan dynaaminen sosiaalisten suhteiden verkko.⁹⁴ Tässä esitelty alkuasetelma vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka lähdeaineistoa on tulkittu.

1.4 ESIKAUPUNKI TUTKIMUSKÄSITTEENÄ

Työn keskeinen käsite tilan lisäksi on *esikaupunki*. Sana *suburb* suomennetaan joko lähiöksi tai esikaupungiksi. Ann Forsyth on analysoinut suburb-käsitteen määrittelyä ja sisältöä. Forsythin mukaan käsitteen kanssa on mahdollista menetellä kahdella eri tavalla, joko hylätä se kokonaan ja ottaa käyttöön korvaavia – tarkemmin eri lähiömalleja – kuvaavia käsitteitä, tai pitää käsite käytössä ja pyrkiä tapauskohtaisesti kuvaamaan, millaisista lähiöistä milloinkin puhutaan.⁹⁵ Tässä luvussa määritellään käsillä olevan tutkimuksen tapa lähestyä esikaupunkia tutkimuskäsitteenä.

Kaupunkikeskustan ulkopuoliset esikaupungit ovat hyvin tyypillinen kaupunkikehityksellinen piirre – voi jopa väittää, että esikaupunki on ilmiönä yhtä vanha kuin kaupunki.⁹⁶ Yleensä kaupunkiympäristön erilaisia rakenteellisia ulottuvuuksia on hahmotettu kaupungin keskustan näkökulmasta. Kaupunki alkaa keskustasta, alueesta, johon kaupallinen ja hallinnollinen toiminta yleensä keskittyy.⁹⁷ Keskustasta kaupunkiympäristö levittäytyy monin tavoin laajemmalle ympäristöön, kuten ruutu-kaavana, asuinalueina, alakeskuksina, teollisuusalueina, lähiöinä ja esikaupunkeina.

Kaupunkiympäristön monenkirjavuus ja selvästi erotettavien rajojen hämärtyminen tuovat mukanaan hankaluuksia yleispätevien käsitteiden määrittelyyn. Esikaupunki ei käsitteenä ole sen yksiselitteisempi kuin kaupunki tai maaseutu eikä sen määrittelmistä ole saavutettu konsensusta.⁹⁸ Esikaupungin käsitettä käytetään esisijaisesti tutkimuskohteena olevan kaupunkitilan tärkeimpien ominaisuuksien tavoittamiseen sekä arkipuheen että aineiston perusteella. Tavoitteena on myös kohdentaa kaupunkitilaan liittyviä tulkintoja erityisesti esikaupunkiin.

Käsillä olevan tutkimuksen tavoite on tehdä kaupunkitilan tulkinnan kannalta eroa esikaupungin ja lähiön käsitteisiin. Lähiöpuheeseen liittyvät kerrostalovaltaisuus, sosiaaliset ongelmat ja Suomen kohdalla 1950-luvulla alkanut maalta kaupunkiin muutto, ovat vieneet lähiö-käsitteelle annettuja sisältöjä ja merkityksiä eri suuntaan suhteessa pientalovaltaisille esikaupungeille annettuihin merkityksiin.⁹⁹ Esikaupunki-käsitteellä tavoitellaan omakotitalovaltaisuuden, aluerakentamista pienemmän mittakaavan¹⁰⁰ ja väljemmän asumisen merkityksiä.

Yhdysvaltalaisessa esikaupunkeja koskevassa kaupunkisosiologisessa tutkimuksessa pohjoismainen hyvinvointivaltiollisin toimenpitein tuotettu työväenluokkainen

kerrostalovaltainen lähiö ei vastaa ilmiönä eikä käsitteenä "suburbia", joka mielletään ensisijaisesti kaupunkien ulkoyöhykkeillä sijaitsevaksi keskiluokkaiseksi pientaloluueksi.¹⁰¹ Tavassani ymmärtää pientalovaltainen esikaupunki tutkimuskäsitteenä, on paljon yhtäläisyyksiä amerikkalaiseen suburban käsitteeseen, etenkin asumistyyppin ja eräänlaisen mielenmaisemaan liittyvän tietynlaista asumismuotoa ihannoivana ajatusmallina.¹⁰²

Maantieteellisesti ja tilastollisesti esikaupungilla tarkoitetaan tässä aluetta, joka alun perin on ollut erillään kaupungin tilastollisesta keskustajamasta, ja joka täyttää tilastokeskuksen taajamamäärittelmän vaatimukset.¹⁰³ Lisäksi tähän määritelmään kuuluu asutuksen harveneminen varsinaiseksi haja-asutusalueeksi heti esikaupungin jälkeen. Tutkimuksen esimerkkialue Reijola, sekä aineiston analyysin kontrollialueet Lehmo ja Ylämylly, täyttävät nämä määritelmät. Toisaalta määritelmä rajaa pois sellaiset alueet, jotka ovat aikoinaan olleet silloisen kaupunkialueen esikaupunkeja, mutta ajan kuluessa jääneet keskustajaman sisään kaupungin laajetessa.

Riitta Hurme analysoi lähiö-käsitettä teoksessaan *Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajanmäkeen* (1991). Kuten Hurme toteaa, lähiö- tai esikaupunki-käsitteiden täsmällinen käyttö on haasteellista, koska sanojen arkikäyttö on laajempaa kuin sanakirjoissa tai suomalaisen kaupunkirakentamiseen voimakkaasti vaikuttaneessa Otto Iivari Meurmannin asemakaavaopissa. Hurme haluaa erottaa lähiön esikaupungista ja käyttää keskeisimpänä erottavana tekijänä yhtenäisen ja samanaikaisen suunnittelun vaatimusta.¹⁰⁴

Matti Kortteinen antoi *Lähiö*-tutkimuksessaan (1982) 1980-lukuiset kasvot lähiöille. Julkisuuudessa velloneesta pahoinvointipuheesta alkusysäyksen tutkimukselleen saanut Kortteinen otsikoi tutkimuksensa asumalähiötä kuvaavan luvun seuraavasti: "Asuinympäristö: betonia metsän keskelle". Luonnehdinnat, kuten "Tuntuu kuin metsään olisi tungettu tonneittain ylijäämäbetonia" ja "Kymmenen vuotta myöhemmin Kaukialaa – ja sen kaltaisia betonilähiöitä – kyllä saavutaan ihmettelemään. Näkökulma on kuitenkin toinen kuin suunnitteluvaiheessa uumoiltiin",¹⁰⁵ kuvaavat tapaa, jolla lähiöistä tuolloin puhuttiin. Irene Roivainen puolestaan kuvaa lähiötä seuraavasti: "Nopea ja kerrostalovaltainen rakentaminen, vuokra-asuntojen määrä sekä asukasrakente määrittävät lähiöihin liittyviä ongelmia."¹⁰⁶

Myös Ruotsissa 1960- ja 70-lukujen nopealla tahdilla asuntopulaa paikkaamaan rakennetuista kerrostalolähiöstä ajateltiin ensi alkuun moderneja sosiaalisia kontakteja synnyttäviä asuinalueita, jotka olisivat ideaaleja lapsiperheille. Mielikuvat muuttuivat nopeasti, kun kritiikki talokompleksien epäinhimillisistä mittakaavoista, monotonisesta suunnittelusta sekä yksipuolisesta ja laiminlyödyistä pihaympäristöstä

⁹⁴ Massey 2008, 58.

⁹⁴ Massey 2008, 58.

⁹⁵ Forsyth 2012, 278–279.

⁹⁶ Gottdiener & Hutchinson 2011, 123.

⁹⁷ Kolbe 2004, 157.

⁹⁸ Forsyth 2012, 270–271.

⁹⁹ Esim. Kortteinen 1982, 12–36; Hankonen 1994, 19–20; Roivainen 1993, 30–36.

¹⁰⁰ Esimerkiksi Hankonen käytti väitöstutkimuksessaan lähiöstä hyvin erilaista määritelmää: "Lähiöitä ovat ne kerrostalovaltaiset asunto-alueet, jotka on suunniteltu, toteutettu ja markkinoitu lähiöidean erilaisina sovellutuksina". Hankonen 1994, 19.

¹⁰² Useasti mainituissa suomalaisen asumisen ihanteissa on lopputuloksen – esikaupunkiasumista omakotitaloissa – kanssa paljon samaa kuin amerikkalaisissa pientaloesikaupungeissa. Muutoin eroja on paljon, niin kulttuurihistorian kuin suunnitteluperinteen osalta. Hayden 2004; Halme 2004, 14–34.

¹⁰³ Tilastolliseksi taajamaksi määritellään kaikki vähintään 200 asukkaan rakennusryhmät, joissa rakennusten välinen etäisyys ei yleensä ole 200 metriä suurempi. Taajamien rajauksissa otetaan huomioon asuinrakennusten lisäksi mm. liike-, toimisto- ym. työpaikkoina käytettävät rakennukset. Hallinnollisilla aluejaoilla ei ole vaikutusta taajamien muodostamiseen.

¹⁰⁴ Hurme 1991, 8.

¹⁰⁵ Kortteinen 1982, 26–27.

¹⁰⁶ Roivainen 1999, 88.

alkoi kasvaa. Lähiöt olivatkin teollisia, kylmiä ja harmaita. Koko lähiö-termi sai negatiivisen merkityksen.¹⁰⁷

Omakotitaloalueilla on huomattavasti vähemmän vuokra-asumista ja betonia, eikä niihin useinkaan ole liitetty kunnianhimoisia – mutta usein saavuttamatta jääviä – aluerakentamisen suunnitelmia. Yleiskaavat ja myöhemmät osayleiskaavat ovat toki antaneet suuntaviivat rakentamiselle, mutta ero aluerakentamisen kerrostalolähiöihin on selkeä.¹⁰⁸ Anja Kervanto-Nevanlinna (2014) kirjoittaa, kuinka Oulunkylän huvilayhteisön rakenne vaikutti kaavoittamiseen: tontit olivat usein liian pieniä suuren mittakaavan kerrostalorakentamiseen.¹⁰⁹

Pientalovaltaisten esikaupunkialuiden kuvaukset ovat positiivisempia kuin kerrostalovaltaisten lähiöiden kuvaukset. Vaikka amerikkalaista esikaupunkisuunnittelua ja elämää ei voi paikallisiin oloihin verrata suoraan, ovat sikäläistä suburbia-kehitystä analysoivat tutkimukset antoisia myös suomalaiselle esikaupunkitutkimukselle. Dolores Hayden kirjoittaa amerikkalaisista lähiöistä unelmien, lupausten ja fantasioiden paikkana, kuviteltuna mielenmaisemana, jossa taloudellinen turvallisuus ja vapauden ideaali toteutuvat.¹¹⁰

Kortteinen, Tuominen ja Vaattovaara puolestaan toteavat suomalaisten asumistoiveista, että luonnonläheisyys, rauhallisuus ja pientaloasuminen ovat keskeisimpiä toiveita, jotka toistuvat alueesta, koulutuksesta, tulotasosta ja ammatillisesta suuntautuneisuudesta riippumatta.¹¹¹ Tilastokeskuksen asumis- ja varallisuustutkimuksen perusteella lähiö tai taajama on suomalaisten asumiskulttuurissa kaikkein tavoitelluin asuinalue.¹¹² Siinä missä amerikkalainen unelma kiteytyy suburbiassa¹¹³, suomalainen unelma kukoistaa pientalovaltaisilla esikaupunkialueilla.

Ruotsissa kerrostalolähiöiden rakentaminen hiipui 1970-luvun alussa, mutta pientalojen rakentamista lähiöihin lisättiin huomattavasti. Pientalobuumin seurauksena 1970- ja 80-luvuilla rakennettiin lukuisia pientaloesikaupunkeja isompien keskusten reuna-alueille. Myös ruotsalaiset esikaupunkiasukkaat halusivat oman pihan, väljyyttä ja luonnonläheisyyttä. Omakotitalo mahdollisti asunnon omistamisen toisin kuin kerrostaloasunnoissa usein oli mahdollista. Myös pienemmät ja väljemmät kaupunkialueet houkuttelivat ihmisiä vihreydellään.¹¹⁴

Kansainvälisen ja suomalaisen tutkimuksen esittelemä ”omakotitaloasumisen unelma” on löydettävissä myös käsillä olevan tutkimuksen aineistosta, ja se onkin yksi keskeisiä kaupunkitilaa muokkaavista ilmiöistä. Tästä syystä on tärkeää erottaa

¹⁰⁷ Castell 2010, 8–10.

¹⁰⁸ Hankonen 1994; Saarinen 2004, 58–65; Strandell 2004, 66–73.

¹⁰⁹ Kervanto-Nevanlinna 2014, 173.

¹¹⁰ ”Most confusing of all, suburbia is the site of promises, dreams, and fantasies. It is a landscape of the imagination where Americans situate ambitions for upward mobility and economic security, ideals about freedom and private property, and longings for social harmony and spiritual uplift.” Hayden 2004, 3.

¹¹¹ Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005, 123–124.

¹¹² Juntto 2008, Asumistoiveet ja mahdollisuudet. Asumis- ja varallisuustutkimus 2004/2005, Tilastokeskus Sosiaalitulostoseminaari 12.3.2008.

¹¹³ Nykyään stereotyyppinen kuva esikaupunkiunelmasta on hälventynyt ja monipuolistunut, mutta yhden perheen kotien ja omalla autolla liikkumisen peruspiirre pitää edelleen suurimmaksi osaksi paikkansa. Gottdiener & Hutchinson 2011, 134.

¹¹⁴ Hall 1991, 228–230; Nilsson 2003, 53.

keskustojen ulkopuolelle sijoituvia kerrostaloalueita koskeva lähiöpuhe¹¹⁵ käyttämänsä omakotitaloalueita koskevasta esikaupunkipuheesta.

Myös kerrostalovaltaiset lähiöt sisältävät pientaloalueita, mutta kaupunkitilan kehityksen kannalta lähiö-käsitteen määritelmät painottuvat laajoihin yhdellä kertaa rakennettuihin kerrostaloalueisiin, ja niiden mukanaan tuomiin käsityksiin kaupunkitilasta ja sen muutoksesta.¹¹⁶ Omakotitaloaltaisten esikaupunkialueiden käsitteellinen sisältö on tässä suhteessa toisenlainen.¹¹⁷ Käsillä olevassa tutkimuksessa lähiö ja siihen etenkin aikaisemmin liitetty puhetapa ankeudesta ja sosiaalisista ongelmista jää tarkastelun ulkopuolelle ja esikaupunki omakotitaloineen, luonnonläheisine ympäristöineen ja lapsiperheineen¹¹⁸ nousee kaupunkitilan analysoinnin keskiöön. Mari Vaattovaaran (1997) mukaan lapsiperhe-elämävaihe on yksi keskeisimpiä kaupunkialueen erilaistumisen osatekijöitä. Lapsiperheys kytkeytyy esikaupungistumisilmiöön ja siihen, kuinka omakotitalossa asuminen mahdollistuu tietyssä elämänvaiheessa.¹¹⁹

1.5 SUOMALAINEN KAUPUNKI JA KAUPUNKILAISUUS

Kaupunki ja kaupunkilaisuus ovat käsillä olevan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Tässä luvussa luodaan lyhyt katsaus siihen, kuinka kaupunkia ja kaupunkilaisuutta on suomalaisessa kulttuurissa jäsennetty. Asian hahmottaminen on tärkeää, koska tutkimuksen esikaupunkien asukkaiden tulkinta ja kokemukset oman asuinalueensa tilallisista ominaisuuksista pohjautuvat samaan kulttuuriseen kokonaisuuteen.

Kaupunki ja kaupunkilaisuus eivät ole olleet suomalaisen identiteetinmuodostuksen keskiössä. Siinä missä suomalaista kansanluonnetta ja erityispiirteitä on pohjustettu järvien, metsien ja lönnrotilaisen ahkeran mutta jumalaapelkäävän talonpoikaisuuden varaan¹²⁰, kaupunki ja kaupunkilaisuus ovat olleet lähinnä välttämätön paha. Laura Kolbe aloittaa *Suomi: Maa, kansa ja kulttuuri* -teoksen suomalaista kaupunkia analysoivan osan lainauksella Ilmari Kiannon Helsinkiä kuvaavasta runosta. Kiannon suulla Helsinki on kirottu sylkylaatikko, jossa kymmenet tuhannet sielut kituvat.¹²¹

Tällaista taustaa vasten voi suomalaisen kaupunkilaisuuden nähdä varsin negatiivisena historiallisena ilmiönä. Kiannon purkaus ei ollut mikään yksittäistapaus. 1900-luvun alkupuolella Yhdysvalloista peräisin ollut jeffersonilainen ihanne maaseutumaisuuteen perustuvasta yhteiskunnasta oli monelta osin vallalla myös Suomessa. Rakkaus maaseutuun oli isänmaan rakastamista, ja epäisänmaallinen kommunismi sikisi kaupungeissa.¹²²

¹¹⁵ Kerrostalovaltaisiin lähiöihin liittyvästä puheesta esim. Roivainen 1999.

¹¹⁶ Hankonen 1994, 19; Roivainen 1999, 88.

¹¹⁷ Esimerkkinä voi käyttää muun muassa Helsingin Oulunkylää. Oulunkylässä on nykyisin paljon kerrostaloja, mutta alueen identiteettiä ja sille annetut merkitykset palautuvat huvila- ja pientaloyhteisöön sekä väljään vihreyteen. Ks. Kervanto-Nevanlinna 2014.

¹¹⁸ Ankeudesta ks. Kortteinen 1982; Roivainen 1999.

¹¹⁹ Vaattovaara 1997, 138.

¹²⁰ Wrede 1988; Pesonen & Westermack 2005.

¹²¹ Kolbe 1999, 156.

¹²² Kantola 2013, 95–97.

Kolben mukaan kaupunkikulttuuri on ollut Skandinaviassa marginaalisessa asemassa. Alueen maat olivat perusteiltaan feodaalisia, eikä se ollut omiaan tukemaan kaupunkien kehitystä.¹²³ Pohjoismaissa maaseutu on mytologisoitu ihanteeksi, jossa maaseudulla elää onnellinen ihminen luonnon rytmin tahdittamana. Suomalaisten suhtautuminen kaupunkiin tai etenkin kaupungistumiseen positiivisena kulttuuri-ilmiönä ei siten ole saanut tukea naapureiltakaan.¹²⁴

Kaupunkilaisuus on monisyinen käsiterakennelma. Perinteisesti kaupungin ja maaseudun välinen ero on mielletty koostuvan elinkeinoista ja asumismuodoista: maa- ja metsätalous maalla, teollisuus, kauppa ja palvelut kaupungissa, harva asutus yksittäisissä taloissa maalla ja tiheä asutus kerrostaloissa kaupungissa. Luonto ja vehreys ovat maaseudun elementtejä, betoni ja kivi kaupungin.¹²⁵

Lähempi tarkastelu tekee asiasta monimutkaisemman. Kaupunkilaisen ja maalaisen elämäntavan eroja ei ole yksiselitteisesti helppoa määritellä, ei myöskään kaupungin tai maaseudun fyysisiä piirteitä. Asumisen käytännöt, henkilöhistoriat, hallinnolliset seikat, infrastruktuurit ja erilaiset ajattelutavat voivat kaikki vaikuttaa rajanvetoihin kaupungin ja maaseudun välillä. Kortelaisen mukaan jo vastaaminen yksinkertaiseen kysymykseen ”missä maaseutu loppuu ja kaupunki alkaa” on käytännössä mahdotonta.¹²⁶ Tutkija Erkki Niemi vie Kortelaisen mainitseman tutkimuksellisen haasteen vielä pidemmälle kuvaillessaan suomalaista kaupunkia tutkijan painajaiseksi.¹²⁷

Puhuttaessa suomalaisesta kaupungista puhutaan usein samalla myös maaseudusta. Nummelan ja Laitisen mukaan kyse on kaupunkien urbaanisuuden ja ruraalisuuden asteista: molempia piirteitä esiintyy kaupungeissa, ainoastaan määrät vaihtelevat.¹²⁸ Kaupunkilaisuutta ja maalaisuutta analyttisinä kategorioina pohtivassa artikkelissaan Laila Kûle tuo esille käsitteiden välisen ristiriitaisuuden, ja kuinka kansainvälisessä tutkimuksessa tuota jakoa on pyritty ymmärtämään ja käsitteellistämään.¹²⁹ Suomalaisessa keskustelussa käsitykset etenkin maaseudusta ovat muuttuneet perinteiseksi käsitetyin maaseudun poliittiselinkeinollisen merkityksen vähe-¹³⁰

Kûle painottaa analyysissään maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden määritelmien tilanne- ja tarvekohtaisuutta. Tutkijat ja hallinto ovat tehneet määritelmiä ja jakolinjoja omista lähtökohdistaan käsin, eikä yhtä universaalia tapaa selittää kaupunkilaisuutta ja maalaisuutta ole olemassa. Tästä näkökulmasta käsin suositeltavaa on käyttää sellaisia määritelmiä ja indikaattoreita, jotka ovat mahdollisimman hyvin linjassa tutkimusasetelman kanssa.¹³¹

Yksi kaupunkia ja kaupunkilaisuutta määrittävä tekijä on rakennettu ympäristö. Kaupungissa rakennettu ympäristö on pitkäkestoinen¹³², vaikkakin se saattaa muuttaa muotoaan maaseutua nopeammin. Kaupungin rakennetun ympäristön ja asukkaiden suhde on oleellisella tavalla vastavuoroinen, ja se muuttaa ja uudistaa kaupunkikulttuuria. Ihmisten suhde kaupunkiasumiseen ja asumiseen erilaisilla kaupunkialueilla on kokenut muutoksia. Kaupunkiasumiseen on liittynyt symbolisia arvoja, sosiaalisia arvoja sekä käyttö- ja myös vaihtoarvoja.¹³³

Laura Kolbe sijoittaa suomalaisen urbaanin mentaliteetin kehittymisen 1800-luvun jälkipuolen teollistumisen synnyttämän uuden kaupunkilaisen keskiluokan ja tehdastyöläisyyden aikakauteen¹³⁴. Epäurbaanin metsäteollisuuden kasvu ja samanaikainen poliittisen identiteetin rakentuminen enimmäkseen agraarin ja maaseutuhenkisen ihanteellisuuden, kuten fennomanian varaan, ovat Kolben mukaan jättäneet lähtemättömän vaikutuksen suomalaiseen urbaaniin mielenmaisemaan: se on rajoittunut enimmäkseen pääkaupunki Helsinkiin.¹³⁵

Uusikallio on tehnyt samansuuntaisen havainnon tutkiessaan Helsingin asuinalueiden arvostusta: luonnon arvostus ja hupeneminen kaupungin edessä oli läsnä kivi-kaupungin sisälläkin. Helsingin kantakaupungin kaltaisessa ympäristössä esteettisen viehättävyyden huippuun liittyi luontoallegoria. Suurkaupungistuminen merkitsi luontoelementtien heikkenemistä kaupunkiympäristössä, ja siksi luonnosta muodostui kivi-kaupungin kiinteistömarkkinoilla ylellisyystekijä.¹³⁶

1930-luvulla siirryttiin kaupunkirakentamisessa uuteen urbanismin ja kaupunkikulttuurin vahvistumisen vaiheeseen, jossa kaikki ”uusi” ja ”uudenaikainen” saivat kaupunkitilassa erityismerkityksen. Kivi-kaupunki kasvoi Helsingissä ja muissa Suomen kaupungeissa.¹³⁷ Tämä vaihe suomalaisessa kaupunkilaisuudessa ei ollut kovin pitkäikäinen, sillä kohta nousivat jo ensimmäiset metsälähiöt, ja kivi-kaupungin sopimattomuutta lapsille ja hyveellisille ihmisille korostettiin jälleen.¹³⁸

Pasi Mäenpää tulkitsee vallalla ollutta puhetta kaupunkilaisuudesta vahvojen idealististen ajatusmallien tuotteena. Mäenpään mukaan kaupunkilaisuus ei kuulunut kansallisuusaatteen rakennustarpeisiin, vaan identiteettiä rakentavaksi keskukseksi muotoiltiin luonto maisemineen ja miljöineen, ihmistyyppineen ja sosiaalisine muotoineen. Kaupunkilaisuus ja sen taustalla oleva yleiseurooppalainen kulttuuri jäivät syrjään, koska suomalaista identiteetinmuodostusta hallitsi nationalismi. Nationalismia puolestaan hallitsi käsitys maaseutu-Suomesta. Äkkinäinen maaltamuutto, lähiöityminen ja hyvinvointivaltion rakentaminen 1960–1970-luvuilla korostivat

¹²³ Uuskallio 2001, 16.

¹²⁴ Ojankoski 1998, 64–66.

¹²⁵ Niemi 2004, 4.

¹²⁶ Kortelainen 2013, 123.

¹²⁷ Niemi 2004, 4.

¹²⁸ Nummela & Laitinen 2014, 185–186.

¹²⁹ Kûle 2008, 10–12.

¹³⁰ Alasuutari 2011, 29.

¹³¹ Kûle 2008, 15.

¹³² Uuskallio 2001, 16.

¹³³ Uuskallio 2001, 16–21.

¹³⁴ Teppo Korhonen lähestyy 1800-luvun lopun kaupunkilaisuutta sen asukkaiden toimintana. Kaupunkilaisuus tarkoitti porvarillisuutta, virkamiesmäisyyttä, uutta keskiluokkaa sekä työläisyyttä tehtaissa, pajoissa tai säätyläisten palvelijana. Vaikka säätyrajat ja -ajattelu 1800-luvun loppupuolella olivat jo hämärtyneet, voi silloista kaupunkilaisuutta kuvata sille tyypillisten yhteiskuntaluokkien hierarkiaan perustuvaksi. Korhonen 2003, 209.

¹³⁵ Kolbe 1999, 164.

¹³⁶ Uuskallio 2001, 68.

¹³⁷ Uuskallio 2001, 80.

¹³⁸ Hurme 1991, 174–178.

muita seikkoja kuin historiallista kaupunki-Suomea. Yhdessä luontosuomalaisuuden kanssa ne jättivät taakseen käsityksen suomalaisesta urbaanisuudesta.¹³⁹

Kolbe näkee tämän kulttuurisen taistelun eri vivahteita niin puoluepoliittisen kannatuksen jakautumisessa, siirtoväen asuttamisessa sodan jälkeen kuin jopa sivistyneistön petturuussyytöksissä kaupunkiin jäämisestä. Kolbe jatkaa analyysiään sijoittamalla suomalaisen urbanin jatkuvuuden sodan jälkeiseen lähiöön ja arvelee esikaupungin olevan vähitellen syrjäyttämässä kotiseudun kansallista omakuvaa: punaista tupaa ja perunamaata.¹⁴⁰ Koska kaupunkikeskustat osoittautuivat kulttuuriltaan liian heikoiksi, syntyi omaleimainen suomalainen kaupunkilaisuus, joka perustuu esikaupunki- ja lähiöasumiseen.¹⁴¹

Viime vuosikymmenien kaupunkilaisuutta muuttava kehityskulku on ollut monikulttuurisuuden lisääntyminen. Saukkosen mukaan kehityksen seurauksena etenkin Helsingistä ja muusta pääkaupunkiseudusta, mutta myös monista muista Suomen kaupungeista, on tullut etnisesti ja kulttuurisesti monikulttuurisempia kuin aikaisemmin. Suomen viimeaikaista kaupunkikehitystä ei voi ymmärtää tai tulkita oikein ottamatta huomioon maahanmuuton ja monikulttuurisuuden ulottuvuutta.¹⁴² Käsillä olevan tutkimuksen esimerkkialueiden kaltaisilla pientaloalueilla Saukkosen tarkoittaman monikulttuurisuuden merkitys on vielä varsin pieni.¹⁴³

Vaikka pääkaupunki korostuu suomalaisessa kaupunkikeskustelussa ja kaupunkitutkimuksessa, kaupungistuminen on koko maata koskeva ilmiö. Teija Ojankoski muotoilee asian näin: ”Vaikka Suomessa maaltamuutto suoraan suuriin kaupunkeihin on saanut suurta huomiota ja suuressa kaupungissa asumista on pidetty kaupunkilaisuutena... on silti muistettava, että suuri osa suomalaisista kaupungistui ja kaupungistuu juuri pienissä kaupungeissa ja taajamissa.”¹⁴⁴

1.6 KYSELYLOMAKE JA TEEMAHAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMINÄ

Tärkein käsillä olevassa tutkimuksessa käytetty menetelmä on survey-tyyppinen kyselytutkimus. Kyselyt muotoiltiin yhteistyössä Liperin ja Joensuun kaavoitusviranomaisten kanssa. Yhteistyöstä keskusteltiin Kontiolahden kunnan edustajan kanssa myös Lehmon osalta, mutta tuolloin Kontiolahdella ei ollut tarvetta kyselylle. Lehmon osalta sovittiin, että kunta saa oman kappaleensa tutkimuksen aikanaan valmistuessa. Vertailtavuuden vuoksi Lehmon lomakkeen muotoilu perustui Reijolan ja Ylämyllyn lomakkeisiin. Reijolan osalta kaavoitusviranomaiset antoivat kysymysehdotuksia, mutta muutoin yhteistyöstä ei päätetty. Kuten Lehmonkin osalta, tutkimustulokset sovittiin toimitettavan kaupungille. Pisimmälle yhteistyö meni Liperin edustajien

¹³⁹ Mäenpää 2008, 23.

¹⁴⁰ Kolbe 1999, 164–168.

¹⁴¹ Kolbe 1996, 19–20.

¹⁴² Saukkonen 2018.

¹⁴³ Koko Pohjois-Karjalan alueella vieraskielisten osuus vuonna 2017 oli 3,7 % väestöstä. Pohjois-Karjalan väestötilastot Pohjois-Karjalan maakuntaliiton sivuilla: <http://www.pohjois-karjala.fi/tilastot>. Luettu 4.10.2018.

¹⁴⁴ Ojankoski 1998, 69.

kanssa, joille kirjoitin kyselyn tuloksiin perustuvan pienimuotoisen raportin Ylämyllyn kehittämistä ja kaavoittamista silmällä pitäen.

Kaavoitusviranomaisten kanssa tehdyn yhteistyön puitteissa tutkijan rooli esikaupunkialueiden suunnitteluun liittyvässä prosessissa oli pieni, mutta mahdollisti prosessin tarkkailun paremmin kuin ulkopuoliselle olisi ollut mahdollista. Koska kyselylomakkeet oli laadittu yhteistyössä kuntien kaavoitusviranomaisten kanssa ja tulokset tulisivat tutkimuksen valmistuttua viranomaisten tietoon, lomakkeen saajille kerrottiin yhteistyöstä saatekirjeessä. Tällaisessa järjestelyssä tulee vastauksia tulkitessa ottaa huomioon ihmisten mahdollinen vaikuttamisen tarve ja sen vastauksia mahdollisesti vääristävä vaikutus.¹⁴⁵ Vääristymää on pyritty vähentämään monipuolisilla kysymyksillä ja asettelemalla kysymykset niin, etteivät ne viittäisi palautteen antamiseen vaan vastaajan omien kokemusten kartoittamiseen.

Tutkimusasetelma muotoutui uudestaan kyselyaineiston keräämisen jälkeen. Asetelman muutos vaikutti kyselyaineiston merkittävyyteen etenkin kyselylomakkeen vuorovaikutukseen liittyvän osion osalta. Kunnan ja asukkaiden välisen vuorovaikutuksen tarkastelun merkitys väheni, ja toisaalta kaupunkitilan kokemuksesta muulla tavoin kertovien kysymysten merkitys kasvoi. Uudelleenmuotoutuneessa tutkimusasetelmassa tutkimus fokusoitui enemmän Reijolaan. Näin ollen Ylämyllyä ja Lehmoa koskeva kyselyaineisto jäi kontrolliaineistoksi, jonka avulla oli mahdollista tietäen rajoittein verrata eri alueiden tuloksia, ja toisaalta muodostaa kokonaiskuva Joensuun seudun esikaupunkialueiden asukkaiden käsityksistä ja kokemuksista asuinalueidensa kehityksestä.¹⁴⁶

Laajemman aineiston keräämisen lisäksi kyselytutkimuksen etuna on tutkijan vaikutuksen rajoittaminen. Tutkija ei ole paikalla vaikuttamassa vastauksiin. Ongelmia sen sijaan ovat yhtäältä lomakkeen saaminen mahdollisimman helposti vastattavaksi mutta kuitenkin tarkoituksenmukaiseksi, toisaalta mahdollisia väärinkäsityksiä ei ole mahdollista korjata. Tästä syystä tutkija ei voi olla varma vastausten paikkansapitävyydestä. Postikyselyissä vastausprosentti voi jäädä alhaiseksi ja avoimiin kysymyksiin vastataan vain lyhyesti.¹⁴⁷

Lähdekriittisesti ajateltuna kyselylomakkeella saatavassa aineistossa on riskinsä. Ihmisillä ei välttämättä ole kiteytyneitä käsityksiä kysyttävistä asioista, mutta he kuitenkin valitsevat jonkin vastausvaihtoehdon. Vastatessaan ihmiset saattavat ajatella hyvin erilaisia asioita. Kerätyn tiedon käyttökelpoisuus ja luotettavuus riippuvat paljolti tarvittavan tiedon luonteesta. Jos tavoitteena on saada täsmällisiä tosiasiatietoja, kuten vastaajien lapsien määrä tai asumismuoto, kyselyt ovat luotettavia. Käsityksiä ja arvoja selvitetessä kyselyiden vastausten tulkinta on haasteellisempää, ja tulkinta täytyy aina pyrkiä tekemään suhteessa kysymyksenasetteluun ja kyselyn kontekstiin.¹⁴⁸ Ihmiset vastaavat kyselyihin eri lailla: toiset täyttävät lomakkeen mahdollisimman nopeasti, vastauksia kovinkaan syvällisesti miettimättä, ja toiset paneutuvat kyselyyn huolella. Edellä mainituista syistä johtuen kyselyaineistot ovat yleensä laajoja, ja laajassa aineistossa vääristymät ja yksittäiset virheet menettävät merkitystään.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Lomakkeen laatimisesta ks. esim. Laaksonen 2013.

¹⁴⁶ Vertailu täytyy rajoittaa niihin kysymyksiin, jotka olivat samoja kaikissa taajamissa.

¹⁴⁷ Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.

¹⁴⁸ Uusitalo 1991, 91–93; Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 121.

¹⁴⁹ Uusitalo 1991, 91–93; Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 121.

Kyselytutkimukset ovat aiheuttaneet paljon keskustelua puolesta ja vastaan.¹⁵⁰ Olennaista menetelmän käytössä on ymmärtää lomakkeilla saatavan tiedon luonne ja se, millaisia johtopäätöksiä lomakkeiden vastauksista voi lähdekriittisesti ajatellen vetää. Kyselylomakkeiden käyttö on ollut suosittua esimerkiksi sosiologian piirissä. Historiantutkimuksessa menetelmää on käytetty kohtuullisesti, lähinnä historiatietoisuuteen liittyvässä tutkimuksessa.¹⁵¹ Tämä seikka johtuu siitä lähtöolettamuksesta, että kyselylomakkeilla saatava tieto kertoo vain vastaushetken tilanteesta ja näin ollen lomakkeella on hankala päästä kiinni menneisyyttä käsitteleviin asioihin. Tämä taas liittyy keskusteluun siitä, millaisilla lähteillä menneisyys on rekonstruoitavissa.

Jyrki Pöysä (2015) ottaa kantaa muistelutekstien tulkintaan ja menneeseen osana nykyhetken kokemusta. Pöysän mukaan ajallisen kokemuksen kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten nykyhetken eri komponentit painotuvat ja miten pitkälle ajassa menneeseen ajallisen kokemuksen eri piirteet kulloinkin ulottuvat. Muistelun yhteydessä tapahtuva menneisyyden tarkastelu saa toteutuneet tapahtumakulut näyttämään luonteelta ja loogisilta, vaikka kuitenkin pelkkä sattuma on todellisuudessa saattanut sanella, mikä eri vaihtoehdoista lopulta on toteutunut.¹⁵²

Lähimenneisyyden tutkimuksen kannalta menneisyyden tavoitettavuuden ongelma ei ole yhtä konkreettinen, sillä muisti- ja kokemustietoa voidaan kerätä monella eri tavoin. Jos tavoitteena on suhteellisen laaja aineisto, kyselylomake voi olla hyvä ratkaisu. Muistitiedon lisäksi kyselyllä on mahdollista saada tietoa ihmisten historiakäsitteistä. Pilvi Torstin *Suomalaiset ja historia* -tutkimuksessa (2012) kartoitettiin suomalaisten käsityksiä kansakunnan historiasta, avainkokemuksista ja historiallisten tapahtumien ja henkilöiden merkityksistä.¹⁵³ Tässä tutkimuksessa kyselylomaketta on käytetty sekä esikaupunkialueelle muuttamiseen liittyvän muistitiedon ja kokemustiedon keräämiseen että esikaupungin tilallisten merkitysten ja käsitysten keräämiseen.

Suomalaisten asumiseen liittyen kyselytutkimukset ovat olleet yksi keskeisimmistä tiedonkeruumenetelmistä. Esimerkiksi Tilastokeskuksen julkaisemat asumisbarometrit on toteutettu pääosin kyselylomakkeella, ja näitä laajoja selvityksiä on hyödynnetty tässäkin tutkimuksessa.¹⁵⁴ Erilaisin kyselyin kerätään valtavat määrät tietoa yhteiskunnan tarpeisiin, joten on aiheellista pohtia kyselymenetelmällä saadun tiedon luonnetta niin tämän tutkimuksen kannalta kuin yleisestikin. Menetelmällinen pohdinta on tarpeellista myös aineiston keruun ja analyysin läpinäkyvyyden kannalta.¹⁵⁵

Laadullisten menetelmien yleistyessä kyselytutkimuksia on moitittu liian pinta-puolisiksi sekä kaiken numeroiksi tyypistäväksi menetelmäksi. On arvioitu, että tästä syystä lisäymmärrys ihmisten toiminnasta ja motiiveista jää saavuttamatta tai vähintäänkin heikotasoiseksi. Toisaalta kyselyihin kohdistuva kritiikki palautuu 1960- ja

1970-lukujen positivismikeskusteluun sekä keskusteluun laadullisten ja määrällisten menetelmien heikkouksista ja vahvuuksista.¹⁵⁶

Kyselytutkimuksia on kritisoitu siitä, että kyselyillä ei voi saada uutta tietoa, koska niissä voidaan kysyä vain sellaisia asioita, joiden tiedetään etukäteen olevan olemassa.¹⁵⁷ Vesa Puurosen mukaan tällainen kritiikki täytyy nähdä omassa kontekstissaan, keskustelussa siitä, millaista tietoa kyselyllä pyritään saavuttamaan. Tutkija voi esittää kyselyaineistolleen järkeviä ja perusteltuja kysymyksiä, jotka voivat paljastaa aikaisemmin tuntemattomia asioita.¹⁵⁸

Puurosen mukaan kritiikkiä on esitetty niin, että samanlainen kritiikki pätsi kaitenlaiseen kyselylomaketutkimukseen. Lomaketutkimus on työkalu, ja työkaluna sitä on mahdollista käyttää monin eri tavoin. Puurosen mukaan kvantitatiiviseksi tutkimustavaksi ymmärretty lomaketutkimus ei perustavalla metodologisella tavalla eroa haastattelu- tai tekstiaineistojen laadullisesta tutkimuksesta. Molemmista oletetaan, että aineistoista on suorien havaintojen lisäksi johdettavissa teoreettisia yhteyksiä.¹⁵⁹

Keskustelu kyselyaineistojen kritiikistä ja mahdollisuuksista liittyy siihen, kuinka kyselytutkimusaineistoa on tässä tutkimuksessa hyödynnetty, eli ei pelkinä numeroina vaan kontekstiin sitoen myös hermeneuttisesti. Suomalaisten historiatietoisuutta tutkinut Pilvi Torsti on tuonut esille hermeneuttisen otteen ja kvantitatiivisten aineistojen käyttöön liittyvän esiyymmärryksen tärkeyden: tutkijan on tunnettava tutkittavien käsitteistö, kulttuuri ja kohteena oleva ilmiö hyvin, jotta tuloksien ymmärtäminen ja oikeat tulkinnat olisivat mahdollisia.¹⁶⁰ Esiyymmärryksen kannalta tutkijapositioni auttaa yhdessä tutkimusperinteeseen tutustumisen kanssa tavoittamaan esikaupunkiasumiseen liittyviä kokemuksia ja käsitteitä.¹⁶¹

Haastattelumenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua temahaastattelua. Jokaiseen haastatteluun oli etukäteen mietityt aihekokonaisuudet, mutta itse haastatteluisa keskustelu rakentui etukäteen mietittyjen aiheiden ja haastateltavan kertomasta esiinnoitettujen aiheiden vuorovaikutuksesta. Tällaisessa menetelmässä korostetaan ihmisten tulkintoja asioista. Temahaastattelussa on tavoitteena löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti.¹⁶² Riippuen haastateltavasta, haastattelut kestivät puolesta tunnista noin kahteen tuntiin. Haastatteluista muodostui kaksi eri ryhmää: asukashaastattelut sekä virka- ja luottamushenkilöhaastattelut.

Koska kyselylomakeaineistosta saatava tieto painottui Reijolaan 2000-luvulla muuttaneiden antamaan informaatioon, painottui haastatteluaineiston keruualue puolestaan pidempään alueella asuneiden joukkoon. Menetelmän tarkoituksena oli

¹⁵⁰ Torsti 2009, 40; Alastalo 2005, 18.

¹⁵¹ Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 121; Puuronen 2015, 123–124.

¹⁵² Puuronen 2015, 123–124.

¹⁵³ Alastalo 2005, 19; Puuronen 2015, 124; Pertti Töttöön viitaten Pilvi Torsti korostaa, että kyselylomakkeiden kritiikki liittyy paljolti keskusteluun kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteiden filosofisista eroista. Tätä keskustelua ei kuitenkaan pitäisi ulottaa sellaisenaan keskusteluun eri tyyppisten aineistojen käyttämisestä. Kyselyiden määrällisiä tuloksia voi lähestyä myös hermeneuttisesti ymmärtävällä otteella. Torsti 2009, 40; myös Töttö 2000, 41.

¹⁵⁴ Torsti 2009, 41.

¹⁵⁵ Positiiosani suhteessa lomakkeeseen ja haastatteluihin on paljon samaa, olen jakanut saman kokemuksemaailman vastaajien kanssa.

¹⁵⁶ Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.

saada täydentävää informaatiota alueen muutokseen liittyvistä kokemuksista. Näin ollen haastateltavista kaikki paitsi yksi olivat asuneet Reijolassa ennen 1990-lukua.

Asukashaastatteluilla on selvitetty haastateltavien taustoja, Reijolaan muuton syitä, asumiseen liittyviä kokemuksia sekä tilaan liittyviä merkityksiä. Se, että suurin osa haastateltavista oli haastattelijalle entuudestaan tuttuja, toi oman vaikutuksensa haastattelutilanteeseen. Metodiotoppaissa korostetaan haastateltavan ja haastattelijan välistä luottamusta ja vuorovaikutustilannetta: jos luottamusta ei ole tai vuorovaikutus on hyvin väkinäistä, haastattelu ei välttämättä onnistu suunnitellulla tavalla.¹⁶³ Koska haastateltavat tunsivat haastattelijan, ei tällaista tilannetta päässyt syntymään. Tutkijan näkökulmasta tilaisuudet olivat luontevia ja vuorovaikutus sujuvaa.

Toisaalta haastateltavien tuttuus voi vaikuttaa haastateltavan haluun miellyttää haastattelijansa, kertoa asiat niin kuin haastateltava ehkä haluaisi ne kuulla.¹⁶⁴ Reijolan kehittämisestä ja alueella asumisesta keskusteltiin haastatteluissa historiallisesta näkökulmasta, eikä aiheeseen liitetty sellaisia arvo- tai henkilökohtaisen tason piirteitä, joiden yhteydessä miellyttämisen tarpeita pääsisi syntymään. Koska tutkijan ajattelua tai ennako-oletuksia ei ennen haastatteluja tuotu ilmi, haastateltavilla ei ollut mahdollisuutta arvioida vastaustensa miellyttävyyttä suuntaan tai toiseen.

Virka- ja luottamushenkilöhaastatteluiden avulla on pureuduttu syvemmälle esikaupunkialueiden kehittämisen ja kaavoittamisen taustoihin sekä pyrkimyksiin. Etenkin kuntien pitkäaikaisten kaavoituksesta vastanneiden virkamiesten haastattelut ovat tässä mielessä valaisevia. Pyhäselän kaltaisessa alle 10 000 asukkaan kunnassa kaavoituksesta ja aluesuunnittelusta vastaavalla virkamiehellä on keskeinen asema kunnan yhdyskuntarakenteen kehittämisen kannalta.¹⁶⁵ Virkamies valmistelee ja esittelee suunnitelmat luottamushenkilöille, eli luottamushenkilöt ovat virkamiehen antaman informaation varassa. Pienessä kunnassa myös kunnanjohtajalla on vaikutusvaltainen asema kunnan keskeisimpänä viranhaltijana ja kunnanhallituksen esittelijänä.

Haastatteluja ei ole litteroitu täysin sanatarkasti, vaan litterointi¹⁶⁶ on tehty kirjaamalla ylös keskustelun sisältö, mutta äännähdyksiä, takelteluja, kaikkia täytesanoja tai murteellisia ilmaisuja ei ole merkitty. Haastatteluista on kerätty olennainen informaatio, ja sitä on tulkittu suhteessa muuhun aineistoon. Kaikki haastattelut on haastateltavan suostumuksella tallennettu digitaaliselle tallentimelle.

Haastattelu on menetelmänä joustava. Haastattelijalla on mahdollisuus selventää kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä ja keskustella aiheesta.¹⁶⁷ Kysymysten järjestystä on mahdollista vaihtaa tilanteesta riippuen. Haastateltaviksi on mahdollista valita sellaisia henkilöitä, joilla on kokemusta tutkittavasta aiheesta sekä mahdollisuus saada tietoa, mitä ei virallisista dokumenteista ja asiakirjoista löydy. Haastatteleamalla saadussa tiedossa on usein monia eri tasoja henkilökohtaisista kokemuksista aina perinnetietoon ja kertomuksiin.

Haastattelujen käytössä on myös ongelmansa. Haastateltava vastaa kysymyksiin muistinsa ja mielikuviansa perusteella, ja tällöin on mahdollista erehtyä tai muistaa

väärin. On myös mahdollista, että kysymyksiin halutaan vastata tietyllä tavalla tai joitakin erityisiä seikkoja painottaen. Joskus haastateltava ei halua kertoa kaikkea. Haastattelijan läsnäolo ja haastattelutilanne itsessään voivat vaikuttaa haastattelun sisältöön ja etenemiseen. Haastattelijan on vältettävä haastateltavan johdattelua, ettei haastateltava poimisi vastauksiaan suoraan haastattelijan kysymyksistä.¹⁶⁸ Nämä tekijät on pyritty ottamaan huomioon haastatteluista saadun informaation analyysissä. Tulkinnallinen harkinta ja varovaisuus ovat olleet tarpeellisia muun muassa poliittiseen päätöksentekoon liittyvissä seikoissa.

Kuten kyselyissä, myös haastattelujen kohdalla on olennaista tavoitellun tiedon luonne. Haastattelut ja muistitieto eivät ole tehokas menetelmä jotakin mennyttä prosessia tai tapahtumaketjua koskevien tarkkojen faktaperusteisten yksityiskohtien selvittämiseen. Haastatteluilla voi kuitenkin tavoittaa hyvin ihmisten kokemukset ja näkemykset suuremmista linjoista, periaatteista ja tavoitteista. Näidenkin kohdalla on kyse haastateltavan omasta muistinvaraisesta ja haastattelutilanteessa esiin tulleesta tulkinnasta puheena olleeseen aiheeseen liittyen.¹⁶⁹

1.7 TUTKIMUSPERINNE

Kaupunkihistorialla on pääsääntöisesti tarkoitettu jonkin tietyn kaupungin tai kaupunginosan historiaa. Yksittäisten kaupunkien historiankirjoituksella onkin ollut Suomessa pitkät perinteet.¹⁷⁰ Tieteellisten kaupunkihistorioiden läpimurto tapahtui Suomessa 1920–1930-lukujen aikana Paikallishistoriallisen toimiston ottaessa aktiivisen roolin historioiden kirjoittamisen tukemisessa.¹⁷¹ Akateemisessa historiantutkimuksessa kaupunkihistoria oli kuitenkin pitkään katveessa¹⁷². Suomalainen yhteiskunta oli maatalousvaltainen, ja epäluulo kaupunkeja kohtaan vaikutti myös historiantutkimukseen.¹⁷³

Kaupunkihistorioitsijat omaksuivat vertailevan tutkimusotteen 1970-luvulta alkaen, ja kaupungin hallinnolliset rajat ylittäviä vaikutusalueutkimuksia alettiin maantieteilijöiden innoittamina tekemään 1960-luvun loppupuolella, esikaupunkien osalta jo vuoksikymmeniä aikaisemmin.¹⁷⁴ 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä vertailevan ja monitieteisen tutkimusotteen tarve lisääntyi, ja samalla perinteinen kronologinen kuvaus antoi sijaa entistä teoreettisimmille, tutkimusotteeltaan tiiviimmille lähestymistavoille.¹⁷⁵

Viimeaikaisen kaupunkihistoriallisen tutkimuksen pyrkimyksenä on ollut liittää suomalaiset kaupungit osaksi laajempaa kaupunkien kansainvälistä kehitystä sekä

¹⁶⁸ Hirsjärvi & Hurme 2001, 36.

¹⁶⁹ Uusitalo 1993, 90–93.

¹⁷⁰ Vahtikari, Hannikainen & Nyström 2019, 134.

¹⁷¹ Kolbe 2009, 94; kaupunkihistorian tutkimuksesta myös Tommila 2001.

¹⁷² Toisaalta Ilkka Nummela ja Erkki K. Laitinen ovat esittäneet, että kaupungilla on aina ollut erityisasema suomalaisessa historiantutkimuksessa, etenkin autonomian ajan lopun osalta. Nummela & Laitinen 2014, 185.

¹⁷³ Vahtikari, Hannikainen & Nyström 2019, 133.

¹⁷⁴ Kolbe 2009, 95; Tommila 2001, 77.

¹⁷⁵ Kolbe 2009, 101.

¹⁶³ Tuomi & Sarajärvi 2002.

¹⁶⁴ Grönfors 2008, 60–63.

¹⁶⁵ Toimijahaastattelu 3.

¹⁶⁶ Litteroinnista ks. esim. Kvalitatiivisten menetelmien oppimisympäristö: https://www.fsd.uta.fi/metodelmaopetus/kvali/L7_2_1.html. Luettu 1.8.2019.

¹⁶⁷ Grönfors 2008, 60.

kytkeä suomalainen tutkimus kysymyksenasetteluiltaan kansainvälisen tutkimuksen ajankohtaisiin teemoihin. Akateemisessa kaupunkihistoriassa kaupunki on analyysin keskeinen muuttuja eikä vain historiallisten tapahtumien lokaatio. Kaupunkihistoria on osa monitieteistä kaupunkitutkimusta, jonka keskeisiin pyrkimyksiin kuuluu kaupunkien ja kaupungistumiseen liittyvien haasteiden erittely ja ratkaisujen etsiminen.¹⁷⁶ Tieteellisen keskustelun lisäksi kaupunkihistorialla on vahva rooli paikallisyhteisöjen itseymmärryksen rakentajana. Kaupunkien ja kaupunginosien tarinat auttavat asukkaita ymmärtämään niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet ympäristön muotoutumiseen.¹⁷⁷

Tässä yhteydessä ei ole tarpeellista luetella kaikkia kaupunkitutkimukseen olennaisesti liittyviä aikaisempia tutkimuksia. Tutkimusperinnettä kuitenkin esitellään niiltä olennaisilta osiltaan, jotka ovat vaikuttaneet käsillä olevan tutkimuksen muotoutumiseen. Ensin kuitenkin muutama sana kaupunkihistorian tutkimusperinteestä yleisellä tasolla.

Suomalaisessa kaupunkihistoriallisessa tutkimusperinteessä eräänä merkittävänä suunnannäyttäjänä on ollut Väinö Voionmaan *Tampereen kaupungin historia* (1903–1910). Voionmaa toi kaupunkihistorian tutkimukseen uuden näkökulman: hänen tutkimuksensa kohteena ei ollut niinkään kaupunki instituutiona vaan kaupungin asukkaat, kaupunkilaiset.¹⁷⁸ Lähteenmäen mukaan Voionmaan ansioiksi Tampereen historiassa luettiin erityisesti hänen kykynsä käsitellä paikallisen ja kansallisen yhteiskuntataloudellisen kehityksen välistä vuorovaikutusta.¹⁷⁹

Voionmaa käsitteli Tampereen historiassaan myös esikaupunkeja, kuten Kytälää, Järvensivua ja Pispalaa sekä muita seudun esikaupunkeja. Hän kytki asemakaavakehityksen, asuntopolitiikan, esikaupunkitilanteen sekä kaupunkiin liitettyjen uusien alueiden tarkastelun havainnolliseksi kokonaisuudeksi.¹⁸⁰ Voionmaan aikalainen J. V. Ruuth puolestaan kirjoitti Viipurin kaupungin historian vuonna 1903.¹⁸¹ Ruuthin kaupunkihistoria oli neljään kronologiseen aikakauteen jaettu pikkutarkka paikallishistoriallinen kuvaus kaupungin vaiheista keskiajalta lähtien.¹⁸²

Sosiaalishistoriallisen otteen esiinmarssi 1900-luvun alkupuolella oli yksi tärkeimpiä kaupunkihistorian tutkimuksen käännteitä. Eino Jutikkalan sosiaalishistoriallinen tutkimusote Sääksmäen historiassa antoi menetelmällisiä vaikutteita myös kaupunkihistorialliseen tutkimukseen.¹⁸³ Toinen suuri näkökulman uudistus liittyi kaupunkien vaikutusalueisiin, kun tarkastelu ulotettiin hallinnollisten rajojen ulkopuolelle. Maantieteilijät olivat aloittaneet vaikutusalueetutkimuksen 1930-luvulla, mutta kaupunkihistoriaan lähestymistapa omaksuttiin laajemmassa mittakaavassa 1970-luvun alussa.¹⁸⁴

¹⁷⁶ Vahtikari, Hannikainen & Nyström 2019, 133–136.

¹⁷⁷ Kervanto-Nevalinna 2014, 23.

¹⁷⁸ Tommila 2001, 70.

¹⁷⁹ Lähteenmäki 2014, 54.

¹⁸⁰ Voionmaa 1935, 151–190.

¹⁸¹ Suomenkielinen painos ilmestyi 1908.

¹⁸² Ruuth 1908.

¹⁸³ Päiviö Tommilan kirjoittama Eino Jutikkalan profiili Suomen kansallisbiografiassa: <https://www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/7054>. Luettu 11.9.2017.

¹⁸⁴ Tommila 2001, 77.

Suomalaisen kaupunkihistorian perinnettä kuvaavassa artikkelissaan Päiviö Tommila erottaa varsinaisen kaupunkien vaikutusalueetutkimuksen ja esikaupunkeihin liittyvän tutkimuksen toisistaan. Voionmaan ohella merkittävä esikaupunkitutkimus oli hänen oppilaansa Heikki Wariksen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolisten työläisalueiden kehitystä käsitellyt väitöskirja. Wariksen lisäksi Tauno Perälä toi esikaupungit mukaan kaupunkihistorian tutkimukseen Turun ympäristön sekä Helsingin pitäjän alueen esikaupunkeja koskeneilla tutkimuksillaan.¹⁸⁵ Uudemmaa, esikaupunkeihin liittyvää historiantutkimusta edustaa muun muassa Anja Kervanto-Nevalinnan (2014) Oulunkylän rakennettua historiaa käsittelevä teos. Oulunkylän kehittyminen harvaanasutusta huvilayhteisöstä osaksi Helsingin kaupunkiympäristöä on omalta osaltaan esimerkki Euroopan kaupunkihistoriasta: teollistumisesta, liikenneyhteyksien kehityksestä ja kaupungistumisesta.¹⁸⁶

Kaupunkihistorian tutkimuksesta mainittakoon vielä Laura Kolben Kulosaaren asuttamista analysoiva väitöskirja (1988). Kolbe kuvaa Kulosaaren huvila-alueen rakentamista 1900-luvun alun kasvavan keskiluokan arvomaailman tuotoksena. Asumisympäristö, koti ja miljöö alkoivat saada huomattavaa yhteiskunnallista painoarvoa. Maaseutumaisuuden ihanteella pyrittiin vastaamaan kurjan kaupungistumisen lieveilmiöihin. Vähitellen Kulosaari kytkeytyi osaksi Helsingin urbaania aluetta ollen esimerkki oman aikansa pientalovaltaisesta esikaupunkialueesta.¹⁸⁷

Kolben tutkimus valottaa omalta osaltaan esikaupunkikehitykselle olennaista Ebenezer Howardin 1900-luvun alussa laatiman puutarhakaupungin ideologian rantaantumista Suomeen.¹⁸⁸ Kolben tavoitteena oli yksityistapauksen kautta hahmottaa laajempia ilmiöitä ja yhteyksiä aate- ja sosiaalishistoriallisesta näkökulmasta.¹⁸⁹

Tämän tutkimuksen kohdealueista Joensuun kaupungin historian osalta toistaiseksi viimeisin kaupunkihistoria on Pertti Elsinen *Joensuun historia IV 1954–1980* (1998). Elsinen esitys on suppea, eikä siinä käsitellä Joensuun seudullista vaikuttavuutta tai esikaupunkialueita kuin hyvin lyhyesti.¹⁹⁰ Maakunnallisesta näkökulmasta Joensuun seudullista asemaa on sivuttu useaan kertaan Ismo Björnin toimittamassa *Rajan maakunta, Pohjois-Karjalan historia 1939–2014* (2014) -teoksessa.

Joensuun kaltaisia pienempiä itäsuomalaisia kaupunkialueita on tutkittu muun muassa Lappeenrannan, Kajaanin, Savonlinnan ja Imatran osalta. Lappeenrannan kaupungin historian kirjoittaminen aloitettiin 1913 ilmestyneellä kaupungin syntyvaiheita käsitelleellä teoksella. Seuraavat kaupungin tarinat julkaistiin vuosien 1957 ja 1989 välillä kuutena eri niteenä. Viimeisimmät kaksi osaa käsitelivät ajanjaksoa 1917–1966 ja ilmestyivät 1988 ja 1989. Kirjoittajina toimivat Jyrki Antikainen, Timo Herranen, Kai Hoffman ja Pekka Toivanen. Teoksissa käsitellään Lappeenrannan keskeiset kehityspiirteet kaupunkirakentamisesta väestökehitykseen ja kunnallispolitiikasta

¹⁸⁵ Tommila 2001, 77.

¹⁸⁶ Kervanto-Nevalinna 2014, 13–16.

¹⁸⁷ Kolbe 1988, 15, 41.

¹⁸⁸ Howard 1902. Puutarhakaupunki-idealla ja lähiöiden kehityksellä on tiivis ideologinen yhteys. Aiheesta enemmän luvussa 3.3.

¹⁸⁹ Kolbe 1988, 17.

¹⁹⁰ Elsinen 1998, 28–41.

kulttuuriin. Kaupunkirakenteen kehitystä on analysoitu muun muassa kaupunkikuvan muutoksen sekä lähiöiden rakentamisen osalta.¹⁹¹

Panu Pulman ja Oiva Turpeisen *Pikkukaupungin unelmia, Kajaani 1906–1976* (1994) käsittelee niin kaupunkikuvan muutosta, esikaupunkialueita kuin kaupunkialueen kasvua.¹⁹² Olli Vehviläisen *Savonlinnan historia 1876–1976* (1978) on hiukan vanhempaa perua. Vehviläinen käsittelee kaupunkialueen laajentumista, mutta esitys rajoittuu 1800-luvun lopulle ja 1900-luvun alkupuolen vaiheisiin ollen näkökulmaltaan melko rajattu.¹⁹³

Pienempien maakuntakeskusten historiankirjoituksesta voidaan nostaa esille Matti Enbusken, Susanna Runttin ja Turo Mannisen *Rovaniemen historia 1721–1990* (1997). Teoksen painopiste on toista maailmansotaa edeltäneessä ajassa, mutta näkökulma on rakennettu sosiaalishistoriallisesti paikallisuuden ja ulkoapäin tulevien vaikutusten kokonaisuudeksi. Teoksen alaotsikko *Jokivaarsien kasvatit ja junantuomat* viittaa siihen, kuinka Rovaniemen kehitys Lapin läänin pääkaupungiksi vaati sekä paikallisia erityispiirteitä että voimakkaan muuttoliikkeen tuomaa kasvua. Kuten Joensuussa, myös Rovaniemen esikaupungeilla ja lähiöillä alueliitoksineen on ollut oma tärkeä vaikutuksensa yhdyskuntarakenteen muotoutumiseen.¹⁹⁴

Uudenlainen avaus kaupunkihistorian tutkimukselle oli Maria Lähteenmäen ja Jani Karhun toimittama artikkelikokoelma *Moniääninen Imatra* (2012). Teoksen taustalla olevassa hankkeessa Lähteenmäki yhdisti rajatutkimuksen, kaupunki- ja aluehistoriantutkimuksen sekä kulttuurintutkimuksen. Imatra osana nykykarjalaisuutta, Suomen teollisuushistoriaa sekä ylikansallista raja-politiikkaa, olivat Imatran moniäänisen kaupunkitilan ja paikan tunnun elementtejä. Hanke toimi myös pedagogisena kokeiluna, jossa historian opiskelijat perehtyivät kirjahankkeen toteutukseen ja kaupunkitutkimukseen.¹⁹⁵

Tutkimuksen varsinaisen esimerkkialueen Reijolan taajaman osalta kehitysvaiheita on sivuttu Pyhäselän kuntaa käsittelevissä historioissa. Näistä tärkeimmät ovat Vesa Tuomisen *Pyhäselän partailla* (1995) sekä Jani Karhun toimittama *Pyhäselkä 1925–2008* (2015). Reijolan asukkaiden tilallisten merkityksenantojen tutkimisen kannalta tärkeä on Jukka Sihvosen laatima *Asukkaat mielipidevaikuttajina Reijolan osayleiskaavoitusprosessissa* (1994). Sihvonen ei tyydy raportissaan pelkään asukaskyselyn tulosten esittelyyn vaan arvioi Reijolan kehittämistä ja tutkimusaineistoaan myös teoreettisemmalla kannalta.¹⁹⁶ Sihvosen raportti on käsillä olevalle tutkimukselle arvokas keskustelukumppani. Kyselyaineiston analyysin kontrollialueiden Lehmon ja Ylämyllyn kehityspiirteitä toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta sivutaan lyhyesti teoksissa *Kontiolahden historia 1870–1970* (1984) ja *Suur-Liperistä leipäpitäjäksi 1875–1975* (2007).¹⁹⁷

Vanhemman kaupunkihistoriallisen tutkimuksen ohella tämä tutkimus rakentuu esikaupunkeja ja lähiöitä yleisemmällä ja käsitteellisemmällä tasolla analysoivan tutkimuksen traditiolle. Tällaista tutkimusta on tehty muun muassa historian lähitieteissä,

kuten sosiologiassa ja yhteiskuntamaantieteessä. Heikki Wariksen ja Matti Kortteisen kaltaisten klassikoiden vaikutus tutkimusasetelmaan on merkittävä. Wariksen *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle* (1932/1973)¹⁹⁸ ja Kortteisen *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta* (1982), ovat esikaupunkeihin kohdistuvan sosiaalishistoriallisen tutkimuksen perusteoksia.

1930-luvun alkupuolella toteutetussa kaksiosaisessa tutkimuksessaan Wariksen tarkoituksena oli yhdistää yhteiskunta, asuinalue sekä asukas kolmikerroksiseen tarkastelumalliin. Helsingin Pitkäsillan pohjoispuoli valikoitui tutkimusalueeksi soveltuvuutensa vuoksi.¹⁹⁹ Waris nojautui tutkimuksessaan voimakkaasti pohjoisamerikkalaiseen sosiologian tutkimusperinteeseen ja metodeihin, kuten haastatteluihin. 1900-luvun alkupuolella amerikkalaisessa sosiologiassa oltiin kiinnostuneita kaupunkiyhteisöjen muutoksesta ja sosiaalisista ongelmista. Käytännössä se tarkoitti erityisesti runsaiden tilastomateriaalien ja elämäntapojen muistitiedon korostamista lähdeaineistossa.²⁰⁰ Wariksen tutkimuksen ansiosta esikaupungit alkoivat saada näkyvyyttä kaupunkihistorian teoksissa.²⁰¹

Matti Kortteisen *Lähiö* (1982) on syväluotaava näkemys pääkaupunkiseudun kerrostalokorttelin elämästä. Se ajoittuu 1970-luvulla vallinneen elämäntapatutkimusmuodin jälkimaininkeihin. Elämäntapatutkimuksessa pyrittiin tutkimaan arkielämän sosiaalisia rakennekokonaisuuksia ja näiden rakenteiden sosiaalista muutosta. Kortteisen tutkimuksen pontimena oli 1970-luvulla vallinnut keskustelu betonilähiöistä huonoina asuinolosuhteiden tarjoajina ja sosiaalisten ongelmien kasautumispaikkoina.²⁰² Lähiöiden rakentamisessa oli vallalla suuntaus, jossa rakentaminen siirtyi kunnilta suurille rakennusliikkeille.²⁰³ Nopean kasvun luoma kiire aiheutti asuinalueiden rakentamisessa virheitä ja ylilyöntejä.²⁰⁴ Rakentaminen ei palvellut tulevien asukkaiden etuja vaan teollisen kerrostalotuotannon tavoitteita.²⁰⁵

1950- ja 1960-luvuilla metsiin rakennettujen lähiöiden suunnittelun taustalla oli idealistinen ajatus ihanteellisesta asuinpaikasta. Niitä ei juhlittu ainoastaan tehokkuuden ja järjestyksen saavutuksina vaan paikkoina, joissa asukkaat pääsevät lähelle luontoa, virkistystä ja rentoutumista. Poliitikot, media ja virkamiehistö olivat yksimielisiä lähiöiden myönteisistä merkityksistä. Kaikkein eniten painotettiin lasten pääsyä kosketuksiin luonnon kanssa.²⁰⁶ Lyhyessä ajassa lähiöiden oli koettu muuttuneen ankeiksi ja virikkeettömiksi ongelma-alueiksi.²⁰⁷

Kortteisen huomattavan paljon keskustelua herättänyt tutkimus on ohjannut ajattelua ihmisen ja tilan vuorovaikutukseen liittyvissä kysymyksissä sekä lähiöihin ja esikaupunkeihin yleisesti liitettyjen kokemusten ja mielikuvien ymmärtämisessä.

¹⁹⁸ Alun perin Wariksen tutkimus julkaistiin 1932, tässä tutkimuksessa on käytetty vuoden 1973 uusintapainosta.

¹⁹⁹ Waris 1973, 9.

²⁰⁰ Waris 1973, 271.

²⁰¹ Tommila 2001, 77.

²⁰² Kortteinen 1982, 9–15, 274–275.

²⁰³ Hankonen 1994, 462.

²⁰⁴ Pihkala 1991, 292.

²⁰⁵ Hankonen 1994, 470.

²⁰⁶ Niemi 2006, 210.

²⁰⁷ Kortteinen 1982, 9–15.

¹⁹¹ Antikainen, Herranen, Hoffman & Toivanen 1988 & 1989.

¹⁹² Pulma & Turpeinen 1994, 77–90, 297–317.

¹⁹³ Vehviläinen 1978.

¹⁹⁴ Manninen 1997, 369–373.

¹⁹⁵ Lähteenmäki & Karhu 2012.

¹⁹⁶ Sihvonen 1994.

¹⁹⁷ Ryyppö 1984; Pakarinen 2007.

Kortteisen kuvaama kaupungistumiseen liittyvä elämäntapamuutos ja lähiöihin muuttaneiden ihmisten kokemukset ympäristöstään auttoivat hahmottamaan tutkimusaineiston sisältöä ja viitekehystä.

Uudemmassa historiallissosiologisesta tutkimuksesta ovat keskeisiä tämän tutkimuksen kannalta Erkko Anttilan väitöskirja *Esikaupunkien vuosisata. Paikallinen yhteisöllisyys Helsingin seudun vanhoissa työväen esikaupungeissa 1900-luvulla* (2015) sekä Antti Palomäen Suomen historian väitöskirja *Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asuntokysymyksen järjestäminen kaupungeissa 1940–1960 ja sen käännteentekevä vaikutus asuntopolitiikkaan ja kaupunkirakentamiseen* (2011).

Anttilan tutkimus pyrkii jatkamaan Wariksen aloittamaa tutkimusperinnettä. Hän aloittaa johdantonsa katsauksella Wariksen tutkimuksen avaamiin tutkimuksellisiin näkökulmiin.²⁰⁸ Anttilan teoksen suurin anti liittyy hänen tekemiinsä havaintoihin 1900-luvun loppupuolen kaupungistumisesta ja sen vaikutuksista esikaupunkien paikallisyhteisöjen elämään ja kulttuuriin.

Antti Palomäen tutkimus käsittelee sodanjälkeisen jälleenrakennusajan asuntopolitiikkaa, mutta se on kiinnostava myös suomalaisen pientalorakentamisen kulttuurin näkökulmasta. Palomäen kuvaukset antiurbaanista ideologiasta ja kotikultista sekä antiurbaaneista poliittisista toimintaohjelmista²⁰⁹ ovat keskeisiä kaupunkitilan muutosta koskevan analyysin kehittämisessä.

Kaupunkihistoriallisen ja sosiologisen tutkimuksen ohella käsillä oleva tutkimus ammentaa yhteiskuntamaantieteellisestä, arkkitehtuurisesta ja yhteiskuntapoliittisesta tutkimuksesta. Perttu Vartiainen käyttämät ja hahmottelemat vastakaupungistumisen ja seutuistumisen käsitteet kaupunkiympäristöjen kehityksen kuvaajina ovat olleet tärkeitä huomiota.²¹⁰ Muita tutkimukselle merkityksellisiä ovat olleet Johanna Hankosen väitöskirja *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentamisessa 1960-luvulla* (1994) sekä Tytti Viinikaisen ja Sari Puustisen *Kylä kaupungin kyljessä. Tutkimus maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta* (2000).

Hankosen tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä on lähiöistyminen historiallisena ilmiönä, jota hän tulkitsee amerikkalaisen taloustieteilijä John Kenneth Galbraithin teollisen yhteiskunnan erittelyyn käyttämän teknostruktuurin ja suunnittelujärjestelmän viitekehyydessä. Alue- ja elementtirakentamisen kehittyminen toi Hankosen mukaan murroksen maankäytön suunnitteluun ja siten myös lähiöitymiseen. Nyt kaavoitus alettiin kytkeä osaksi kokonaisvaltaista yhteiskuntasuunnittelua. Hankonen näkee murroksen taustalla poliittisen kehityksen, johon liittyi julkisen vallan yhteistyö rakentajien kanssa.²¹¹

Viinikainen ja Puustinen tarkastelivat tutkimuksessaan kaupungin ja maaseudulle leviävän asutuksen vuorovaikutusta Kuuslahden ja Degerbyn kylissä. Tutkimuksen keskeisiä teemoja ovat uusien asukkaiden aiheuttama aikaisemman kyläyhteisön hajoaminen ja kylien vuorovaikutus läheisten kaupunkien kanssa. Käsillä olevassa tutkimuksessa esikaupungin rakentaminen alkoi vanhan kyläyhteisön keskelle

1960-luvulla muuttaen voimakkaasti vuosisataisen kylän luonnetta. Viinikaisen ja Puustisen tutkimuksen tapaan esiin nousevia teemoja ovat luonnonläheinen pientaloasuminen, kaupungissa työssäkäynti sekä maaseudun ja kaupungin rajojen hämärtyminen.

Teija Ojankosken väitöskirja *Oikea pieni kaupunki. Maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaiseen pikkukaupunkiin* (1998) on esimerkki pienempiin kaupunkiympäristöihin kohdistuvasta tutkimuksesta. Ojankoski käsittelee tutkimuksessaan myös kaupungin ja maaseudun suhdetta ja sitä, miten kaupunki ja maaseutu kohtaavat mentaalilla tasolla pikkukaupungissa.²¹² Ojankosken pohdinnat antavat pohjaa kaupunkitilan tulkinnoille.

Maantieteen alalta on syytä mainita vielä Jarmo Kortelaisen artikkeli *Maaseutu kaupungissa – kaupunki maaseudulla* (2013). Artikkelissaan Kortelainen toistaa yleisen käsityksen suomalaisen kaupunkikulttuurin ohuudesta, mutta toisaalta kyseenalaistaa puhtaan maaseutukulttuurin olemassaolon kysyen, pitäisikö meidän etsiä uusia tapoja jäsentää yhteiskuntaa alueellisesti.²¹³ Kortelaisen esittämä kysymys on relevantti tämän tutkimuksen kannalta ja on antanut suuntaviivoja tutkimuksessa käytettyjen käsitteiden, kuten esikaupunki ja maaseutu, analysointiin.

Kansainvälisestä tutkimuksesta tälle tutkimukselle merkityksellisimpiä ovat olleet seuraavat amerikkalaisen esikaupunki- ja lähiötutkimuksen teokset, kuten Dolores Haydenin *Building Suburbia* (2004) sekä Paul Sandulin *California Dreaming: Boosterism, Memory, and Rural Suburbs in the Golden State* (2014). Hayden luo yleiskatsauksen amerikkalaisen esikaupunkikehityksen historiaan 1800-luvulta vuosituhannen vaihteeseen. Hayden tarkastelee esikaupunkia amerikkalaisena asumisen unelmana samalla kuitenkin haastaen tällaisen stereotypian luomaa yksipuolista käsitystä esikaupungeista ja lähiöistä.²¹⁴

Sandul analysoi Kalifornian esikaupunkikehitystä maaseudun unelman ja kiinteistöbisneksen yhdistelmänä. 1800-luvulta saakka esikaupunkeja markkinoitiin maaseutumaisen asumisen ja puutarhanhoidon idylleinä. Ilmiö vaikutti ratkaisevalla tavalla Kalifornian yhdyskuntarakenteen muotoutumiseen.²¹⁵ Haydenin ja Sandulin teosten merkitys käsillä olevalle tutkimukselle tulee teosten tavasta jäsentää esikaupunkia asumiseen ja yhdyskunnan rakenteeseen liittyvillä ihanteilla.

Viimeaikaista amerikkalaiseen lähiökehitykseen liittyvää tutkimusta on Haydenin ja Sandulin ohella hyödynnetty useiden tutkimusartikkelien osalta. Näistä merkittävin on Betsie Garnerin *“Perfectly Positioned” The blurring of urban, suburban and rural boundaries in a southern community* (2017). Garner analysoi artikkelissaan maaseudun ja kaupungin käsitteiden hämärtymistä Atlantan esikaupungissa Rockdalessa. Garner havainnoi Rockdalen asukkaiden tapaa merkityksellistää kaupunkitilaansa paikallisten tilallisten piirteiden avulla välittämättä virallisista kaupungin ja maaseudun määritelmistä.²¹⁶ Garnerin artikkeli on esimerkki siitä, kuinka maaseudun ja kaupungin rajapintojen hämärtyminen ei kosketa vain suomalaista yhteiskuntaa. Ilmiö on todellisuutta kaikkialla, missä kaupungistuminen etenee.

²⁰⁸ Anttila 2015, 12–16.

²⁰⁹ Palomäki 2011, 297–298.

²¹⁰ Esim. Vartiainen teokset: Muuttoliike alueellisen kehityksen mekanismina Pohjois-Karjalassa 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa (1979); Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenteen (1989); Muuttoliikkeen uusi kuva: Muuttoliikkeen sosio-ekonomiset piirteet seutukunnittain 1993–1995 ja kehityksen suunta 1996 (1997).

²¹¹ Hankonen 1994, 469–470.

²¹² Ojankoski 1998, 164–194.

²¹³ Kortelainen 2013, 123.

²¹⁴ Hayden 2004.

²¹⁵ Sandul 2014.

²¹⁶ Garner 2017.

Pohjoismaisesta kaupunkihistorian tutkimuksesta käsillä olevassa tutkimuksessa on käytetty Lars Nilssonin tuotantoa. Nilssonin tutkimus *Den Urbana Transitionen: Törtorterna i svensk samhällsomvandling 1800–1980* (1989) on perusteellinen katsaus ruotsalaisen yhteiskunnan kaupungistumisesta. Nilsson analysoi kaupungistumista niin talouden kuin demografisten tekijöiden näkökulmasta. Toinen tässä tutkimuksessa hyödynnetty Nilssonin julkaisu *The return to the city: Twentieth century urban development in Sweden* (2003), analysoi ruotsalaista kaupunkikehitystä 1900-luvun alkupuolelta 2000-luvulle. Artikkelissaan Nilsson arvioi kaupunkikehityksen trendien toteutumista ja vaikutuksia Ruotsin pääkaupungissa Tukholmassa. Nilsson on kirjoittanut myös Tukholman kaupunkitilan vihreyttä arvioivan artikkelin *Stockholm and green space 1850–2000 an introduction* (2006) teokseen *Green Space and the European City 1850–2000* (Peter Clark ed.). Nilssonin julkaisut Ruotsin kaupungistumisen kehityksestä antavat hyödyllistä vertailukohtaa kaupungistumisen arviointiin Suomessa. Muista Pohjoismaista käsittelevistä ja tässä tutkimuksessa hyödynnetyistä teoksista mainittakoon vielä Thomas Hallin toimittama *Planning and urban growth in the Nordic countries* (1991).

Teorian kehittämisen kannalta Pasi Mäenpään kehittänyt *avaran urbanismin* käsite on tärkeä osa tässä tutkimuksessa käytyä käsitteellistä keskustelua. Mäenpää esitteli käsitettään artikkelissa *Avara urbanismi, yritys ymmärtää suomalainen kaupunki toisin* (2008). Artikkelissaan Mäenpää haastaa suomalaista tapaa hahmottaa kaupunki ja kaupunkilaisuus. Kaupunkiemme ja kaupunkilaisuutemme ongelman hän näkee kiteytyvän asetelmassa, jossa yleispätevänä pidetty urbanismi on asetettu vastakkain myyttisen luontosuomalaisuuden kanssa.²¹⁷

Masseyn ja Mäenpään ohella teoriapohjaa on rakennettu aikaisemman käsitteenmuodostuksen ja tutkimusperinteen pohjalta. Tilan ja paikan käsitteiden monitieteelliseen tutkimukseen ja keskusteluun olen perehtynyt muun muassa Kirsi Saarikankaan *Eletyt tilat ja sukupuoli* (2006), Syrjämaan ja Tunturin toimittaman kokoelman *Eletty ja muistettu tila* (2002), James Donaldin *Imagining the modern city* (1999) sekä Tiina-Riitta Lapin *Neuvottelu tilan tulkinnoista: Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalsen ympäristön vuorovaikutuksesta jyväsyläläisissä kaupunkipuhunnoissa* (2007) avulla.

James Donaldin tilallinen tulkinta rakentuu puolestaan *kuvitellun kaupungin* käsitteen varaan. Donaldin tapa tarkastella kaupunkia, ei pelkästään sen fyysisten rakenteiden, vaan myös tarinoiden, mielikuvien ja muistojen tuottaman muutoksen kautta²¹⁸ on ollut analyttinen lähtökohta Viipurin kaupunkitilaa analysoineessa tutkimusartikkelissani.²¹⁹ Kyseisen tutkimuksen yhteydessä tuli ilmi, että myös esikaupunkitilan rakentamiseen liittyy huomattavan paljon kuvittelua ja mielikuvia, jotka hyvin konkreettisesti vaikuttavat siihen, millaiseksi kaupunkitila ja siihen liittyvät näkemykset esikaupunkialueilla ovat muotoutuneet.

Myös Tiina-Riitta Lapin näkemykset urbaanista yhdistävänä ja toisaalta erottavana tilana ovat antaneet tulkinallisia näkökulmia tutkimuksen aineistoon. Asuinpaikkojen vertaaminen tilallisilla erotteluilla esimerkiksi parempiin ja huonompiin²²⁰ on sellaista tilallista rakentamista, jota näkemykseni mukaan esikaupunkialueilla tapahtuu. Kyse ei ole välttämättä paremmasta ja huonommasta, vaan kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden välillä tapahtuvasta urbaanista erottelusta.

²¹⁷ Mäenpää 2008, 30.

²¹⁸ Donald 1999, 7–8.

²¹⁹ Karhu & Ryabova 2016.

²²⁰ Lappi 2007, 174.

2 LÄHDEAINEISTO JA SEN ERITYISPIIRTEET

Kaupunkitilan uudelleenrakentumisen hahmottamiseksi tutkimukseen on käytetty monipuolista lähdeaineistoa. Antero Heikkinen esittää metodioppaassaan, että ”yhden todistuksen nojalla ei pidä tuomita” viitaten mahdollisimman kattavan lähdeaineiston käyttöön.²²¹ Heikkisen ohjetta on pyritty noudattamaan tässä tutkimuksessa keräämällä yksi keskeinen aineisto ja täydentämällä kyseisen aineiston puutteita useilla muilla aineistoryhmillä. Jokaiseen aineistoryhmään liittyy omat erityispiirteensä sekä keruun, lähdekritiikin että tulkinnan osalta. Tässä luvussa esitellään aineisto niin, että sen keruu, luonne sekä aineistosta vedetyt johtopäätökset tulevat ymmärrettäviksi.

Keskeisimpinä lähteinä toimivat kyselytutkimusaineisto ja haastatteluaineisto. Lisäksi käytetään sanomalehtiä sekä arkistolähteitä. Siinä missä asukashaastattelut ja kyselylomakeaineisto täydentävät toisiaan, virka- ja luottamushenkilöhaastatteluja täydentävät arkistodokumentit ja sanomalehtilähteet. Virka- ja luottamushenkilöiltä saatuja tietoja ja näkemyksiä voi verrata kaavoituksessa ja kunnallispolitiikassa syntyneisiin asiakirjalähteisiin sekä sanomalehtiaineiston osalta erityisesti paikallislehdessä julkaistuihin kunnan tiedotteisiin ja vuosikatsauksiin.

Tutkimuksessa on hyödynnetty joidenkin yksityiskohtien osalta kirjoittajan aikaisempia julkaisuja Reijolan ja Pyhäselän kunnan historiaan liittyen. Julkaisuja Karhu 2015 (toim.) sekä Karhu 2009 on hyödynnetty luvuissa 4.4, 5.1, 5.2, 5.3 ja 5.4. Mainitut julkaisut käsittelevät Reijolan ja Pyhäselän historiaa paikallisen tapahtumahistorian näkökulmasta, eikä niissä käsitellä käsillä olevan tutkimuksen keskeisiä teemoja kaupunkitilan muutosta ja kaupungistumista. Koska tutkimusalue on sama, ovat jotkin aikaisemmissa julkaisuissa käytetyt lähdeaineistot samoja kuin käsillä olevassa tutkimuksessa.

2.1 KYSELYLOMAKEAINEISTO

Kyselyt suoritettiin talvella 2012. Ennen lomakkeiden jakamista jokaisella alueella suoritettiin esikartoitus ensin karttojen perusteella ja myöhemmin paikan päällä havainnoimalla. Esikartoituksen tavoitteena oli jakaa taajamat rakentamisajankohdan mukaisesti alueisiin niin, että lomakkeiden jako olisi mahdollista suorittaa menetelmän tavoitteiden mukaisesti.

Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 900 kotitalouteen, 300 kuhunkin taajamaan. Lomakkeita palautui kaikkiaan 295 kappaletta (33 %), Reijolasta 102 (34 %), Lehmosta 103 (34 %) ja Ylämyllyltä 90 (30 %). Otantamenetelmänä ei käytetty usein suositeltua yksinkertaista satunnaisotantaa, vaan korttelien rakentamisajankohtaan liittyvää otantaa. Lomakkeita pyrittiin jakamaan sama määrä eri vuosikymmeninä (1970–2000) rakennetuille alueille sekä valitsemaan mukaan vielä taajamien rakentamista edeltävää asutusta. Menetelmällä oli tarkoitus tavoittaa mahdollisimman paljon pitkään alueille asuneita ihmisiä. Näin vanhempaa asutusta tuli mukaan enemmän suhteessa

²²¹ Heikkinen 1996, 76–77.

asutusrakenteen kokonaismäärään kuin uudempaa 1980-luvulta alkaen tullutta asutusta. Olettamus pitkään alueella asuneiden tavoittamiseen tällaisella metodilla perustui puhtaasti korttelien ja talojen ikään. Asukkaiden paikkakunnalla oloa ei ollut mahdollista selvittää etukäteen.

Menetelmän käyttö oli perusteltua, koska jokaisessa taajamassa kasvu on ollut kohtalaisen nopeaa juuri 1980-luvulta alkaen ja jatkunut etenkin 2000-luvulla. Satunnaisotannalla vanhemmat asukaskerrostumat olisivat saattaneet jäädä tavoittamatta. Satunnaisotantaa on myös kritisoitu ihmisryhmien irrottamisesta yhteisöistään ja paikoistaan, ja tätä tilannetta on haluttu välttää.²²²

Jos arvioidaan lomaketutkimuksen yleistettävyyttä ja otannan kokoa perusjoukkoon nähden, voidaan 295 palautunutta lomaketta suhteuttaa kohdealueiden silloiseen asukasmäärään, joka oli noin 13 000. Tälle tutkimukselle tärkeimmän alueen Reijolan osalta asukkaita alueella lomakkeen jakamisen aikaan oli noin 3 000 eli vastaajia on ollut noin 3,4 prosenttia. Yleisesti ottaen noin sadan vastaajan otanta tarkoittaa hiukan alle 10 % virhemarginaalia.²²³ Virhemarginaalit ja luotettavuusluvut on kehitetty ensisijaisesti laajoihin yleistykseen pyrkiviin aineistojen arviointiin. Käsillä olevan tutkimuksen asetelma perustuu tutkittavaa ilmiötä hermeneuttisesti ymmärtämään pyrkivälle perinteelle, eikä laaja aineistollinen yleistettävyyks ole siinä tavoitteena. Aineiston tämäkin ulottuvuus on kuitenkin hyvä olla tiedossa.

Kyselylomakkeen muotoilun peruslähtökohdat palautuvat tutkija Jukka Sihvosen Pyhäselän kunnalle Reijolan kaavoitusta varten 1993 tekemään asukaskyselyyn. Samaa pohjaa on käytetty myös vuonna 2009 osayleiskaavaprosessin asukaskyselyssä. Tällaisella kerroksellisuudella kolmen eri kyselyn tuloksia oli jossain määrin mahdollista vertailla ja seurata alueen asukkaiden näkemysten ja kokemusten kehittymistä 20 vuoden aikana.²²⁴ Systemaattisten vinoumien välttämiseksi lomakkeen muotoilussa oli pyrittävä huomioimaan alkuperäisen kysymysjoukon mahdolliset ongelmat ja heikkoudet.

Jokaiseen taajamaan jaetussa lomakkeessa on sama taustakysymykset-osio. Loput lomakkeen kysymyksistä koostuivat tutkimuksen tekijän laatimista kysymyksistä sekä viranomaisten kanssa yhteistyössä kyseistä taajamaa varten laadituista kysymyksistä. Viranomaisten tarpeesta riippuen kysymyksien määrä vaihteli paikkakunnittain. Eniten kysymyksiä (36) oli Ylämyllylle jaetuissa lomakkeissa ja vähiten Reijolaan (30). Kyselylomakkeet jaettiin saatekirjeellä ja vastauskuorella varustettuina suoraan kotitalouksien postilaatikoihin.

Kyselylomake koostui suljetuista monivalintakysymyksistä sekä avoimista kysymyksistä. Suljetut monivalintakysymykset ovat nopeita vastata ja tulokset helppo käsitellä esimerkiksi SPSS-tilastoanalyysiohjelmistolla. Haittapuolia voivat olla ”en osaa sanoa” vastausten runsas esiintyminen sekä epäonnistuneen luokittelun vaikea korjattavuus. Suljetuissa kysymyksissä on käytetty vaihtelevia muotoiluja, mutta asennekysymyksissä enimmäkseen Likertin asenneasteikkoa. Kyseessä on tavallisesti 4- tai 5-portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko.²²⁵ Vastaaja valitsee asteikolta

parhaiten omaa käsitystään tai mielipidettään vastaavan vaihtoehdon. Asteikkojen portaita voi olla enemmänkin kuin viisi.

Lomakkeessa on käytetty myös sekamuotoisia kysymyksiä. Niissä osa vaihtoehdoista on annettu valmiiksi ja yleensä yksi on avoin ”Muu, mikä?” -tyylinen vaihtoehto. Lisäksi on käytetty dikotomisissa kysymyksissä, jotka sisältävät kaksi vastausvaihtoehtoa. Yhdessä kysymyksessä on sovellettu Osgoodin asteikkoa. Asteikoissa toisilleen vastakkaiset adjektiivit asetallaan viisiportaiseksi asteikoksi. Käyttämällä erilaisia kysymyksenasetteluja on pyritty saamaan lomakkeesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisen informaation saatavuuden kannalta vastattavuuden kuitenkin kärsimättä.

Suljettujen kysymysten lisäksi lomakkeessa käytettiin avoimia kysymyksiä. Avoinmet kysymykset voivat olla sekä vastaajan että tutkijan kannalta hankalia ja työläitä. Ne ovat kuitenkin välttämättömiä silloin kun mahdollisia vastausvaihtoehtoja ei tunneta tai niitä ei haluta määritellä tarkasti etukäteen. Tällaisessa tilanteessa vastaajalle on annettava mahdollisuus vastata vapaasti oman ajattelunsa perusteella. Avoimien kysymysten käsittely on työlästä, ja ne houkuttelevat vastaamatta jättämiseen, mikäli kysyttyä asiaa ei koeta henkilökohtaiseksi tai sitä ei tunneta.

Reijolan kyselylomake kokonaisuudessaan löytyy tutkimuksen liitteistä.²²⁶ Tässä esitellään esimerkinomaisesti tutkimuksen kannalta tärkeimpiä kysymyksiä. Seuraavilla kysymyksillä on pyritty operationalisoimaan kaupunkitilalle annettuja merkityksiä, kaupunkitilan rakentamista ja muutosta.

– Miten luonnehtisitte asuinpaikkakuntaanne henkilölle, joka ei ole koskaan paikkakunnalla käynyt?

Oheisen kysymyksen tavoitteena oli kartoittaa ihmisten tapaa jäsentää asuinalueitaan. Kysymys ei aseta etukäteismäärittelyjä, vaan antaa vastaajalle vapauden tuottaa tilallisia merkityksiä ja painotuksia omista lähtökohdistaan.

– Asuintaajamanne on muuttunut viimeisien vuosikymmenien aikana maaseutukylästä vilkkaaksi esikaupunkitaajamaksi. Miten koette tämän muutoksen, ja mitä hyviä tai huonoja puolia koette kehityksessä olevan?

Kysymys antaa vastauksia ihmisten kokemuksiin asuinalueensa kaupungistumiseen liittyen. Kysymyksenasettelu sisältää maaseutu–kaupunki-tyyppisen vastakkainasettelun ja voi siinä mielessä johdatella vastaajan ajattelua ja näkemystä.²²⁷ Toisaalta kysymyksen tarkoituksena oli kartoittaa vastaajien suhtautumista esitettyyn asetelmaan ja tapahtuneeseen kehitykseen. Valinta-asteikon lisäksi vastaaja pystyi esittämään hyviä ja huonoja puolia vapaasti.

– Mitkä olivat keskeiset syyt paikkakunnalle muuttamisessa?

Tämä oli yksi keskeisimmistä kysymyksistä koko tutkimusprosessin ajan. Kysymys yhdistettynä muun muassa kysymykseen muuttoajankohdasta antoi mahdollisuuksia analysoida muuttomotiivien ja tilallisten merkitysten ajallista vaihtelua. On aiheellista

²²⁶ Liite 2.

²²⁷ Torsti 2009, 40–41.

²²² Alastalo 2005, 289.

²²³ Luotettavuuslaskelmista ks. esim. <https://fi.surveymonkey.com/mp/sample-size/>. Luettu 26.9.2017.

²²⁴ Sihvonen 1994; vuoden 2009 alkuperäinen kyselyraportti Joensuun kaupungin kaavoitustoimen hallussa, opinnäytemuotoon tehty raportti Karhu 2009.

²²⁵ Heikkilä 2005, 52–53.

pohtia, kuinka hyvin vastaajat pystyivät palauttamaan mieleensä jopa vuosikymmenien takaisia tilanteita. Toisaalta tulokset kaikkien kolmen taajaman kohdalla sekä haastattelussa esiin nousseet asiat olivat siinä määrin yhteneviä, että koen kysymyksellä saadun aineiston käyttökelpoiseksi.

– *Onko asuinpaikkakunnallanne teille henkilökohtaisesti tai historiallisesti merkityksellisiä paikkoja, rakennuksia tai maisemia?*

Kysymyksen keskeinen idea oli päästä käsiksi ihmisten tapaan hahmottaa ja arvottaa tilaa. Muut tässä tutkimuksessa esitetyt kysymykset tulevat esille varsinaisessa aineiston analyysiluvussa. Nämä neljä esimerkkiä kuitenkin valottavat sitä ajattelutapaa, joka tutkimuksen lähdeaineiston hankintaa raamittaa. Esimerkit antavat kehukset siihen, millä tavoin tutkittavaa ilmiötä on käsitteellistetty. Muuttamisen ja asumisen syyt ja kokemukset luovat erilaisia merkitysrakenteita, jotka puolestaan konkreettisesti vaikuttavat siihen, miten tilaa rakennetaan. Osa merkityksistä on ollut olemassa paikkakunnalle muuttaessa, osa on kehittynyt siellä asuessa.

Koska kysymyksessä ovat noin 8–16 kilometriä kaupungin ydinkeskustasta olevat alueet liikekeskuksineen, teollisuusalueineen, katuvaloineen ja huoltoasemineen, ovat ne piirteiltään monessa suhteessa kaupunkimaisia. Seudullisen kaupunkirakenteen suunnittelun kannalta Reijola, Ylämylly sekä Lehmo ovat taajamoitumisen alkuvaiheesta saakka kuuluneet Joensuun kaupunkialueeseen.²²⁸ Se, miten asukkaat asumisensa ja asuinalueensa kokevat ja arvottavat, ei kuitenkaan välttämättä liity kaupunkirakenteeseen tai oletettuihin normeihin.²²⁹ Tähän ongelmaan kysymyksillä oli tarkoitus saada vastauksia.

Käsitteellisellä tasolla kyselylomake pyrittiin pitämään mahdollisimman ymmärrettävänä. Käsitteisiin liittyvät tulkinnalliset erot ovat yksi kyselylomakkeilla saatavan tiedon heikkouksista. Yksi tulkinnallinen haaste liittyy maaseutu–kaupunki-asetelmaan. Kysymyksessä *Koetteko itsenne enemmän maalaisiksi, kaupunkilaisiksi tai jotakin siltä väliltä?* asetelma tulee kaikkein konkreettisimmin esille. Tulkinnallisia vaikeuksia helpotettiin jatkokysymyksellä *Mitkä tekijät vaikuttavat kokemukseesi?* Jatkokysymys vastasi tarkoitukseen kiitettävän hyvin, mutta läheskään kaikki eivät siihen vastanneet. Näin ollen osa vastaajien maalais–kaupunkilais-kokemuksista jää tulkinnanvaraisiksi.

Kyselylomakeaineiston analyysiin liittyy tiettyjä käsitteellisiä seikkoja, joita on perusteltua tarkastella lähemmin. Lomakkeen keskeisenä tavoitteena oli päästä käsiksi vastaajien käsityksiin ja kokemuksiin asuinalueensa kehityksessä tärkeistä ominaisuuksista, toisin sanoen siihen, kuinka esikaupunkia tilallistetaan.

Analyysin tämän vaiheen avaaminen on tutkimuksen kokonaisanalyysin ymmärtämisen kannalta tarpeellista. Ville Vuolanto kritisoi artikkelissaan *Tutkimusprosessi, metodit ja historiantutkimuksen ominaislaatu* historioitsijoiden puutteellista tapaa tehdä tiliä näkökulmaansa ohjaavista seikoista, ja aivan liian usein perusteettoman ohueksi jäävää aineiston jäsentelyssä, luokittelussa ja analyysissä käytettyjen menettelyjen

esittelyä.²³⁰ Tällaista puutetta on haluttu välttää, sillä historian tutkimuksen metodologiassa usein painotettu tutkijan rooli historian jäänteiden siirtämisessä tutkimuksen lähteiksi, ja osaksi analyysiä²³¹, ei saa jäädä huomioimatta.

Olennaista on se käsitteellinen ja tulkinnallinen jako, kuinka analyysissa kaupunki ja maaseutu ymmärretään. Analyysi on aineistolähtöistä ja hermeneuttisesti kehittyvällä tulkintaprosessilla empiria liitetään kaupunkitilan käsitettä koskevaan teoreettiseen pohdintaan johdannossa esitetyn viitekehyksen mukaisesti.

Seuraavaksi esitellään käytännön tasolla, kuinka kyselylomakkeen vastauksia on analysoitu etenkin avoimien vastausten kohdalla.

Useissa kysymyksissä vastaaja on joutunut pohtimaan, kuinka hän hahmottaa asuinalueitaan kaupunki–maaseutu-akselilla, ja pukemaan ajattelunsa kirjalliseksi esitykseksi. Vastaajat ovat tuoneet esille useita erilaisia yksityiskohtia ja ominaisuuksia esikaupunkien fyysisestä sekä mentaalista ympäristöstä. Näistä esityksistä on rakennettu analyysiä luokitellen sellaiset ilmaisut kuten rauhallisuus, maaseutumaisuus, luonnonläheisyys, väljyys ja kylämäisyys merkitsemään maaseutumaisia piirteitä. Vastaavasti puhe palveluista, liikenneyhteyksistä, katuvaloista, pankkiautomaateista, kaupungin läheisyydestä, esikaupungista ja lähiöstä on liitetty kaupunkimaisiin piirteisiin.

Tällainen jako on sinänsä keinoiteko, sillä palveluita ja katuvaloja voi esiintyä niin maaseudulla kuin kaupungissa. Vastausten saaminen kontekstiinsa ja aineiston saattaminen siihen tilaan, että se kertoo jotakin tutkittavasta ilmiöstä, vaatii kuitenkin analyttisten rajojen vetämistä. Aineisto täytyy luokitella: hajottaa palasiksi kuten Vuolanto asian ilmaisee. Tällainen systemaattinen prosessi on ratkaisevan tärkeä merkityksellisen kokonaisuuden rakentamisen kannalta.²³²

Olennaista käytetyissä luokittelurajoissa on niiden ja aineiston yhtenäisyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että laadittu luokittelu on aineiston kannalta loogisesti perusteltu ja ymmärrettävissä. Luokittelu ei yleensä ole valmiina aineistossa, mutta tutkija rakentaa luokittelun aineiston, kontekstin ja teoreettisen viitekehyksen yhdistelmästä.

Esimerkiksi katuvalot ovat nykyään siinä määrin tavallinen infrastruktuurin osa, että niiden olemassa olon huomaa lähinnä silloin kun niitä ei ole. Puhe katuvaloista liittyy Reijolassakin juuri siihen, että säästösyistä valojen päällä pitoa rajoitettiin. Valojen puute koettiin turvallisuushaksi. Pienemmissä maaseutukylissä kattavaa katuvalaistusta ei yleensä ole, ainoastaan pääväylien varressa kylän risteysten kohdalla. Tästä näkökulmasta on perusteltua ajatella, että säännöllinen katuvalaistus on juuri sellainen tilallinen ominaisuus, joka maaseudulta puuttuu, mutta johon kaupunkimaisessa ympäristössä on totuttu siinä määrin, että sen väheneminen saa aikaan pelkoa ja ärtymystä. Katuvalojen palamattomuuteen liittyvästä keskustelusta oli havaittavissa, että siihen ei liitetty positiivisia maaseutumaisuuselementtejä vaan negatiivisia piirteitä: ”tämän kaltaisella alueella kuuluu valojen palaa”. Tästä syystä katuvalot on luokiteltu kaupunkimaisesta tilaa kuvaavaksi elementiksi.

Luonnonläheisyys ja maaseutumaisuus on luokiteltu suoraan maaseutupiirteiksi, kun taas tulkinnanvaraisempi ”kaupungin läheisyys” -luonnehdinta kaupunkimaiseksi piirteeksi. Valintaa perustellaan seuraavasti. Vastauksissa kaupungin läheisyydestä puhutaan positiivisena ja alueella asumisen kannalta ensiarvoisen tärkeänä

²²⁸ Kangaspuro 1968, kuva 1.03.

²²⁹ Kimmo Lapintie kritisoi artikkelissaan (2010) tutkimuksessa vallalla olleita tapoja analysoida asumispreferensseihin liittyviä vastauksia. Lapintien näkemyksen mukaan ajattelun ja arvottamisen taustat ovat hämäämpiä ja ristiriitaisempia kuin kyselytutkimukset antavat olettaa.

²³⁰ Vuolanto 2007, 309.

²³¹ Vuolanto 2007; Kalela 2002; Heikkinen 1996.

²³² Vuolanto 2007, 307.

tekijänä. Kaupunki ja sen eri ominaisuudet eivät saa olla liian kaukana omasta asumisesta eivätkä liian vähäisiä omalla asuinalueella. Infrastruktuuria ja palveluita täytyy olla myös aivan käden ulottuvilla. Tästä syystä kaupungin läheisyys ja muut samaa tarkoittavat luonnehdinnat on laskettu kaupunkimaisuus-kategorioihin.

Kyselyn kysymyksenasetteluissa, ja siten myös vastauksissa, ympäristön fyysiset piirteet korostuivat tilaa tuottavina merkityksinä. Tämä on seurausta kyselyn yhteydestä alueen kaavoittamiseen. Analyysissä ei ole kyse vain yhdyskuntarakenteen teknisestä ja fyysisestä ulottuvuudesta, vaan tavoitteena on tuoda sosiaalinen osaksi tilaa tilan ominaisuuksille annettujen merkitysten avulla. Maaseutumaisuuden voi ajatella tarkoittavan vihreyttä ja luontoa, mutta myös sosiaalista väljyyttä ja helpompaa henkilökohtaista tilan hallintaa.

Samalla tavalla kaupungin läheisyys ei tarkoita vain nopeaa siirtymistä kotoa töihin ja takaisin, vaan lukuisia sosiaalisen elämän variaatioita ja mahdollisuuksia kohtaamisiin. Tärkeää on tunnistaa vakiintuneiden puhe- ja ajattelutapojen vaikutus siihen, miten kaupungin ja maaseudun ominaisuudet ja merkittävyydet mielikuvasolla artikuloidaan.²³³

2.2 HAASTATTELUAINEISTO

Lomakeaineiston rinnalla kerätty haastatteluaineisto syventää lomakkeiden tuottamaa tietoa. Tällaisen menetelmällisen ja aineistollisen triangulaation käyttämisellä on yleensä tavoiteltu parempaa luettavuutta.²³⁴ Yksinkertaistaen triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten menetelmien ja aineistojen yhdistämistä. Menetelmätriangulaatio on aikaa ja resursseja vaativa tutkimustapa, mutta se antaa mahdollisuuden laajentaa ja syventää tutkimuskohteesta saatavaa tietoa. Menetelmällisen triangulaation on katsottu soveltuvan hyvin ihmisen toimintaa ja vaikuttimia käsittelevään tutkimukseen.²³⁵

Yhdistettäessä erilaisia aineistoja ja aineistojenkeruumenetelmiä täytyy pohtia aineistojen yhdistettävyyttä myös teoreettisella tasolla. Käsillä olevan tutkimuksen kohdalla kyselylomakemenetelmän määrällisen tutkimuksen ja teemahaastattelujen laadullisen tutkimuksen tietoteoreettiset taustat eivät karkaa liian kauaksi toisistaan²³⁶, etenkin kun kyselyaineiston tavoitteena ei ole sosiologiasta tuttujen laajojen aineistojen yleistettävyyttä ja toistettavuutta. Määrällisiä tuloksia on mahdollista lähestyä hermeneuttisesti ymmärtäen ja yhdistäen määrällisen tutkimuksen selittävää otetta laadulliseen tulkintaan.²³⁷

Asukashaastatteluaineisto koostuu kaikkiaan yhdestätoista Reijolassa asuneen tai asuvan henkilön tai henkilöiden haastattelusta. Kymmeneen haastatteluun osallistui

yksi henkilö, yhdessä osallistujat olivat pariskunta. Haastattelut tehtiin 2009–2015 välisenä aikana. Asukashaastatteluista suurin osa (9 kpl) on alun perin jo historian pro gradussani (2009) käytettyjä haastatteluja. Lisähaastatteluja asukasnäkökulmasta tehtiin kaksi kappaletta. Näin ollen haastattelujen määrä rajautui yhteentoista. Lisähaastatteluja ei tarvittu enempää, sillä aineisto alkoi toistaa itseään. Haastateltavien kertomukset Reijolassa asumisesta, alueelle muuttamisesta ja asuinalueilleen antamista merkityksistä pysyivät hyvin pitkälle samoissa teemoissa kuin kyselylomakeaineistossa, eivätkä lisähaastattelut tuntuneet tuovan merkittävää lisäarvoa tutkimusaineistoon.

Reijolan asukkaiden haastattelut on kerätty kahdella eri tavalla. Haastateltavien joukko valikoitui tutkimuksen tekijän tuntemista ihmisistä sekä kyselylomakkeeseen yhteystietonsa jättäneistä. Tämä on katsottava eduksi, sillä haastattelutilanteille tyyppillistä luottamuksen rakentamista ei ole tarvinnut erikseen tehdä. Aikaisemmin tunnettujen haastateltavien joukko koostuu haastattelijan sukulaisista, ystäväistä, perhetuista ja naapureista, jotka kaikki ovat olleet pitkäaikaisia Reijolan taajaman asukkaita.

Kaikki asukashaastattelut esitetään viitattaessa anonymoineina. Anonymiteetistä sovittiin haastattelutilanteissa. Haastatteluaineisto on digitaalisessa muodossa ja kirjoittajan hallussa. Asukashaastattelut on numeroitu ja tiedoiksi on merkitty sukupuoli ja viitteellinen ikä. Haastatteluihin viitataan haastattelun numerolla.

Virka- ja luottamushenkilöhaastatteluaineisto koostuu kaikkiaan kymmenestä haastattelusta. Kaikkein tärkeimmät ovat Pyhäselän kunnan entisten kunnanjohtajien haastattelut sekä Pyhäselän, Kontiolahden ja Liperin pitkäaikaisten kaavoitusviranomaisten haastattelut. Pyhäselän kunnassa toimineista kunnanjohtajista haastateltiin yhtä lukuun ottamatta kaikki (kolme henkilöä). Yhtä kunnanjohtajaa on haastateltu kahteen kertaan. Haastattelut ajoittuivat vuosien 2008 ja 2014 välille. Neljä haastattelua kuului pro gradu -tutkielmani aineistoon ja kuusi haastattelua on tehty myöhemmin.

Luottamushenkilöiden osalta on haastateltu kolmea pitkäaikaista kunnallispoliitikkoa. Kaksi henkilöistä edusti Kokoomusta ja yksi SDP:tä. Yksi haastateltavista oli pitkäaikainen kunnanvaltuuston johtohahmo ja yksi 20 vuoden ajan kunnanhallituksen keskeinen henkilö. Kolmas haastateltu oli poliittiselta uraltaan hiukan nuorempi. Haastatellut valikoituivat erityisesti heidän keskeisten kunnallispoliittisten rooliensa vuoksi.

Luottamushenkilö- tai viranhaltijahaastatteluja ei kerätty enempää, sillä kokonaisuaineisto alkoi kylläntyä tässä vaiheessa. Tarina siitä, miten ja millaisin periaattein Reijolaa oli suunniteltu ja rakennettu, oli selkeä. Virka- ja luottamushenkilöaineisto ei ole yhtä pitkälle anonymisoitu kuin asukashaastatteluaineisto, koska kontekstista riippuen voi olla mahdollista yhdistää teemoja ja henkilöitä toisiinsa. Viitattaessa käytetään yleistävää termiä ”toimijahaastattelu”; näin tutkimusaineisto ja sen analysointi ei tarpeettomalla tavalla henkilöidy tiettyihin toimijoihin. Asukashaastatteluiden tapaan myös toimijahaastattelut on numeroitu, ja niihin viitataan järjestysnumeron mukaan.

2.3 ARKISTO- JA SANOMALEHTIAINEISTO

Käsillä olevan tutkimuksen keskeiset arkistolähteet ovat Pyhäselän kunnanvaltuuston sekä kunnanhallituksen pöytäkirjat sekä kaavoitusasiakirjat. Kunnan kehittämiseen liittyvät raportit ja suunnitelmat ovat olennainen osa aineistokokonaisuutta, ja ne on lähdeluettelossa luokiteltu painettuihin lähteisiin, keskeisimpinä Pyhäselän

²³³ Reijolan osalta tätä mielikuva-artikuloitua tapahtui paljon muun muassa paikallisen lehdistön kirjoittelussa. Lapsiperhealueartikuloitua edusti esimerkiksi Kiihtelys-Pyhäselkä lehdessä 18.9.1985 ilmestynyt, ”Eihän, äiti, muuteta Reijolasta ikinä pois” -otsikoitu artikkeli. Reijolan kehitystä ja kasvua artikuloi muun muassa artikkeleilla ”Reijola ei ole enää pelkkä nukkumalähiö”, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 11.7.1984 ja ”Reijola kasvamassa voimakkaasti”, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 17.2.1988.

²³⁴ Tuomi & Sarajärvi 2002, 141–142.

²³⁵ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 16–17.

²³⁶ Torsti 2009, 40–41.

²³⁷ Torsti 2009, 41.

yleiskaava 1977 ja Pyhäselän kuntasuunnitelma 1975–1979. Kyseisiä suunnitelmia tehtiin Pyhäselässä useita, mutta kaksi mainittua olivat tärkeimmät ja vaikuttivat voimakkaasti tuleviin suunnitelmiin.

Koska kaavoitusasiat olivat osa lääninhallituksen toimintaa, myös lääninhallituksen päätöksiin liittyvät asiakirjat ovat osa aineistoa. Arkistoaineistoa on koottu Pyhäselän kunnanarkistosta, Joensuun kaavoitustoimen arkistosta, Joensuun maanmittauslaitoksen arkistosta sekä Kansallisarkiston Joensuun toimipisteestä.

Koska arkistomateriaalin keräys ajoittuu pitkälle aikavälille ja eritasoisiin arkistoihin, on lähdeaineiston sijoitus- ja arkistointiviitteissä eroavaisuuksia. Esimerkiksi Pyhäselän kunnantalo arkistoinen on aineiston keruun jälkeen purettu ja arkisto siirretty ja järjestetty uudelleen. Epätasaisuus on pyritty ratkaisemaan siten, että käytetyt aineistot olisivat jäljitettävissä ja kohdennettavissa mahdollisimman hyvin.

Arkistomateriaalin tueksi on käyty systemaattisesti läpi kaikki Pyhäselän kunnalliskertomukset vuosilta 1960–2008. Kunnalliskertomukset ovat antaneet hyvän yleiskäsityksen siitä, millaisia teemoja ja kehityslinjoja Pyhäselän kunnassa tarkasteluvälillä työstettiin. Kunnalliskertomukset ovat toimineet myös ”reitinä” valtuuston tai hallituksen pöytäkirjoihin, mikäli jokin aihe on vaatinut läheisempää tarkastelua. Arkistolähteisiin kuuluvat myös useat kunnan laatimat kuntaesitteet ja markkinointijulisteet. Esitteet tuovat tiivistetysti esille kuntaa koskevat tilalliset merkitykset, joita se on halunnut itsestään ulkopuolisille ja sidosryhmille viestittää.

Arkistomateriaalin keskeisin tarkoitus on toimia yhdessä virka- ja luottamushenkilöhaastatteluiden kanssa kaupunkitilan rakentamista kuvaavana aineistona. Arkistomateriaali antaa tarkat ajankohdat ja ajanmukaisen lähdekokonaisuuden Reijolan kehittymiselle ja rakentamiselle. Haastatteluaineisto puolestaan piirtää muistinvaraisen mielikuvakokonaisuuden kunnan pohjoisosien vaiheista kunkin haastateltavan omasta näkökulmasta. Näiden kahden aineistomuodon yhteiskäytöllä on mahdollista täydentää ja korjata erilaisissa aineistomuodoissa tyypillisesti esiintyviä puutteita, kuten faktojen epämääräisyyttä haastatteluissa ja taustojen puuttumista virallisissa asiakirjoissa.

Neljäs tärkeä aineistokokonaisuus rakentuu sanomalehtilähteistä. Tutkimuksen alkuvaiheessa sanomalehti uutisilla ja -artikkeleilla oli tarkoitus täydentää muuta aineistoa, mutta tutkimusprosessin edetessä sanomalehtiaineiston merkitys kasvoi. Sanomalehtiaineisto on kerätty paikallisesti julkaistusta lehdistä, joista aineiston kannalta tärkein on vuosina 1971–2008 ilmestynyt *Kiihtelys-Pyhäselkä* -lehti. Se oli pitkään Pyhäselän kunnan virallinen tiedotuslehti. Lehdessä julkaistut uutiset ja artikkelit Reijolan rakentamisesta sekä kunnan kehityssuunnitelmat, kaavoituskatsaukset ja tilaneraportit antavat arvokasta tietoa Reijolan rakentamisesta ja kehittämisestä. Kaikki Reijolan ja kunnan yleiseen kehittämiseen liittyvät uutiset ja artikkelit on koottu systemaattisesti vuosilta 1971–1996. Aikarajauksen jälkeen *Kiihtelys-Pyhäselkä* -lehdessä käsiteltiin kunnan kehittämiseen liittyviä teemoja huomattavasti aikaisempaa suppeammin, eikä kunta käyttänyt lehteä tiedottamiseen yhtä aktiivisesti.

Vuosien 1971 ja 1996 välisen ajan lehdistä on taltioitu digitaalisesti kaikki tuolta väliltä löydetty Reijolaa taajamana käsitelleet uutiset ja artikkelit. Reijola-aiheisten tai kunnan yhdyskuntarakennetta tavalla tai toisella käsitelleiden kirjoitusten valikointiin käytettiin otsikointiin sekä ingresseihin perustuvaa valintametodia. Lisäksi Pyhäselän kunnanarkisto oli koonnut omiin tarkoituksiinsa kuntaa koskevia lehtileikkeitä 1950-luvulta 2000-luvulle. Tästäkin aineistosta on hyödynnetty kaikki Reijolaa koskevat leikkeet. Kunnan arkiston kokoelmissa on *Kiihtelys-Pyhäselkä* -lehden lisäksi tallenteita *Karjalaisen*, *Karjalan maan* sekä *Pohjois-Karjala*-lehden uutisista.

Sanomalehtiaineistoa tarkastellaan sisällönanalyysin menetelmin teksteistä teemoja eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien.²³⁸ Suurin osa lehtikirjoituksista on rakentamiseen ja kehittämiseen liittyvää uutisointia. Kiinnostavaa tutkielman kannalta on, mitä tai miten uutisissa, artikkeleissa tai katsauksissa Reijolasta puhutaan. Sanomalehtiartikkelit kertovat Reijolaan liitetyistä merkityksistä, arvoista ja rakentamistavoitteista taajaman ensivaiheista 2000-luvulle.

Lehdistön käytöllä historian tutkimuksen aineistona on kohtalaisen pitkät perinteet. Lehdistö on aina ollut mielipidevaikuttaja ja tavalla tai toisella poliittinen toimija. Sanomalehtien kaltaisen aineiston käytössä on hyvä huomioida aineiston tietyt erityispiirteet, ja lähdekritiikkiä on harjoitettava tilanteen vaatimalla tavalla.²³⁹ *Kiihtelys-Pyhäselkä* -lehti oli pitkään Pyhäselän kunnan kiinteä yhteistyökumppani kunnan käyttäessä lehteä ilmoituskanavanaan. Asia varmasti huomioitiin lehden toimituksessa, eikä tältä ajanjaksolta löydykään kovin kriittisiä äänenpainoja kunnan toimintaan liittyen. Uutisointi ja raportointi olivat hyvin toteavaa. Lehti pyrki kirjoittamaan aiheista, jotka se uskoi kohderyhmänsä kannalta mielenkiintoisiksi. Tämä todennäköisesti karsi kunnan toimintaan liittyviä tapauksia pois uutisoinnista ja sitä myöten myös aineistosta.

Sanomalehti täytyy myydä niin yleisölleen kuin mainostajille. Uutiset eivät ole vain juttuja, ne ovat rekonstruktioita siitä, mitä on tapahtunut tai mitä joku on sanonut tapahtuneen, tai mitä kenties on suunnitelmassa tapahtua. Usein sanomalehden artikkeleissaan käyttämä lähde on auktorisoitu, kuten Pyhäselän kunta omassa tapauksessani.²⁴⁰ Ne merkitykset ja tiedot joita sanomalehtiaineistostani pystyy löytämään, ovat aina kyseisen julkaisun rekonstruktio, esitys tuolloisesta todellisuudesta, eivät autenttista menneisyyttä sinänsä.

Toisaalta paikallislehden kaltainen julkaisu on korvaamaton tietopankki alueensa kehitykseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyen. Aineistosta esiin nousevat uutisotsikot, kuten ”Pyhäselkä, nuortenkin kunta”, ”Mulo vai Reijola”, ”Reijola kasvavassa voimakkaasti” tai ”Eihän äiti muuteta ikinä Reijolasta pois”²⁴¹, kuvaavat hyvin sitä aineistollista syvyyttä, jonka paikallislehti tietyn asuinalueen kehityksen tarkasteluun tarjoaa. Sanomalehden on todettu tuottavan merkityksiä, joita yleisö käyttää omassa arjessaan rakentaessaan sosiaalista todellisuuttaan sekä pitäessään yllä kulttuurisia yhteyksiään. Paikalliset lehdet ovat osa paikkakuntalaisten arkea ja samalla muokkaavat ihmisten käsitystä elinympäristöstään.²⁴²

²³⁸ Tuomen & Sarajärven mukaan sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.

²³⁹ Heikkinen 1995, 100–103.

²⁴⁰ Seuri 2016, 22.

²⁴¹ Pyhäselkä elää luottaen pitäjän tulevaisuuteen, Karjalan maa, 19.9.1968; Eihän äiti muuteta ikinä Reijolasta pois, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 18.9.1985.

²⁴² Seuri 2016, 18–19.

3 TULKINTOJA KAUPUNKIHISTORIASTA

3.1 SUOMALAISEN KAUPUNKILAITOKSEN LYHYT HISTORIA

Tässä luvussa esitellään lyhyesti urbanisaation pääpiirteet Suomessa. Esitys painottuu 1900-luvulle ja etenkin toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Painotusta perustellaan käsillä olevan tutkimuksen tematiikalla, kaupunkitilan uudelleenrakentamisella 1960-luvulta alkaen.

Kaupungistuminen on keskeisiä Suomen historian pitkiä linjoja.²⁴³ Suomalaisen kaupungin historia ulottuu keskiajalle ja itämerelliseen kulttuuripiiriin. Naantalin, Rauman, Porvoon, Turun ja Viipurin kautta saksalaistyylinen Hansaliittoon pohjautuva kaupunkilaitos saapui myös nykyisen Suomen alueelle 1300-luvulta alkaen.²⁴⁴ Keskiajan kaupungit rakennettiin pitkälti ilman varsinaista suunniteltua kaavaa, eikä suomalaisissa kaupungeissa Viipuria lukuun ottamatta ollut muureja. Kaikkiaan Suomen alueelle perustettiin kuusi kaupunkia ennen vuotta 1500.²⁴⁵ Suomen ensimmäisenä kaupunkina pidetään 1200-luvun loppupuolella kaupungiksi kehittyntä Turku.²⁴⁶ Ruotsin kruunu perusti kaikki aikakauden kaupungit rannikolle asutuksen leviämisen ja kaupankäynnin edellytysten mukaan.²⁴⁷

Kaupunkien asukkaat olivat lähtökohtaisesti porvareita ja käsityöläisiä. Voidakseen harjoittaa ammattiaan täysipainoisesti kauppiaiden ja käsityöläisten piti saada porvarisoikeudet. Ilman porvarisoikeuksia osallistuminen esimerkiksi raastuvankokoukseen ei ollut mahdollista. Porvareilla oli porvarioikeuksien perusteella mahdollisuus käydä kauppaa, valmistaa käsitöitä sekä asua kaupungissa. Asukkaaksi ei päässyt noin vain, asukkaiden tuli saada lupa kaupungissa asumiseen.²⁴⁸

Seuraavat vuosisadat toivat lukuisia uudistuksia sekä uusia kaupunkeja. Kaupankäynti keskitettiin entistä voimakkaammin kaupunkeihin, ja kaupunkien perustaminen oli tiukasti kruunun käsissä. Kustaa Vaasan aikana 1500-luvulla kaupunkien rooli kehityksessä olevan hallinnon välineinä kasvoi. Kuningas Kustaa perusti nykyisen pääkaupunki Helsingin Vantaanjoen suulle vuonna 1550. Viimeistään kenraalikuvernööri Pietari Brahen aikaan 1600-luvulla suomalaisen kaupungin perusteet vaikiintuivat.²⁴⁹ Kaikkiaan aikavälillä 1500–1809 perustettiin 25 uutta kaupunkia, mutta suurin osa perustamisista sijoittui 1600-luvulle (21 kaupunkia). Vuodesta 1618 lähtien kaupungit jaettiin ulkomaankauppaan oikeutettuihin tapulikaupunkeihin ja sisämaan kauppaan rajoitettuihin maakaupunkeihin.²⁵⁰ Vaikka uusia kaupunkeja perustettiinkin, asettivat paikalliset olosuhteet haasteita. Maatalouden heikko tuottavuus ei

edistänyt erikoistumista ja toimivien liikenneyhteyksien puute haittasi kaupankäyntiä. Kaupunkielinkeinoille oli rajallisesti mahdollisuuksia.²⁵¹

Ruotsin aikana kaupungin ja maaseudun välisen rajan erotti selvästi muun muassa tulliportista ja kaupungin ympäri kiertäneestä tulliaidasta.²⁵² Nykyään tavanomainen ruutukaavasuunnittelu saavutti Euroopassa suuren suosion 1600-luvulla, ja silloiset suunnittelijat toivat sen Hollannista Suomeen. Ruutukaavasuunnittelun avulla pyrittiin vaikuttamaan ulkonäköön, paloturvallisuuteen ja katuverkon toimintaan.²⁵³ Muita maaseutua ja kaupunkia erottaneita tekijöitä oli lainsäädäntö. Kaupungille ja maaseudulle oli oma lainsäädäntönsä vuoteen 1734 saakka. Kaupungeissa oli voimassa kaupungin laki ja maaseudulla maanlaki.²⁵⁴

Kaupunkien kehittyminen helpottui 1700-luvulla. Kruunun harjoittama vapaampi kaupapolitiikka kasvatti kaupunkien merkitystä taloudellisina keskuksina. Porvareiden kaupankäyntiä rajoittaneet kauppa-alueet poistettiin, viljan ja perunan kauppa maaseudulla vapautettiin ja uusia tapulioikeuksia myönnettiin. Vaikka kehitystä tapahtui, kaupungit olivat enemmänkin pienien kylien kaltaisia asutuskeskittymiä yksi- tai kaksikerroksisine puutaloineen. 1700-luvun puolivälissä kivitaloja oli tietävästi koko maassa alle viisikymmentä.²⁵⁵ Vuosisadan lopussa Suomessa oli kaikkiaan 29 kaupunkia, mutta kaupunkiväestön kokonaisuus oli vain 5 %. Turku oli selvästi suurin kaupunki noin 9 000 asukkaallaan.²⁵⁶

Autonomian aikana sisämaan kaupunkien määrä kasvoi. Tsaari Nikolai I perusti tämän tutkimuksen kannalta tärkeän Joensuun kaupungin vuonna 1848. Silloiseen kaupunkikehitykseen vaikutti voimakkaasti teollistumisen eteneminen sekä lainsäädännön muutokset. Vuodesta 1858 alkaen kaupankäynti kaupunkien ulkopuolella sallittiin, ja vuonna 1879 täysi elinkeinovapaus astui voimaan. Tästä eteenpäin myös muuttaminen oli helpompaa, ja ihmiset pystyivät vaihtamaan seurakuntaa ilman kohdeseurakunnan hyväksyntää.²⁵⁷

Höyrylaiva- ja rautatieliikenne mahdollisti kaupunkien perustamisen sinne, missä teollisuuden raaka-aineita tai vaikkapa koskivoimaa oli saatavilla. Parantuneet liikenneyhteydet kasvattivat teollisuutta ja asutuskeskuksia, jotka ruokkivat toistensa kehitystä. Yhteiskunnallinen työnjako monipuolistui. Maatalouden työmenetelmien kehitys ja väestönkasvu vapauttivat väestöä maalta kaupunkeihin uusien elinkeinojen pariin.²⁵⁸

Kaupunkirakentamista alettiin ohjata 1810-luvulta alkaen Carl Ludvig Engelin johtamasta intendenttikonttorista. Kaupunkien rakentamiseen ja suunnitteluun tuli uusia tasoja ja kaupunkirakenne alkoi vähitellen monipuolistua ja ensimmäiset esikaupungit ja lähiöt muotoutua. Uutena käsitteenä tuli kauppalat, kaupunkimainen kunta,

²⁵¹ Laakso & Loikkanen 2004, 57.

²⁵² Aitoja alettiin rakentaa 1620-luvulta alkaen, ja ne jäivät virattomiksi tullinkannon päättyessä 1808.

²⁵³ Iltanen 2004, 5.

²⁵⁴ Uusi yleinen laki astui voimaan 1736.

²⁵⁵ Laakso & Loikkanen 2004, 59.

²⁵⁶ Laakso & Loikkanen 2004, 59; myös Iltanen 2004.

²⁵⁷ Iltanen 2004, 6; Laakso & Loikkanen 2004, 60. Vaikka keskukset vetivätkin pääasiassa nuorta ja työkykyistä väkeä, joiden muutolle harvoin asetettiin esteitä, oli muuttamisen vapaus kuitenkin omiaan lisäämään väestön liikkumista.

²⁵⁸ Laakso & Loikkanen 2004, 61.

²⁴³ Vahtola 2003, 410.

²⁴⁴ Kolbe 1999, 157.

²⁴⁵ Iltanen 2004, 5; Tommila 1984, 551.

²⁴⁶ Esim. Hiekkänen 2003.

²⁴⁷ Laakso & Loikkanen 2004, 56.

²⁴⁸ Laakso & Loikkanen 2004, 56–57; Tommila 1984, 550.

²⁴⁹ Kolbe 1999, 158–160; Meinander 2014, 69–71.

²⁵⁰ Iltanen 2004, 5; Laakso & Loikkanen 2004, 58.

jolla ei kuitenkaan ollut kaikkia vanhojen kaupunkien oikeuksia tai velvollisuuksia.²⁵⁹ Ennen itsenäistymistä Suomessa oli 38 toiminnassa olevaa kaupunkia tai kauppalaa.

Helsingissä ulkomailta innostusta ja vaikutteita saaneena alettiin 1800-luvun loppupuolella rakentaa tiiviitä kerrostalokortteleita. Pariisiin tai Berliinin tapaan rakennettuja korkeita rakennuksia torneineen pidettiin kaupungin tunnuksina. Puukaupunki muuttui nopeasti kivikaupungiksi rakennusten mittakaavan kasvaessa ja rakennusmateriaalien painottuessa kiveen. Korkeiden kivitalojen lisääntyminen merkitsi ainakin pääkaupungin kohdalla myös kulttuuristen, kaupunkikuvallisten arvojen monipuolistumista. Suomessa siirryttiin kohti eurooppalaista kivitaloasumista ja kaupunkilaista elämäntapaa.²⁶⁰

Suunnittelun kannalta oleellinen muutos tapahtui ruutukaavan yksinkertaistamisessa. 1800-luvun ensimmäiselle puoliskolle tyypilliset akselipohjaiset katujärjestelmät muuttuivat vähemmän kompleksisiksi ja topografiaa myötäileviksi. Leveiden palokujien sisältönä suosittiin puuistutuksia vehreyttä tuomaan, ja teollisuuden tarpeet asuinalueita myöten otettiin osaksi suunnittelua. Hallintolainsäädännön muutokset 1870-luvulla toivat kaupungeille lisää välineitä alueidensa kehittämiseen, ja esimerkiksi kaupungininsinöörien määrä lisääntyi.²⁶¹

Tultaessa 1900-luvulle kaupunkien määrä lähestyi neljäkymmentä. Kaupungit olivat edelleen hyvin pieniä, eikä yhteiskunnan kaupungistumisesta vielä voinut puhua. Helsingin asukasmäärä oli vuonna 1910 noin 136 000, Turun noin 54 000, Viipurin noin 49 000 ja Tampereen noin 44 000.²⁶² Näiden neljän kaupungin jälkeen pudotus oli suuri. Esimerkiksi Joensuussa oli vuonna 1910 asukkaita 4 789, Oulussa 19 802 ja Jyväskylässä 3 619. Kaupunkilaisten osuus väestöstä kasvoi välillä 1860–1920 kuudesta prosentista 16 prosenttiin. Luku on vähäinen esimerkiksi Ruotsiin tai Tanskaan verrattuna. Ruotsissa kaupunkilaisia oli vuonna 1920 25 % ja Tanskassa jo yli 40 % väestöstä.²⁶³

Vuosien 1917 ja 1960 välillä Suomessa ei perustettu uusia kaupunkeja; sen sijaan kauppaloita perustettiin 30. Kauppaloista 17 oli syntynyt paikallisen teollisuuskeskittymän varaan. Kuusi uutta kauppalaa sai elinvoimansa rautateiden risteysalueen vilkastuttamasta yhdyskunnasta. Kaksi kauppalaa kertoi pääkaupunkiseudun kasvusta, sillä ne olivat Helsingin esikaupunkitaajamia. Syy kauppaloitten perustamisen suosioon perustui lainsäädäntöön. Kaupungiksi hakeutumisesta ei ollut juuri hyötyä, mutta haittapuolia olivat muun muassa pienemmät valtionavut sekä määrättyt kulut, jotka kauppaloilta puuttuivat.²⁶⁴

Kauppaloitten perustaminen ja kaupunkieihin liitetyt esikaupunkialueet kasvativat nopeasti kaupunkiväestön määrää. Kauppalat olivat usein pinta-alaltaan kaupunkeja suurempia, joten esikaupunkialueiden kehittymiselle oli tilaa eikä liitoksia tarvittu. Vuoteen 1940 mennessä kaupunkieihin oli liitetty jo yli 70 esikaupunkialuetta, ja samaan aikaan jo hieman yli 25 % väestöstä asui kaupungissa tai kauppalassa. Kymmenen vuotta myöhemmin luku oli 32 %. 1950-luvun alussa Suomessa oli 38

kaupunkia ja 27 kauppalaa.²⁶⁵ Toisen maailmansodan vaikutukset näkyivät kaupunkikehityksessä muun muassa Suomen toiseksi suurimmaksi kaupungiksi ennen sotia kasvaneen Viipurin menettämisenä Neuvostoliitolle. Muita uuden rajan taakse jääneitä kaupunkeja olivat Sortavala ja Käkisalmi.

Suurten kaupunkien kuten Helsingin, Turun ja Viipurin hallitsemattomaksi koettu kasvu 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä vaikutti lainsäädäntöön. Uuden asemakaavalain valmistelu oli aloitettu 1919, mutta lainvoiman laki sai 1932. Kaupunki oli järjestettävä ja rakennettava vahvistetun asemakaavan mukaan, ja sitä oli vahvistettava sitä mukaa kuin kaupunginkehitys vaati.²⁶⁶ Lain tarkoituksena oli vakiinnuttaa yksityisten maanomistajien ja julkishallinnon suhde suunnittelussa ja antaa lisää sääntelyvälineitä viranomaisille. Työkaluja tarvittiinkin, sillä lain tullessa voimaan ongelmat hallitsemattomasti kasvaneilla työläisesikaupunkialueilla olivat pahimmillaan.²⁶⁷ Kaavoitukseen vaikuttanutta lainsäädäntöä esitellään tarkemmin liitteessä 3.

Suomen kaupungistuminen kiihtyi 1960-luvun alusta alkaen. Seuraavat tunnusluvut kertovat ilmiön keskeisimmät piirteet ja mittasuhteet. Vuonna 1960 oli taajama²⁶⁸-asutuksen osuus koko väestöstä 55,9 %, vuonna 1970 64,1 % ja vuonna 1980 72,1 %.²⁶⁹ Kaupunkiväestön osuus oli ohittanut maaseutuväestön osuuden 1970-luvun alussa.²⁷⁰ Elinkeinorakenne muuttui samaan tahtiin. Maa- ja metsätalouden osuus elinkeinorakenteesta laski nopeasti. Vuonna 1960 maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavan ammatissa toimivan väestön osuus oli 35,6 %, vuonna 1970 20,5 % ja vuonna 1980 12,9 %. Samalla 20 vuoden tarkasteluvälillä esimerkiksi palveluelinkeinojen osuus kasvoi 13,9 prosentista 25,3 prosenttiin.²⁷¹ Vuosien 1945–1974 välillä 1,3 miljoonaa ihmistä siirtyi maa- ja metsätalouden piiristä teollisuus- ja palvelualueille²⁷². Palvelualojen kasvaessa jopa Tampereen ja Porin kaltaiset teollisuuskaupungit muuttuivat palveluvaltaisiksi. Keskeisin syy palvelualojen kasvuun oli hyvinvointivaltion rakentaminen.²⁷³

Muuttoaalto maaseudulta kaupunkieihin oli voimakkaimmillaan 1969–1975. Tuolloin sodan jälkeiset suuret ikäluokat hakeutuivat keskuksiin työn ja opiskelujen perässä. Ilmiön alkuvaiheessa, 1960-luvulla, merkittävin muuttoliike Suomessa kohdistui yli 20 000 asukkaan keskuksiin. Seuraavalla vuosikymmenellä puolestaan pienemmät 2 000–5 000 asukkaan keskukset kasvoivat eniten.²⁷⁴ 1980-luvulla väestönkasvun painopiste siirtyi vielä pienempiin 500–2 000 asukkaan taajamiin²⁷⁵.

²⁵⁹ Ibid; Iltanen 2004, 6–7.

²⁶⁰ Uuskallio 2001, 40–41.

²⁶¹ Sundman 1991, 80–81.

²⁶² Taajaman käsitteestä: Tilastolliseksi taajamaksi määritellään kaikki vähintään 200 asukkaan rakennusryhmät, joissa rakennusten välinen etäisyys ei yleensä ole 200 metriä suurempi. Ks. http://www.stat.fi/meta/kas/tilastoll_taa.html. Luettu 7.9.2017.

²⁶³ Peltola 1986, 25.

²⁶⁴ Laakso & Loikkanen 2004, 64.

²⁶⁵ Peltola 1986, 66.

²⁶⁶ Aro 2007, 13.

²⁶⁷ Laakso & Loikkanen 2004, 63.

²⁶⁸ Peltola 1986, 31.

²⁶⁹ Aro 2007, 17.

²⁵⁹ Iltanen 2004, 6–7.

²⁶⁰ Uuskallio 2001, 40–41.

²⁶¹ Sundman 1991, 69.

²⁶² Suomen virallinen tilasto VI: 44, 1914, 19.

²⁶³ Laakso & Loikkanen 2004, 62.

²⁶⁴ Laakso & Loikkanen 2004, 63.

Ilmiö oli rankka ja perusteellinen, siksi muuttoliikkeen – ja väestön keskittymisen – kannalta kaupungistumista on tutkittu paljon, ja ilmiötä on pyritty käsitteellistämään. 1970-luvulla muuttoliikkeessä tapahtunutta muutosta kuvaamaan määriteltiin vastakaupungistumisen käsite. Vastakaupungistuminen omaksuttiin suomalaisen tutkimukseen kansainvälisestä tutkimuksesta. Vastakaupungistumisen käsite oli tuohon aikaan Yhdysvalloissa pinnalla, ja sen katsottiin korvanneen kaupungistumisen käsitteen merkittävimpänä asutusmallina ja ilmiönä.²⁷⁶ Vastakaupungistuminen ei tarkoita niinkään kaupungistumisen vastakohtaa, vaan alueellisen työjaon muutoksen, pikkukaupungistumisen ja alueellisen hajautumisen yhteisvaikutusta.²⁷⁷

Suomessa käsitteellinen keskustelu oli vilkasta etenkin yhteiskuntamaantieteen saralla. Maantieteilijä Perttu Vartiainen oli yksi keskeisimpiä debatoijia. Vartiainen ei pitänyt vastakaupungistumisen käsitettä pätevänä kuvaamaan sen aikaista suomalaista yhdyskuntarakenteen kehitystä, vaan tarjosi selitysmalliksi seutuistumista. Seutuistumisella Vartiainen tarkoitti lyhyesti ilmaistuna tietoteollisen yhteiskuntamuodon kannalta funktionaalisten kaupunkiseutujen kasvua suomalaisen yhdyskuntajärjestelmän hallitsevana kehityspiirteenä.²⁷⁸

Käsittekeskustelussa oli tavoitteena hahmottaa kaupungistumisen luonne muualle kuin varsinaisiin kaupunkikeskustoihin kohdentuvana ilmiönä. Muuttoliikkeen kohdealueiden muutos oli 1970-luvun aikana merkittävä, sillä suurimpien kaupunkien nettomuutto kääntyi ensimmäistä kertaa tappiolliseksi vuonna 1977. Samaan aikaan väestökato haja-asutusalueilla jatkui.²⁷⁹ Kasvu keskittyi nyt kirkonkylien taajamiin sekä kaupunkien läheisiin taajamiin. Tiivistäen voisi sanoa, että tutkimuksen esimerkkialue Reijola sekä kyselyaineiston kontrollialueet, Lehmon ja Ylämyllyn taajamat, ovat hyviä esimerkkejä siitä mistä tuolloisessa käsittekeskustelussa oli kyse: kaupunkikasvun levittäytymisestä itse kaupungin hallinnollisten rajojen ulkopuolelle.²⁸⁰

Taajamien voimistunut kasvu perustui valtiolliseen aluetukipolitiikkaan sekä kaupunkien kyvyttömyyteen vastata muuttoliikkeen tarpeisiin: uusiin asuntoihin, tontteihin ja palveluihin. Kaupunkien asuntotarjonta ei pysyyt vastaamaan kysyntään, joten aluerakentamisen nimissä alettiin rakentaa lähiöitä suurempien kaupunkien laitamille. Valtio pyrki aluepoliittisilla tukimuodoilla turvaamaan kehityksen muuttopainetta kokevilla alueilla ja toisaalta säilyttämään muuttotappiolliset alueet elinkelpoisina.²⁸¹

Muuttoliiketutkija Timo Aro analysoi ilmiötä väitöskirjassaan nimittäen sitä tasapainottuvan kehityksen kaudeksi. Muuttovirtojen muutos johti väestön tasapainoisempaan sijoittumiseen. Hyvinvointivaltion tehtävien lisääntyminen merkitsi enemmän työpaikkoja myös maaseutukuntiin ja siten edesauttoi niiden kehittymismahdollisuuksia.²⁸²

²⁷⁶ Berry 1976, 17. Hayden raamittaa sikäläisen kehityksen 1970-luvulta alkaen kantakaupungin ulkopuolisten kauppakeskusten, liiketaloalueiden ja työpaikkakeskittymien rakentamisen aikakaudeksi. Tämä puolestaan siivitti kaupunkiasutuksen hajanaisen leviämisen yhä suuremmalle alalle, koska työpaikkoja ja palveluita oli tarjolla lähempää kuin vanhasta keskustasta. Hayden 2004, 174–186.

²⁷⁷ Vartiainen 1989, 50.

²⁷⁸ Kortelainen 2013, 170; Joensuun seudun seutuistumisesta ja Pyhäselästä Vartiainen 1991.

²⁷⁹ Aro 2007, 17; Samansuuntaista kehitystä tapahtui myös Ruotsissa. Hall 1991; Nilsson 2003, 53–55.

²⁸⁰ Kortelainen 2013, 175.

²⁸¹ Aro 2007, 39–40.

²⁸² Aro 2007, 180–182.

Kaupunkien perustamisen kannalta lainsäädännön muutokset muuttivat jälleen tilannetta.²⁸³ Kaupungeille asetetut ylimääräiset kustannukset poistuivat 1959. Aikaisempaa edullisempi tilanne edisti kuntien ja kauppaloiden muuttamista kaupungeiksi. Oman muutoksensa kaupunkialueen rajojen tulkintaan toivat kaupungeiksi julistautuneet pinta-alaltaan laajat kunnat. Aikaisemmin kaupunki oli lähtökohtaisesti urbaani keskusta-alue. Ympäröivät, ei urbaanit alueet, olivat omia kuntiaan. Nyt tilanne muuttui Lieksan ja Nurmeksen kaltaisten maatalousvaltaisten kuntien tullessa kaupungeiksi.²⁸⁴

Uusia kauppaloita perustettiin innokkaasti vielä 1960-luvulla, mutta monet niistä hakeutuivat kaupungeiksi muutaman vuoden kuluessa. Kauppala-käsitteen jäädessä pois käytöstä vuonna 1977 loputkin kauppalat muutettiin kaupungeiksi.²⁸⁵ Uusia kaupunkeja – kuten Kitee 1992 ja Viitasaari 1996 – on syntynyt kuntamuodon muutosten myötä vielä kauppaloiden lakkaamisen jälkeenkin.

Timo Hokkanen on määritellyt kaupunkihistorian ajanjakson keskiajalta vuoteen 1994 ”vanhan kaupunkipolitiikan” aikakaudeksi. Vanha kaupunkipolitiikka jakautui kolmeen keskeiseen teemaan. Ensin oli Ruotsin kruunun hallitsijavetoisesti harjoittama tapulikaupunkipolitiikka, tämän jälkeen tulivat autonomisen Suomen harjoittama esikaupunkipolitiikka sekä itsenäisen Suomen kaupunki- ja esikaupunkipolitiikka, johon 1960-luvulta alkaen liittyi muun muassa kasvukeskussuunnitelmia ja ylipaikallista aluepolitiikkaa.²⁸⁶

Hokkasen mukaan vuonna 1995 alkoi uusi, valtion tasolla ensimmäistä kertaa julkilausutun kaupunkipolitiikan aika. Valtio otti aktiivisen roolin ja asetti yhteistyöryhmän vastaamaan kaupunkien kansainvälistymisen ja EU-jäsenyyden tuomiin haasteisiin. Kaupunkipolitiikkaan otettiin vaikutteita muun muassa Yhdysvalloista ja Iso-Britanniasta. Erityistä suosiota sai suurten ostoskeskusten perustaminen esikaupunkialueille. Tämä kaupunkipolitiikan kultakaudeksi luonnehdittu vaihe alkoi hiipua vuonna 2003. Sen jälkeen kaupunkipolitiikan keskeisiä teemoja ovat olleet metropolopolitiikka ja suurkaupunkipolitiikka.²⁸⁷

Vuosituhanen vaihteessa Suomessa oli 107 kaupunkia, ja 66 % koko maan väestöstä asui kaupungeissa. Taajama-asumisen väestöosuus oli tässä vaiheessa jo yli 80 %.²⁸⁸ Vuoden 2017 alussa Suomessa oli kaikkiaan 106 kaupunkia. Helsinki oli suurin noin 639 000 asukkaalla, ja pienin kaupunki oli hiukan alle 1 300 asukkaan Kaskinen.

Kaupunkialueiden kasvu on viime vuosikymmeninä ollut kiihtyvää, ja etenkin suuret keskukset ovat kasvaneet.²⁸⁹ Helsingin seutu on maan ainoa metropolialue.

²⁸³ Lainsäädännön kehityksestä ks. liite 3.

²⁸⁴ Laakso & Loikkanen 2004, 64.

²⁸⁵ Tässäkin oli taustalla lakimuutos, sillä kaupunkien järjestysoikeuteen liittyvät velvollisuudet kuten maistraatin ja poliisilaitoksen ylläpito siirtyivät valtiolle. Iltanen 2004, 7.

²⁸⁶ Hokkanen 2019, 277.

²⁸⁷ Hokkanen 2019, 277–281.

²⁸⁸ Suomen tilastollinen vuosikirja 2002, 73–74; http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/90077/yyti_stv_200200_2002_net.pdf?sequence=1. Luettu 6.9.2017. Kaupunkiväestö ja taajamaväestö ovat eri käsitteitä. Taajamaväestö tarkoittaa taajamissa (yli 200 asukkaan tilastollisissa taajamissa) asuvaa väestöosaa, tähän kuuluvat myös kaikki kaupunkien keskusta-alueet ja muut yli 200 henkeä ylittävät taajamamääritelmän täyttävät asutuskeskukset. Taajamia on paljon myös kaupunkialueiden ulkopuolella. Esitettyjen lukujen perusteella noin 15 % taajamaväestöstä asuu muualla kuin kaupunkitaajamissa.

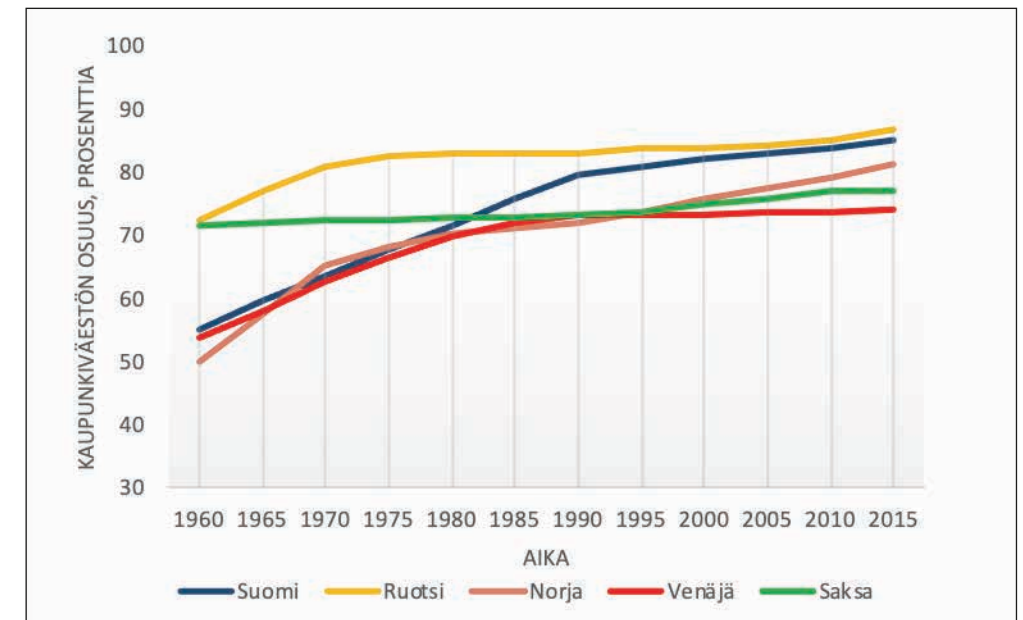
²⁸⁹ Smas & Grundfelder 2016.

Vuonna 2019 Helsingin seudun väkiluku oli 1 491 845. Kasvu vuodesta 2000 vuoteen 2019 oli 23,5 %.²⁹⁰ Vuonna 2008 kaupunkialueiden ulkopuolisten kuntien nettomuutto oli -3 464 henkeä, mutta vuonna 2018 jo -6530 henkeä.²⁹¹ Ilmiötä on kutsuttu intensiivisen kasvun vaiheeksi, ja sitä on verrattu 1960- ja 70-lukujen muuttoliikkeeseen. Kasvun seurauksena kaupunkialueet hajautuivat 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka, siitäkin huolimatta, että yhdyskuntarakenteen eheyttä vaativat suunnittelupyrkimykset olivat tulleet esille jo viimeistään 1990-luvulla. Vasta 2010-luvulla kaupunkialueiden sisäinen tiivistyminen on syrjäyttänyt esikaupungistumisen keskeisimpänä kaupungistumisen ilmiönä Suomessa.²⁹²

3.2 KAUPUNGISTUMISEN VERTAILUA

Seuraavaksi Suomen kaupungistumista vertaillaan lyhyesti naapurimaihin Ruotsiin, Norjaan ja Venäjään, sekä tärkeään kauppakumppaniin Saksaan. Vertailu on tehty tutkimalla kaupunkiväestön määrää ja kehitystä. Vertailu antaa perspektiiviä suomalaisen kehityksen erityispiirteisiin sekä auttaa suhteuttamaan Suomen kaupungistumisen osana ylikansallista ilmiötä.

Kuviossa 1 on vertailtu yllä mainittujen maiden kaupunkiväestön kehitystä vuodesta 1960 vuoteen 2015. Suomen, Norjan ja Venäjän kaupunkiväestön osuus oli tarkastelujakson alkaessa selvästi alle 60 %, Norjan jäädessä juuri ja juuri alle 50 %. Ruotsi ja Saksa olivat kaupungistuneet jo aikaisemmin, molemmissa kaupunkiväestön osuus oli ylittänyt 70 % ennen tarkastelujakson alkua.

Kuvio 1. Kaupunkiväestön osuus Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Venäjällä ja Saksassa 1960–2015, prosenttia

Lähde: Maailmanpankin tilastotietokanta: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>. Tiedot koottu tietokantaan kansallisista lähteistä ja yhtenäistetty. Luettu 21.3.2020.

Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä 1960-luku oli kiivasta kaupungistumisen aikaa. Kasvu kuitenkin taittui Ruotsissa ja Norjassa 1970-luvun alussa. Suomessa kaupunkiväestön osuuden kasvu jatkoi tasaista nousuaan aina 1990-luvun alkuun. Silloisessa Neuvostoliitossa käänne hitaampaan kasvuun tapahtui 1980-luvun alussa. Saksassa kaupunkiväestön osuus pysyi lähes muuttumattomana 1960-luvulta 1990-luvun alkuun, jolloin alkoi loivasti nouseva suhdanne. Vuosituhannen vaihteen jälkeen kaupungistuminen alkoi jälleen edetä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Venäjällä on tapahtunut hyvin maltillista kaupungistumista, Saksassa kaupunkiväestön osuus on pysytellyt 77 % tuntumassa.

Suomen kaupungistumisen kehityksessä on ollut huomattavia yhtäläisyyksiä verrokkimaihin nähden, mutta myös eroja löytyy. Naapureihinsa verrattuna Suomen selvin erottava piirre on kaupunkiväestön osuuden voimakas kasvu myös 1980-luvulla. Verrattaessa Ruotsiin Suomi on saavuttanut 2000-luvulla lähes saman kaupungistumistasteen. Ero kuroutui umpeen 1970- ja 1980-lukujen eriävien kehityskaarien vuoksi. Ruotsin kaupunkiväestön osuus kasvoi kahden vuosikymmenen aikana noin kaksi prosenttiyksikköä, Suomessa vastaava kasvu oli lähes 16 prosenttiyksikköä.²⁹³

Ruotsissa kaupunkiväestön osuus oli 1960-luvun alussa noin 72 %. Kaupunkiväestön osuus oli kasvanut nopeasti toisen maailmansodan aikana, jolloin vuotuinen kasvu oli noin kaksi prosenttia. Tätä ennen kasvua oli ollut etenkin 1880-luvulla,

²⁹³ Maailmanpankin tilastotietokanta: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>. Luettu 9.3.2020.

²⁹⁰ Helsingin tilastollinen vuosikirja 2019, https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_01_09_tilastollinen_vuosikirja2019.pdf. Luettu 10.3.2020.

²⁹¹ Kaupunkialueiden ja muiden kuntien kokonaisnettomuutto 2001–2018, http://stat.fi/til/muutl/2018/muutl_2018_2019-06-17_tau_001_fi.html. Luettu 25.7.2019.

²⁹² Laakso & Loikkanen 2018; Strandell 2017. Ks. myös Timo Aron tulkinta uudesta ”suuresta muutosta”: Suomessa on käynnissä uusi ”suuri muutto” – tästä syystä kaupunkiin kaivataan, Kirsikka Otsamo, Aamulehti: <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/suomessa-on-kaynnissa-uusi-suuri-muutto-tasta-syysta-kaupunkeihin-kaivataan-vauraita-23923017/>. Luettu 26.9.2018.

jolloin vuotuinen kasvu oli jopa kolme prosenttia.²⁹⁴ Kasvu jatkui keskimäärin kahden prosentin tahdissa 1960-luvun ajan. Etenkin Miljoona kotia -hanke kasvatti kaupunkialueita vuosikymmenen loppupuolella. Talouden taantumien myötä kasvu hiipui 1970-luvulta alkaen 0,5 prosentin tasolle. 1960-luvun puolivälistä 1980-luvun alkuun kasvu oli voimakkainta pienillä, alle 20 000 asukkaan kaupunkialueilla, mutta sen jälkeen ovat kasvaneet etenkin suuret, yli 300 000 asukkaan, kaupunkialueet.²⁹⁵ Pienten kaupunkialueiden ohella kasvoivat suurten kaupunkien ympäristöt, samaan aikaan kun asukasmäärät keskusta-alueilla laskivat.²⁹⁶

Norjassa kaupungistuminen kiihtyi toisen maailmansodan jälkeen. Vuoteen 1950 mennessä kaupunkiväestön määrä ohitti maaseutuväestön, ja ensimmäistä kertaa sitten 1800-luvun alun, maaseutuväestön määrä kääntyi laskuun. Elinkeinojen ja talouden rakenteet muuttuivat ja ihmiset siirtyivät matalan tuottavuuden aloilta korkean tuottavuuden aloille. Talouden uudistuminen suosi keskittyneitä sijainteja. Kaupungistuminen oli kiivasta 1970-luvun alkuun saakka, jolloin kaupungistumisen lieveilmiöt, kuten tilan puute tai liikenneuhkat, ja talouden taantuma hidasivat kehitystä.²⁹⁷ Käännös on nähtävissä kuviossa 1.

Kaupunkialueiden laajentuminen tarkoitti esi- ja satelliittikaupunkien rakentamista myös Norjassa. Kaupungin ja maaseudun erottaminen toisistaan muodostui haasteelliseksi, sillä aikaisemmat määritelmät väestömäärästä tai asuintihyvästä eivät olleet enää toimivia. Pendelöinti yleistyi, ja alettiin puhua eräänlaisesta ”kätkeytyksestä kaupunkilaisuudesta”.²⁹⁸ Kuten Suomessakin, Norjassa on koettu vallinneen antiurbaani mentaliteetti, joka on vaikuttanut siihen, kuinka kaupungistumiseen on suhtauduttu ja millaisia kaupunkeja Norjassa on rakennettu.²⁹⁹

Kaupungistuminen kiihtyi Norjassa 1990-luvulla ja 2000-luvun alun lyhyen rauhallisemman vaiheen jälkeen taas vuodesta 2010 lähtien. 2000-luvulla ovat kasvaneet etenkin suuret kaupunkikeskukset kuten Oslo ja Bergen sekä niiden lähiympäristöt. Keskittynyt kasvu on ollut Pohjoismaista Norjassa kaikkein voimakkainta. Vuodesta 1995 vuoteen 2015 Oslon kaupunkiympäristön väestönkasvu oli 33,6 %, kun samalla aikavälillä esimerkiksi Helsingin seudun kasvu oli 25,3 % ja Tukholman 28,4 %.³⁰⁰

Neuvostoliitossa kaupunkiväestön suhteellinen osuus oli vuonna 1960 hiukan alle 54 %. Kaupunkiväestön määrä kasvoi etenkin muuttoliikkeen ja korkean syntyvyyden vaikutuksesta saavuttaen 70 % tason vuonna 1981. Erityisen nopeaa kehitys oli 1960-luvun alussa, jolloin myös hallinnolliset päätökset jouduttivat kaupunkistumista. Neuvostoliiton romahtaminen tarkoitti kaupungistumiskehityksen hidastumista. Vuonna 1992 syntyvyys kaupunkialueilla kääntyi jyrkkään laskuun. Samaan aikaan tehdyt hallinnolliset muutokset aiheuttivat väestökatoa tietyillä kaupunkialueilla, jotkin alueet täytyi jopa määritellä uudelleen maaseutualueiksi. Ilmiön seurauksena pienten, etenkin alle 10 000 asukkaan kaupunkien määrä kääntyi laskuun. Vaikka muuttoliike edelleen toi väkeä kaupunkialueille, pysyi Venäjän kaupunkiväestön

osuus noin 73 prosentissa aina vuoteen 2005 asti, jonka jälkeen on havaittu vähäistä kasvua.³⁰¹

Kaupungistumisen taso Venäjällä vaihtelee alueellisesti. Luoteis-Venäjällä kaupunkiväestön osuus on ollut noin 83 % ja myös Keski-Venäjällä yli 80 %, mutta esimerkiksi Pohjois-Kaukasiassa kaupunkiväestön osuus on alle 50 %.³⁰² Suomessa alueellinen vaihtelu on vielä suurempaa. Vuonna 2010 89 % Uudenmaan väestöstä asui kaupunkialueella, samaan aikaan Pohjois-Karjalassa kaupunkiväestön osuus oli 43 % ja Etelä-Pohjanmaalla vain 27 %.³⁰³

Saksassa kaupunkiväestön määrä oli saavuttanut vakiintuneen noin 70 % tason 1960-luvun alussa. Tämän jälkeen esikaupungistuminen niin asumisen, kaupan kuin työskentelyn muodossa, on ollut yksi Saksan kaupunkialueiden tärkeimmistä kehityslinjoista. Kasvavat kaupungit tulivat ympäristöönsä, samalla kaupunkikeskukset hiipuvivat. Esikaupungistuminen oli voimakkaampaa Länsi-Saksassa, ja tämä alueellinen ero on säilynyt Saksojen yhdistyessä 1989.³⁰⁴

Esikaupungistuminen ei vaikuttanut kaupunkiväestön kokonaismäärään, vaan se pysytteli noin 73 % tuntumassa 1970-luvun puolivälistä aina 1980-luvun lopulle. Kaupunkiväestön määrä alkoi hitaasti nousta 1990-luvun alussa. Tuolloin otettiin laajasti käyttöön kasvuun ja laajenemiseen tähtääviä suunnitteluperiaatteita. Saksojen yhdistyminen aiheutti väestön muuttamista idästä länteen, ja se vaikutti kaupunkikehitykseen. Muuttoliikkeen seurauksena kaupunkialueet idässä kokivat muuttotappiota ja lännessä puolestaan kasvua. 2000-luvun alussa saksalaisessa kaupunkikehityksessä herättiin eräänlaiseen ”uppoavat kaupungit” -ilmiöön. Ilmiössä etenkin teollisuuden rakennemuutosta kokevien sekä metropolialueiden ulkopuolella olevien kaupunkialueiden asukasmäärät kääntyivät laskuun. Upoavat kaupungit keskittyivät ensin entiseen Itä-Saksaan, mutta ilmiö on levinnyt sittemmin myös länteen.³⁰⁵ Upoavat kaupungit -ilmiön valossa kaupunkiväestön viime aikainen lisääntyminen on tarkoitettu erityisesti maan länsiosan suurten kaupunkialueiden kasvua.³⁰⁶

3.3 SUOMALAINEN LÄHIÖ PUUTARHAKAUPUNGEISTA KOMPAKTIKAUPUNKIIN

Kuten johdannossa on todettu, tässä tutkimuksessa puhutaan lähiöistä ja erityisesti esikaupungeista luonnonläheisinä kantakaupungin ulkopuolisina kaupunkialueen taajamina.

Luonnonläheisten lähiöiden tai esikaupunkien suunnittelun aatteellisen perustan on katsottu olevan Isossa-Britanniassa ja Ebenezer Howardin puutarhakaupunki-ideassa. Howard esitteli ideansa puutarhamaisista suuremman keskuksen

³⁰¹ Kolomak 2012.

³⁰² Kolomak 2012, 8.

³⁰³ Kaupunkialueella asuvien osuus 2010. Tilastokeskuksen tietokantatalukko: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/. Luettu 16.3.2020.

³⁰⁴ Mäding 1998.

³⁰⁵ Wiechmann & Pallagast 2012.

³⁰⁶ Saksan tilastokeskuksen sivut: <https://www.statista.com/statistics/455825/urbanization-in-germany/>. Luettu 10.3.2020.

²⁹⁴ Nilsson 1989, 248–249.

²⁹⁵ Nilsson 2003, 48–55; Hall 1991, 206–228.

²⁹⁶ Hall 1991, 196.

²⁹⁷ Lorange & Myhre 1991, 127–128.

²⁹⁸ Lorange & Myhre 1991, 127–128.

²⁹⁹ McNeill 2017; Hernandez-Palacio 2016, 683.

³⁰⁰ Smas & Grundfelder 2016.

ympärille sijoitettavista asuinalueista ensimmäisen kerran vuonna 1898, mutta hän ei ajatellut niitä pelkkinä esikaupunkeina, vaan monessa suhteessa itsenäisinä pikkukaupunkeina työpaikkoineen ja palveluineen. Idean perusta oli luonnonläheisyyden ja kaupunkimaisuuden täydellinen yhdistelmä.³⁰⁷

Howardin idea levisi nopeasti ja ensimmäiset käytännön puutarhakaupungit valmistuivat 1900-luvun alussa Britanniaan ja myöhemmin 1900-luvulla Yhdysvaltoihin. Pohjoismaissa Ruotsissa puutarhamaisia asuinalueita oli syntynyt jo 1870-luvulta alkaen, mutta varinaiset suunnitellut puutarhaesikaupungit ajoittuvat 1900-luvun alkuun ja etenkin Tukholman ympäristöön kaupungin hankkiessa vanhojen kartanoiden maita itselleen. Tällainen oli esimerkiksi Enskeden.³⁰⁸

Ennen puutarhakaupunki-ideologiaa Pohjois-Amerikassa oli jo pitkät perinteet esikaupunkikeskustelusta ja kehityksestä. Kysymys ei ollut kokonaisvaltaisesta alue-suunnittelusta kuten Howardin kohdalla, vaan pienimuotoisemmasta yhden perheen kotien muodostamasta kaupunkien läheisyyteen rakennetuista asuinalueista. Perusteet olivat monessa kohtaa samat, kaupungin ja maaseudun hyväksi koettujen ominaisuuksien yhdistäminen viihtyisässä ympäristössä.³⁰⁹

Suomeen puutarhakaupunkiajatukset saapuivat varsin nopeasti jo 1900-luvun alussa. Tähän vaikutti myös lainsäädännön uudistus, jossa taajaan asutut alueet tulivat osaksi lainsäädäntöä. Nyt itsenäiset yhtiöt ja yhdistykset alkoivat hankkia maata, tilata suunnitelmia ja myydä tontteja. Helsingin lähiympäristö oli toiminnalle erityisen edullista.³¹⁰ Ensimmäisiä suomalaisia puutarhakaupungin sovelluksia olivat Kauniainen (1906) ja Kulosaari (1907). Myöhemmin puutarhakaupungin piirteet ja idea luonnonläheisyydestä tulivat olemaan keskeisessä osassa suunniteltaessa Suomen ensimmäisiä varsinaisia lähiöitä.³¹¹

Lähiöitä ja puutarhakaupunginosia ei kuitenkaan ajateltu pelkästään Howardin ideoiden pohjalta. Aikaisemman funktionalistisen kaupunkimallin, jossa yhteiskunnalliset tekijät oli nähty varsin kaavamaisina ja jonka muotokieli oli koettu epäinhimillisen kovana, korvasi ns. lähiörakentaminen, jonka lähtökohta oli sosiologinen ja joka ei rakentunut minkään voimakkaan muotoaiheen varaan. Tällaista asumalähiöperiaatetta oli kehitelty Yhdysvalloissa 1920-luvulta lähtien, ja se perustui karkeasti ottaen koulupiiriin ja lähipalvelujen määrittämään perusyksikköön. Kaavan toistaminen muodosti kaupunkikokonaisuuden. Lähiöperiaate ei ollut ristiriidassa sen funktionalistisen näkemyksen kanssa, että kaupunki tuli jakaa toiminnallisiin osiin – lähiöperiaate koski näistä osista tärkeintä: asumisosaa.³¹²

Suomalaisen lähiön suunnittelun perusta oli alun perin sekoitus puutarhakaupunkia ja lähiöperiaatetta. Suomalainen lähiöajattelu lähti toden teolla käyntiin toisen maailmansodan jälkeen, ja kulminoitui kahteen merkittävään persoonaan, Otto Iivari Meurmaniin ja Heikki von Hertzeniin. Meurman toimi Suomen ensimmäisenä asemakaavaopin professorina, ja hänen 1947 julkaisemansa Asemakaavaoppi ja teoksessa esitelty lähiöteoria tulivat määrittämään seuraaviksi vuoksiksi suomalaista

esikaupunkirakentamista voimakkaasti. Meurman laati 10 teesiä kaupunkisuunnittelun johtaviksi periaatteiksi. Teeseistä useat perustuivat väljään ja toiminnallisesti eri soluihin jaettuun kaupunkiympäristöön.³¹³

Meurmanin esittämässä lähiömallissa oli sovellettu howardilaista puutarhakaupunkia yhdistettynä lähiöperiaatteeseen. Howardin puutarhakaupungeista, jotka kehinä kiersivät emäkaupunkia, Meurman käytti nimitystä ”tytärkaupunki”. Meurman pyrki soveltamaan hajakeskityksen periaatetta suomalaisten kaupunkien suunnitteluun, joskin hänen mallissaan hajakeskitetty kaupunki ja asumalähiö poikkesivat tiiviisti rakennetuista esikuvistaan väljyydessään ja luonnonläheisyydessään. Meurmanin asemakaavaopin mukaan asumakuntia piti erottaa toisistaan rakentamaton metsä, viljelykset ja puistoalueet.³¹⁴

Väestöliiton toiminnanjohtajana Heikki von Hertzenillä oli vahva ideologia siitä, millainen rakentaminen olisi ihmisten ja asumisen kannalta parasta. Vuotta ennen Meurmanin *Asemakaavaoppia* julkaistu *Koti vaiko kasarmi lapsillemme?* (1946) kiteytti von Hertzenin ajatukset ja sai aikanaan paljon julkisuutta. Hertzen puhui voimakkaasti luonnonläheisen puutarhakaupungin puolesta ja paheksui betoniviidakoita huonoina kasvuympäristöinä lapsille.³¹⁵

Ensimmäinen ja samalla ehkä tunnetuin konkreettinen esimerkki tuolloisesta suomalaisesta lähiöajattelusta syntyi Meurmanin ja von Hertzenin yhteistyön tuloksena. Tapiolan puutarhakaupungin rakentaminen Espooseen alkoi vuonna 1953. Tapiolan itäinen lähiö konkretisoi von Hertzenin ajatukset ihanneyhdyskunnasta.³¹⁶ Hertzenin näkemyksen mukaan puutarhakaupunki salli lasten kasvaa ja kehittyä reippaiksi, vapaiksi ja luonnollisiksi. Tiiviisti rakennettujen kivi- ja betonikaupunkien pimeiden takapihojen kasvatit sen sijaan tuottivat yhteiskunnalle usein huolia ja vaikeuksia.³¹⁷

Tapiolan lisäksi puutarha-/metsäkaupungin periaatteita sovellettiin muun muassa Munkkivuoren ja Herttoniemen rakentamisessa 1960-luvun alussa. Samalla otettiin ensimmäisiä askeleita aluerakentamisen ja elementtirakentamisen saralla. Uusi tekniikka muutti 1960-luvulta alkaen niin suunnittelu- kuin rakentamiskulttuuria. Suomessa siirryttiin täysimittaiseen aluerakentamiseen, joka tarkoitti grynderivetoista isojen alueiden rakentamista kerralla. Elementti- ja nosturiteknikka mahdollistivat nopean ja tehokkaan rakentamisen. Se kuitenkin tarkoitti myös sitä, että aikaisempi rakennusten väljä sijoittelu unohdettiin tekniikan vaatiman tiiviimmän sijoittelun vuoksi.³¹⁸

Asuntopulan ja kasvavan tehokkuusajattelun nimissä Suomessa hylättiin väljän ”metsäkaupunki”-lähiön suunnitteluperiaatteet ja siirryttiin³¹⁹ toiminnallista tehokkuutta korostavien lähiöiden, ”kompaktikaupunkien” suunnitteluun. Murros tapahtui samalla kertaa sekä mitoituksellisesti että myös rakennustapaan ja luonnonsuhteeseen

³¹³ Meurman 1947, 77–82.

³¹⁴ Roivainen 1993, 32–33; Meurman 1947, 77–79.

³¹⁵ Hertzen 1946.

³¹⁶ Hurme 1991, 104–126.

³¹⁷ von Hertzen 1946.

³¹⁸ Hankonen 1994.

³¹⁹ Muutos ei tapahtunut kerralla, vaan eräänlaisen siirtymävaiheen kautta. Metsäisen puutarhakaupungin ideologia oli vielä olemassa, mutta kehittynyt tekniikka mahdollisti uusia ratkaisuja. Tällaisia kerralla rakennettuja mutta vielä suhteellisen väljiä elementtilähiöitä nousi esimerkiksi Helsingin Pihlajamäkeen ja Tampereen Hervantaan. Hurme 1991, 146–163; Roivainen 1993.

³⁰⁷ Howard 1902, 14–20.

³⁰⁸ Nilsson 2006, 102; Hall 1994, 193.

³⁰⁹ Sandul 2014; Hayden 2004, 21–24.

³¹⁰ Sundman 1991, 72–73.

³¹¹ Kolbe 1988; Nikula 2014, 30–40.

³¹² Uuskallio 2001, 93–96.

yleisesti liittyvänä periaatteena. Kaupunkisuunnittelun periaatteissa siirryttiin vaiheeseen, jossa kaavoitus kytkettiin kokonaisvaltaisen yhteiskuntasuunnittelun osaksi.³²⁰

Mielipidevaikuttaminen kompaktimman kaupunkimaisen asumisen puolesta käynnistyi 1960-luvun puolivälissä. Ruotsista tilattiin vuonna 1966 Helsinkiin arkkitehtien valmistama näyttely ”Hej Stad”, jossa diaprojektorein luotiin voimakas mielikuva perinteisen kaupungin moni-ilmeisyydestä. Suomalaisten arkkitehtien nuori polvi teki oman vastaavan näyttelynsä ”Asuminen 66”, ja siinä otettiin selvästi kantaa metsäkaupunkia vastaan ja puhuttiin ”kompaktikaupungin” puolesta.³²¹

Kompaktikaupungin idea joutui sekin arvostelun kohteeksi. Arvostelijana oli esimerkiksi Meurman, jonka mielestä kaupunkien kehityshistoria oli osoittanut sen onnettomaksi eikä nykytekniikka voisi sitä paremmaksi tehdä³²². Kriittistä huolimatta muutos kompaktimpaan kaupunki- ja lähiörakenteeseen oli tapahtunut, sillä sitä ajoivat niin kunnat kuin rakennusyrietyksetkin.³²³

Tehokkuudelle oli tilausta, sillä asunnoista oli huutava pula. Muuttoaltoa kaupunkeihin ja erityisesti pääkaupunkiseudulle kiihtyi 1960-luvun edetessä. Kahden vuosikymmen aikana tapahtui käytännössä se kaupungistuminen, lähiöistyminen ja rakennemuutos, mikä on kirvoittanut kymmeniä tutkimuksia, kirjoja ja elokuvia. Betonista rakennetut elementtikerrostalot nousivat nopeassa tahdissa kaikissa Suomen kasvukeskuksissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.³²⁴

Tiiviimmän rakentamisen esimerkkilähiöitä ovat muun muassa Espoon Matinkylä, Vantaan Myyrmäki ja Turun Runosmäki. Joensuun seudulla kaupunkialueen kasvu kanavoitiin 1970-luvulla erityisesti Rantakylän uuteen kaupunginosaan, joka suunnittelultaan ja luonteeltaan on lähimpänä perinteistä kerrostalolähiötä, mutta sisältää runsaasti myös rivitaloja sekä alueen laitamille sijoitettuja omakotitaloja.³²⁵ Joensuussa juuri Rantakylä on tullut tunnetuksi myös lähiöihin liitetyistä sosiaalisista ongelmista.³²⁶

Uusi suunnittelu ja rakentamismalli toivat mukanaan jotakin sellaista mitä ei aikaisemmin ollut. Koskaan aikaisemmin ei oltu rakennettu niin paljoa betonisia asutuskeskuksia niin kauaksi keskustoista. Ilmiö ei ollut vain yhden tekijän tulosta, vaan kunnallispolitiikka, maanomistusolosuhteet rakennustekniikka ja suunnitteluideologiat yhdessä vaikuttivat lopputuloksiin.³²⁷

Suunnittelun taustaustalla oli kompaktiuden mukanaan tuoma tiiviys, mutta myös ideologinen ajatus sosiaalisten kontaktien lisääntymisestä, aikaisempia lähiöitä kun oli kritisoitu ihmisten vieraannuttamisesta toisistaan. Käytännön toteutukset eivät kuitenkaan kohdanneet tätä tavoitetta. Ongelma aiheutti kaavoitusarkkitehtien keskuudessa katkeruutta rakennusarkkitehtejä kohtaan. Aikaisempien vuosikymmenien ideologiaperustainen rakentaminen oli muuttunut teolliseksi tuotannoksi, jonka

perustana oli kunnan ja rakennusyhtiön välinen molempia ennen kaikkea taloudellisesti tyydyttävä aluerakennussopimus.³²⁸

Kiihkeän rakentamisen avulla kilpailtiin myös asukkaista. Sisäasiainministeriön piti puuttua pääkaupunkiseudun kuntien yhtämittaiseen kerrostalojen rakentamiseen 1970-luvun alkupuolella, koska aikaisemmin rakennettujen alueiden viimeistely, palvelut ja työpaikkakehittäminen oli laiminlyöty uuden rakentamisen viedessä kaiken huomion ja resurssit. Ihmiset olivat tulleet kaupunkeihin uudemman ja paremman elämän toivossa, ja monille pieni kerrostaloasunto sitä tarkoittikin. Pian alkoivat kuitenkin nousta esiin keskustelut lähiöiden ankeudesta, sosiaalisista ongelmista ja huonolaatuisesta rakentamisesta.³²⁹

Matti Kortteinen muotoilee ilmiön seuraavalla tavalla klassikoksi muodostuneessa tutkimuksessaan: ”Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että jos julkiseen keskusteluun, kirjallisuuteen ja tutkimukseen on luottamista, Suur-Helsingin lähiöissä on kehittymässä todella suuren luokan inhimillisiä ja sosiaalisia ongelmia.”³³⁰ Kortteisen mainitsema keskustelu on ehkä kaikkein voimakkaimmin vaikuttanut yleisiin käsityksiin lähiöistä.

Sosiaaliset suhteet, luonnonläheisyys ja viihtyisyys eivät tahdo siirtyä suunnittelupöydältä todellisuuteen kuten on toivottu. Koska lähiöpuhetta on hallinnut negatiivinen ja ongelmia korostava diskurssi³³¹, on lähiöiden ja esikaupunkialueiden positiivisuutta korostava ulottuvuus jäänyt pienemmälle huomiolle. Ongelmien ja kurjuuden sijaan pientalovaltaisista esikaupunkialueista on muodostunut jopa uni-versaalien ihanneasumisen mallialueita.³³²

3.4 PIENTALOVALTAISTEN ESIKAUPUNKIEN KEHITYSVAIHEITA

Tämän tutkimuksen esimerkkialueet eroavat lähiö- ja esikaupunkikeskustelun isosta kuvasta. Pientalovaltaisia esikaupunkialueita ei ole rakennettu yhdellä kertaa gryn-derivetoisesti, eikä niiden suunnittelun lähtökohtana yleensä ole ollut puutarhakaupunki-idea tai lähiöperiaate.³³³

Puhuttaessa pientalotalueista tai omakotitaloista on tarpeellista palata 1800-luvun loppupuolelle ja 1900-luvun alkuun, jolloin ensimmäiset varsinaiset pientalotalueet rakennettiin. Kaupunkien laiduille ja asemakaavoitetun alueen ulkopuolelle muodostui suunnittelemtomia ja sääntelyn ulottumattomissa olevia omakotimaisia asuinalueita. Tällaisia olivat porvariston huvilakaupungit erityisesti Helsingin seudulla sekä teollisuuslaitosten läheisyyteen rakennetut työväestön asuinalueet muun muassa Tampereen Pispalassa ja Helsingin Malmi-Tapanilassa.³³⁴

³²⁰ Hankonen 1994, 24–26.

³²¹ Salokorpi 1984, 320.

³²² Salokorpi 1984, 324.

³²³ Hankonen 1994, 468–471.

³²⁴ Hankonen 1994.

³²⁵ Elsinen 1998, 29–41.

³²⁶ Esim. Karjalaisen uutinen Jussi Semin tutkimuksesta: <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/95298-rantakyla-on-mainettaan-parempi-paikka-asua>. Luettu 11.10.2017.

³²⁷ Kortteinen 1982, 28.

³²⁸ Kortteinen 1982, 31–33.

³²⁹ Kortteinen 1982, 11–15.

³³⁰ Kortteinen 1982, 15.

³³¹ Ibid; Ks. myös: Media synnyttää ”ongelmalähiöitä”, Linda Haapajarvi & Lotta Junnilainen, *Yhteiskuntapolitiikka*: <https://www.yplehti.fi/blogi/media-synnyttaa-ongelmalahioita/>. Luettu 10.10.2017.

³³² Lappi 1997.

³³³ Roivainen 1999, 12; Saarinen 2004, 58–62.

³³⁴ Saarikangas 2004, 14–15. Myös Kolbe 1988, 19–24.

Omakotialojen rakentaminen vilkastui 1920-luvulla. Kaupungit alkoivat kaavoittaa omakotitaloalueita työväestölle, ja toisaalta omakotitaloa pidettiin yhtenä takeena yhteiskuntarauhalle. Puutarhahoidon ja omaan taloon sitoutumisen ajateltiin tuovan kodin tunnetta ja taloudellista hyötyä työväestölle. Omakotitaloja rakennettiin Helsingin lisäksi erityisesti Tampereella, Turussa ja Kuopiossa. Valtio tuki rakentamista antamalla lainaa hyväksytyjä rakennuspiirustuksia vastaan.³³⁵

Ensimmäisen virallisen määritelmänsä omakotitalo sai 1927 omakotirahastoa³³⁶ koskevan lain yhteydessä. Omakotitaloksi kutsuttiin yhden tai kahden perheen taloa, joka oli rakennuttajansa omana asuntona ja johon kuului pieni puutarha. Termi omakotitalo on esiintynyt asiakirjoissa 1920-luvulta lähtien; tätä ennen puhuttiin pienasunnoista, yhdenperheen taloista tai erillisistä pikkutaloista.³³⁷

Varsinaisten tyyppitalojen asuinalueet syntyivät toisen maailmansodan jälkeen toimeenpannun asutuspolitiikan seurauksena. Siirtoväen ja rintamamiesten rakennuttamat tyyppitalot sijoitettiin aikaisemman aluerakentamisen perinteistä ja käytännöistä poiketen vanhasta kaupunkirakenteesta irrallisiksi pientaloalueiksi. Nyt rakennettiin puutarhakaupunki- ja metsälähiöperiaatteen hengessä kaupunkikeskustojen laitamille rakentamattomaan maastoon ja pelloille. Antti Palomäki luonnehtiikin rintamamiestaloalueita kaupunkien lähiöitymisen esiasteiksi.³³⁸ Omakotitalo puutarhoineen ja oman rauhan tuntuineen oli paljon parempi vaihtoehto kuin vuokratasarmi tai kerrostalo. Kerrostalo oli vain asunto, omakotitalo koti.³³⁹

Kaupungistuminen sekä toisaalta taajama-asuminen ei ole perustunut pelkästään isojen keskusten kerrostalolähiöihin, vaan kautta Suomen kirkonkylien ja kaupunkia ympäröivän maaseudun pientaloasumisen kasvuun.³⁴⁰ Tämä on ollut rakentamisen vallitseva piirre 1970-luvun loppupuolelta lähtien ja on johtanut siihen, että omakotitaloasuminen on säilyttänyt asemansa eräänlaisena kansallisena asumismuotona 2000-luvulle asti.³⁴¹ Alla olevasta taulukosta selviää asuinkerrostaloasuntojen ja erillisten pientaloasuntojen rakentamismäärät 1920-luvulta 2000-luvulle.

³³⁵ Saarikangas 2004, 16.

³³⁶ Rahaston merkitys oli varsin pieni, vuosien 1927–1937 välillä rahoitusta annettiin noin tuhanteen omakotitalohankkeeseen, mikä vastasi vain noin kolmea prosenttia ajanjakson asuntotuotannosta kaupungeissa. Palomäki 2011, 88.

³³⁷ Saarikangas 2004, 17.

³³⁸ Palomäki 2011, 291–306.

³³⁹ Saarikangas 2004, 23.

³⁴⁰ Kaupungistumisesta esim. Ojankoski 1998, 69.

³⁴¹ Kukkonen 2004, 7; Saarikangas 2004, 14.

Taulukko 1. Erillisten pientaloasuntojen ja asuinkerrostaloasuntojen rakentamismäärät Suomessa 1921–2009³⁴²

Asuntojen lukumäärä muuttujina alue, käytössäolo, rakennusvuosi ja talotyyppi		
Koko maa: vakinaisesti asutut rakennukset	Erillinen pientalo	Asuinkerrostalo
1921–1939	55 499	53 458
1940–1959	201 513	108 872
1960–1969	103 517	201 924
1970–1979	146 942	300 167
1980–1989	187 403	149 456
1990–1999	117 886	138 312
2000–2009	130 238	119 089

Tilastokeskus: Asunnot ja asuinolot -tietokantataulukko: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asu__asas/statfin_asas_pxt_001.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

Taulukosta erottuu sodanjälkeinen tyyppitalojen rakennusvaihe. Kompaktikaupunkien rakennusvaihe näkyy 1970-luvun kerrostaloasuntojen kasvaneissa määrissä, ja myös omakotitaloja rakennettiin enemmän kuin edeltävällä vuosikymmenellä. 1980-luvulla kerrostaloasuntojen rakentaminen tippui puoleen edellisen vuosikymmenen luvuista, mutta pientalorakentaminen jatkoi kasvuaan saavuttaen lähes 190 000 vuosikymmenen aikana rakennettua pientaloa.

Pientalorakentaminen ja pientalolähiöiden kasvaminen suhteessa kerrostalolähiöihin 1970-luvulta lähtien ei jakautunut alueellisesti tasaisesti. Nykyisellä seutukunta-jaottelulla katsottuna Joensuun seutukunta erottuu esimerkiksi Kuopion, Tampereen, Turun ja Helsingin seutukunnista siinä mielessä, että 1980-luvulta lähtien Joensuun seutukunnassa on rakennettu huomattavasti enemmän pientaloja kuin kerrostaloja. Näyttääkin hiukan kärjistäen siltä, että hiukan pienemmän luokan seutukunnissa kerrostalorakentamiselle on ollut vähemmän tarvetta kuin suuremmissa seutukunnissa. Esimerkiksi Porin, Kouvolan ja Kajaanin seutukunnissa on Joensuun lisäksi rakennettu enemmän pientaloasuntoja kuin kerrostaloasuntoja. Tarkat taulukkotiedot liitetäulukosta 1.

Teija Ojankoski perustelee ilmiötä niin, että varsinaisia lähiöitä ei pienissä kaupungeissa ole rakennettu lainkaan siinä määrin kuin suurissa. Lähiöt ovat suomalaisissa alle 50 000 asukkaana kaupungeissa harvinaisia, sillä näissä kaupungeissa asuntorakentamisen tarve on jäänyt merkittävästi vähäisemmäksi kuin suurissa kaupungeissa, ja se on voitu tyydyttää joko pientaloalueilla ja täydennysrakentamisella. Lähiöiden puuttumisen vuoksi keskustelu rakennetusta ympäristöstä, asuinalueista ja asumisesta painottuu pienissä kaupungeissa eri tavalla kuin suurissa kaupungeissa.³⁴³

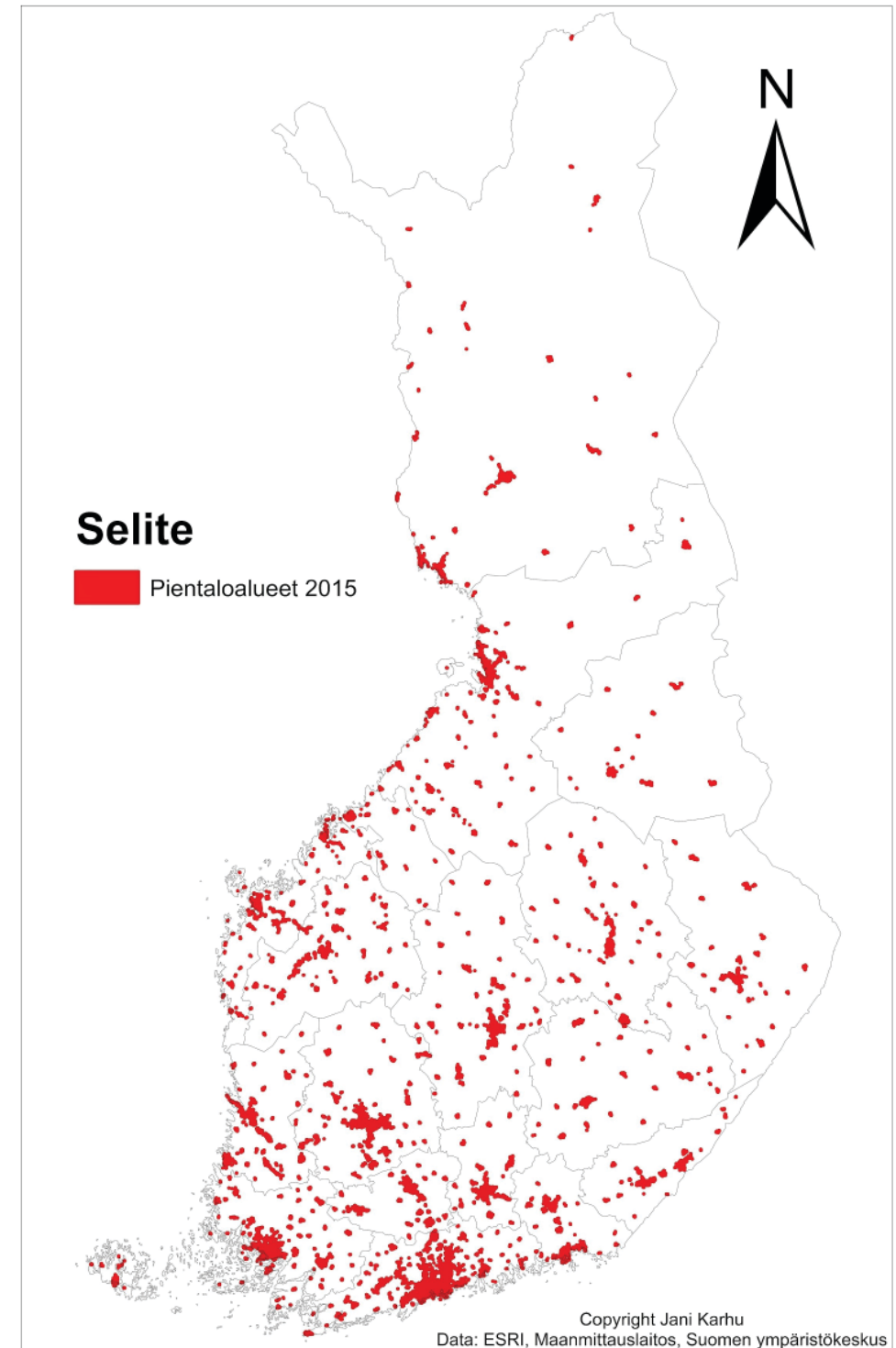
³⁴² Tilastokeskuksen tilastointi on ennen 1960 jälkeistä aikaa väljempää, joten tilasto ei ole kokonaisuudessaan suoraan ajallisesti verrannollinen. Taulukon kahden ensimmäisen tarkastelujakson väli on 20 vuotta, lopuissa 10 vuotta.

³⁴³ Ojankoski 1998, 163.

Ojankosken esittämällä painotuserolla on mahdollisesti yhteys pientalovaltaisten esikaupunkien roolin vähäisyyteen kaupungistumiseen liittyvässä tutkimuksessa. Suuret kaupungit ovat keskustelun keskiössä, ja niissä pientaloalueet jäävät kivikaupungin jalkoihin. Pikkukaupungeissa Ojankoskea lainaten näkökulma on jo lähtökohdaisesti maaseutulähtöinen: "Maaseutu nähdään kaupungista käsin aitona luontona, arvokkaampana kuin kaupunkiympäristö, vaikka todellisuudessa kaupungista ei oltaisi valmiita luopumaan."³⁴⁴ Tästä syystä pikkukaupunkien kaupunkiympäristön levittäytymistä ja esikaupunkien rakentamista ei ehkä olla liitetty kaupungistumiseen samalla tavalla kuin yhä tiiviimpää pääkaupunkiseutua.

Taulukkotietoihin ja Ojankoskeen viitaten pientalolähiöitä on rakennettu suhteessa muuhun rakentamiseen eniten siellä missä on ollut tilaa ja mahdollisuuksia käyttää raakamaata pientalorakentamiseen kerrostalojen sijasta. Lähes poikkeuksetta nousukauden 1980-luku ja sitä edeltänyt 1970-luku olivat pientalorakentamisen varsinaista kulta-aikaa. Monilla seutualueilla tapahtui 1990-luvulla notkahdus, jonka jälkeen taas 2000-luvulla on rakennettu lähes 1980-luvun tahtiin, jopa enemmänkin.

Kartasta 2 voi nähdä taajamatyyppisten pientaloalueiden sijoittumisen Suomessa ja maakunnittain vuonna 2015. Kuten kartta osoittaa, merkittävimmät pientaloalueet levittäytyvät nauhamaisina muodostelmina suurimpien kaupunkiseutujen ympäristöön, usein tärkeimpiä liikenneväyliä seuraten. Joensuun seutu erottuu selvästi kolmeen eri suuntaan ulottuvana pientaloalueena.

Kartta 2. Pientaloalueet Suomessa 2015

Lähde: Maanmittauslaitos, Suomen ympäristökeskus, paikkatietopalvelu Paituli: <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu>. Luettu 4.10.2018.

³⁴⁴Ojankoski 1998, 229.

Nauhamaiset esikaupungit ja kaupunkirakenteen hajautuminen eivät ole olleet suosituksia kehityssuunta. Viimeaikaisista kaupunkisuunnittelun periaatteista keskeisimpiä on ekologisuus ja sen mukana tulleet vaatimukset muun muassa kaupunkirakenteen tiivistämisestä.³⁴⁵ Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa 2000-luvun alussa tiivistämisen periaate muotoiltiin seuraavasti: ”Elinympäristöjen toimivuutta ja taoudellisuutta edistetään hyödyntämällä olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta ja eheyttämällä taajamia. Taajamia eheyttäessä parannetaan elinympäristön laatua.”³⁴⁶ Lappi on liittännyt tiivistämiskeskustelun laajempaan kaupunkipoliittiseen diskurssiin, joka liittyy hyvän kaupunkimaisen ja tavoiteltavan urbanisaation määrittelyyn. Tiiviisti rakennetun kaupungin katsotaan kulttuurisesti ilmentävän ”oikeaa” kaupunkia ja erottavan sen entistä selvemmin ja tarkkarajaisemmin ympäröivästä maaseudusta.³⁴⁷

Tällaiset pyrkimykset vaikuttavat uusien esikaupunkialueiden syntyyn. Kaupungit panostavat mieluummin jo olemassa olevan runkoverkon sisäiseen täydennysrakentamiseen kuin lähtevät laajentamaan aluettaan. Käytännössä kysyntä väljemmille asuinalueille on sen verran kova, että pelkkä täydennysrakentaminen ei kuulu monenkaan kaupungin politiikkaan. Mahdollisuuksien mukaan pyritään tarjoamaan tontteja ja rakennuspaikkoja myös kaupungin laitamilta.³⁴⁸

Mikäli kaupungilla ei ole ollut tarjota kysyntää vastaavasti omakotirakentajille mieluisia rakennuspaikkoja, he etsivät niitä naapurikunnista, mutta yleensä kuitenkin mahdollisimman läheltä kaupungin keskustaa. Malli on toteutunut hyvin konkreettisesti muun muassa Joensuun seudulla, jossa asia näkyi muun muassa niin, että kaikille halukkaille ei kaupungin alueelta voitu omakotitontteja osoittaa. Tämä oli mahdollisuus ympärystökunnille ja osaksi siitä syystä Lehmosta, Reijolasta ja Ylämyllystä muodostui hyvin omakotivaltaisia alueita.³⁴⁹

³⁴⁵ Rajala 2009, 5; Valtioneuvoston asuntopoliittinen toimenpideohjelma 2008.

³⁴⁶ Rajala 2009, 9.

³⁴⁷ Lappi 2007, 196.

³⁴⁸ Kaupunkien kaavoituspolitiikasta saa kuvan kaavoituskatsausten kautta. Oheisista linkeistä löytyvät Joensuun, Kuopion ja Seinäjoen kaavoituskatsaukset. Kaavoituskatsauksen ovat kaupunkien kaavoitustoimiston laatimia yhteenvetoja kaavoituksen sen hetkisistä keskeisistä teemoista. Joensuun kaavoituskatsaus 2017: http://www.joensuu.fi/documents/11127/178249/Kaavoituskatsaus_2017.pdf/54508bca-1ef5-4d51-8820-ac3b7c10ac70; Kuopion kaavoituskatsaus 2017: http://www.joensuu.fi/documents/11127/178249/Kaavoituskatsaus_2017.pdf/54508bca-1ef5-4d51-8820-ac3b7c10ac70; Seinäjoen kaavoituskatsaus 2016: https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/asuminenjaymparisto/kaavoitus/kaavoitusohjelma/38YiQZoA1/Kaavoituskatsaus_2016.pdf. Luettu 10.11.2017.

³⁴⁹ Kyselytutkimus ja haastatteluaineisto; myös Hynynen 2000, 38–39; Kumpulainen 1993, 104.

4 JOENSUUN SEUTU ESIKAUPUNGISTUMISEN KUVAAJANA

Tässä luvussa esitellään ja arvioidaan Joensuun kaupunkiseudun ja sen esikaupunkialueiden kehitystä. Alaluvussa 4.4 on hyödynnetty kirjoittajan aikaisempia Reijolaa koskevia julkaisuja.³⁵⁰

4.1 MAAKUNNAN YKSINVALTIAS

Joensuun kaupungin historia palautuu 1800-luvulle. Tsaari Nikolai I perusti kaupungin vuonna 1848. Joensuu erottui ympäröivistä maaseutualueista Pielisjoen Pyhäselkä-järveen laskevan deltan pohjoisrannalla reilun sadan asukkaan keskittymänä. Tapulioikeuksien saaminen vuonna 1860 siivitti käsityöläisten ja kauppiaiden pienen yhteisön ensimmäiselle nousukaudelleen. Sahateollisuudelle otolliset olosuhteet ja kaupan rajoitusten päätyminen edesauttoivat kaupungin kasvua. Saimaan kanavan rakentaminen paransi vesitieteytyksiä mahdollistaen sujuvamman kaupankäynnin Pietarin markkina-alueen ja Keski-Euroopan suuntaan. Joensuu olikin 1800-luvun lopulla yksi Suomen suurimmista satamakaupungeista.³⁵¹

Kasvusta huolimatta Joensuu oli pieni paikkakunta. Vuonna 1850 kaupungissa oli 129 asukasta. Väkimäärä lähes kymmenkertaistui kahdessa vuosikymmenessä ollen vuonna 1870 1 087. Vuosisadan loppupuolen kasvu oli rauhallisempaa. Vuonna 1900 asukkaita oli 3 702 ja ennen sotia vuonna 1939 5 971. Ennen ensimmäistä kuntaliitosta ja kaupungistumisen kiihtymistä vuoden 1950 asukasmäärä oli 7 845. Tässä vaiheessa kaupungin alue koostui vain hyvin suppeasta ruutukaava-alueesta.³⁵²

Joensuun seudulla koettiin suuria rakenteellisia ja hallinnollisia muutoksia 1950-luvulla. Kaupungin naapurina oli Pielisensuun kunta, jonka ydinalueita olivat muun muassa Niinivaaran ja Karsikon alueet. Koska Pielisensuun oli rakenteellisesti ja toiminnallisesti kiinteä osa Joensuun kaupunkialuetta, liitettiin maalaiskunta kaupunkiin 1954. Tässä prosessissa Joensuun pinta-ala kasvoi moninkertaiseksi ja väkimääräkin yli kaksinkertaistui.³⁵³

Samalla Joensuu kurottautui ympäröivälle maaseudulle. Etelässä sen naapureiksi tulivat Pyhäselän kunta ja Mulon kylä. Pohjoisessa naapureina olivat Kontiolahti ja Lehmon kylä. Länteen päin mennessä vastassa oli Liperi, jossa viitisen kilometriä Höytiäisen kanavan jälkeen alkoivat Ylämyllyn alueet. Ylämyllyä ei tosin tässä vaiheessa pidetty kovinkaan merkittävänä kylänä.³⁵⁴ Nämä tulevat esikaupunkialueet

³⁵⁰ Luvussa on hyödynnetty kirjoittajan osuutta teoksessa Karhu 2015 (toim.) (sivut 124–149 & 150–249), sekä kirjoittajan vuoden 2009 pro gradu -tutkielmaa.

³⁵¹ Ahonen 1985, 311–356.

³⁵² Suomen tilastolliset vuosikirjat 1925 taulukko 11 & 1940 taulukko 13; http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69243/stv_1925.pdf?sequence=1; http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69230/stv_1940.pdf?sequence=1. Luettu 12.9.2017.

³⁵³ Esim. Elsinen 1998, 15, 21.

³⁵⁴ Vuonna 1966 ilmestyneessä Liperin kunnan julkaisemassa *Liperi eilen ja tänään* -teoksessa kunnan keskuksina mainitaan kirkonkylä ja Viinijärvi. Ylämyllystä puhutaan vain varuskunnan tai juna-aseman yhteydessä.

eivät vielä olleet kaupunkialueen kasvun kannalta olennaisessa osassa. Kuntaliitoksessa Joensuu sai lukuisia uusia historialtaan vaihtelevia kaupunginosia.

Noljakan maaseutukylään kasvasi 1980-luvulta alkaen yksi Joensuun asumalähiöistä, Pielisjoen eteläranta oli tärkeä teollisuuden alue, Karsikon ja Niinivaaran alueilla oli ollut runsasta asutusta jo pitkään. Rantakylän mäntykankaille kasvasi 1970-luvulla kaupungin ensimmäinen suunniteltu ja väkirikkain lähiö. Utran vanha teollisuuskylä antaisi mahdollisuudet laajalle pientalorakentamiselle 1990-luvulta alkaen.³⁵⁵

Pielisensuun kunnan liittymisen jälkeen kaupungin pinta-ala sekä väkimäärä kasvoivat merkittävästi. Vuonna 1960 asukkaita oli 27 383. Se, että muuttoliike toi syrjäseutujen ihmisiä kaupunkiin ja erityisesti nykyisen Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksen perustaminen Joensuun korkeakouluna 1969 vaikuttivat positiivisesti kaupungin kehitykseen, ja vuonna 1980 asukasmäärä oli lähes 45 000. -> Muuttoliike toi syrjäseutujen ihmisiä kaupunkiin ja nykyisen Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksen perustaminen Joensuun korkeakouluna vuonna 1969 vaikutti positiivisesti kaupungin kehitykseen. Vuonna 1980 Joensuussa oli asukkaita lähes 45 000.³⁵⁶

Joensuu oli lähialueensa kaupallinen ja taloudellinen keskus jo 1900-luvun alussa, mutta sen jälkeen kaupungin rooli Pohjois-Karjalan seudullisena ja urbaanina keskuksena on kasvanut edelleen. Siinä missä maakunnan pienemmät kaupungit Kitee, Lieksa, Nurmes ja Outokumpu ovat joutuneet kamppailemaan vähenevän väestön ja elinkeinollisten ongelmien kanssa, Joensuun kaupunkiseutu on ihmisten ja taloudellisen toimeliaisuuden keskittyessä pystynyt kasvattamaan väestömääräänsä.³⁵⁷

Ennen vuoden 2005 kuntaliitoksia Joensuun asukasmäärä oli 52 659. Vuonna 2005 läheiset Kiihtelysvaaran ja Tuupovaaran kunnat liitettiin kaupunkiin. Lisäliitoksia tapahtui vuoden 2009 alussa Pyhäselän ja Enon kuntien liittyessä maakuntakeskukseen. Liittymisneuvotteluja käytiin myös Kontiolahden ja Liperin kuntien kanssa, mutta nämä kaksi kuntaa ovat jatkaneet itsenäisinä omasta halustaan. Toukokuussa 2017 Joensuu oli 75 582 asukkaallaan Suomen 12. suurin kaupunki.³⁵⁸

Kaupunkialueen vetovoimaisuus, eli työpaikat, palvelut, kouluttautumismahdollisuudet, infrastruktuuri ja kulttuuri ovat vaikuttaneet omalta osaltaan Joensuun seudun kehitykseen.³⁵⁹ 1970-luvun alussa noin 20 % maakunnan väestöstä asui Joensuun kaupunkialueella. Vuonna 2010 Joensuun kaupunkialueella asui jo noin 40 % maakunnan väestöstä.³⁶⁰ Muutos on ollut merkittävä, ja kertoo oman osansa urbanisoinnin etenemisestä myös Pohjois-Karjalan kaltaisilla syrjäisemmillä seuduilla.

Nykyään Joensuuta kuvaillaan markkinoinnissa ja elinkeinoelämän edistämisen yhteydessä muun muassa seuraavasti: "Tule Joensuun seudulle! Meillä on hyvä palvelutarjonta, puhdas luonto, kauniit vesistöt, menestyviä yrityksiä, laajat harrastusmahdollisuudet,

³⁵⁵ Elsinen 1998, 29–37; Joensuun alueelliset tilastot Joensuun kaupungin sivuilla: <http://www.joensuu.fi/documents/11127/5412312/V%3%A4est%3%B6%202017/52888f01-0ee3-4750-8a9b-a4268b4e4541>. Luettu 4.10.2018.

³⁵⁶ Elsinen 1998, 24–25.

³⁵⁷ Karhu 2014, 124–128.

³⁵⁸ Katsaus kaupungin historiaan Joensuun verkkosivuilla: <http://www.joensuu.fi/historia2?sessionid=6B4253E1457DCD8F485C42CF58FCA8E2.node1> & Joensuun kaupungin väestötilastoja Joensuun verkkosivuilla: <http://www.joensuu.fi/joensuu-lukuina>. Luettu 10.10.2017.

³⁵⁹ Vartiainen 2014, 260–274; Elsinen 1998, 253–255.

³⁶⁰ Tilastokeskuksen tietokantataulukko: Väestö iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain 1972–2016, laaja alueluokitus.

kohtuuhintaiset kodit, tilaa lapsille, monipuolisia työpaikkoja, toimivat kulkuyhteydet... Mielenrauha tulee kaupanpäälle."³⁶¹ Mainostekstissä Joensuun seutu esitetään vaihtoehdona ruuhkasuomelle, sillä tekstiä edeltää kysymys "Rasittaako ruuhka?" liikenneruuhkaa esittävällä kuvalla höystettynä. Mielenkiintoista kyllä, maakunnan ehdotonta kaupunkikeskusta ja urbaania ympäristöä markkinoidaan vastakkainasetteluna suhteessa vielä urbaanimmaksi koettuun ympäristöön kuten pääkaupunkiseutuun nähden. Joensuu nähdään kehittyvänä ja vetovoimaisena kaupunkiseutuna, mutta sen vetovoimatekijä pohjautuvat maaseutumaisuuteen ja rauhalliseen elämänrytmiin.

4.2 MAAKUNTAKESKUKSEN LAAJENTUMISEEN PYRKIVÄ KAUPUNKIPOLITIIKKA JA ESIKAUPUNGIT

Joensuun kaupunkipolitiikkaa on jo 1800-luvulta määrittänyt kaupungin asema maakunnallisena keskuksena. Keskusasema on näkynyt Joensuun haluna ja tarpeena turvata edellytykset maakunnallisena keskuksena säilymiseen sekä näiden edellytyksen vahvistamiseen. Tärkeä ilmentäjä tässä politiikassa on ollut Joensuun halu kasvattaa kaupungin pinta-alaa ja elinvoimaa naapureidensa kustannuksella. Etenkin esikaupunkialueet ovat olleet kimmokkeina alueliitoshankkeille.

Joensuun pinta-ala oli perustamisvaiheessa suhteellisen pieni, vain hiukan ruutu-kaavasuunnitelmaa suurempi. Metsäteollisuuden kehittyessä kaupungin ympärille useimmat sahalaitoksista ja muusta teollisuudesta jäivät rajojen ulkopuolelle. Utran teollisuusalue, sekä etenkin kaupungin vieressä mutta Pielisjoen toisella puolella sijainneet Karsikon ja Penttilän sahat aiheuttivat närää kaupungin päättäjissä. Sahat toivat vaurautta seudulle, mutta esimerkiksi veromarkat menivät naapurikuntaan Kontiolahdelle. Teollisuuden siivittämänä Pielisjoen vastarannalle alkoi syntyä yhä väkirikkaampaa asutusta. Joensuun ensimmäiset esikaupungit saivat alkunsa,³⁶² ja samalla alkoivat puheet sahojen ympäristöjen liittämistä Joensuuhun.³⁶³

Joensuu oli kuitenkin valikoiva tarpeissaan. Kaupunki halusi vain parhaat ja tuottoisimmat alueet, köyhimmät työläisalueet eivät kiinnostaneet. Kaupungin ympäristöön syntyneen esikaupunkivyöhykkeen ongelma täytyi kuitenkin ratkaista. Syntyivät suunnitelmat alueen jakamisesta omaksi Pielisensuun kunnakseen. Sisäministeriöstä esitettiin vuonna 1921, että Pielisensuun jätettäisiin perustamatta ja koko kaavailtu alue liitettäisiin Joensuuhun. Ehdotus ei saanut Joensuun päättäjissä kannatusta. Liitettävää aluetta pidettiin liian laajana suhteessa Joensuun tarpeisiin, ja liitos toisi mukanaan veronmaksukyvyttömiä köyhiä sekä ei-toivottua vasemmistolaista työväkeä. Ratkaisuna oli Pielisensuun kunnan perustaminen 1922.³⁶⁴

Pielisensuun perustaminen ei lopettanut keskustelua alueliitoksista. Joensuun puolella oli vahvat näkemykset liitosten tarpeellisuudesta, sillä esikaupunkiongelma ei Joensuun näkökulmasta ratkennut. Pielisensuun puolella alueluovutuksiin suhtauduttiin penseästi, koska toteutuessaan ne veisivät kunnasta kaikki tärkeimmät teollisuusalueet. Laki kunnallisen jaotuksen muuttamisesta astui voimaan vuoden 1926

³⁶¹ Joensuun seudun kuvaus Joensuun seudun kehittämissyhtiön verkkosivuilla: <https://www.josek.fi/fi/joensuu-seutu/>. Luettu 12.9.2017.

³⁶² Elsinen 1986, 573; Ahonen 1986, 140.

³⁶³ Elsinen 1986, 573; Ahonen 1986, 140.

³⁶⁴ Elsinen 1986, 418.

alusta. Uuden lain puitteissa kuntien ja kuntien osa-alueiden liittäminen kaupunkiin oli kunnan vastustuksesta huolimatta mahdollista jonkin epäkohdan poistamiseksi tai estämiseksi tai mikäli yleinen etu niin vaati.³⁶⁵ Lain muotoilun taustalla olivat yleiset kaupungistumiseen ja etenkin esikaupungistumiseen liittyvät lieveilmiöt.

1930-luvun laman ja toisen maailmansodan vuoksi aluekeskustelut Joensuun ja Pielisensuun välillä jäivät syrjään yli kymmeneksi vuodeksi, kunnes vuonna 1948 sisäasianministeriö otti asian uudestaan esille. Valtakunnantasolla esikaupunkikysymys oli edennyt siihen pisteeseen, että valtiovallan puuttuminen katsottiin yleisellä tasolla perustelluksi.³⁶⁶ Yleiset periaatteet esikaupunkirakentamisen sääntelystä ja kehittämisestä edellyttivät puuttumista Joensuun ja Pielisensuun tilanteeseen, ja sisäasiainministeriö asetti selvitysmiehen laatimaan ehdotusta tilanteen ratkaisuksi. Joulukuussa 1949 selvitysmies totesi ratkaisunaan koko Pielisensuun liittämisen Joensuuhun.³⁶⁷ Sanomalehti *Karjalainen* uutisoi asiasta tuoreeltaan 5.1.1950: ”Koko Pielisensuun kunta ja sen sisällä olevat Liperin ja Kontiolahden kuntien tilat liitettävä Joensuun kaupunkiin”.³⁶⁸

Joensuussa oltiin aluksi epäileväisiä, mutta kaupunki asettui lopulta kannattamaan ehdotettua kuntaliitosta. Joensuun puoltava kanta aiheutti Pielisensuussa paniikin. Kunnassa ryhdyttiin kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin liitoksen estämiseksi.³⁶⁹ Sisäministeri V. J. Sukselainen vieraili paikkakunnalla marraskuussa 1952, ja tällöin tuli selväksi, että Pielisensuun vastustus ei kuntaliitosta estäisi. Valtioneuvosto päätti 15.1.1953, että Pielisensuun liitettäisiin kokonaisuudessaan Joensuun kaupunkiin 1.1.1954 alkaen.³⁷⁰

Kuntaliitos vahvisti kaupungin rajat vuosikymmeniksi, mutta Joensuun alueellinen kaupunkipolitiikka oli edelleen aktiivista. Sortavalan jäätyä alueluovutuksissa rajan toiselle puolelle Joensuun merkitys alueellisena keskuksena kasvoi. Viimeistään Pohjois-Karjalan läänin perustaminen sinetöi Joensuun kaupunkipolitiikan päämäärät: mahdollisimman vahva ja elinvoimainen läänin pääkaupunki, joka ei palvelut vain omia asukkaitaan vaan koko läänin ja maakuntaa.³⁷¹ Tärkeänä keinona keskus- asemansa tukemiseksi Joensuu näki jälleen alueliitokset.

Ajanjakso 1960-luvun alkupuolelta 1970-luvun alkuun oli vilkasta kuntaliitosai- kaa koko Suomessa, minkä suurimpana syynä oli valtiollinen suuri kuntauudistus- hanke.³⁷² Kuntauudistushanke tarkoitti keskusteluja kuntarakenteen uudistamisesta myös Pohjois-Karjalassa ja Joensuun seudulla. Joensuun tavoitteena oli jälleen kau- pungin laajentaminen rajanaapureiden kustannuksella. Joensuun kaupunkipolitiikka

perustui kaupungin asemaan maakunnallisena, seutukunnallisena sekä kunnallisena keskuksena, ja tämän asetelman tukeminen tuli kuntauudistuksessa huomioida.³⁷³

Kaupunki ehdotti Pyhäselän Reijolan, Kontiolahden Lehmon ja Onttolan sekä Liperin Ylämyllyn liittämistä itseensä. Ennusteet kehittymässä olevien taajamien kasvusta ja alueiden asukkaiden työssäkäynti ja asiointi Joensuussa tarkoitti niiden olevan rakenteellisesti enemmän osa Joensuuta kuin omia kuntakeskuksiaan.³⁷⁴ Joensuun näkökulmasta kantakaupungista irrallisten taajamien kehittyminen kaupungin kupeeseen ei ollut tarkoituksenmukaista, mutta koska asumisen vapaus sellaisia joka tapauksessa synnytti, tulisi niiden suunnittelun yhtenäisyyden vuoksi kuulua samaan hallinnolliseen alueeseen. Poliittista erimielisyyttä tavoitteesta ei ollut, ja valtuusto hyväksyi kaupunginhallituksen laatiman ehdotuksen yksimielisesti.³⁷⁵

Naapurikunnat eivät kannattaneet Joensuun ehdotusta, sillä toteutuessaan alueliitokset olisivat heikentäneet niitä merkittävästi. Etenkin Kontiolahdella alueluovu- tuksia vastustettiin kiihkeästi. Selvitysprosessin edetessä Joensuu puolusti kantaansa koko maakunnan edulla, mutta vastustuksesta johtuen alueliitokset eivät toteutu- neet.³⁷⁶

Joensuussa jatkettiin kaupunkipolitiikan rakentamista keskuskaupunkiasetel- masta käsin. Kaupungin yleistavoitteeksi ja toiminnalliseksi päämääräksi asetettiin 1970-luvun lopulla kehittää asemaansa Itä-Suomen alueen maakunnallisena hallin- non, talouden ja sivistyksen keskuksena siten, että se muodostuu kasvukeskukseksi, joka tukee koko maakunnan voimistumispyrkimyksiä. Vuonna 1978 väestötavoitteek- si vuoteen 2000 mennessä asetettiin noin 20 % kasvu, eli 55 000 asukasta.³⁷⁷ Vuonna 1981 väestötavoitetta tarkistettiin alaspäin 3 000 asukkaan verran. Tähän tavoitteeseen Joensuussa lähestulkoon päästiin. Vuonna 2000 Joensuun asukasmäärä oli 51 514.³⁷⁸

Kaupungin tavoitteena ei enää ollut alueensa aktiivinen laajentaminen, mutta portti kaupungin läheisyydessä olevien taajamien, eli Reijolan, Lehmon ja Ylämyllyn liittämiseksi pidettiin edelleen auki. Kaupunki ei vastustaisi alueliitoksia mikäli sel- laisia esitettäisiin.³⁷⁹

Alueliitoskeskustelut rauhoittuivat 1980- ja 1990-lukujen ajaksi, mutta 2000-luvulla Joensuun laajentamisen politiikka aktivoitui jälleen. Joensuun asema maakunnan kes- kuksena oli vahvistunut entisestään, ja samaan aikaan lähes kaikissa Pohjois-Karjalan maalaiskunnissa podettiin väestökadon ja taloudellisten vaikeuksien aikaa. Kiihtelys- vaarassa ja Tuupovaarassa ratkaisuksi kuntien synkkiin näkymiin päätettiin yllät- täen ehdottaa kuntaliitosta Joensuun kanssa. Joensuu oli aluksi hyvin epäileväinen, eikä nähnyt liitoksessa hyötyjä, elleivät Kontiolahti ja Liperi lähde mukaan liitos- selvitykseen. Liperi ja Kontiolahti eivät olleet liitoshankeesta kiinnostuneita, mutta Joensuussa päätettiin tulevaisuutta ennakoiden ja tulevia perustellumpia liitoksia

³⁶⁵ Elsinen 1986, 574–575.

³⁶⁶ Elsinen 1986, 581–582. Taajaan asutut alueet ja kaupunkien hallitsemattomasti rakennetut ulkolaidat haluttiin saada toden teolla kontrollin ja suunnittelun piiriin. Aikaisemmat toimenpiteet eivät olleet tarpeeksi tehokkaita. Ks. esim. Perälä 1984.

³⁶⁷ Elsinen 1986, 581–582.

³⁶⁸ *Karjalainen*, 5.1.1950.

³⁶⁹ Elsinen 1986, 582–583.

³⁷⁰ Elsinen 1986, 585.

³⁷¹ Vartiainen 2014, 261–263; *Karjalainen*, 15.8.1965.

³⁷² Sipponen 2016, 111–112.

³⁷³ Joensuun kunnalliskertomus 1967, 393–397: Kaupunginvaltuusto no. 231.

³⁷⁴ Joensuun kunnalliskertomus 1967, 393–397: Kaupunginvaltuusto no. 231.

³⁷⁵ Joensuun kunnalliskertomus 1967, 393–397: Kaupunginvaltuusto no. 231.

³⁷⁶ Lopullinen ehdotus kuntauudistusta koskeviksi suunnitelmiksi Pohjois-Karjalan läänissä 1969.

³⁷⁷ Joensuun kuntasuunnitelman tavoiteosa 1980-luvulle, Joensuun kaupunki.

³⁷⁸ Joensuun kuntasuunnitelma 1982–1990, tavoiteosa, Joensuun kaupunki.

³⁷⁹ Joensuun kuntasuunnitelman tavoiteosa 1980-luvulle, Joensuun kaupunki.

pohjustaen suostua Kiihtelysvaaran ja Tuupovaaran kosintaan. Liitosselvityksen valmistuivat nopeasti, ja Joensuu laajeni itärajalle 1.1.2005.³⁸⁰

Perusteena vuoden 2005 kuntaliitoksille oli Joensuun näkökulmasta luoda pohja tulevaisuuden kuntaliitoksille. Joensuussa ymmärrettiin, että kaupunkiympäristöjen kilpailu ja toisaalta palveluiden järjestäminen edellytti entistä laajempaa ja vahvempaa toimintayksikköä sekä tähän tavoitteeseen nojaavaa kaupunkipolitiikkaa. Kaupungin tavoitteena oli yksi, koko kaupunkiseudun kattava kunta.³⁸¹

Valtiovetoinen kuntien- ja palvelurakenteiden uudistushanke (Paras) alkoi vuonna 2005. Hankkeen taustalla oli valtioneuvoston havainto peruskuntien heikentyneistä mahdollisuuksista palveluiden tuotantoon. Palveluiden turvaamisen edellytyksenä nähtiin kuntarajat ylittävä yhteistyö ja kuntajaon muutokset: kuntaliitokset.³⁸²

Paras-hankkeen myötä alkoi koko Joensuun seudun kuntaliitosselvitys. Selvityksen tavoitteena oli luoda mahdollisuudet koko Joensuun työssäkäyntialuetta koskevan kunnan perustamiselle. Alkuvaiheen yhteiseen selvitykseen osallistuivat Joensuu, Eno, Kontiolahti, Pyhäselkä ja Polvijärvi. Liperi ja Outokumpu laativat oman selvityksensä.³⁸³ Sanomalehti *Karjalainen* uutisoi selvitystyön etenemisestä kesäkuussa 2007: Joensuun oli vahvasti liitoshankkeen toteuttamisen kannalla. Mahdollisimman suuri kunta vastasi Joensuun tavoitteita ja näkemystä kilpailukyisestä kaupunkiympäristöstä ja palveluiden tuottajasta.³⁸⁴

Loppuraportti yhdistymisselvityksestä valmistui elokuussa 2007. Kontiolahti ja Polvijärvi jättäytyivät pois, ja liitosselvityksen toiseen vaiheeseen jatkoivat Joensuu, Eno ja Pyhäselkä. Kuntaliitossopimus syntyi syksyllä 2007, ja joulukuussa 2007 kunnat äänestivät lopputuloksesta. Kussakin kunnassa pidettiin valtuustokokous 17.12., ja kukin valtuusto hyväksyi sopimuksen. Eno ja Pyhäselkä liittyivät osaksi Joensuuta 1.1.2009 alkaen.³⁸⁵ Liperin ja Kontiolahden jääminen prosessin ulkopuolelle oli Joensuulle pettymys, mutta kaupunkiseudun vahvistamiseen tuli vielä yksi mahdollisuus.

Vuonna 2012 aloitettiin Joensuun seudun toistaiseksi viimeinen kuntaliitosselvitys. Aloitteen takana olivat Joensuun ja Outokumman kaupungit. Koska selvityksen oli koskettava yhtenäistä aluetta, puuttui valtio tilanteeseen ja edellytti Liperin, Kontiolahden ja Polvijärven osallistumista. Liperi päätti lähteä mukaan hyvin ristiriitaisissa tunnelmissa. Kontiolahtea ja Polvijärveä selvitystyö ei kiinnostanut lainkaan, joten valtionvarainministeriö joutui määräämään ne mukaan selvityksen tekemiseen.³⁸⁶

Joensuu oli vahvasti liitoksen kannalla, mutta kaikki muut selvityksessä mukana olleet päättivät hylätä hankkeen, jopa aluksi aloitteen tekijänä toiminut Outokumpu. Poliittista tahtoa ja yhteisnäkemystä ei löytynyt tarpeeksi, ja joidenkin kuntien kohdalla sitä ei ollut alunalkaenkaan, koska ne jouduttiin määräämään selvitystyöhön.³⁸⁷ Hanke ei johtanut kuntaliitoksiin, eikä Joensuun kaupunkipolitiikkaa saavuttanut

³⁸⁰ Meriläinen 2014, 187; Pekka Kukkonen, Jouko Kempas, Helena Romppanen, *Karjalainen*, 11.11.2003.

³⁸¹ Meriläinen 2014.

³⁸² Raivio 2006, 186.

³⁸³ Meriläinen 2014, 190; Joensuun seudun strategiasuunnitelma 2008–2013, strategiasuunnitelman ohjausryhmä 12.6.2006.

³⁸⁴ Meriläinen 2014, 194–196.

³⁸⁵ Kolmen liitosta uusi Joensuu, Jouko Kempas, 18.12.2007, *Karjalainen*; Meriläinen 2014, 190.

³⁸⁶ Meriläinen 2014, 194.

³⁸⁷ Meriläinen 2014, 194–196.

niiltä osin tavoitteitaan. Reijolan esikaupunkialueet liitettiin kaupunkiin Pyhäselän kuntaliitoksen yhteydessä, mutta jo vuosikymmeniä tavoitteena ollut Lehmon ja Ylämyllyn liittäminen ei toteutunut.

4.4 JOENSUUN ESIKAUPUNKIALUEET LEHMO, REIJOLA JA YLÄMYLLY

Tässä luvussa tarkastellaan Joensuun esikaupunkialueiden Lehmon, Ylämyllyn ja Reijolan liittymistä Joensuun kaupunkialueen kehitykseen 1960-luvulta alkaen.

Kolmen lähtökohdistaan erilaisen taajaman rakentuminen maakunnallisen keskuksen kupeeseen ei sinänsä ole mikään ainutkertainen tapahtuma, mutta se antaa tutkimuksellisen näkökulman siihen kaupunkitilan muutokseen, joka Joensuun ja sen lähialueen kehitystä on viimeiset 50 vuotta määrittänyt.³⁸⁸

Tämän tutkielman johdannossa perusteltiin jo lyhyesti tutkimusalueen valintaa. Reijolan valitsemista varsinaiseksi esimerkkialueeksi puoltaa erityisesti kaksi seikkaa. Ensinnäkin koko esikaupunkialueen lähtökohtana oli muodostaa niin sanottu nuk-kumalähiö kaupungissa työssä käyville ihmisille, ja toisekseen Pyhäselän kunnassa omaksuttiin 1980-luvun aikana erityinen asuinkunta-ajattelu. Kyseisessä toimintamallissa Pyhäselässä päätettiin panostaa kunnan markkinoinnissa ja seudullisessa roolinjaossa kaupungin läheisen asumisen esille nostamiseen.³⁸⁹

Nämä kaksi lähtökohtaa tekevät Reijolasta otollisen tutkimuskohteen tutkittaessa pientalovaltaisen esikaupunkialueen kytköstä kaupunkitilan muutokseen, sillä alueen riippuvuussuhde läheiseen kaupunkiin on selkeämpi kuin työpaikoiltaan omavaraisemmilla alueilla. Pyhäselän tapa kunnan imagon luomisessa kaupungin läheiseen asumiseen painottuen antaa lähtökohdan maaseudun ja kaupungin välisen suhteen tarkasteluun.³⁹⁰

Joensuun esikaupunkialuiden tarkastelu osana Joensuun kaupunkiseutua palautuu vuoteen 1960 ja Pohjois-Karjalan läänin toiminnan aloittamiseen. Uuden läänin hallinto oli aktiivinen kaavoitusasioissa, joiden koettiin olevan Kuopion läänin jäljiltä retuperällä.³⁹¹ 1960-luvun aikana valmistui muun muassa koko Pohjois-Karjalaa koskeva yleissuunnitelma ja Joensuun seutua erikseen käsitellyt suunnitelma.³⁹² Joensuulle oli laadittu yleiskaava 1953, mutta kaupungin kasvu ei ollut pysynyt kaavan puitteissa. Kaupungin kiivas kasvu vaati kaavoituksen päivittämistä, ja kun lääninhallitus oli jo jonkin aikaa ajanut ympäruskuntien taajamien ja taajaan asuttujen alueiden kaavoittamista, esitti lääninarkkitehti Ensio Lappalainen Joensuun kaupunginhallitukselle, että olisi erittäin tärkeää laatia kaupungin ja sen ympäristökuntien yhteinen yleissuunnitelma. Ympäristökuntien ryhtymistä itsenäiseen kaavoittamiseen ilman

³⁸⁸ Esim. Vartiainen 1992; Kortelainen 2013, 175–180.

³⁸⁹ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 3; Pyhäselästä asuinkunta, Jorma Siekkinen, sanomalehti *Karjalainen* 27.10.1990.

³⁹⁰ Sijaintiin ja muotoon (suunnittelu, väljyys, tiiviys) liittyvät tekijät ovat usein olleet tärkeitä imagonluontivälineitä kaupunkiympäristöissä. Virtanen 1999, 25–28. Imagosta, identiteetistä ja Pyhäselästä esim. Vartiainen 1992; Karhu 2015, 124–134.

³⁹¹ Juvonen 1997, 46–48.

³⁹² Seudun yleiskaavoituksesta ks. Lehti & Matilainen 1967 sekä Kangaspuro 1968.

seudun yleissuunnitelmaa pidettiin erittäin kyseenalaisena.³⁹³ Seudullisen kokonaisuuden suunnitelmallisen kehittämisen tärkeys ymmärrettiin jo tuolloin.

Pyrkimykset ottaa aluekehitys suunnittelun ja sääntelyn piiriin näkyivät myös toisen, koko Pohjois-Karjalaa koskevan suunnitelman aloittamisesta. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton vetämä maakuntaa ja vuodesta 1960 lähtien lääninä koskeva kokonaissuunnitelma antoi suuntaviivat maakunnan yhdyskuntarakenteen ohjaamiselle. Pyhäselän kunta oli liittynyt maakuntasuunnitelman laatimisen kannattajiin vuonna 1957. Maakuntasuunnitelma ja Joensuun seudun suunnitelma valmistuivat 1967.³⁹⁴ Yleissuunnitelmat antoivat suuntaviivat kuntakohtaiselle suunnittelulle ohjaten näin myös kirkonkylien ja muiden taajamien rakentamista.³⁹⁵

Suunnitelman selkeänä ehdotuksena ja johtopäätöksenä oli Joensuun seudun kehittäminen yhtä kuntaa laajempaan toiminnallisena yksikkönä. Joensuun keskusalueen lisäksi kaupunkiseutuun luettiin mukaan naapurikuntien alueilla sijaitsevat Lehmo, Kontiolahden kirkonkylä, Liperin puolella sijaitseva Ylämylly sekä Pyhäselän puolelta Reijola. Ylämylly, Lehmo ja Reijola katsottiin lähtökohtaisesti kehitykseltään kaupunkiin eikä kuntiensa keskustaajamiin nojautuviksi ja tulevaisuudessa yhä kiinteämmin kaupunkiseutuun kuuluviksi.³⁹⁶ Kuntien omalla vastuulla olivat jatkotoimenpiteet: millaisia taajamista tulisi ja millä aikataululla niitä alettaisiin rakentaa.³⁹⁷ Jokaisella alueella oli omat erityispiirteensä.

Pyhäselän puolella suunnitelmat kohdistuivat Mulon kylän sisällä olevaan molemmin puolin silloista valtatieä sijoittuvaan alueeseen. Reijolan rakentamiseen vaikutti Mulon vanha maanviljelyskulttuuri. Mulon laajat pellot olivat aktiivisessa viljelyskäytössä, eikä muun muassa tästä syystä maan hankinta aina ollut aivan yksinkertaista. Maanomistuskysymysten lisäksi rautatie ja maantie määrittivät pitkälti alueet, jonne rakentaminen oli mahdollista.³⁹⁸ Etenkin maantielinjauksiin liittyvät ongelmat vaikuttivat myöhemässä vaiheessa voimakkaasti Reijolan kehitykseen. Epätietoisuus tielinjausten ja eritasoliittymän sijoittumisista estivät Reijolan keskusta-alueen vapaan suunnittelun.³⁹⁹

Liperissä on kolme merkittävää taajamaa: kirkonkylä, Viinijärvi ja Ylämylly. Matkaa Joensuun keskustasta Ylämyllyyn on noin 16 km ja Ylämyllystä Liperin kirkonkylälle 14 km. Ylämylly on siis hiukan lähempänä omaa kuntakeskustaansa kuin Joensuun keskustaa, toisin kuin Lehmo ja Reijola. Ylämyllyllä taajamasuunnitelmat kohdistuivat Honkalammen kangasmaastoon. Ylämyllyä leimasi erityisesti välirauhan aikana perustettu varuskunta, joka pitkään vaikutti muun muassa alueen maankäyttöön.⁴⁰⁰

Lehmossa taajamaa suunniteltiin Ukonharjun itäpuolelle. Aikaisemmin Lehmo oli osa Lehmonahoa, joka on itse taajamaa laajempi maaseutualue. Lehmonaho on

ollut väkirikasta aluetta Kontiolahdessa.⁴⁰¹ Lehmon kanta-alueen väestöä kasvattivat esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeen alueelle sijoitetut siirtokarjalaiset. Lehmon Kylmäoja oli perinteinen tukinuittokylä, ja Lehmon rakentumisen perustekijöitä oli alusta asti kaksinaisuus, sillä taajamaa rakennettiin Kylmäojan koulun ja Lehmon koulun alueiden mukaan.

Kolmesta Joensuun läheisestä kyläalueesta Lehmo oli 1960-luvun alussa kaikkein väkirikkain. Kylmäojan Ristisaaren tukkien erottelulaitos oli yksi aikansa suurimpia, ja parhaimmillaan siellä työskenteli kesäisin 700 työntekijää. Toisen maailmansodan jälkeen laitteiston uusiutuessa ja muiden kuljetusmuotojen yleistyessä väen määrä väheni, mutta vielä 1960-luvun alussa työntekijöitä oli noin 300. Pielisjoen voimalaitosten rakentaminen ja nippu-uiton käyttöönotto lopettivat erottelun Ristisaassa vuonna 1970.⁴⁰² Vaikka erottelu loppuikin, jäi Lehmon ja Kylmäojan alueille huomattavasti suurempi pohjaväestö kuin Ylämyllyllä tai Reijolassa oli.⁴⁰³

Taajamien kaavoitus aloitettiin 1960-luvulla, mutta prosessi kaavoituksen alusta varsinaisten talojen rakentamiseen oli hidas ja monivaiheinen. Kuntien täytyi hankkia tarvittavat maa-alueet, järjestää vesi- ja viemäriverkosto sekä alueille johtavat tiet.⁴⁰⁴ Aina kaikki ei sujunut suunnitelmien mukaisesti. Pyhäselässä vesihuollon urakointiin liittyneistä ongelmista tuli kunnalle vaikea ja oikeudenkäyntiin johtanut tilanne.⁴⁰⁵ Käytännössä taajaman rakentaminen pääsi vauhtiin 1970-luvun alussa.

Kaikki kolme kuntaa ymmärsivät uusien taajamien mahdollisuudet. Taajamat tarkoittivat tilaisuutta saada uusia veronmaksajia kuntaan. Uudet asukkaat eivät olleet välitön tulonlähde. Maanhankinnan ja infrastruktuurin rakentamisen kulujen peittäminen veisi vuosia, mutta sen jälkeen uudet asukkaat toisivat runsaasti kipeästi kaivattuja tuloja kunnalle.⁴⁰⁶ Suomessa oli meneillään kiivain maalta kaupunkiin muutto, eivätkä Joensuuta ympäröivät kunnat olleet säästyneet muuttotappiolta.⁴⁰⁷ Uudet taajamat tarjosivat tervetulleeseen mahdollisuuden hyödyntää kaupunkiseutujen kasvua ja hillitä väestökatoa.

Esikaupunkitaajamista tuli nopeasti Joensuun seudun tärkeimmät pientaloalueet, ja niiden kasvu ylitti odotukset, etenkin Pyhäselässä.⁴⁰⁸ Seuraavasta taulukosta on nähtävissä esikaupunkialueiden, esikaupunkikuntien ja niiden keskustaajamien väestökehitys 1960-luvulta 2000-luvulle. Taulukko osoittaa, kuinka tärkeässä roolissa esikaupunkialueet ovat olleet hallinnollisten alueidensa väestökehityksessä, ja kuinka kuntien keskustaajamat ovat jääneet kehityksessä jälkeen.

⁴⁰¹ Ryyppö 1984, 12, 18.

⁴⁰² Pihlatie & Vesajoki 2011, 123–125.

⁴⁰³ Suomen virallinen tilasto 1976 vi c:104, Väestölaskenta 1970, iv, taajamat 1960–1970, 60–61; Suomen virallinen tilasto 1983 vi C:106, Väestö- ja asuntolaskenta 1980, Taajamat, 60.

⁴⁰⁴ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 4.

⁴⁰⁵ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 4.

⁴⁰⁶ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 4; Toimijahaastattelu 10.

⁴⁰⁷ Suomen virallinen tilasto 1976 vi c:104, Väestölaskenta 1970, iv, taajamat 1960–1970, 60–61; Suomen virallinen tilasto 1983 vi C:106, Väestö- ja asuntolaskenta 1980, Taajamat, 60.

⁴⁰⁸ Toimijahaastattelu 1.

³⁹³ Kangaspuro 1968, 1.

³⁹⁴ Lehti & Matilainen 1967.

³⁹⁵ Kangaspuro 1968.

³⁹⁶ Kangaspuro 1968, 9–12.

³⁹⁷ Kangaspuro 1968, 7–12.

³⁹⁸ Kangaspuro 1968, 43; Pyhäselän kaavoitusasiakirjat; Toimijahaastattelu 3.

³⁹⁹ Toimijahaastattelu 3.

⁴⁰⁰ Varuskunta perustettiin Ylämyllyn paloaukealle 1940. Laajat maa-alueet puolustusvoimien käytössä jäivät kaavoituksen ulkopuolelle aina varuskunnan lakkauttamiseen saakka 1990-luvulla.

Taulukko 2. Joensuun esikaupunkitaajamien, esikaupunkikuntien ja kuntakeskusten väestökehitys 1960–2010⁴⁰⁹

	1960	1970	1980	1990	2000	2010
Kontiolahti	10331	8955	8301	10450	11517	13722
Kontiolahti kk.	1287	1409	1990	2586	2704	3367
Lehmo	1005	1097	1410	2560	3387	5424
Liperi	12893	11615	10724	11500	11479	12271
Liperi kk.	666	973	1388	1886	1813	1581
Ylämylly	224	362	1672	2478	3029	4302
Pyhäselkä	5591	4917	5243	6700	7254	7857 (31.8.2008)
Hammaslahti	588	489	994	1547	1664	1611
Reijola		151	684	1675	2072	2829

Lähteet: Suomen virallinen tilasto vi c:103 1960, XI, Helsinki 1965. Suomen virallinen tilasto, väestölaskenta 1970, IV, Helsinki 1976. Suomen virallinen tilasto, väestö- ja asuntolaskenta 1980, XIII, Helsinki 1983. Suomen virallinen tilasto, väestölaskenta 1990, II, Helsinki 1992. Suomen virallinen tilasto, väestölaskenta 2000, II, Helsinki 2003, sekä Reijolan vuoden 151 kohdalla henkikirjattuun väestöön. Vuoden 2008 ja 2010 tilastot Pohjois-Karjalan maakuntaliiton tilastopalvelu/ Tilastokeskus. Vuoden 2010 osalta käytetty 2010 taajamarajausta.

Kartoista 3 ja 4 on havaittavissa pientaloalueiden sijoittuminen Joensuu seudulla ja alueiden kehitys vuodesta 1990 vuoteen 2015. Vaikka kartat kuvaavat erityisesti pientaloalueiden kehitystä, antavat ne todenmukaisen kuvan esikaupunkialueiden laajentumisesta. Kartassa 3 näkyy myös Lehmon, Reijolan ja Ylämyllyn laajentuminen vuodesta 1980 vuoteen 1990. Kartoissa on käytetty Suomen ympäristökeskuksen asuinaluejärjestelmää, joka jakautuu kolmeen eri tasoon: harva pientaloalue, pientaloalue ja kerrostaloalue. Harva pientaloalue tarkoittaa tiheämpää asutusta kuin haja-asutusalueilla.⁴¹⁰ Ympäristökeskuksen käyttämä määrittely ei ole aukoton, mutta riittävän tarkka yleisluontoisten kehityspiirteiden arvioimiseen.

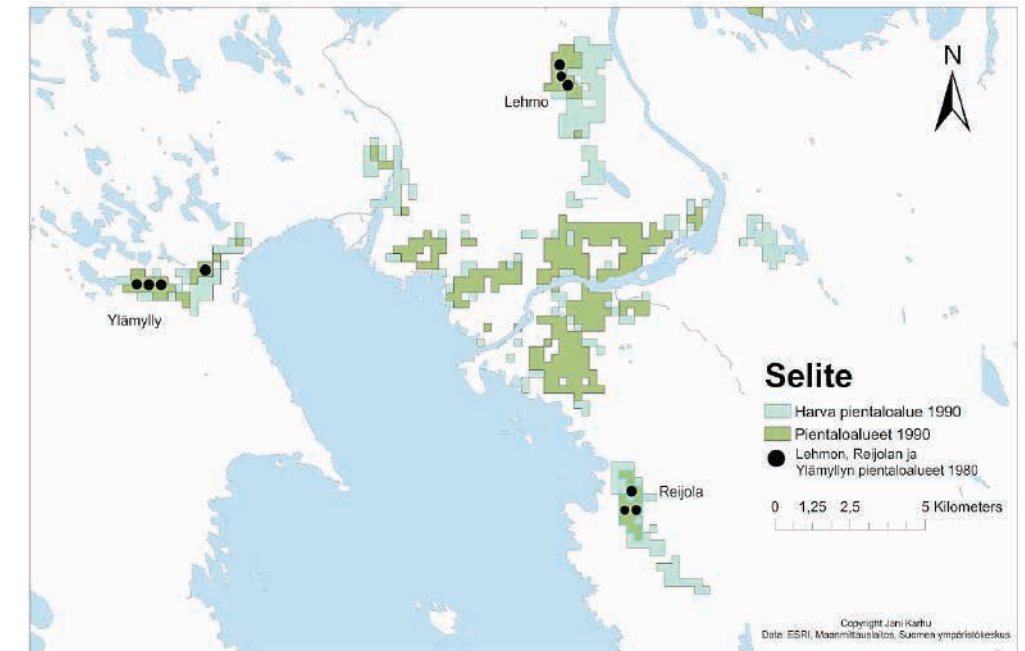
Kartoissa ovat esillä vain pientaloalueet ja harvat pientaloalueet. Kartat osoittavat, kuinka pientaloalueiden välittömään läheisyyteen sijoittuvat harvemmat pientaloalueet muodostavat eräänlaisen pientalotaajamien lievealueen. Vuodesta 1990 vuoteen 2015 mennessä harvat pientaloalueet ovat tihentyneet osaksi varsinaisia asuinalueita, ja Lehmon, Reijolan ja Ylämyllyn taajamat ovat kasvaneet osaksi kaupungin keskustaajamaa. Kehitykseen on vaikuttanut myös Joensuun kaupungin 1990-luvulla aktivoitunut pientaloalueita kaavoittanut maankäyttöpoliittikka, jonka myötä Marjalan alue Ylämyllyn ja Joensuun välissä ja Karhumäen alue kaupungin ja Reijolan välissä ovat tiivistyneet kaupunkirakennetta. Lehmon kohdalla tiivistymistä ei ole

⁴⁰⁹ Reijolan osalta vertailukelpoisia tietoja ei vuodelta 1960 ole saatavissa. Pyhäselän alueiden kohdalla laskenta on kuntaliitoksen vuoksi päätetty elokuuhun 2008.

⁴¹⁰ Ks. luokittelumäärittely Suomen ympäristökeskuksen metatietosivuilta: <http://metatieto.ymparisto.fi:8080/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7BE4DBC005-823B-469F-9AAB-51450438F41A%7D>. Luettu 22.8.2018.

tapahtunut Joensuun puolelta kuntien aluerajoista johtuen, vaan puhtaasti Kontiolahden oman maankäyttöpoliittikan tuloksena.⁴¹¹

Etenkin Lehmon ja Reijolan esikaupunkialueet ovat kasvaneet nauhamaisina tienvarsitaajamina, ja molempien ympäristöön on syntynyt harvemman pientaloasutuksen vyöhykkeitä. Tällaisen kehityksen epäedullisuudesta Vartiainen varoitti Pyhäselän kuntaa 1990-luvun alussa kunnalle laatimassaan selonteossa alueen kehitysnäkymistä.⁴¹² Alueen suunnittelu ei kuitenkaan ole seurannut yhdyskuntarakenteen ideaaleja, vaan olemassa olevien maanhankintaolosuhteiden ja kasvupotentiaalien hyödyntämisen kompromissinomaista lopputulosta.⁴¹³

Kartta 3. Lehmo, Reijola ja Ylämylly vuodesta 1980 vuoteen 1990 ja Joensuun seudun pientaloalueet vuonna 1990

Lähde: Maanmittauslaitos, Suomen ympäristökeskus, paikkatietopalvelu Paituli: <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu>. Luettu 4.10.2018.

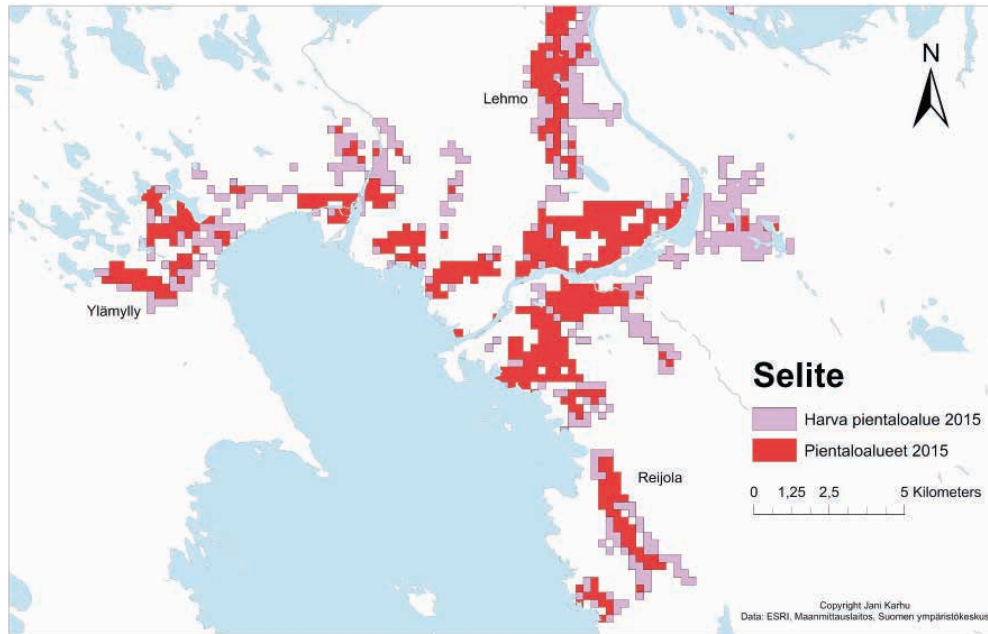
Mustalla pisteellä kuvioidut Lehmon, Reijolan ja Ylämyllyn alueet rakennettiin 1960-luvun viimeisien vuosien ja 1970-luvun aikana. Tummanvihreä alue symboloi 1980-luvulla rakennettua aluetta ja turkoosi taajamien ympäristössä olevaa harvempaa pientaloasutusta. Kartta osoittaa, kuinka Joensuun seudun esikaupunkimaiset pientaloalueet sijoittuivat tässä vaiheessa juuri Lehmon, Reijolan ja Ylämyllyn alueille.

⁴¹¹ Toimijahaastattelu 7; Ks. myös Kontiolahden maankäyttöpoliittinen ohjelma: <http://www.kontiolahti.fi/documents/1992585/2610484/Maapoliittinen+ohjelma+2018.pdf/72b915e4-1296-472b-85d6-cee29925af30>. Luettu 4.10.2018.

⁴¹² Vartiainen 1991, 34–35.

⁴¹³ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 7.

Kantakaupungin ruutukaavan ulkopuoliset pientaloalueet sijaitsivat Rantakylän ja Noljakan lähiöissä sekä Hukanhaudan, Karsikon ja Mutalan kaupunginosissa. Kolmen viimeksi mainitun kohdalla täytyy huomioida, että iso osa näiden alueiden pientaloasutuksesta on vanhempaa, ennen tämän tutkimuksen aikarajausta rakennettua talokantaa.

Kartta 4. Joensuun seudun pientaloalueet 2015

Lähde: Maanmittauslaitos, Suomen ympäristökeskus, paikkatietopalvelu Paituli: <https://avaa.ddata.fi/web/paituli/latauspalvelu>. Luettu 4.10.2018.

Verrattuna edellisen kartan esittämään vuoden 1990 tilanteeseen, kartasta 4 on havaittavissa Lehmon kasvualueet Kylmäoja pohjoisessa ja Suutelan alue etelässä, Reijolan kasvusuunta etelään kohti Niittylahtea sekä Ylämyllyn varuskunta-alueen tulo osaksi taajamaa. Joensuun kantakaupungin alueella uusia alueita ovat jo mainitut Marjala ja Karhunmäki. Kartta havainnollistaa, kuinka Joensuun kaupunkialue on kehittynyt pääliikenneväylien suuntaisesti keskustaajaman ja kolmen esikaupunkialueen muodostamaksi kokonaisuudeksi. Lehmon ja Reijolan osalta 2000-luvulla tapahtunut kehitys on tuonut alueille ensimmäiset kerrostaloalueet, Lehmossa Suutelaan ja Reijolassa liikekeskuksen viereen.

4.4 PYHÄSELÄN KUNTA OSANA JOENSUUN SEUTUA

Reijolan esikaupunkialue oli vuoteen 2009 asti osa Pyhäselän kuntaa. Pyhäselän yhdyskuntarakenne perustui kahteen maarekisterikylään, Hammaslahteen ja Muloon. Näiden kylien vakiintunut asutushistoria palautuu aina 1500-luvulle saakka. Hammaslahden keskusalueet sijaitsivat noin 25 kilometriä Joensuun kaupungin keskustasta, ja Mulon noin 8 kilometriä Joensuun keskustasta.

Pyhäselän kunta itsenäistyi Kiihtelysvaaran kunnasta 1925 vuosien riitelyn jälkeen. Vuonna 1892 valmistunut Karjalan rata kulki Hammaslahden ja Mulon kylien kautta, ja emäpitäjän kirkonkylä oli jäänyt liikenneyhteyksistä syrjään. Hammaslahden ja Mulon asukkaiden joukossa itsetunto nousi kylien kasvaessa, ja kirkko- ja kuntakokousmatkat kymmenien kilometrien päähän Kiihtelysvaaraan koettiin työläiksi ja epäoikeudenmukaisiksi. Kylillä oli vahvat omat identiteettinsä ja historiansa, ja viimeistään toisen maailmansodan jälkeen Mulon alue alkoi suuntautua yhä enemmän kohti Joensuu-vetoista kehitystä. Kirkonkylä Hammaslahti pysyi identiteetiltään itsenäisempänä.⁴¹⁴

Maalta kaupunkiin muuttaminen ja maatalouselinkeinojen mahdollisuuksien lasku iskivät 1960-luvulla myös Pyhäselkään. Vaikka Pyhäselkä oli maakunnan pääkaupungin naapurina ja Karjalan evakkoja asutettiin kuntaan satoja, kääntyi väestömäärä laskuun vuonna 1966. Vuoden 1966 lopussa kunnassa oli asukkaita 5 344 ja vuoden 1972 lopussa 4 741. Poismuuttajat olivat enimmäkseen lähtöisin kunnan syrjäisemmilta seuduilta, sillä vuonna 1964 ensimmäisen kaavansa saanut kirkonkylä Hammaslahti oli kasvanut voimakkaasti, ja Reijolan uusi taajama oli juuri 1960-luvun lopussa saanut ensimmäiset uudet asukkaansa.⁴¹⁵

Käänneparempaan tapahtui 1972 vuoden aikana Outokumpu Oy:n avattua kuparikaivoksen Hammaslahden Lähdekorpeen. Kaivoksesta tuli kunnan tärkein työllistäjä, ja etenkin kirkonkylän seudun kehitys sai kaivoksesta uutta puhtia. Reijolan alueen rakentaminen pääsi tässä vaiheessa kunnolla käyntiin. Vuosikymmenen taitteessa oli nostettu esiin Mulon alueen liittäminen Joensuuhun, mutta myös koko kunnan liittäminen kaupunkiin nähtiin yhtenä vaihtoehtona. Kaivos taloudellisine vaikutuksineen rauhoitti kunnan sisäisiä ristiriitoja ja vahvasti Pyhäselän aseman itsenäisenä Joensuun naapurina tuleviksi kolmeksi vuosikymmeneksi.⁴¹⁶

Ennen kaivoksen avaamista Pyhäselän elinkeinollinen rakenne perustui maa- ja metsätalouteen. Yleisen elinkeinollisen rakennemuutoksen vuoksi myös Pyhäselässä maatalouden merkitys kääntyi laskuun. Vuonna 1970 noin 53 % ammatissa olevista sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta, mutta kymmenessä vuodessa entisen valtaelinkeino osuus laski 27 prosenttiyksikköä. Teollisuus ja palvelualat puolestaan kasvoivat. Ihmisten sitoutuminen maahan ja asuinpaikkaansa ei ollut enää samalla tasolla kuin aikaisemmin, mikä näkyi muun muassa muuttoliikkeen kasvuna maaseutualueilta kunnan kehittyviin taajamiin Hammaslahteen ja Reijolaan.⁴¹⁷

Pyhäselässä tiedettiin kaivoksen olevan väliaikainen, ja malmin loppumiseen liittyvät ennusteet vaihtelivat aluksi kuuden ja kahdeksan vuoden välillä. Tästä syystä

⁴¹⁴ Kiihtelysvaaran ja Pyhäselän jakotoimikunnan pöytäkirja 24.–28.4.1925, Pyhäselän kunnan arkisto; Tuominen 1995, 81–82; Pyhäselän ja Kiihtelysvaaran kuntien ero, sanomalehti *Karjalainen*, 30.12.1924.

⁴¹⁵ Pyhäselän kunnalliskertomukset 1960, 1; 1963, 1; 1970, 1; 1972, 1, Pyhäselän kunta; Kinnunen 2014, 96–97.

⁴¹⁶ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 4.

⁴¹⁷ Pyhäselän kunnalliskertomukset 1972 ja 1982, Pyhäselän kunta; Toimijahaastattelu 1.

kunta aloitti jo 1970-luvulla etsimään korvaajaa kaivoksesta aikanaan häviävälle työpaikoille ja verovaraille. Erilaisia teollisuushankkeita ja yrityksiä oli vuosien varrella useita. Joensuun syväsataman siirtäminen Reijolan Muloon ja VR:n järjestelyratapihan rakentaminen samalle alueelle olivat tärkeimmät hankkeet. Sataman ja ratapihan lisäksi Pyhäselkä oli mukana lopulta Kontiolahden Lehmoon päätyneen Perlos Oy:n sijoituskilpailussa. Mikään merkittävistä teollisuuden tavoitteluhankkeista ei toteutunut. Valtio järjesti lääninvankilan paikkaamaan lopulta 1987 suljetun kaivoksen jättämään tyhjiötä. Vankila ei kuitenkaan pystynyt korvaamaan kaivosta elinkeinollisena veturina.⁴¹⁸

Vaikka kaivos katkaisi Pyhäselän silloisen kehityksen kriisikunnaksi, se ei pysynyt vaikuttamaan siihen, että kunnasta tuli 1980-luvulta alkaen yhä enemmän Joensuun kehityksestä riippuvainen. Kunnan seudullinen rooli muuttui 1980-luvun aikana teollisuuspaikkakunnasta asuinkunnaksi Joensuussa työssäkäyville ihmisille. Koska tavoitellut teollisuushankkeet eivät toteutuneet, Pyhäselkä otti 1980-luvun loppupuolelta alkaen keskeiseksi kuntastrategiakseen asuinkunta-ajattelun. Tällainen toimintamalli on tyypillinen suuremman keskuksen läheisyydessä sijaitsevalle ja työpaikkaomavaraisuudeltaan pienelle kunnalle. Pyhäselän tavoitteeksi tuli tarjota väljempää ja luonnonläheisempää asumista Joensuussa työssäkäyville ihmisille, ja siinä sivussa pyrkiä ylläpitämään omaa työpaikka- ja palvelurakennetta siinä määrin kuin se oli mahdollista.⁴¹⁹

Kuntasuunnitelmassa vuosille 1990–1994 Pyhäselän toiminta-ajatukseksi oli muun muassa määriteltä viihtyisän asuinkunnan edelleen kehittäminen siten, että Pyhäselkä olisi asuinkunta-asetelmassa askeleen edellä ympäristön muita kuntia. Seuraavassa kuntasuunnitelmassa vuosille 1993–1997 Pyhäselän tavoitteeksi nro. 1 oli laadittu ”Viihtyisä asuinkunta”.⁴²⁰ Asuinkuntastrategia oli toimiva, ja vuodesta 1980 vuoteen 2000 Pyhäselän asukasmäärän suhteellinen kasvu oli 38 % ja Reijolan 67 %.⁴²¹

Karjalaisen artikkelissa syksyllä 1990 kunnanjohtaja Eero Tossavainen pohtii kunnan kiivasta asukasmäärän kasvua ja kertoi, kuinka Pyhäselässä oli panostettu kysyntään vastaavaan tonttitarjontaan. Uusia asukkaita ei oltu varsinaisesti kalasteltu, vaan kyse oli kunnan sijainnin hyödyntämisestä käytettävissä olevin keinoin. Vaikka kasvun seurauksena olikin syntynyt eräänlainen Joensuusta etelään suuntautuva nauhakaupunki, oli Pyhäselässä kunnanjohtajan mielestä pystytty säilyttämään viihtyisyyden vaikuttavaa väljyyttä.⁴²²

Pyhäselän kytketyminen osaksi Joensuun seutua alkoi saada uusia yhä konkreettisempia muotoja 1980-luvun aikana. Joensuun seudun kehittäminen kaikkia ympäristön kuntia hyödyttävällä tavalla alkoi olla yhä perustellumpaa. Kaupunkiseutu

vaati yhteistä näkemystä aluekehittämisen ja kuntien seudullisten roolien suuntaviivoista pärjätäkseen kilpailussa elinkeinoista, asukkaista ja erilaisista rahavirroista.⁴²³

1980-luvulla Joensuun kaupunginjohtajan ja ympäristökuntien epävirallisista saunailloista alkunsa saanut Jyty-toiminta⁴²⁴ virallistettiin 1993. Yksi osa-alue yhteistoiminnassa oli aluekehittäminen, sillä Joensuun merkitys seudun taloudellisena, elinkeinollisena sekä siten myös ihmisten asumistavoitteita ohjaavana tekijänä oli kasvanut merkittävästi 1980-luvun aikana. Kaivostoiminta oli Pyhäselässä ja Outokummussa hiipunut, Liperissä ja Kontiolahdella etsittiin uusia keinoja kunnalliselle kehittämiselle maatalouden merkityksen laskiessa.⁴²⁵

Pyhäselän kaupunkiseudullinen yhteistyö jatkoi kehittymistään 2001 kun Joensuun seudun kehittämissyhtiö Josek perustettiin. Tämä tarkoitti elinkeinoelämän kehittämisen ja ohjaamisen siirtymistä yksittäisten kuntien hallusta kaupunkiseudun yhteisen yhtiön vetämäksi. Samaan aikaan Pyhäselän taloudelliset haasteet alkoivat kasvaa ja puheet mahdollisesta kuntaliitoksesta käynnistyivät.⁴²⁶

Vaikka Pyhäselän asukasmäärä kasvoi jatkuvasti 1970-luvun puolivälistä aina 2009 vuoden alusta tapahtuneeseen Joensuuhun liittymiseen asti, ei asuinkunta-ajattelu yhdistettynä liian pieneen omavaraisuuteen työpaikoissa pystynyt pitämään kunnan taloutta ja yhdyskuntarakennetta kestäväällä pohjalla. Reijola kasvoi jo 1990-luvun aikana kuntakeskusta suuremmaksi, ja ristiriidat kunnan alueellisen kehittämisen painopisteistä olivat välillä hyvinkin syviä. Kirkonkylä haluttiin pitää kunnan keskuksena, mutta seutu ei houkutellut uusia asukkaita. Reijolaan ja sen ympäristöön oli kysyntää, mutta kaavoitusta ja tonttien tarjontaa piti rajoittaa, ettei alueen yhdyskunnallinen rakenne leviä liikaa. Kunnan kyky vastata kasvuun tarvittavilla palveluinvestoinneilla alkoi kohdata haasteita.⁴²⁷

Pyhäselän itsenäinen taival kuntana päättyi vuoden 2009 alusta tapahtuneeseen kuntaliitokseen Joensuun kanssa. Naapuri – ja vanha emäkunta – Kiihtelysvaara oli yhdessä Tuupovaaran kanssa liittynyt Joensuuhun jo vuoden 2005 alusta. Pyhäselän kanssa yhtä aikaa liittyi Enon kunta. Liitosneuvotteluissa ja selvityksissä mukana olleet Kontiolahti, Liperi ja Outokumpu eivät lähteneet mukaan varsinaiseen liittymisprosessiin.⁴²⁸

Pyhäselän liittymien Joensuuhun ei ollut täysin välttämätöntä, mutta tuolloisen kuntajohdon näkökulmasta liitos olisi ollut joka tapauksessa vain ajan kysymys. Pyhäselällä oli seudun kunnista kaikkein alhaisin työpaikkaomavaraisuus. Yhteistyö Joensuun kanssa erilaisten palveluiden osalta oli viety niin pitkälle kuin se käytännössä ilman kuntaliitosta oli mahdollista. Reijolan ja Niittylahden alueet olivat

⁴²³ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 2; Joensuun seudullisesta roolijaosta ja keskuskaupungin merkityksestä ks. Vartiainen 2014, 272–274; Eskelinen 2014, 244–247.

⁴²⁴ Joensuun seudun yhteistyöryhmä. Ryhmään kuuluivat Joensuun ja Pyhäselän lisäksi Liperi, Kontiolahti, Kiihtelysvaara, Polvijärvi ja Outokumpu.

⁴²⁵ Toimijahaastattelu 2; Kootut yhteenvedot, Joensuun seudun kehittämissyhtiön toiminnasta vuosien varrella Josekin sivuilla: <http://stream.josek.fi/tarina-josekista/>. Luettu 17.9.2018.

⁴²⁶ Toimijahaastattelu 8.; Kootut yhteenvedot, Joensuun seudun kehittämissyhtiön toiminnasta vuosien varrella Josekin sivuilla: <http://stream.josek.fi/tarina-josekista/>. Luettu 17.9.2018.

⁴²⁷ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5; Toimijahaastattelu 9; Pyhäselän kunnalliskertomukset 1991, 1–2; 1992, 1–2; 1993, 1–2; 2000, 7; Pyhäselän kunta; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1987–1991, 1; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1990–1994, 1, Pyhäselän kunta; Pyhäselän väestö- ja aluekehityksestä ks. Karhu 2015, 214–258.

⁴²⁸ Vartiainen 2014, 272–274.

⁴¹⁸ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5; Tiedotustilaisuus Reijolan järjestelyratapihasta, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 5.12.1979; Joensuun järjestelyratapihahanke esillä Joensuussa, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 17.9.1980; Pyhäselän kunnalliskertomus 1986, 5, Pyhäselän kunta; Puustinen & Korhonen 1990, 50–77.

⁴¹⁹ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3; Zimmerbauer & Korpimäki 2006, 1–6.

⁴²⁰ Lähdekorpi on Pyhäselän suuri toivo, sanomalehti *Karjalainen*, 17.2.1971; Kaivoksen avaamisen merkitys Pyhäselän kunnalle, *PKO sanomat* nro 3, 1971; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1990–1994, 1, Pyhäselän kunta; Pyhäselän kuntasuunnitelma 1993–1997, 2, Pyhäselän kunta; Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 3.

⁴²¹ Ks. taulukko 2.

⁴²² Pyhäselästä asuinkunta, Jorma Siekinen, sanomalehti *Karjalainen*, 27.10.1990.

toiminnallinen osa Joensuun kaupunkiseutua, ja kuntakeskus Hammaslahden kehitys oli jämähtänyt 1990-luvulle.⁴²⁹

Pyhäselän seudullinen rooli oli yksi keskeinen vaikuttaja Reijolassa tapahtuneeseen kehitykseen ja tilalliseen muutokseen maaseutukylästä esikaupungiksi. Kunnan asema seudullisessa yhdyskuntarakenteessa oli ehkä tärkein tekijä Reijolan rakentamisen ja suunnittelun taustalla. Joensuun läheisyys ja kaupunkialueen vetovoima antoivat Pyhäselälle mahdollisuuden valita asuinkunta-ajattelu seudullisen roolinjaon päälinjaksi. Joensuu ei pystynyt tyydyttämään kuin pienen osan seudulle suuntautuvasta omakotitaloasumisen tarpeesta. Reijolan, Lehmon ja Ylämyllyn kasvu perustui monelta osin kyseisen paineen purkautumisesta kantakaupungin ulkopuolelle. Ympäryskunnat käyttivät kaupunkiseudun kasvua ja ihmisten yleisiä väljempään asumiseen liittyviä tavoitteita tehokkaasti hyväkseen.⁴³⁰

5 PYHÄSELKÄ KAUPUNKITILAN RAKENTAJANA

Tässä luvussa luodaan tiivistetty katsaus niihin maankäyttöpoliittisiin lähtökohtiin, jotka antoivat suuntaviivat Reijolan kehitykselle osana Pyhäselän kuntaa. Luku raamittaa myöhemmin luvuissa 5.2, 5.3, 5.4 ja 5.5 tapahtuvaa yksityiskohtaisempaa Reijolan rakentamisen esittelyä ja arviointia. Maankäytöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä tapaa, jolla ihmistoiminta ympäristöön järjestetään ja suunnitellaan. Ensisijaisesti kyse on kaavoittamisesta ja kaavoittamiseen liittyvästä päätöksenteosta.

5.1 MAANKÄYTTÖPOLITIIKAN LÄHTÖKOHDAT PYHÄSELÄSSÄ

Pyhäselkä oli 1960-luvulla vahvasti maatalousvaltainen kunta. Maanviljelykseen painottunut elinkeinorakenne heijastui poliittiseen päätöksentekoon. Kunnanvaltuuston ja -hallituksen kaikki puheenjohtajat 1920-luvulta 1980-luvulle olivat maanviljelijöitä tai tilallisia. Tämä tarkoitti Maalaisliitto/Keskusta-vetoista kuntaa ja toisaalta myös sitä, että kunnan keskeisissä toimintalinjoissa ei helposti tapahtunut suuria muutoksia.⁴³¹

Elinkeino- ja yhdyskuntarakenteen muutokset 1970-luvun alusta lisäsivät värikkyyttä Pyhäselän poliittisessa ilmapiirissä. Lähdekorven kaivoksen käynnistyminen Hammaslahdessa sekä Reijolan taajaman kehittyminen toivat kuntaan uusia elinkeinoja ja asukkaita. Seurauksena oli muun muassa sosialististen puolueiden kannatuksen kasvu. Vuoden 1968 kunnallisvaaleissa sosialistisia puolueita äänesti noin 23 %, mutta 1976 29 % ja 1980 30 %.⁴³²

Keskusta säilyi kunnan suurimpana puolueena aina vuoden 2009 kuntaliitokseen asti. Kunnan viimeisissä omaa kuntaa koskeneissa vuoden 2004 kunnallisvaaleissa eniten suosiotaan kasvatti Kokoomus, joka otti suurimman äänisaaliinsa sitten vuoden 1980 kunnallisvaalien. Kokoomuksen saadessa kaksi paikkaa lisää vanhat menestyjät Keskusta ja SDP vastaavasti menettivät molemmat yhden paikan. Pyhäselän viimeisessä kunnanvaltuustossa oli 12 Keskustan, 7 SDP:n, 5 Kokoomuksen, 1 Vihreiden ja 2 Kristillisdemokraattien edustajaa.⁴³³

Reijolan taajaman rakentaminen tarkoitti, että puoluepoliittisten voimasuhteiden rinnalle Pyhäselkään syntyi entistäkin vahvemmin alueellisesti jakautunut poliittinen kulttuuri.⁴³⁴ Poliittinen ja etenkin kunnan kehittämiseen liittyvä päätöksenteko jakaantui usein eräänlaisiin ”Reijola- ja Hammaslahtipuolueisiin.” Omaa aluetta painottava

⁴³¹ Karhu 2015, 101–110.

⁴³² Kunnallisvaalitulokset 1968–1980. S.V.T 29b; Toimijahaastattelu 1.

⁴³³ Karhu 2015, 101–110.

⁴³⁴ Pyhäselkä oli kunnan alkuvaiheista saakka alueellisesti kaksijakoinen, sillä kunta muodostettiin käytännössä kahden rekisterikylän Hammaslahden ja Mulon alueista. Pyhäselästä ei koko historiansa aikana muodostunut yhteisöllisesti yhtenäistä kuntaa. Karhu 2015. Reijolan kasvu ja kuntasuunnittelupoliittikan käyttöönotto samaan aikaan aiheuttivat entistä enemmän alueellista eriytymistä.

⁴²⁹ Toimijahaastattelu 8; Pyhäselän sulautuminen Joensuuhun alkaa, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 20.12.2017. Kuntaliitoksesta Karhu 2015, 144–149.

⁴³⁰ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5; Toimijahaastattelu 6; Toimijahaastattelu 7; Toimijahaastattelu 9.

toiminta ja ajattelu ylitti puoluerajat.⁴³⁵ Pitkäaikainen kunnallispoliitikko näki Reijolan alueelta tulevien kuntapäätäjien ajattelutavan hyvin erilaisena ja enemmän Joensuuhun nojaavana kuin Hammaslahden alueelta tulevien.⁴³⁶

Reijolan ja Hammaslahden kehittämisen välinen ristiriita antoi sävynsä Pyhäselän maankäytön ja aluekehittämisen politiikalle aina kuntaliitokseen asti. Reijolan arvo kunnan kysytyimpänä ja nopeinten kasvavana asuinalueena tunnustettiin, mutta samaan aikaan haluttiin tukea Hammaslahden asemaa kuntakeskuksena. Kyse oli myös alueellisesta vallanjaosta: hammaslahtelaiset poliitikot eivät halunneet vallan siirtyvän liiaksi Reijolaan. Taustalla oli mahdollisesti myös pelko Keskustapuolueen vaikutusvallan laskemisesta.⁴³⁷ Pyhäselän pitkäaikainen virkamies kuvasi tilannetta seuraavasti:

”No silloinhan oli tuo Reijola voimakkaassa kasvuvaiheessa ja syntyi vähän sellainen tilanne, että Reijolan puolue ja Hammaslahden puolue. Siinä joutui taiteilemaan kun kumpikin taho halusi pitää puoliaan ja omaa aluettaan, mutta painopiste oli Reijolassa kun kysyntää oli tonteista kovasti Reijolasta ja päättäjistä osa oli Reijolasta, niin kyllä se vaikutti tähän kunnallispolitiikkaan aika pitkään, eli elettiin Reijolan ja Hammaslahden puolueiden mukaan näitä asioita.”⁴³⁸

Pyhäselän kaavoituspolitiikan kuntasuunnitelmiin kirjatut periaatteet olivat selvät. Hammaslahtea kehitettiin ja suunniteltiin vahvana säilytettävänä kuntakeskuksena ja Reijolaa Hammaslahdelle alisteisena alakeskuksena, jota kehitettiin budjettitilanteen mukaan.⁴³⁹ Kaupungin läheisyyden aiheuttama tonttikysyntä kuitenkin pakotti pitämään Reijolan kaavoittamisen ja maanhankinnan aktiivisena. Toisen pitkäaikaisen virkamiehen muistelun mukaan tosiasiat tunnustettiin viimeistään kiivaiden valtuustokeskustelujen jälkeen:

”Ja tuota se oli yhdessä vaiheessa hirveetä käenvääntöä, että hammaslahtelaiset ei halunnu, että Reijola kasvaa liian isoksi... Tuossa kehityksessä, niin yksi jarruttava tekijä on maanhankinta, niin se on merkittävä. Ehkä nopeamminkin olisi Reijola kehittynyt jos se maanhankinta ei olisi ollut niin vaikeaa, myös poliittisesti... Toisaalta pitää sanoa se, että kaavoissa ja prosesseissa taustatuki oli hirmu hyvä. Ympäristölautakunnassa kaikki poliitikot oli mukana ja siinä mielessä oli hirmu helppo toimia. Sitten kun se meni hallitukseen tai valtuuston, niin tietynlainen taistelu käytiin sitten siellä.”⁴⁴⁰

Pyhäselän maankäyttö- ja kuntasuunnittelupolitiikka teoriassa ja käytännössä olivat kaksi eri asiaa. Poliittinen linjaus ajoi kuntakeskuksen kehittämistä, mutta käytäntö saneli Reijolan kasvun turvaamisen. Maanhankinnan vaikeudet hidastivat Reijolan kehitystä. Vaikka maata olisikin ollut tarjolla, yksityisten maanomistajien toiveet saatavasta hinnasta kohosivat usein kunnan näkökulmasta kohtuuttomiksi. Vaikka

kunnalla olisikin rahaa ollut, maanhankinnan kuluja pidettiin poliittisesti liian suurina, tai maata ostettiin jostakin muualta kuin Reijolan alueelta. Taustalla oli poliittinen haluttomuus Reijolan kasvattamiseen.⁴⁴¹

Pyhäselän maankäyttöpolitiikalla oli vaikutuksensa Reijolan tilalliseen kehitykseen. Tutkimusaineiston perusteella Reijolan kasvu olisi ollut tapahtunutta nopeampaa, elleivät kunnan sisäiset aluepoliittiset näkemyserot olisi sitä hidastaneet. Masseyn mukaan politiikka ja tila kuuluvat yhteen: tilassa on aina politiikan mahdollisuus.⁴⁴² Reijolan tapauksessa voi ajatella, että kehitystä hidastavan politiikan seurauksena esikaupunkiasumiselle tärkeä väljyys ja luonnonläheisyys säilyivät aluetta määrittävänä piirteinä voimallisemmin kuin kasvua kiihdyttävässä politiikassa olisi saattanut käydä. Myös asuinkunta-ajattelulla politiikan välineenä oli suora vaikutus Reijolan tilalliseen kehitykseen. Kyse oli ennen kaikkea viihtyisyyttä tavoittelevasta asuinalueesta.

Joensuu ei puuttunut Pyhäselän maankäytön ja kaavoituksen suuntaviivoihin, vaan Pyhäselässä saatiin toimia rauhassa ilman suuremman naapurin väliintuloja. Elinkeinollisissa asioissa, kuten yritysten sijoittumisessa, oli kilpailua, mutta Pyhäselän siirryttyä entistä voimallisemmin asuinkunta-ajatteluun, tällaiset vastakkainasettelut vähenivät. Pyhäselän näkökulmasta Joensuussa herättiin seudullisuuteen käytännön tasolla vasta 2000-luvun puolella yleiskaavauudistuksen yhteydessä.⁴⁴³

Tärkein Pyhäselän maankäyttö- ja kaavoituspolitiikkaan vaikuttanut ylemmän tason ulkoinen tekijä oli suunnittelua koskeva lainsäädäntö, jota esitellään tarkemmin liitteessä 3. Vuoden 1958 rakennuslain myötä myös maalaiskuntien oli ryhdyttävä aktiivisesti laatimaan kaavoja alueilleen. Toinen ulkoapäin tuleva vaikuttaja oli ylemmän tason kaavoituksen käyttöönotto. 1960-luvulta lähtien Joensuun seudun yleiskaavoitus sekä maakuntatasoinen Pohjois-Karjalan seutukaavoitus antoivat linjavetoja kuntakohtaiselle kaavoitukselle.

Pyhäselän maankäyttö- ja kaavoituspolitiikan tärkeimmät suuntaviivat tiivistettyinä 1960-luvulta 2000-luvulle:⁴⁴⁴

1960-luku

Rakennuslain mukainen kaavoitus otetaan käyttöön Pyhäselässä ja kunta osallistuu Joensuun seudun yleissuunnitelmaan sekä Pohjois-Karjalan seutusuunnitelmaan. Kunnan ensimmäinen rakennuskaava Hammaslahteen vahvistetaan vuonna 1964 ja Reijolan kaavoitusprosessi aloitetaan. Joensuun seudun yleissuunnitelmassa Reijola alue varataan ensisijaisesti pientaloalueeksi ja Muloon laaditaan teollisuusalue. Reijolan kaavoituksen ja Joensuun seudun yleissuunnitelman myötä Pyhäselän yhdyskuntarakenteen ohjaus ja suunnittelu kytkeytyvät osaksi Joensuun kaupungin ja kaupunkiseudun kehitystä.

⁴⁴¹ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 5.

⁴⁴² Massey 1994, 268–269; Massey 2008, 63–64.

⁴⁴³ Toimijahaastattelu 3.

⁴⁴⁴ Kangaspuro 1968; Pyhäselän kuntasuunnitelma 1974; Pyhäselän yleiskaava 1977; Pyhäselän toteuttamisohjelma 1980–1984; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1985–1989; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1987–1991; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1990–1994; Pyhäselän kuntasuunnitelma 1993–1997; Reijolan osayleiskaava 2004; Pyhäselän kunnanarkiston luettelot Reijolan ja Hammaslahden kaavoituksesta; Pyhäselän kaavoituskatsaus 1992; Toimijahaastattelu 3.

⁴³⁵ Toimijahaastattelu 2.

⁴³⁶ Toimijahaastattelu 5.

⁴³⁷ Toimijahaastattelu 5.

⁴³⁸ Toimijahaastattelu 2.

⁴³⁹ Pyhäselän toteuttamisohjelma 1980–1984; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1985–1989.

⁴⁴⁰ Toimijahaastattelu 3.

1970-luku

Reijolan ensimmäinen kaava vahvistetaan huhtikuussa 1970. Kuntasuunnittelu aloitetaan, ensimmäinen suppea kuntasuunnitelma julkaistaan vuonna 1970, toinen huomattavasti laajempi 1974 ja ensimmäinen kuntakohtainen yleiskaava vuonna 1977. Hammaslahden mahdollisuuksia asumisen ja työpaikkojen antajana halutaan kehittää, sillä tavoitteena on entistä vahvempi kuntakeskus. Reijolaa kehitetään alakeskukseksi, mutta sen vahvistumista ei nähdä yhtä tärkeänä kuin Hammaslahden, koska alueen asukkaat kuuluvat Joensuun palvelujen ja työpaikkojen piiriin. Niin Hammaslahden kuin Reijolankin rakennuskaavoja laajennetaan. Vuoden 1974 kaavalaajennus lähes kaksinkertaistaa Reijolan rakennuspaikkamäärän.

1980-luku

Reijolan ja Hammaslahden kehittämis- ja kaavoituspolitiikan ristiriidat konkretisoituvat. Kuntasuunnittelussa linjataan Hammaslahden pitäminen vahvana kuntakeskuksena ja Reijolan kehittäminen rahavarojen mukaan. Reijolan rakennuskaavaa laajennetaan voimakkaasti: Louhelan alueen rakentaminen alkaa. Hammaslahden rakennuskaavaa laajennetaan myös. Pyhäselkää pyrkii varaamaan maa-alueita laajamittaiselle teollisuudelle, muun muassa syväsatamaa ja järjestelyratapihaa kaavillaan Reijolan lähelle Muloon. Hankkeet epäonnistuvat.

1990-luku

Reijolan kasvua pyritään hillitsemään. Pientalojen rakentaminen haja-asutusalueille on vilkasta, ja Hammaslahden kaavaa laajennetaan kymmenillä kortteleilla 1990-luvun alussa. Pohjois-Karjalan opiston alue Niittylahdessa kaavoitetaan, ja Niittylahdesta tulee hetkeksi kuntasuunnittelun ykköskohde. Pyhäselän strategia kaupungin läheiseen asumiseen ihmisiä houkuttelevana ”asuinkuntana” voimistuu. Reijolan osayleiskaavan laatiminen aloitetaan vuosikymmenen lopussa.

2000-luku

Reijolan ja Hammaslahden uusien Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisten osayleiskaavojen valmistuminen. Reijolan rakentamiseen pitkään hidastavasti vaikuttanut valtatie 6 eritasoliittymän epävarmuus ratkeaa. Reijolaa kasvatetaan valtatie 6 suunnitelmallisesti Niittylahteen päin. Reijola nähdään maankäyttö- ja kuntasuunnittelupolitiikassa aikaisempaa itsenäisempänä suhteessa kuntakeskus Hammaslahteen. Pyhäselän ja Joensuun kuntaliitos. Liitoksen jälkeen Reijolassa alkaa uusi aktiivinen vaihe, ja muun muassa ensimmäiset asuinkerrostalot rakennetaan. Reijolasta tehdään Joensuun kaupunginosa.

5.2 REIJOLAN RISTIRIITAINEN SUHDE PYHÄSELKÄÄN

Pyhäselän kunnan haasteet Reijolan suunnittelussa ja kehittämisessä alkoivat ennen kuin yhtäkään varsinaista suunnitelmaa tai kaavaa oli saatu valmiiksi. Tulevan esikaupunkialueen asukkaat eivät nimittäin uskoneet kunnan kykyihin vastata alueen tuleviin tarpeisiin ja alkoivat vaatia seudun liittämistä Joensuun kaupunkiin. Kaupungin läheisyys oli ratkaisevassa roolissa liittymisvaatimusten synnyssä. Merkille pantavaa onkin, että kyse ei ollut yksittäisestä nopeasti ohi menevästä tapauksesta, vaan huomattavan pitkäaikaisesta ilmiöstä, joka omalta osaltaan valottaa esikaupunkialueen

tilallista vuorovaikutussuhdetta ympäristönsä kanssa. Ensimmäistä kertaa liittyminen kaupunkiin tuli esille 1960-luvulla ja viimeisen kerran 1990-luvun puolivälissä.⁴⁴⁵

Valtakunnallisen kuntauudistushankkeen puitteissa myös Pyhäselässä jouduttiin arvioimaan kunnan seudullista roolia ja tulevaisuutta. Todennäköisesti valtakunnallisesta hankkeesta lähtökäytännön saaneena ja tuleviin kehitysnäkymiin kyynisesti suhtautuen joukko Mulon koulupiirin asukkaita päätti hakea valtioneuvostolta alueen liittämistä Joensuuhun. Hankkeen vetäjien tiedossa oli varmasti myös kuntauudistushankkeessa esiin tullut Joensuun myötämielisyys Reijolan liittämistä kohtaan. Perusteluina hakemuksessa käytettiin monen seudun asukkaan työssäkäyntiä Joensuussa, mahdollisuutta alhaisempaan veroprosenttiin, sekä ennen kaikkea epäilyksiä Pyhäselän kyvystä hoitaa tulevan Reijolan taajaman kehittäminen sen vaatimalla tavalla ja mittakaavassa.⁴⁴⁶

Niin lääninhallitus kuin Pyhäselän kuntakin vastustivat anomusta, eikä asia sillä erää johtanut toimenpiteisiin. Aloitteen laatijat eivät olleet tyytyväisiä, vaan he jatkoivat pyrkimystensä edistämistä. Asiaa puitiin tuolloin myös lehtien yleisöastoilta. Sekä *Karjalaisessa* että *Pohjois-Karjala*-lehdessä 2.7.1968 julkaistussa kirjoituksessa ”Eräs mulolainen” paheksui tapaa, jolla Pohjois-Karjalan läänin kuntauudistustoimikunta oli heidän anomustaan käsitelty, ja osoitti myös närkästystään siitä, että toimikunnassa oli käytetty harhaanjohtavaa termiä ”eräistä” Mulon ja Niittylahden koulupiirin asukkaista, kun parempi olisi ollut puhua vain ”eräistä”, jotka eivät olleet anomuksen takana.⁴⁴⁷

Liitosasia tuli uudelleen esille 1976 ja vielä kertaalleen 1998. 1970-luvun tapauksessa oli kyse uudelleen vuonna 1969 lähetetystä liitosanomuksesta, joka oli saanut välipäätöksen. Asiaa ei kannattanut viedä enää pitemmälle, sillä Reijolan ja Joensuun seudun tilanne oli lääninhallituksen ja kunnan näkökulmasta muuttunut yleisissä kaupunkiseutua koskevissa suunnitelmissa siinä määrin, ettei yksittäisen kyläalueen liittäminen ollut perusteltua.

Vastaavasti 1998 enimmäkseen sanomalehti *Karjalaisen* yleisönosastolla käyty keskustelu Reijolan liittämistä Joensuuhun liittyi pitkälti samoihin seikkoihin kuin 1967 tehdyssä anomuksessa. Reijolan kehittäminen katsottiin laiminlyödyksi, liikuntapaikkoja ei ollut tarpeeksi, eikä kuntapäätäjien uskottu muuttavan linjaansa. Kaupunkiin liittämistä ajaneessa kirjoituksessa Reijolan pelättiin muuttuvan ”nukkuvaksi taajamaksi”. Kirjoituksessa vedottiin myös kaupungin läheisyyteen: kaupungintalolle olisi vain 8 kilometriä, kun kirkonkylälle Hammaslahteen on 16 kilometriä.⁴⁴⁸

Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista esitellyissä kaupunkiin liittymispyrkimyksissä on se, miten Reijolan aluetta kirjoituksissa ja puheissa arvotetaan. Se on lähellä kaupunkia, sen asukkaat käyvät kaupungissa töissä ja sen palveluiden ja infrastruktuurin kehitykseen osana Pyhäselkää ei uskottu. Reijolan kuuluminen kaupunkiin nähtiin asukkaiden kannalta parempana ja alueellisesti luonnollisempana ratkaisuna.

⁴⁴⁵ Karhu 2015, 111.

⁴⁴⁶ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 26.1.1968 17§ liite 4, Pyhäselän kunta.

⁴⁴⁷ Nimimerkin Eräs mulolainen mielipidekirjoitus Reijolanmäkeläisiä ei tyydytä kuntauudistusehdotus, sanomalehti *Pohjois-Karjala*, 2.7.1968; Nimimerkin Eräs mulolainen mielipidekirjoitus Reijolanmäkeläiset eivät ole tyytyväisiä kuntauudistustoimikunnan ehdotukseen, sanomalehti *Karjalainen*, 2.7.1968.

⁴⁴⁸ Nimimerkin Pyhäselässä on hyvä asua, kenen mielestä? mielipidekirjoitus Reijolasta kaupunginosa? sanomalehti *Karjalainen*, 4.3.1998; Raimo Hartikaisen mielipidekirjoitus Reijolan kaupunginosa osaksi Joensuusta, sanomalehti *Karjalainen*, 6.3.1998.

Liitoshankkeen vuonna 1967 alulle laittanut ryhmä oli loppujen lopuksi suhteellisen pieni, ja vain 18 henkilöä oli allekirjoittanut anomuksen. Lehtikirjoittelun perusteella yksi keskeinen syy alkuperäiseen liitoshankkeeseen oli myös kunnallispoliittisen vaikutusvallan puute. Mulon koulupiirin alueen edustus kunnan päättävissä elimissä oli suhteessa huomattavasti heikompi kuin kirkonkylän seudun edustus.⁴⁴⁹ Osattomuuden tunne laittoi omalta osaltaan perusteen liittymiselle Joensuuhun. Asetelman voi tulkita kehittyvän kaupungin läheisen alueen vastakkainasetteluna kaukaisempaan kirkonkylään nähden.

Vuoden 1998 keskusteluissa olivat taustalla Pyhäselän kunnan haasteet kunnan eri alueiden kehittämisessä sekä koko kunnallisen identiteetin ohuus. Pyhäselkä ei missään vaiheessa historiaansa saavuttanut sellaista sisäsyntyistä yhtenäisyyttä ja identiteettiä, joka olisi vaikuttanut ehkäisevästi erilaisiin eroamiseen, kunnan nimen vaihtamiseen tai kehittämisen painopisteiden ristiriitaisuuksia koskeviin puheisiin.⁴⁵⁰

5.3 ESIKAUPUNGIN ALKU REIJOLASSA

Reijolan kaavoittaminen ja rakentaminen esikaupunkialueeksi oli tiettävästi ensimmäistä kertaa esillä virallisissa yhteyksissä 25.5.1961 Pyhäselässä järjestetyssä kokouksessa. Tuossa maanmittausinsinööri Otto Virolaisen järjestämässä rakennusasetuksen 113 §⁴⁵¹ mukaisessa tapaamisessa tuli muiden asioiden lisäksi esille rakennuskaavan laatiminen Mulon kylän Reijolan mäen alueelle. Virolainen antoi asiasta lausunnon, jossa ei vielä pidetty kaavan laatimista tarpeellisena.⁴⁵²

Lääninhallitus päätti ottaa asian selvitettäväkseen ja päätyi kolme vuotta myöhemmin päinvastaiseen ratkaisuun. Lääninhallituksen näkökulmasta Reijolanmäen aluetta tuli pitää rakennuslain mukaisena taaja-asutusalueena⁴⁵³, ja tähän näkemykseen nojautuen se määräsi kaavan laadittavaksi Reijolanmäelle. Lääninhallitus arvioi alueeseen kohdistuvan runsasta rakentamista jo ennen kaavan laatimista ja määräsi Reijolanmäelle uudisrakentamista koskevan rakennuskiellon. Kielto oli voimassa toistaiseksi, kuitenkin enintään kolme vuotta. Uudisrakentamisen pelättiin haittaavan

⁴⁴⁹ Joensuuta ei kiinnosta Pyhäselän liittäminen, sanomalehti *Karjalainen*, 29.4.1969.

⁴⁵⁰ Karhu 2015, 578–581; myös nimimerkin Pyhäselässä on hyvä asua, kenen mielestä? mielipidekirjoitus Reijolasta kaupunginosa? sanomalehti *Karjalainen*, 4.3.1998; Raimo Hartikaisen mielipidekirjoitus Reijolan kaupunginosa osaksi Joensuusta, sanomalehti *Karjalainen*, 6.3.1998.

⁴⁵¹ Rakennusasetus 1959, 113§: Lääninhallitukselle tehtävään esitykseen rakennuskaavan laatimisesta on liitettävä tarpeellinen selvitys.

⁴⁵² n on tehty esitys rakennuskaavan laatimisesta, on, milloin lääninhallitus katsoo siihen syytä olevan, maanomistajille, joiden oikeutta kaava voi koskea, varattava tilaisuus antaa lääninhallituksen tarkoitusta varten järjestämässä kokouksessa lausuntonsa asiasta. Kokouksesta on lääninhallituksen toimesta kuulutettava vähintään 14 päivää aikaisemmin sillä tavoin kuin kunnalliset ilmoitukset kunnassa julkaistaan, minkä lisäksi kokouksesta on hyvissä ajoin annettava tieto kunnalle, jota alue on, rakennushallitukselle, maanmittauskonttorille ja tie- ja vesirakennushallitukselle sekä lääninhallituksen harkinnan mukaan myös muille keskusvirastoille, seutukaavaliitolle ja naapurikunnalle.

⁴⁵³ Lääninhallituksen päätös 650 L, 5076/L603/64. Dah5, KA.

⁴⁵⁴ Taaja-asutuksella tarkoitettiin tässä laissa sellaista yhtenäistä asutusta, jota varten on yhteisten tarpeiden tyydyttämiseksi syytä ryhtyä erityisiin toimenpiteisiin, niin kuin teiden, viemärin tai vesijohdon rakentamiseen.

alueen suunnittelua ja järjestämistä. Lääninhallituksen päätös annettiin marraskuussa 1964.⁴⁵⁴

Kaavoittaminen on pienelle kunnalle kallista ja suuritöistä, ja samaan aikaan Reijolan alueen kanssa kunnan keskustaajama Hammaslahti kaipasi vastaavia toimenpiteitä. Koko kunnan ensimmäistä kaavaa koskeva lääninhallituksen vahvistettu päätös Hammaslahden asemanseudun rakennuskaavasta esiteltiin Pyhäselän kunnanvaltuustossa vuonna 1964.⁴⁵⁵ Pyhäselässä tiedettiin Lääninhallituksessa meneillään olevasta Reijolan kaavoitusprosessista. Liittyminen Joensuun aluetta koskevaan yleissuunnitelmaan nähtiin mahdollisuutena siirtää Reijolan alueen kaavoittaminen ja siitä koituvat kustannukset myöhemmäksi. Näin ollen kunnanhallitus esitti Pyhäselän liittymistä Joensuun seudun yleissuunnitelmaan, ja kunnanvaltuusto hyväksyi esityksen yksimielisesti 17.2.1964.⁴⁵⁶

Joensuun seudun suunnitelma käsitti Joensuun kaupungin sekä osittain Kontiolahden, Liperin ja Pyhäselän kunnat. Ilmainen ei tämäkään vaihtoehto ollut, mutta kustannukset jaettiin osallistuvien kuntien kesken suunnitelma-alueen asukasmääriä vastaavassa suhteessa. Pyhäselän osalta kustannusten arvioitiin olevan 4 000–5 000 markkaa, ja summaa pidettiin kunnanvaltuustossa ilmeisen kohtuullisena. Kaavoituksen siirtämisen lisäksi kunnanvaltuusto katsoi, että yleissuunnitelma on tarpeellinen alueen kehityksen kannalta. Suunnitelma koski noin 2 330 hehtaarin aluetta Reijolanmäellä ja sen ympäristössä.⁴⁵⁷

Lääninhallituksen päätös kaavan laatimisesta ja rakennuskiellosta Reijolan alueelle käsiteltiin Pyhäselän kunnanvaltuustossa 21.12.1964. Lääninhallitus ilmoitti ryhtyvänsä toimenpiteisiin kaavan laadintaa varten.⁴⁵⁸ Käytännössä se tarkoitti sitä, että kunnan oli kaavoitettava Reijolan alue joka tapauksessa, mutta juuri aloitettu Joensuun seudun yleissuunnitelmaproessi antoi asiassa liikkumavaraa: toisin sanoen kului vielä vuosia, ennen kuin Reijolan alue sai vahvistetun kaavan.

Joensuun seudun suunnitelman valmistuminen tarkoitti Pyhäselässä Reijolan kaavoituksen etenemistä. Keskustaajama Hammaslahden kaava oli saatu valmiiksi, joten työn jatkaminen Reijolan osalta oli siinäkin mielessä helpompaa. Joensuun kupeeseen tuleva asutusalue nähtiin kuntatalouden kannalta positiivisena mahdollisuutena, ja asia kiinnosti myös maakuntalehti *Karjalaista*. *Karjalaisen* artikkelissa lokakuulta 1968 haastateltiin kunnanhallituksen puheenjohtajaa Reino Puustista ja Reijolan kanta-alueen, Mulon koulun johtajaa Mikko Laurosta. Artikkelissa alueelle tulevasta asukkaista toivottiin uusia, ”kohtalaisen varakkaita”, kuntalaisia.⁴⁵⁹

Karjalaisen vajaan sivun mittainen artikkeli oli myös ensimmäisiä kunnan hallinnon ja kaavatyöskentelyn ulkopuolisia esityksiä, jossa ennakoitiin maaseutukylän muutosta kaupunkimaiseksi yhdyskunnaksi. Esikaupunkiasumista leimaava kanta-kaupungista väljemmän asumisen toivossa esikaupunkiin muuttamisen ilmiö otettiin

⁴⁵⁴ Lääninhallituksen päätös 650 L, 5076/L603/64. Dah5, KA.

⁴⁵⁵ Pyhäselän kunnalliskertomus 1964, rakennustoimen yleinen ohjaus ja vesien suojelu, Pyhäselän kunta.

⁴⁵⁶ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 17.2.1964 30§, Pyhäselän kunta.

⁴⁵⁷ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 17.2.1964 30§, Pyhäselän kunta.

⁴⁵⁸ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 21.12.1964 108§, Pyhäselän kunta.

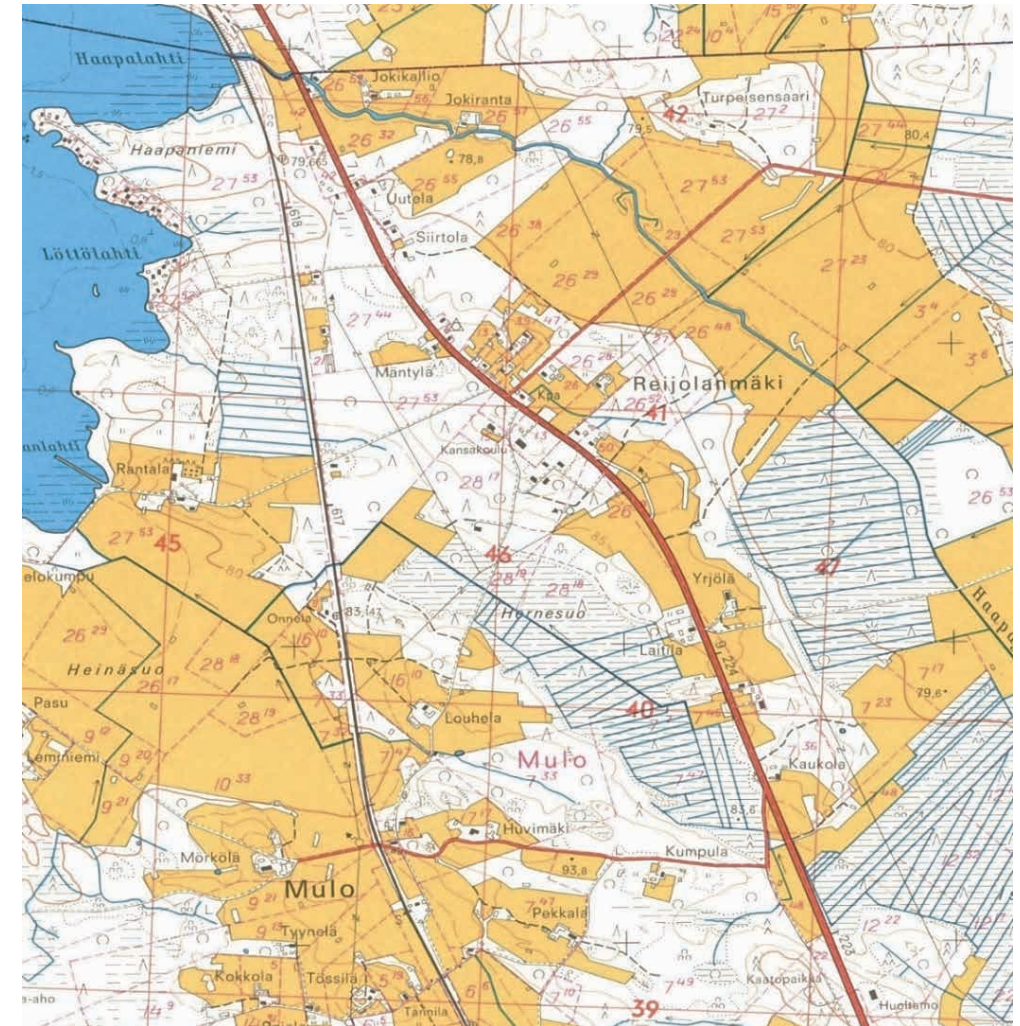
⁴⁵⁹ Reijolanmäen asutustaajama, kasvava ja kehittyvä yhdyskunta, Artturi Hänninen, sanomalehti *Karjalainen*, 6.10.1968.

myös esille.⁴⁶⁰ Vaikka lähes kaikki muut alueen kehitystä ja rakentamista ennakoineet arviot olivat väärässä, *Karjalaisen* artikkelin ennusteet tulivat pitämään hyvin paikkansa.⁴⁶¹

Kunnanvaltuustossa tehtiin 25.9.1967 yksimielinen päätös aloittaa Reijolan kaavoittaminen. Samassa kokouksessa tehtiin päätös kaavoitettavan alueen lähtökohdista.⁴⁶² Kaavoitettava alue oli neljän kantatilan mailla.⁴⁶³ Tiloista Jaakkola nro 26, Rantala nro 27, Väänälä nro 28 ja Louhela nro 16 oli hankittu maat tulevalle Reijolan taajamalle.⁴⁶⁴ Vahvistuksen kaavoitus sai huhtikuussa 1970 Pohjois-Karjalan lääninhallituksen puoltaessa Pyhäselän kunnanvaltuuston esitystä. Samalla suunnittelema tonta rakentamista hillitsemään asetettu rakennuskielto purettiin.⁴⁶⁵

Reijolan rakentamisen lähtökohdat määriteltiin hyväksytyyn rakennuskaavoituksen yleisperusteluissa seuraavasti: ”Joensuun ja sen ympäristön yleissuunnitelmaan nojautuen on rakennuskaava suunniteltu ensisijaisesti Joensuun ns. nukkumalähiöksi, joka tarjoaa jokapäiväisten palvelusten tasolla riittävät palvelutarpeet väestölle. Joensuun kaupungin ja Pyhäselän kunnan keskuksen Hammaslahden läheisyys merkitsee, että taajama lähikeskuksiin nähden on voimakkaasti alistetussa asemassa.”⁴⁶⁶ Tämä oli siis lähtökohta taajaman rakentamisen käynnistyessä.

Tuohon aikaan Reijolan seutu jo hieman erottui ympäröivästä maaseudusta. Kylän keskipisteenä oli kansakoulu, jota vastapäätä sijaitsi kauppa. Kaupan ympäristössä, maantien varressa, oli jonkin verran tiheämpää asutusta. Suurin osa lähialueista oli kuitenkin tuohon aikaan vielä Niittylahdessa, josta oli muodostunut eräänlainen kyläkeskus jo aikaisemmin.⁴⁶⁷ Maantienvarren asutus ja Reijolan seudun piirteet maaseutukylänä näkyvät kartasta 5, jonka pohjana on käytetty vuoden 1968 ilmakuvausta. Varsinainen kartta on painettu vuonna 1974, mutta kuvastaa taajaman kehityksen tilannetta 1960–70-lukujen taitteessa.

Kartta 5. Reijola 1974

Lähde: Maanmittauslaitos, vanhat painetut kartat, lehti 422311: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>. Luettu 4.10.2018.

Ensimmäisessä vaiheessa Reijolan kaavoitettava alue oli noin 100 hehtaaria, josta noin 30 hehtaaria suoraan asutuskäyttöön. Alue oli mitoitettu tuhannelle asukkaalle omakotialojen laskennallisen asukasmäärän ollessa 4,5 asukasta/kaavoitettu omakotitalo.⁴⁶⁸ Kaava ei kuitenkaan toteutunut sellaisenaan, ja ensimmäistä toimeenpantavaa aluetta supistettiin niin, että toteutettava kaava-alue oli noin 38 hehtaaria ja tavoiteasukasmäärä 575.⁴⁶⁹

Ensimmäinen kaavasunnitelma ja sen rajattu toteuttamisosa näkyvät kuvassa 1.

⁴⁶⁰ Ibid.

⁴⁶¹ Pyhäselän yleiskaavassa 1977 Reijolan väestömääräksi vuonna 1990 ennakoitiin noin 1 000 asukasta, toteutuma oli 1 675 asukasta. Erilaiset ennusteen Pyhäselän väestömäärän kehityksestä olivat 1970-luvulla ylipäättään hyvin maltillisia, jopa pessimistisiä. Kaupunkialueen houkuttelevuutta muuttoliikkeen kannalta ei osattu ennakoita. Pyhäselän yleiskaava 1977, 37; Pyhäselän kuntasuunnitelma 1975–1979, 13, Pyhäselän kunta.

⁴⁶² Kunnanvaltuuston pöytäkirja 25.9.1967 132§, Pyhäselän kunta.

⁴⁶³ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 25.9.1967 132§ liite nro.11, Pyhäselän kunta. Myös Karhu 2009, 21.

⁴⁶⁴ Juvonen 1990, 621–622.

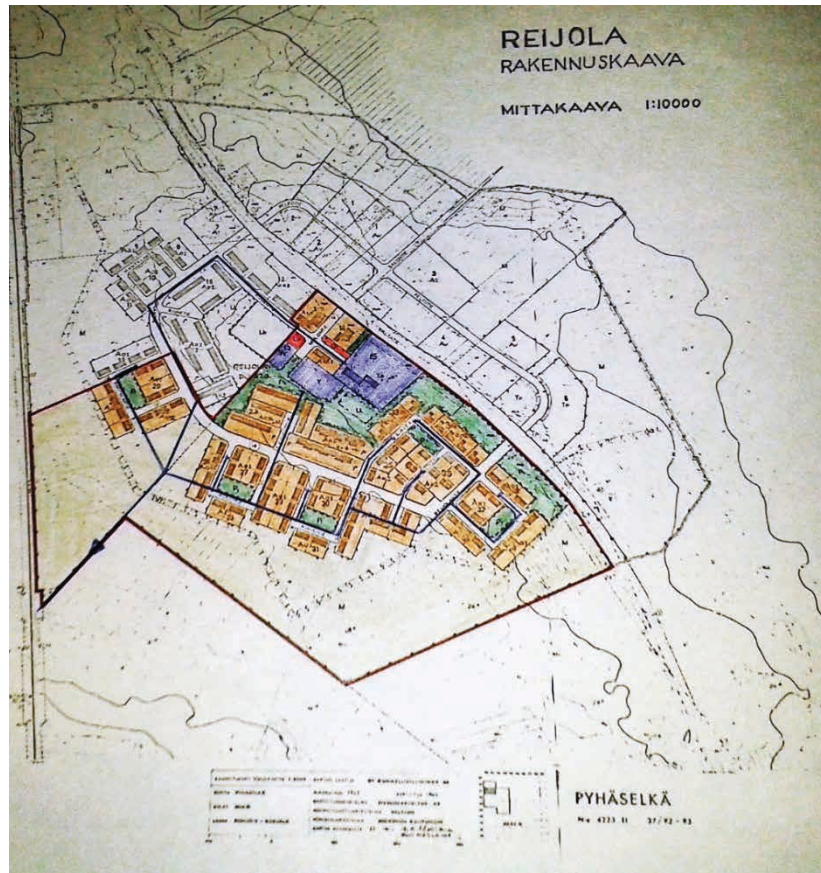
⁴⁶⁵ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 11.5.1970 49§, Pyhäselän kunta.

⁴⁶⁶ Reijolan rakennuskaavan selostus 1.12.1968, Pyhäselän kunta.

⁴⁶⁷ Ikonen 2006, 14.

⁴⁶⁸ Reijolan rakennuskaavan selostus 1.12.1968, Pyhäselän kunta.

⁴⁶⁹ Liite 1.7.1968 päivättyyn Reijolan rakennuskaavan selostukseen, Pyhäselän kunta.

Kuva 1. Reijolan ensimmäinen kaava

Lähde: Reijolan rakennuskaavan selostus 1.12.1968, Pyhäselän kunta.

Kontiolahdessa ja Liperissä tilanne oli hiukan toinen. Ylämyllyllä taajaman kaavoittaminen aloitettiin Honkalammelta, noin kilometrin verran varsinaiselta kylältä länteen päin. Alueelle oli tulossa kehitysvammaisten keskuslaitos, ja taajama suunniteltiin laitoksen välittömään läheisyyteen. Näin alueen työpaikkaomavaraisuus oli alusta asti hyvin erilainen kuin Reijolassa.⁴⁷⁰

Lehmossa elettiin siirtymävaihetta. Kylmäojan Ristisaaren erottelu oli loppumassa, mutta vielä ei ollut mitään korvaavaa ilmaantunut. Alue oli kaksinapainen, Lehmon ja Kylmäojan koulujen välimatka on noin 4 kilometriä, mutta tarkoituksena oli saada aikaiseksi yksi selkeä keskusta tulevalle taajamalle. Ensimmäinen toteutettu kaava-alue sijoittuikin lähes keskelle koulujen välistä aluetta Ukonvaaran länsipuolelle.⁴⁷¹

⁴⁷⁰ Reijolassa ei ollut suurempia työnantajia lainkaan.

⁴⁷¹ Maanmittauslaitoksen kartat vuodelta 1974 ja 1980–81. Vanhat painetut kartat Maanmittauslaitoksen verkkopalvelussa: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>. Luettu 18.9.2018.

5.4 REIJOLAN KEHITYS PIENTALOESIKAUPUNGIKSI

Ennen kaavoituksen yhteydessä julistetun rakennuskiellon purkamista kunnan tuli päättää tonttien myynti- ja vuokrahinnoista. Tavoitteena olivat seudun muuhun tasoon nähden kilpailukykyiset hinnat, myös luovutettavien tonttien koot olivat kilpailuvaltti. Hiukan suuremmista mutta edullisista omakotitalotonteista oli kysyntää.⁴⁷² Kunta aloitti tonttien luovutuksen huomattavasti ennen vesihuoltotyön valmistumista. Myyntihinnaksi asuntotonteille tuli käteiskaupassa 2 mk/neliö ja vuosivuokran hinnaksi 15 penniä/neliö. Hintojen katsottiin olevan tasapainossa seudun muiden kuntien kanssa, millä tarkoitettiin olettavasti juuri Liperin ja Kontiolahden hintapolitiikkaa. Kunnanvaltuuston kokouksessa jotkut vielä epäilivät kaavoituksen toimivuutta, mutta tonttihinnat hyväksyttiin lopulta yksimielisesti.⁴⁷³ Reijolan tonttien täysipainoinen myynti aloitettiin vuoden 1970 aikana.⁴⁷⁴

Tonteille oli kysyntää, joten Reijolan kaavoitusta päivitettiin tiheään. Ensimmäiset asutusalueet rakennettiin Siirtolaan sekä Reijolanmäen Laitilaan. Laitilan tielle valmistui kaksi rivitaloa, ja Reijolan tie alkoi työntyä kohti rautatietä. Koulun viereen rakennettiin uusi rivitalo, jonka yhteydessä oli myös kauppa ja posti.⁴⁷⁵ Kaavan seuraavassa suuremmassa muutosvaiheessa aluetta laajennettiin pohjoiseen ja itään, ja tällä laajennuksella tavoiteltiin 400 uutta asukasta ja siirryttiin kohti Reijolalle tässä vaiheessa asetettua 1 500 asukkaan kokonaismäärää.⁴⁷⁶ Nämä kaksi ensimmäistä 1970-luvun aikana rakennettua aluetta näkyvät kartassa 7 punaisella symbolivärillä. Vuoteen 1977 mennessä kaavoitusta oli muutettu viisi kertaa ja laajennettu kolme kertaa.⁴⁷⁷ Vuosikymmenen aikana alueen väestömäärän prosentuaalinen kasvu oli noin 350 %.

Reijolan alkuvaiheen kehityksen voi nähdä kartasta 6. Kartan pohjana on käytetty vuoden 1976 ilmakuvausta ja vuoden 1977 täydennyskartoitusta, ja varsinainen kartta on painettu 1980. Kuvassa näkyvät kahdessa ensimmäisessä rakennusvaiheessa valmistuneet asuinalueet molemmiin puolin vanhaa valtatieä. Kuvassa on näkyvisä jo rakennetun ensimmäisen alueen toinen kaavaosa, jonka rakentaminen ajoittui 1970-luvun lopulle ja 1980-luvun alkuun.

⁴⁷² Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

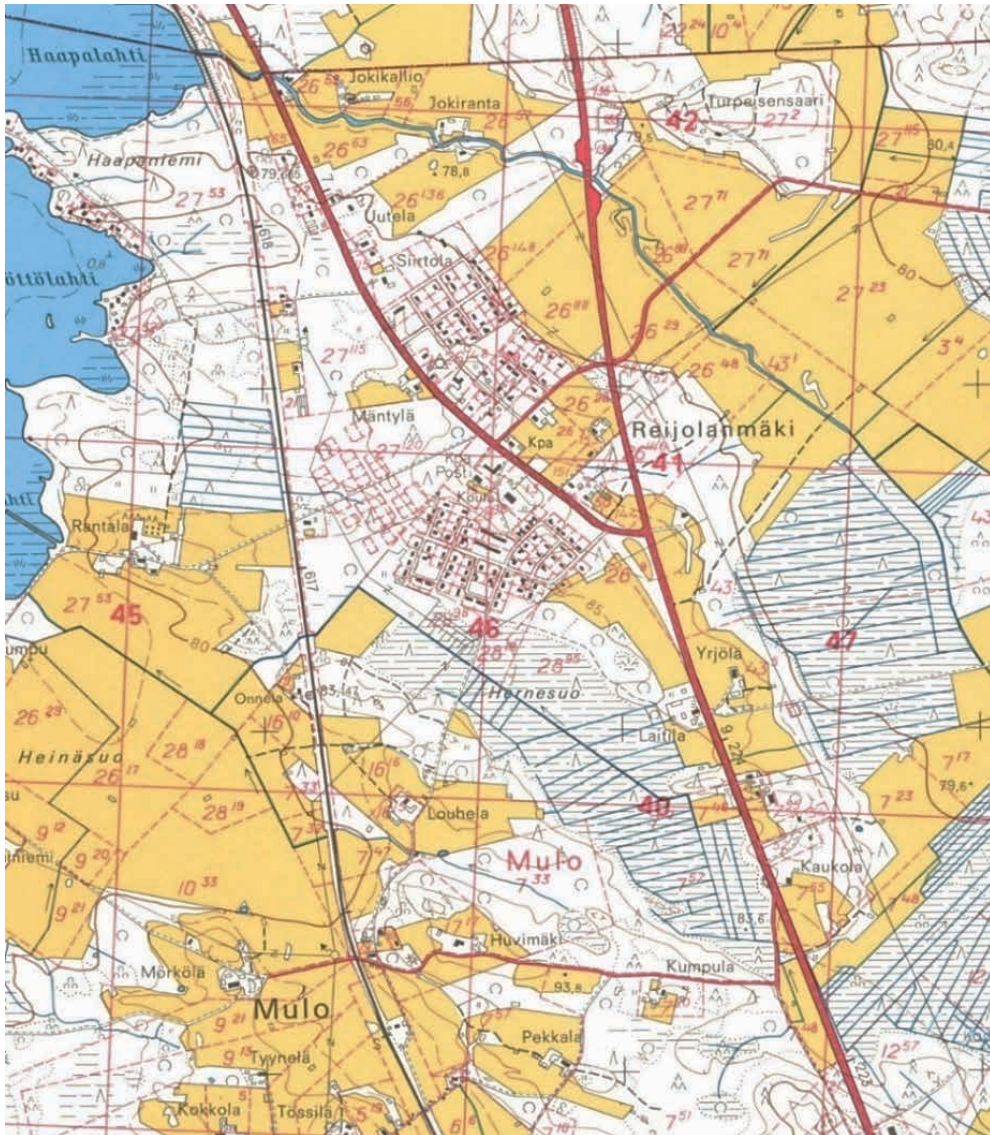
⁴⁷³ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 12.3.1969 66§, Pyhäselän kunta. Myös Karhu 2015, 236; Karhu 2009, 21.

⁴⁷⁴ Kunnanvaltuuston pöytäkirja 12.3.1969 66§, Pyhäselän kunta.

⁴⁷⁵ Asukashaastattelu 9; Asukashaastattelu 10 sekä kartta-aineiston perusteella tehty arviointi kehityksestä, ks. kartat 5, 6 & 8.

⁴⁷⁶ Tämä tavoite oli asetettu toteutuvan vuoteen 2000 mennessä.

⁴⁷⁷ Lista Hammaslahden ja Reijolan kaavoitustoimenpiteistä ensimmäisestä kaavasta viimeiseen Pyhäselän kunnan aikana toteutettuun, Pyhäselän kunta.

Kartta 6. Reijola 1980

Lähde: Maanmittauslaitos, vanhat painetut kartat: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>. Luettu 4.10.2018.

Kysyntä Reijolan tonteille oli kova, ja kunnan täytyi jatkaa alueen kaavoittamista. Tilanne aiheutti ristiriitoja kunnanhallinnossa. Panostaminen uuteen kasvutajamaan vei väistämättä resursseja kunnan muilta alueilta. Kuntakeskuksen alueelta tulevien päättäjien keskuudessa pelättiin ennen kaikkea Hammaslahden jäämistä kehityksestä jälkeen. Outokumpu Oy:n 1970-luvun alussa käynnistämä Lähdekorven kuparikaiivos oli siivittänyt kuntakeskuksen uuteen kasvuun, ja Reijola nähtiin tässä mielessä kilpailijana sekä jopa uhkana kirkonkylän kehitykselle.⁴⁷⁸

Reijolan seuraava merkittävä kaavalaajennus ajoittuu 1970-luvun loppuun. Tuoloin kaavoitettiin Louhelana tunnettu, ensimmäisestä kaava-alueesta etelään sijoittuva noin 1,5 kilometriä pitkä ja 500 metriä leveä alue. Louhelan alueen kaavoittamista pientaloalueeksi perusteltiin Reijolan ennakoitua nopeammalla kasvulla ja maanomistusolosuhteilla. Pyhäselän kunta oli saanut hankittua maata juuri tältä alueelta, ja epäonnistunut maanhankinnassa alkuperäisesti ajatelluilla alueilla.⁴⁷⁹ Louhelan alueelle kunta asetti rakennusohjeet, joilla pyrittiin saavuttamaan selkeän yhtenäisen ja viihtyisä asuinalue: rakennusten materiaaleille, kattokaltevuuksille ynnä muille ominaisuuksille asetettiin korttelikohtaisia suosituksia.⁴⁸⁰ Louhelan avulla Pyhäselkä kilpaili seudun muita rakennusalueita vastaan isoilla tonteilla ja kohtuullisilla hinnoilla.⁴⁸¹

Louhelan alue rakennettiin 1980-luvun aikana, ja joitakin osia valmistui 1990-luvun alussa. Tuona aikana Reijolan osalta päästiin alkuperäisen kaavoituksen tavoitteisiin. Joensuun läheisyyteen oli muodostunut nukkumalähiömäinen taajama pääasiassa Joensuussa työssäkäyville ihmisille. Asukasmäärä nousi huomattavasti nopeammin kuin alun perin oli ennakoitu. Vuonna 1988 Reijolassa oli 1 368 asukasta, vaikka mitataluokka oli tarkoitus saavuttaa vasta vuosituhannen vaihteessa.⁴⁸²

Nopea kasvu vaati kunnalta suuria investointeja ja alueen palvelurakenteen päivittämistä. Kokonaan uusi, taajaman ensimmäinen päiväkotitoiminta valmistui vuonna 1981. Peruskoulun ala-asteen laajennus valmistui vuonna 1983. Uusi huoltoasema oli valmistunut vuonna 1981. Ajanmukainen liikekeskus rakennettiin välillä 1984–1988 tuoden mukanaan muun muassa terveyskeskuksen, kirjaston, ravintolan, paloaseman ja jopa keilahallin.⁴⁸³ Näihin aikoihin Reijolaan ja Muloon suunnitellut suuremman mittakaavan teollisuushankkeet raukesivat, mikä vahvisti osaltaan alueen nukkumalähiömäistä luonnetta.⁴⁸⁴ Vuonna 1976 Pyhäselkä asetti Reijolan työpaikkaoma-

⁴⁷⁸ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 5; Toimijahaastattelu 3.

⁴⁷⁹ Reijolan rakennuskaavan laajennus ja muutos, Louhelan alue, 2.4.1980, Pyhäselän kunta, 2–3.

⁴⁸⁰ Reijolan rakennuskaavan laajennus ja muutos, Louhelan alue, 2.4.1980, Pyhäselän kunta, 5–6.

⁴⁸¹ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3.

⁴⁸² Pyhäselän kunnalliskertomus 1988, tilasto-osa.

⁴⁸³ Reijolan risteys avataan tänään, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 4.7.1984; Keilahalli Reijolaan, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 4.9.1985; Reijolan risteystä laajennetaan, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 12.3.1986;

Myös joensuulaisia kosiskellaan, Keilahalli Reijolaan, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 4.9.1985;

Reijola ei ole enää pelkkä nukkumalähiö, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 11.7.1984;

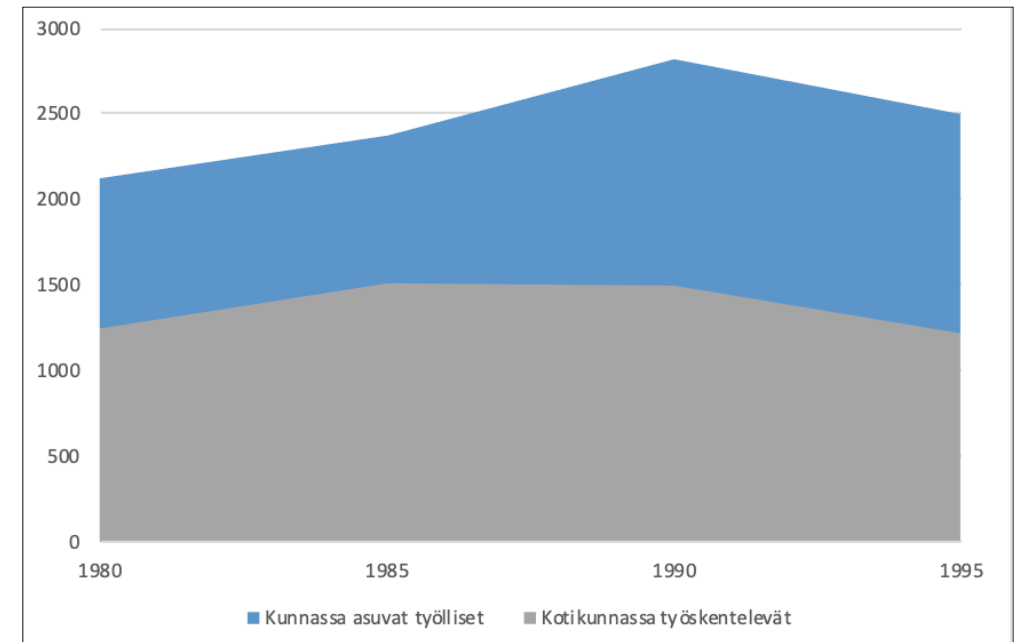
Reijolan päiväkotitoiminta harjakorkeudessa, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 31.8.1983; Reijola kasvamassa voimakkaasti, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 17.2.1988; Uuden huoltoaseman harjannostajaiset Reijolassa, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 9.9.1981; Reijolan päiväkodin laajennuksen rakennustyö alkaa joulukuussa, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 7.9.1989.

⁴⁸⁴ Suunnitelu järjestelyratapiha ja syväsatama eivät toteutuneet. Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3.

varaisuuden tavoitteeksi 80 %.⁴⁸⁵ Tavoite ei koskaan toteutunut. Vuonna 1980 alueen työpaikkaomavaraisuus oli noin 24 %.⁴⁸⁶ Tilanne parani hiukan palvelurakenteen monipuolistuessa ja yritysten löytäessä alueen teollisuustontit 1980-luvun kuluessa.

Pyhäselkä ja erityisesti Reijola olivat kuitenkin hyvin leimallinen esimerkki pendelöinniksi kutsutusta ilmiöstä. Pendelöinnillä tarkoitetaan asuinpaikkakunnan ja työpaikan välistä liikennöintiä. Reijolan kasvun ollessa kiivaimmillaan Joensuun asema kaupunkiseudun työssäkäyntikeskuksena vahvistui.⁴⁸⁷ Seuraava kuvio 2 osoittaa pendelöinnin voimakkaan kehityksen Pyhäselässä aikavälillä 1985–1990, jolloin työllisten määrä kunnassa kasvoi, mutta kunnan sisäisten työpaikkojen määrä väheni. Työpaikkaliikenteen kasvun kohteena oli Joensuu: vuonna 1985 Pyhäselästä Joensuussa työssäkäyviä oli 721 ja 1990 1 027; kasvua oli siis 306 henkilöä. Kyseinen määrä oli 54 % työllisten kokonaismäärän kasvusta.⁴⁸⁸ Vuonna 1995 Pyhäselän työpaikkaomavaraisuus oli Pohjois-Karjalan heikoin, 62,7 %. Seuraavaksi alhaisin omavaraisuusluku oli toisessa pendelöintikunnassa Kontiolahdella: 76,9 %. Ennen kuntaliitosta Joensuuhun noin 43 % työssäkävistä pyhäselkäläisistä kävi töissä Joensuun kaupungissa.⁴⁸⁹

Aamuinen pohjoiseen kohti kaupunkia ja iltapäivällä takaisin esikaupunkiin suuntautuva työpaikka- ja asiointiliikenne onkin vaikuttanut Reijolan identiteettiin ja oleumukseen asuinalueena. Kysymys on asumiseen ja työajan ulkopuoliseen ajanviettoon profiloituvasta alueesta. Tästä syystä erilaisiin häiriötekijöihin, kuten melun lisääntymiseen, reagoidaan herkästi. Toisaalta pendelöinti enimmäkseen henkilöautoliikenteen muodossa on vaikuttanut myös taajaman liikennejärjestelyihin ja tieverkkoon. Asuinalueet kytkeytyvät kokoojatieverkon välityksellä joko valtatie 6 liittymiin tai vanhan valtatie liittymiin. Etenkin taajaman läpi kulkeva vanha valtatie on ensimmäisestä kaavasta asti määrittänyt Reijolan suunnittelua ja infrastruktuuria.⁴⁹⁰

Kuvio 2. Pyhäselän työpaikkaomavaraisuus 1980–1995

Lähde: Suomen virallinen tilasto vi c:106 väestö ja asuntolaskenta 1980, osa 1 c Helsinki 1983, 352; Tilastokeskus väestölaskenta 1990 osa 7c, kuntatiedot Keski- ja Pohjois-Suomi, Helsinki 1993, 68–69.

1990-luvun alussa Reijolan osalta tehtiin joitakin pieniä kaavamuutoksia ja lisäyksiä. Pyhäselän kaavoitukselliset kunnianhimit siirtyivät Niittylahdenrannan uuden alueen suunnitteluun ja kunnan keskustaajama Hammaslahden kehittämiseen. Taustalla oli myös tarkoituksellinen politiikka kasvun suuntaamiseksi muualle kuntaan.⁴⁹¹ Reijolan kohteisiin kuuluivat urheilupuiston rivitaloalue, joka rakennettiin 1990-luvun puolivälissä, sekä Louhelan kaavan jatko kohti etelää. Suuria muutoksia alueen palvelurakenteessa ei tapahtunut. Palvelut keskittyivät liikekeskukseen, sillä taajaman eri osissa sijainneet kioskit lopettivat toimintansa. Vuosikymmenen tilannetta kuvaa hyvin asukasmäärän kasvun tyrehtyminen. Vuonna 1990 taajamassa asukkaita oli 1 675, mutta viisi vuotta myöhemmin asukasmäärä oli kasvanut vain hieman ollen 1 764. Seuraavan viiden vuoden aikana trendi jälleen kääntyi, ja asukkaita tuli lisää noin 300.⁴⁹²

Infrastruktuurin, palveluiden sekä asuinalueiden suunnittelun osalta Reijolasta kehittyi kolmessa vuosikymmenessä omakotitalovaltainen ja lapsiperheiden suosima esikaupunkialue välttämättömine palveluineen ja pienimuotoisine teollisuusalueineen. 2000-luvulla keskeisimmät kehityslinjat Reijolassa ovat liittyneet Sirnin, Kumpulän ja Hirvolan alueiden rakentamiseen, valtatie 6:en eritasoliittymän valmistumiseen, uuden yhteisötalon rakentamiseen sekä viimeisimpinä S-ryhmän marketin ja liikekeskuksen asuinalueen rakentamiseen. Sirnin ja Hirvolan alueiden rakentaminen

⁴⁸⁵ Pyhäselän yleiskaavatyöryhmä 31.8.1976.

⁴⁸⁶ Pyhäselän kunnalliskertomus 1988, tilasto-osa.

⁴⁸⁷ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 9.

⁴⁸⁸ Tilastokeskus 1993, väestölaskenta 1990 osa 7c, kuntatiedot Keski- ja Pohjois-Suomi, 68–69.

⁴⁸⁹ Pyhäselän kunnanvaltuuston pöytäkirja 17.12.2007, Kv 90§, Pyhäselän kunta.

⁴⁹⁰ Joensuun kaupungin ja sen ympäristön yleissuunnitelma 1967, 43; Reijolan rakennuskaavan selostus 1.7.1968, Pyhäselän kunta.

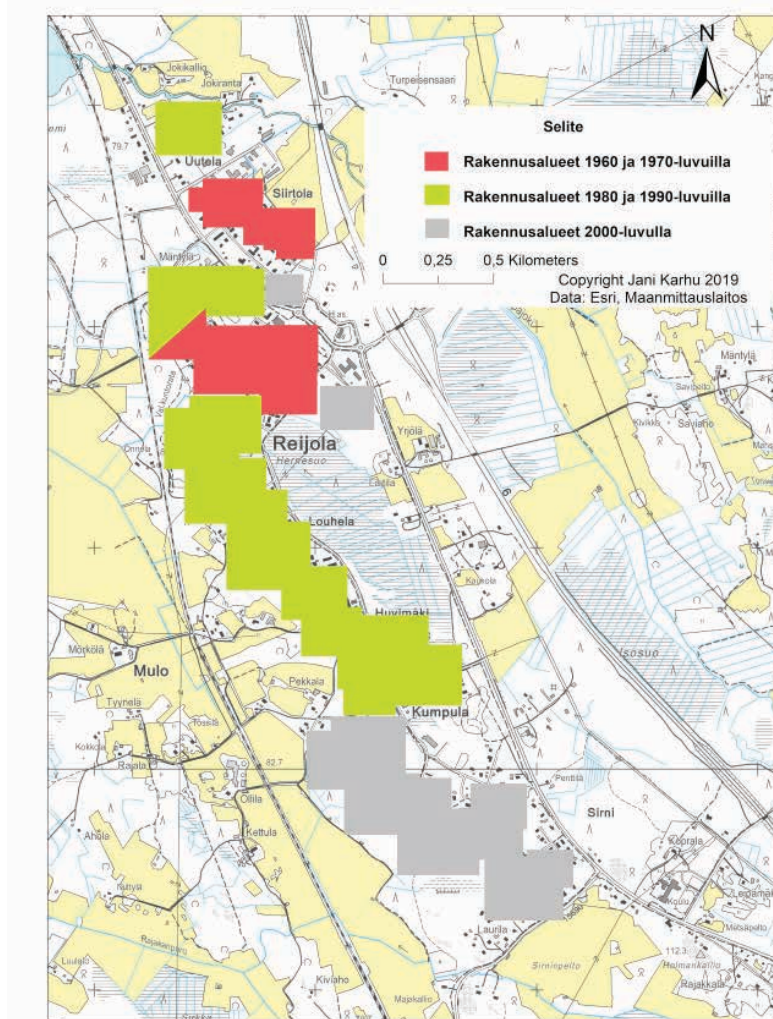
⁴⁹¹ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

⁴⁹² Tilastokeskus 1992, väestölaskenta 1990, osa 11, taajamat, 76–78.

⁴⁹³ Tilastokeskus 1997, väestölaskenta 1995, osa 4, taajamat, 79–80.

alkoi jo Pyhäselän kunnan aikana, mutta S-market ja kerrostalot ovat tulleet kuntaliitoksen jälkeen.⁴⁹³

Reijolan eri rakennusvaiheiden maantieteellinen sijoittuminen näkyy kartasta 7. Värisymbolein rakennettu karttaesitys osoittaa, kuinka taajama on eri vuosikymmenien aikana kaavoituksen edetessä laajentunut. Taajama-alue on pysynyt valtatie ja rautatien välisellä kapealla kaistaleella.

Kartta 7. Reijolan rakennusalueet 1970-luvulta 2000-luvulle

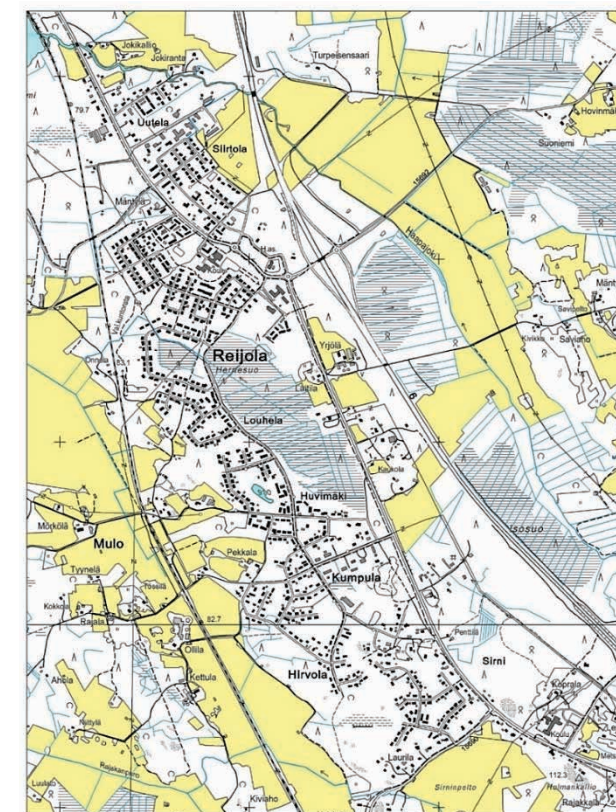
Lähde: Maanmittauslaitos, Suomen ympäristökeskus, paikkatietopalvelu Paituli: <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu>. Luettu 4.10.2018.

Kaiken kaikkiaan Pyhäselän kunta laati Reijolan alueelle 31 kaavaa tai kaavamuu-
tosta. Taajama oli tavalla tai toisella jatkuvan kehittämisen ja tarkastelun alla. Kun-
nan päätöksenteossa vallinnut ristiriita kuntakeskuksen kehittämisestä suhteessa

⁴⁹³ Toimijahaastattelu 3.

esikaupunkitaajamaan nähden on ymmärrettävä. Samalla tarkasteluvälillä 1960-luvulta
vuoden 2009 kuntaliitokseen Hammaslahden osalta tehtiin kaikkiaan 23 kaavaa tai kaa-
vamuu-
tosta. Tapahtuneen kehityksen valossa ero ei ole yllättävä. Lisäkaavoituksen tarve
kovan kysynnän vuoksi oli Reijolassa huomattavasti suurempi kuin Hammaslahdessa.⁴⁹⁴

Reijolan nauhamainen rakenne junaradan ja valtatie välissä tulee selvästi esille
kartassa 8, jonka pohjana on käytetty maanmittauslaitoksen kartta-aineistoja vuodelta
2010. Kartta osoittaa Reijolan kehityksen tilanteen heti kuntaliitoksen jälkeen. Kaa-
voitetun ja ennen kaikkea kaavoituksen perusteella rakennetun alueen pinta-ala on
moninkertaistunut ensimmäisen kaavan jälkeisellä ajalla. Idea alueen olemuksesta
on kuitenkin säilynyt entisellään, ja viihtyisyyttä on pidetty yllä säilyttämällä väl-
jyys ja luonnonläheisyys. Tontit ovat suhteellisen suuria, ja viheralueita ja kaistaleita
on säilytetty. Ero on selkeä esimerkiksi Joensuun kaupungin kahteen uuteen pien-
taloalueeseen Karhunmäkeen ja Multimäkeen verrattuna. Kyseisillä alueilla puusto
on hakattu pois ja tontit ovat pienempiä. Reijolan eri aikoina rakennettuja alueita
suhteessa Karhunmäen uuteen alueeseen voi verrata kuvista luvussa 6.3.

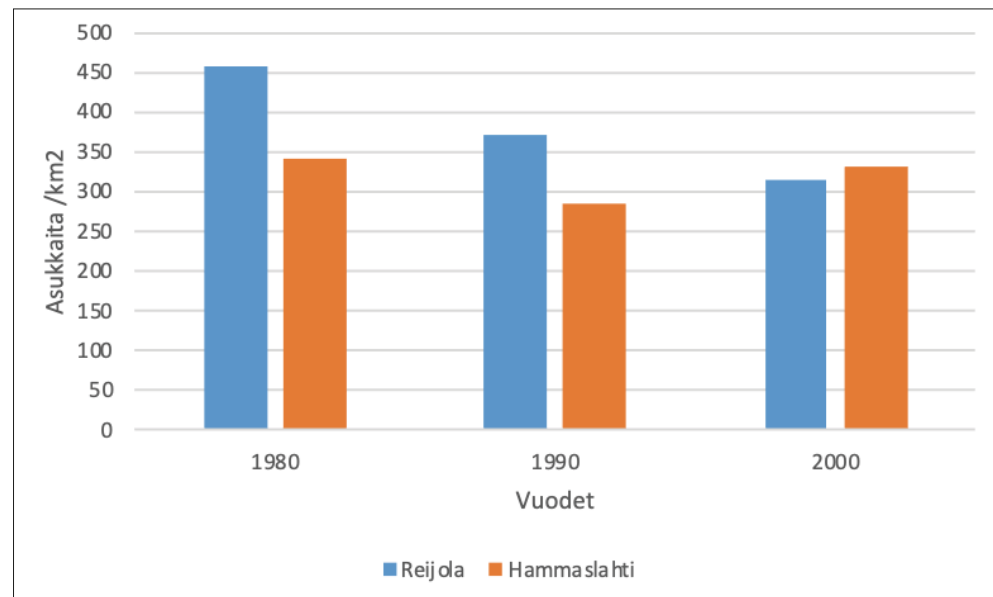
Kartta 8. Reijola 2010

Lähde: Maanmittauslaitos, Suomen ympäristökeskus, paikkatietopalvelu Paituli: <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu>. Luettu 4.10.2018.

⁴⁹⁴ Lista Hammaslahden ja Reijolan kaavoitustoimenpiteistä ensimmäisestä kaavasta viimeiseen Pyhäselän kunnan aikana toteutettuun, Pyhäselän kunta; Toimijahaastattelu 3.

Edellä selostettu Reijolan nauhamainen kasvu tarkoitti väljää taajamarakennetta, kuten kartoista voi havaita. Pyhäselän tavoite taajaman pitämisestä luonnonläheisenä ja viihtyisänä sopi kehityskulkuun hyvin, mutta tarkoitti ristiriitaista lopputulosta yhdyskuntarakenteen eheyden kannalta. Reijolan väkiluku kasvoi vuosikymmenien aikana huomattavasti, mutta asukastiheys taajaman sisällä laski. Suuret tontit ja asuinkortteleiden väliset viheralueet tarkoittivat sitä, että huolimatta asukasmäärän noususta muutamasta sadasta asukkaasta yli 2 000 asukkaaseen 1970-luvulta 2000-luvulle ihmisten kokemus luonnonläheisestä ja väljästä asuinalueesta ei radikaalisti muuttunut. Reijolan rakentamisen perusteina olleita viihtyisyyttä ja luonnonläheisyyttä sekä keskustan nykyilmettä voi tarkastella valokuvista luvussa 6.3.

Reijolan kehitys kaupunkimaisempaan suuntaan näkyi liikennemäärien kasvuna ja julkisen infrastruktuurin laajentumisena. Taajaman sisäistä tiivistämistä tapahtui hyvin rajoitetusti ennen 2000 lukua. Tästä kehityspiirteestä ja Reijolan asukastiheydestä suhteessa kuntakeskus Hammaslahteen saa käsityksen kuvioista 3. Reijon asukastiheys lähti laskuun ensimmäisten kaavavaiheiden valmistumisen jälkeen, mutta Hammaslahdessa tilanne pysyi pitkälti stabiilina. Reijolan asukastiheyden lasku johtui pitkälti tonttikoon kasvattamisesta⁴⁹⁵ sekä edellä mainitusta väljyyden tavoittelusta.

Kuvio 3. Asukastiheys Reijolassa ja Hammaslahdessa 1980–2000

Lähde: Suomen virallinen tilasto VI C:106 Väestö- ja asuntolaskenta 1980, Taajamat. 60 Tilastokeskus, Helsinki 1983; Tilastokeskus väestölaskenta 1990, osa 11, taajamat, Helsinki 1992, 76–78; Tilastokeskus, väestölaskenta 2000, osa 2 tilastolliset taajamat. Helsinki 2003, 68–70.

⁴⁹⁵ Tonttikokoa käsitellään tarkemmin luvussa 5.5.

5.5 PYHÄSELÄN KAAVOITUS- JA KUNTASUUNNITTELU REIJOLAN KEHITYKSEN OHJAAJANA

Kaupunkiseudut pyrkivät houkuttelemaan asukkaita, asiakkaita, matkailijoita, yrityksiä, investointeja ja osaamista puoleensa, jotta pystyisivät turvaamaan taloudellisen perustansa ja yhdyskuntiansa hyvinvoinnin.⁴⁹⁶ Pyhäselässä asukkaiden ja yritysten houkuttelu perustui paljolti Joensuun läheisyyteen ja Reijolan esikaupunkiin.⁴⁹⁷

Kunnalla on tärkeä rooli yhtenä alueensa tilallisuuden tuottajista. Suunnittelu ja kaavoitus ovat väline ristiriitaisten intressien ja moninaisten tavoitteiden yhteensovittamiseksi. Samalla se on kuitenkin vaikutusvaltainen tapa tuottaa ja hallinnoida kaupunkitilaa.⁴⁹⁸ Tämän tutkimuksen viitekehyksessä keskeisimmiksi tekijöiksi nousevat kunnan asema maankäytön suuntaviivojen laatijana, yhdyskuntarakenteen kehityksestä päättävänä ja kaavoituksen paikallisia linjauksia ja yksityiskohtia määrittävänä tekijänä. Lainsäädäntö on omalta osaltaan vaikuttanut tähän asetelmaan. Tutkimuksen aikarajauksen perusteella kunnan rooliin esikaupunkitilan rakentajana vaikuttivat lainsäädännön näkökulmasta vuonna 1959 voimaan tullut Rakennuslaki ja asetus, vuoden 1977 kunnallislaki sekä vuonna 2000 voimaan tullut Maankäyttö- ja rakennuslaki, joka korvasi vuoden 1959 lain.⁴⁹⁹

Tärkeimmät vaikutukset olivat vuoden 1959 osalta siinä, että lain mukaan kaavoituksesta tuli neliportainen, ja se piti sisällään seutukaavan, yleis-, asema- ja rakennuskaavan. Pyhäselän kaltainen maalaiskunta käytti suunnittelussaan lähtökohtaisesti yleiskaavoitusta ja rakennuskaavoitusta. Maankäyttö- ja rakennuslain tultua voimaan myös maalaiskunnissa siirryttiin rakennuskaavoista asemakaavoihin. Vuoden 1959 laki ohjasi kaavoitusasiat aikaisempaa vahvemmin kunnan huolehdittaviksi, ja lopulta voitiin jopa puhua kunnallisesta kaavoitusmonopolista.⁵⁰⁰ Kaavoituslainsäädännön kehityksen tarkempi kuvaus on esitelty liitteessä 3.

Kaavoitusmonopolinsa vuoksi kunnalla on ollut mahdollisuus määrittää rakentamisen ulkoiset rajat ja laatuvaatimukset. Suunnittelu ei kuitenkaan ole ongelmaton, päinvastoin. Vastaaminen markkinatarpeisiin esimerkiksi tässäkin tutkimuksessa paljon esillä olleita asukaskyselyjä hyödyntäen vaatii tulkinnallisuutta. Luonnonläheisyys ja rauhallisuus voivat vastaajasta riippuen tarkoittaa hyvinkin erilaisia asioita. Tästä huolimatta suunnitteluprosessia ja lopputulosta on mahdollista pyrkiä ohjaamaan haluttuun suuntaan.⁵⁰¹ Pyhäselässä toimitettiin tässä mielessä varsin selkeiden tavoitteiden mukaisesti.

Tässä luvussa keskitytään neliportaisen kaavoitusprosessin kolmen alimman, eli yleiskaavoituksen sekä asema- ja rakennuskaavoituksen kautta analysoimaan Pyhäselän roolia esikaupungin tilallisena tuottajana ja rakentajana. Seutukaavoituksen rooli

⁴⁹⁶ Halonen 2016, 17.

⁴⁹⁷ Karhu 2015, 130–134.

⁴⁹⁸ Leino 2006, 6.

⁴⁹⁹ Vuonna 1959 voimaan tullut Rakennuslaki Finlex-palvelussa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1958/19580370>. Luettu 4.10.2018; nykyinen Maankäyttö- ja rakennuslaki Finlex-palvelussa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>. Luettu 4.10.2018; Halberg, Haapanala, Koljonen & al. 2015, Maankäyttö- ja rakennuslaki, Rakennuslainsäädännön historiallinen kehitys.

⁵⁰⁰ Hyötyläinen 2015, 625–626; Hallberg, Haapanala, Koljonen & al. 2015, Maankäyttö ja rakennuslaki, Rakennuslainsäädännön historiallinen kehitys.

⁵⁰¹ Lapintie 2010, 50–54.

jää vähemmälle, sen merkitys oli suurimmassa roolissa Reijolan taajaman syntyprosessissa, kuten luvussa 4.4 on kerrottu.

Pyhäselän kunnan entisten virkamiehien haastatteluista sai käsityksen, millaisin tavoittein ja millaisissa olosuhteissa Reijolaa 1970-luvulta 2000-luvulle kehitettiin. Kaavoituksen yleisen tarpeen lisäksi aikaisemmin käsitellyt alueen asukkaiden liitospyrkimykset Joensuuhun herättivät kuntapäätäjät Reijolan aktiivisempaan kehittämiseen.⁵⁰²

Yksi Reijolan kaavoituksen kantavista ideoista olivat tilavat omakotitalotontit. Pyhäselässä arvioitiin, että vähintään 1 000 neliön tonteilla oli mahdollisuus vastata Liperin ja Kontiolahden tarjontaan ja samalla antaa mahdollisuus suurempaan tonttiin kuin Joensuusta oli saatavilla. Vuoden 1977 yleiskaavassa Reijolan tonttien keskikooksi arvioitiin 1 100 neliötä, ja tavoitteena oli nostaa tonttikoko 1980-luvulla jopa 1 500 neliöön. Kontiolahdella Lehmon tonttikokotavoitteena oli 1 200 neliötä.⁵⁰³

Pitkäaikaisten Pyhäselän kunnallispolitiikan ja virkamiehen muisteluiden perusteella tonttien hintoja pidettiin kunnassa kohtuullisina etenkin kantakaupunkiin verrattuna. Yhdessä tonttikoon kanssa se oli kilpailuvaltti. Reijolan tonttien kova kysyntä ylitti odotukset, ja tontit menivät joko kaupaksi tai vuokralle sitä mukaa, kun niitä ehdittiin kaavoittaa.⁵⁰⁴ 1980-luvun lopulla Suomessa oli vallalla kasvava trendi pyrkimyksestä omakotitaloasumiseen. Tämä näkyi Reijolassakin rakentamisen kiihtymisenä. Kaikille ei riittänyt tilaa kaava-alueilla joten myös haja-asutusalueille rakentaminen lisääntyi.⁵⁰⁵ Moni Joensuusta Reijolaan muuttanut oli pettynyt kanta-kaupungin tonttitarjontaan ja vallitsevaan hintapolitiikkaan.⁵⁰⁶ Esikaupungeissa vastattiin kysyntään.

Myydyt ja vuokratut tontit tarkoittivat investointipaineita kasvavalle alueelle. Koulun peruskorjaus oli yksi iso vaatimus. Sijoittaminen uuden taajaman palveluihin ei ollut yksinkertaista, sillä kunnan taloustilanne oli huono. Pyhäselässä oli laskettu, että yhden tontin perustamiseen käytettävät kulut tulisivat korvatuiksi noin 7–8 vuodessa. Tavoite saada Reijolaan lapsiperheitä ja hyviä veronmaksajia alkaisi kyllä tuottaa, mutta suhteellisen pitkällä viiveellä.⁵⁰⁷

Pyhäselkään laadittiin ensimmäinen kattava kuntasuunnitelma vuonna 1974. Vuonna 1970 laadittu kuntasuunnitelma käsitteli enimmäkseen pääomataloutta, ja etenkin kaivostoiminnan aloittaminen kunnassa asetti tarpeen uudelle suunnitelmalle. Kuntasuunnitelma laadittiin vuosille 1975–1979, ja yhtenä suunnitelman tavoitteista oli vahvistaa Hammaslahden kuntakeskuksen asemaa asutuksen ja työpaikkojen keskuksena. Mulon eli Reijolan alueen kohdalta tavoitteena oli pitää kehitys sellaisissa rajoissa, ettei se aseta kunnalle haasteita.⁵⁰⁸

Kunnassa pitäjän kehitystilanne nähtiin 1970-luvun alussa positiivisena. Uskottiin, että kaivoksen ja Reijolan vaikutuksesta väestön väheneminen pysähtyisi ja kääntyisi

kasvuun. Suunnitelmassa toivotaan asukasmäärän kasvavan vuoden 1970 4 987 asukkaasta vuoteen 1980 mennessä 5 374 asukkaaseen. Seutukaavaliitto oli ennusteessaan paljon pessimistisempi, se oletti väestökadon jatkuvan ja asukkaita olevan vuonna 1980 enää 4 000.⁵⁰⁹

Pyhäselän asema Joensuun kupeessa tuoreena kehittyvänä kaivospaikkakuntana vaikutti siihen, että ensimmäinen koko kuntaa koskeva yleiskaava tuli ajankohtaiseksi 1970-luvun loppupuolella. Sisäasiainministeriö kirjelmöi Pyhäselkää tammikuussa 1976 ja ilmoitti, että osana Joensuun seudun yleistä kehitystä kuntaan tulisi laatia yleiskaava. Kaavaa edellytettiin myös Joensuun kaupungilta, sekä Kontiolahden ja Liperin kunnilta.⁵¹⁰ Pyhäselän yleiskaava valmistui vuonna 1977.

Kaavassa esiteltiin Pyhäselän kunnan yleistavoitteet:

- Kunta olisi säilytettävä itsenäisenä, eikä osiakaan liitetä toisiin kuntiin
- Hammaslahden taajamaa kehitetään yhdyskuntarakenteeltaan vahvaksi kuntakeskukseksi
- Reijolasta ja Niittylahdesta on kehitettävä – kunnan resurssit huomioiden – toimiva paikalliskeskus

Reijolan osalta tavoitteet olivat saman suuntaiset taajaman suunnittelun alkuvaiheisiin nähden. Suunnitelma Reijolan osalta oli seuraava:

”Asuminen on sijoitettava väljään, viihtyisään ja luonnonläheiseen ympäristöön. Asuntorakentamisesta on oltava 80 % omakotitaloja ja 20 % riviotaloja tai kytkettyjä omakotitaloja. Rakentamisella ei saa rikkoa maisemakokonaisuutta. Rakennusten tulee muodostaa ehjiä ja alueellisia kokonaisuuksia. Asuinalueiden tulee liittyä kitkattomasti puistoihin ja viheralueisiin.”⁵¹¹

Esikaupunkialueen suunnittelun perustuminen luonnonläheisyyteen ei ollut mitenkään poikkeuksellista. Moni luonnonläheisyyteen liittynyt periaate kumpusi jo vuosikymmenien takaa metsälähiö- ja puutarhakaupunkiajattelusta. Esimerkiksi Lahden Kerinkallion 1940-luvun lopulla rakennetun rintamamiestaloalueen kaavamääräyksissä korostettiin luonnonmukaisuutta ja yhdenmukaista vehreyttä.⁵¹²

Pohjois-Amerikassa luonnonmukaisten esikaupunkialueiden markkinointi alkoi jo ennen sisällissotaa 1800-luvun puolivälissä. Romannttisen ideaalin kaupungin ja maaseudun parhaiden puolien yhdistämisestä ja keskiluokkaisen ydinperheketien asuinalueista katsottiin olevan hyväksi niin henkiselä kuin sosiaaliselle kehitykselle.⁵¹³ 1960- ja 1970-lukujen Pohjois-Karjalassa ei oltu kovin kaukana tästä ajatusmaailmasta.

Kokonaisratkaisuna Reijolasta tavoiteltiin taajamarakenteeltaan selkeästi jäsentynyttä, asumisen kannalta viihtyisää ja turvallista yhdyskuntaa. Etulyöntiasemana suhteessa muihin seudun alueisiin nähden pidettiin Reijolan nuoruutta ja

⁵⁰² Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3.

⁵⁰³ Pyhäselän yleiskaava 1977, 100–101; Kontiolahden kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1986–1990; Toimijahaastattelu 5.

⁵⁰⁴ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

⁵⁰⁵ Vartiainen 1992, 22–27.

⁵⁰⁶ Sihvonen 1994, 80–81.

⁵⁰⁷ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3.

⁵⁰⁸ Pyhäselän kuntasuunnitelma 1975–1979, Pyhäselän kunta.

⁵⁰⁹ Pyhäselän kuntasuunnitelma 1975–1979, Pyhäselän kunta, 13.

⁵¹⁰ Pyhäselän yleiskaava 1977, Pyhäselän kunta, 1–2.

⁵¹¹ Pyhäselän yleiskaava 1977, Pyhäselän kunta, 89.

⁵¹² Palomäki 2011, 347.

⁵¹³ Sandul 2014, 25–26.

suunnitelmallista rakentamista jo alusta asti. Viihtyisyyttä pyrittiin rakentamaan muun muassa tonttien keskimääräisen koon kasvattamisella 1 100 neliömetristä 1 500 neliömetriin.⁵¹⁴

Tässä vaiheessa Reijolan rakentamiselle ja suunnittelulle oli kolme vaihtoehtoista suunnitelmaa. Suunnitelmat koskivat kasvusuuntaa, asuinalueiden tarkempaa sijoittelua, teollisuusalueiden sijoittelua sekä liikenteen järjestämistä. Vaihtoehtoissa 1 ja 3 ongelmana oli taajaman mahdollinen muotoutuminen nauhamaiseksi tienvarsiasutukseksi ja maanomistusolosuhteiden huonompi tilanne suhteessa vaihtoehtoon 2. Kunnan asettama yleiskaavatoimikunta päätyikin vaihtoehtoon 2, perusteluinaan:

- Kunnan maanomistus
- Teollisuusalueiden sijoittelu
- Nykyinen kaavoitusvalmius
- Yhdyskuntarakenteen eheys

Päätöksellä yhdyskuntarakenteen eheydestä kunta pyrki ehkäisemään Reijolan rakentamista nauhamaiseksi tienvarsiasutukseksi ja edesauttamaan taajaman muotoutumista tiiviiksi kokonaisuudeksi.⁵¹⁵ Tavoitteessa ei sittemmin onnistuttu, ja esimerkiksi Reijolan asemakaavan selostuksessa vuodelta 2002 Reijolan taajamaa kuvaillaan yleisilmeeltään valtatiemäiseksi ja keskusta-alueeltaan ankeaksi. Koko taajaman osalta tavoitteeksi määritellään yhdyskuntarakenteen eheyttäminen.⁵¹⁶

Kaavoituksen ja kunnan kokonaissuunnittelun osalta Reijolasta oli määrä tulla viihtyisä omakotitaloalue riittäviksi katsotuilla palveluilla ja kohtalaisen suurilla työpaikkamäärillä. Etenkin teollisuuden työpaikkoja oli tarkoitus lisätä. Pyhäselkä kaavaili uuden asuinalueen rinnalle mittavia teollisuusinvestointeja. Kunta havitteli Reijolan viereiseen Mulonniemeen syväsatamaa jo 1960-luvulla, ja samalle alueelle kaavailtiin myös turvevoimalaitosta ja Joensuun seudun keskuspesulaa.⁵¹⁷

Seuraava suurisuuntainen hanke oli VR:n järjestelyratapiha, jolle varattiin tilaa Reijolan täydennetyssä kaavassa 1970-luvun lopulla. Paikalliset asukkaat eivät olleet varauksettomia hanketta kohtaan, sillä huoli ympäristön rauhallisuuden järkkymisestä heräsi, mutta kunnan edustajat olivat vahvasti hankkeen kannalla.⁵¹⁸ Reijolan asukkaiden keskuudessa oli havaittavissa samansuuntaista ”nimby”-reaktioita, kuten Anttila on havainnut pääkaupunkiseudun esikaupunkien kohdalla. Kaupunkirakenteen tiivistäminen sekä tie- ja teollisuushankkeet ovat kannatettavia sinänsä, mutta niiden ei haluta vaikuttavan oman asuinalueen rauhallisuuteen tai luonnonläheisyyteen.⁵¹⁹

Kuntasuunnitelmien, yleiskaavan ja sanomalehtiaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että Pyhäselässä pyrittiin Reijolan alueen osalta liian kunnianhimoiseen kokonaisuuteen. Toisaalta haluttiin viihtyisä ja luonnonläheinen asuintaajama Joensuussa työssäkäyville ihmisille, toisaalta alueelle haviteltiin hyvinkin raskasta teollisuutta ja kunnan työpaikkaomavaraisuustavoitteet olivat kovat. Suunnittelussa tavoiteltiin ehyttä ja tiivistä yhdyskuntarakennetta, mutta tätä ihannetta oli harvoin mahdollista

toteuttaa käytännössä.⁵²⁰ Samaan aikaan Reijola haluttiin pitää kunnan selkeänä kak-kostaajamana keskustaajama Hammaslahden nähdessä. Ristiriidat ja sekavuus Reijolan ja koko kunnan kehittämisen suhteen näyttäytyivät lähdeaineistossa vahvana.

Ristiriidat kunnan sisäisen kehittämisen painopisteistä tulivat esille jo varhaisessa vaiheessa. Uuden taajaman asiat veivät väistämättä huomiota pois muilta alueilta, ja etenkin kuntakeskus Hammaslahden tilanne herätti keskustelua päättäjien keskuudessa. Reijola- ja Hammaslahden alueisiin jakautunut kuntakehittämisen politiikka oli törmäyskursilla etenkin sen jälkeen, kun Reijolan kasvu alkoi uhata Hammaslahden asemaa kunnan väkirikkaimpana keskuksena.⁵²¹

Keskeinen viranhaltija muisteli Reijolan ja Hammaslehden kehittämissuhdetta näin:

”Siinä oli se ongelma, että investointitahti oli niin kova, että pienenä kuntana jouduttiin tasapainottelemaan koko ajan. Ja tuota se oli yhdessä vaiheessa, hirveetä käen-vääntöä, että hammaslahtelaiset ei halunnu, että Reijola kasvaa liian isoksi. Pelko oli nimenomaan se kuntaliitos, et se sitten tulee. Ja jälkikäteen ajatellen oon miettiny, että enemmän olisi pitänyt Hammaslahtea kattoa tuota, tuli liikaa katottua Reijolaa, mutta kysynnän ja tarjonnan laki oli sellainen, että selkeesti Reijola veti paljon enemmän.”⁵²²

Päättäjien huolet kuntaliitoksesta eivät olleet tuulesta temmattuja, kuten luvussa 5.2 on osoitettu. Reijolan osalta kuntaliitospuheet tulivat toistuvasti esiin, ja taajamakehityksen suhteen Hammaslahti oli jäämässä auttamattomasti jälkeen uudesta taajamasta. Hammaslahden hiipumista pyrittiin ehkäisemään ylimääräisin panostuksin kuntakeskukseen. Kuntasuunnitelmissa vuosille 1985–1989 ja 1987–1991 alueelliseksi päätavoitteeksi otettiin kuntakeskuksen vahvistaminen edelleen, ja Reijolan kehittäminen tapahtuisi budjetin sallimissa rajoissa.⁵²³ Poliittisesta tahdosta huolimatta Reijolan kasvoi ohi kuntakeskuksesta ja Hammaslahden kehitys hidastui.

Sanomalehti *Karjalainen* uutisoi Pyhäselän yhdyskuntarakenteen kehityksestä maaliskuussa 1990 otsikolla ”Reijola ohitti Hammaslahden”. Uutisessa kerrottiin lyhyesti perusteet kuntakeskuksen ja uuden esikaupunkitaajaman tilanteesta: Reijolan alue yksinkertaisesti houkutteli paremmin asukkaita kuin Hammaslahti. Artikkelin laajensi tarkasteluaan myös muualle Joensuun seudulle. Liperissä Ylämyllyn taajama oli ohittanut kirkonkylän jo useita vuosia sitten, ja nyt taajamaan suunniteltiin uutta keskustaa. Kontiolahdella Lehmon ja kirkonkylän välillä oli tasaisempaa, mutta tulevaisuuden näkymät povasivat Lehmon kasvavan pian kuntakeskuksen ohi.⁵²⁴ Reijolassa suhteellinen sekä absoluuttinen kasvu olivat 1980-luvun puolivälistä vuosikymmenen lopulle nopeampaa kuin Ylämyllyllä. Vartiainen mukaan Pyhäselän ja Reijolan kehityksen kriittinen kysymys oli yhdyskuntarakenteen- ja maankäyttöpolitiikan onnistuminen.⁵²⁵

⁵¹⁴ Pyhäselän yleiskaava 1977, Pyhäselän kunta, 99–100.

⁵¹⁵ Pyhäselän yleiskaava 1977, Pyhäselän kunta, 96–97.

⁵¹⁶ Reijolan rakennuskaavan selostus 1.12.1968, Pyhäselän kunta; Reijolan asemakaavan muutos ja selostus 12.11.2002, Pyhäselän kunta, 16.

⁵¹⁷ Pyhäselän yleiskaava 1977; Pyhäselän kuntasuunnitelma 1975–1979.

⁵¹⁸ Kiihtelys-Pyhäselkä lehti 5.12.1979.

⁵¹⁹ Anttila 2015, 250–253.

⁵²⁰ Toimijahaastattelu 3; Pyhäselän yleiskaava 1977, Pyhäselän kunta, 96–97.

⁵²¹ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3, Toimijahaastattelu 5; Toimijahaastattelu 9.

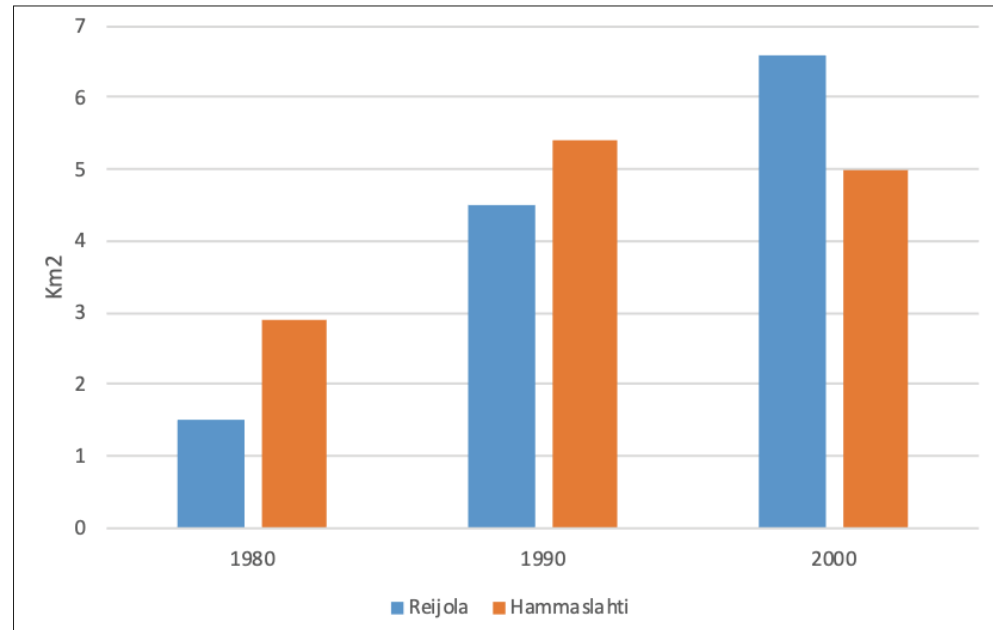
⁵²² Toimijahaastattelu 3.

⁵²³ Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1985–1989, 1, Pyhäselän kunta; Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1987–1991, 1, Pyhäselän kunta.

⁵²⁴ Reijola ohitti Hammaslahden, sanomalehti *Karjalainen*, 3.3.1990.

⁵²⁵ Vartiainen 1992, 19–21.

Seuraavat kuviot tiivistävät Reijolan ja Hammaslahden välisen kehittämisproblematiikan.

Kuvio 4. Reijolan ja Hammaslahden pinta-alan kehitys 1980–2000

Lähde: Suomen virallinen tilasto 1983, vi C:106 Väestö- ja asuntolaskenta 1980, Taajamat, 60; Tilastokeskus 1992, väestölaskenta 1990, osa 11, taajamat, 76–78; Tilastokeskus 2003, väestölaskenta 2000, osa 2 tilastolliset taajamat, 68–70.

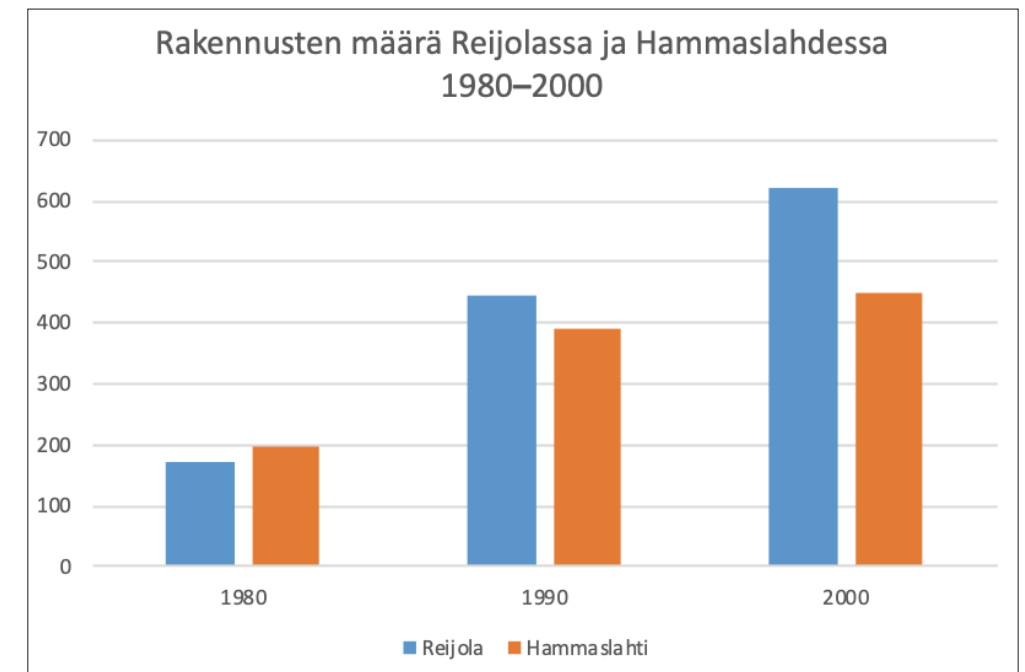
Kuviosta voi nähdä, kuinka Reijolan pinta-ala on ohittanut Hammaslahden pinta-alan 1990-luvun aikana. Uuden tarkemman taajamarajauksen tultua käyttöön Hammaslahden pinta-ala on jopa pienempi vuonna 2000 kuin kymmenen vuotta aikaisemmin.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin reijolalaisten käsityksiä siitä, kuinka aluetta tulisi jatkossa kehittää. Vastauksissa oli varsin suuri variaatio yksittäisistä hyvinkin pienen mittakaavan ideoista suurempiin yleisluontoisiin linjoihin. Moni jätti vastaamatta tähän kysymykseen, johon perusteellisesti vastaaminen vaatisi todennäköisesti pitempiaikaista pohdintaa.

Teemallista ja sisällöllistä luokittelua hyödyntäen vastauksista kuitenkin erottui neljä keskeistä teemaa. Kaikkein suurin joukko haluaisi alueelle paremmat kaupalliset ja etenkin kunnalliset palvelut. Toiseksi suurin joukko toivoi, että rakentaminen ei tulevaisuudessa olisi liian tiheää, heitä oli kuitenkin lukumääräisesti lähes vain puolet suurimmasta ryhmästä. Seuraavat kaksi ryhmää olivat samaa kokoluokkaa, toinen toivoi parempaa infrastruktuuria osana Joensuun kaupunkiseutua ja toinen tasapainoista luonnon ja kasvavien palvelutarpeiden yhteensovittamista.

Kun vastaukset ristiintaulukoitiin kysymyksen *Asuintaajamanne on muuttunut viimeisien vuosikymmenien aikana maaseutukylästä vilkkaaksi esikaupunkitaajamaksi, miten koette tämän muutoksen?* kanssa, sama joukko piti muutosta positiivisena ja halusi lisää palveluita. Huomion arvoista oli kuitenkin alueen tarpeeksi väljänä säilyttävien positiivinen suhtautuminen muutokseen. Ilmeisesti tässäkin tapauksessa

maaseutumaisuus ja väljyys eivät ole vähentyneet siinä määrin, että jo tapahtunut kehitys koettaisiin negatiivisena, mutta ilmiön siirtyminen tulevaisuuteen ja sen mahdolliset vaikutukset herättävät huolta. Kokonaisuuden kannalta on huomioitava, että kysymykseen vastanneista kaupungistumisen ja tiheimmän yhdyskuntarakenteen etenemisestä oli huolestuneita 14,7 %, kun taas lisäpalveluita ja infrastruktuurin kehittämistä tavalla tai toisella toivoi 40,2 %.

Kuvio 5. Rakennusten määrä Reijolassa ja Hammaslahdessa 1980–2000

Lähde: Suomen virallinen tilasto 1983, vi C:106 Väestö- ja asuntolaskenta 1980, Taajamat, 60; Tilastokeskus 1992, väestölaskenta 1990, osa 11, taajamat, 76–78; Tilastokeskus 2003, väestölaskenta 2000, osa 2 tilastolliset taajamat, 68–70.

Kuvio osoittaa, kuinka esikaupunkitaajaman rakennusten määrä ohitti kunnan keskustaajaman 1980-luvun aikana. Nämä kaksi kuviota näyttävät omalta osaltaan, kuinka kasvupaineet kunnan sisällä kohdistuivat Reijolan taajamaan. Asia oli poliittisesti vaikea, ja kunnassa otettiinkin 1990-luvulla ohjenuoraksi Reijolan kasvun hillintä ja Hammaslahden kehityksen tukeminen. Tavoite oli haasteellinen, sillä Hammaslahdessa ei ollut tarjolla houkuttelevia uusia asuinalueita.⁵²⁶

Vaikka toisaalta haluttiin tukea kuntakeskuksen säilymistä elinvoimaisena ja keskustaajamana, suunnittelu Reijolan osalta oli edelleen sängen kunnianhimoista, ja osayleiskaava vuodelta 1994 ennakoikin jo Reijolan asemaa osana Joensuun

⁵²⁶ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

kaupunkialuetta. Uudessa kaavassa laadittiin taajaman kehittämiseksi muun muassa seuraavat tavoitteet:⁵²⁷

- Muodostaa viihtyisä, terveellinen, omaperäinen ja toimiva asuinalue
- Tiivistää taajamarakennetta täydennysrakentamisella ja sijoittamalla laajennusalueet kiinteästi olemassa olevaan taajamarakenteeseen
- Reijolan suunnittelun tulee lähteä mitoituksen osalta siitä, että se pystyy antamaan palveluja ns. Karhunmäen alueelle. Tämä tarkoittaa sitä, että Reijolassa varaudutaan pitkällä aikavälillä siihen, että siitä tulee mitoituksen osalta eräs Joensuu kaupungin osakeskus.

Kokonaisuutena tavoitteena oli muodostaa viihtyisä vaihtoehto Joensuun kaupungin osakeskuksille varautumalla luonnonläheisten asuin- ja työpaikka-alueiden muodostamiseen sekä hyvien vapaa-ajanalueiden luomiseen.⁵²⁸ Toisin sanoen, peruseriaate Reijolan kehittämiseksi oli 1990-luvun puolivälissä täysin sama kuin 1970-luvulla, mutta alueen kytkeytyminen osaksi Joensuun kaupunkiseutua otettiin konkreettisemmaksi osaksi suunnitelmaa. Arkkitehtitoimistojen esitellessä visioitaan osayleiskaavasta ja tulevaisuuden Reijolasta, puheissa ja suunnitelmissa vilisivät automarketit, selkeä keskusta-alue ja tori, kirkko kellotorneineen ja pienkerrostalot. Kunnan maanmittausteknikko tiivistä aselman kysymykseen: kehitetäänkö elinkeinopainotteisesti vai viihtyisän asuinpaikan periaatteella?⁵²⁹ Sihvonen ennakoivat kaavaselvityksessään aselman kallistuvan asuinpaikka-ajattelun puolelle. Alueen identiteetti oli vahvasti asumisessa, ja työpaikkarakentamisen visiot epävarmoja.⁵³⁰

Vahvistunut tapa jäsentää Reijola osana kaupunkirakennetta näkyi myös siinä, kuinka alueesta puhuttiin ulospäin. Syksyllä 1990 sanomalehti *Karjalaisen* artikkelissa Pyhäselän kunnanjohtaja puhui esikaupunkialueesta ”Reijolan kaupunkina”. Samassa artikkelissa Reijolan kanta-alueesta Mulon kylästä puhuttiin ”Mulon kaupunginosana”. Artikkelissa nopeasti kasvanut taajama sidottiin vahvasti osaksi nauhamaista kaupunkirakennetta, ja kunnanjohtaja korosti ajanmukaisen kaavoituksen tärkeyttä kuntakehitykselle.⁵³¹

Valtatie 6:sen Reijolan ohitustiehanke- ja eritasoliittymän rakentamiseen liittyvät ongelmat vaikuttivat 1990-luvulla Reijolan kehitykseen niin, että osayleiskaavan kokonaisvaltainen toteuttaminen ei ollut mahdollista. Epävarmoja olivat muun muassa tulevien linjausten etäisyys Reijolaan ja mahdollisen eritasoliittymän sijoittuminen ja laajuus. Lähelle Reijolan keskustaa sijoittuva ohitustie ja eritasoliittymä merkitsivät huomattavan rajallista tilaa keskustan lisärakentamiselle.⁵³² Pyhäselän täytyi odottaa

tulevien tielinjausten ratkaisua, ja tieongelmien lisäksi 1990-luvun lama⁵³³ rajoitti kunnan taloudellisia mahdollisuuksia suurempiin investointeihin. Reijolan kokonaisvaltainen kehittäminen oli odotusvaiheessa useita vuosia.⁵³⁴

Tielinjausten lopulta saatua vahvistuksensa Pyhäselässä oli mahdollista siirtyä Reijolan kehittämiseksi eteenpäin. Vuonna 2002 laadittu Reijolan asemakaavan muutos- ja laajennus jatkoi 1994 laadittua osayleiskaavasunnitelmaa, mutta kaupunkimaisuus oli otettu yhä enemmän osaksi seudun suunnittelua. Uudelle vuosituhannele siirtyminen päivitti Reijolan suunnittelun periaatteita yhä kaupunkimaisempaan suuntaan. Kaavaselostuksessa tavoite tiivistettiin termiin: ”kylämäinen mutta nykyaikainen keskusta”.⁵³⁵

Joensuun seudun seutukaavan tavoitteiden mukaisesti Reijola pyrittiin kytkemään suunnittelun tasolla aikaisempaa enemmän Joensuun puolella sijaitsevaan Karhunmäen alueeseen, ja samalla pyrittiin eheyttämään taajaman sisäistä rakennetta täydennysrakentamisella. Reijolan keskustan ympäristökuvan parantamiselle asetettiin tavoitteeksi omaleimaisuus, korkeatasoisuus ja viihtyisyys. Kunta asetti taajaman keskustan kehittämistä suunnitelmien mukaiseksi tukevaksi tavoitteeksi asukasmäärän kaksinkertaistaminen.⁵³⁶

Kaavaselostuksen mukaan Pyhäselän tavoitteena oli luoda Reijolasta viihtyisä asuin- ja työpaikka-alue, joka olisi vaihtoehto Joensuun kaupunkialueen osakeskuk-sille. Kokonaisuutena Reijolan tilallisuus määriteltiin kaavassa viihtyisänä, omaleimaisena sekä kaupunkialueen osakeskusajatteluun sidottuna. Omaleimaisuuden tekijöiksi kaavoitussuunnittelijat näkivät luonnonläheisyyden ja nykyaikaisuuden yhdistelmän käyttämällä hyväksi olemassa olevaa vihreyttä, kuitenkin tiivistäen taajaman sisäistä rakennetta muun muassa kasvattamalla rakennuskorkeutta ja keskustan palvelurakennetta.⁵³⁷

Paikallislehden haastattelussa Pyhäselän ympäristölautakunnan puheenjohtaja korosti Pyhäselän asemaa kasvavana kuntana ja Reijolan tulevien liikennetarkaisujen tärkeyttä. Pyhäselkä halusi Reijolasta monipuolisen palvelu- ja työpaikka-alueen, ja esimerkiksi mahdollinen automarket toisi paljon uusia työpaikkoja. Taajaman keskustan ilmettä oli tarkoitus kohentaa pienkerrostaloilla, uusilla liiketiloilla ja julkisten palveluiden rakennuksilla. Aikaisempaa Reijolan ja Hammaslahden välistä ristiriitaa ei enää nostettu esille.⁵³⁸

Viimeisin Pyhäselän kunnan aikana suunniteltu ja Joensuun kaupungin jatkama kaavoitus valmistui syksyllä 2012. Suunnitelma ei poikennut jo omaksutusta linjasta, ja sen päälinjat tiivistettiin seuraavasti: ”Reijolasta kehitetään viihtyisä, korkeatasoinen,

⁵³³ Talouslama oli osin eurooppalainen ilmiö, mutta se oli Suomessa paljon syvempi kuin muualla: kansantalon romahdus, voimakas työttömyys, viennin, kulutuksen ja investointien lasku, konkurssit ja pankkikriisi. Työttömyys nousi rajusti, ja leikkauksia tehtiin esim. kuntien valtionapuihin. Vahtola 2003, 414.

⁵³⁴ Pyhäselän kaavoituskatsaus, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 27.11.1997; Pyhäselän kaavoituskatsaus, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 10.12.1998.

⁵³⁵ Reijolan rakennuskaavan selostus 1.12.1968, Pyhäselän kunta; Reijolan asemakaavan muutos ja selostus 12.11.2002, Pyhäselän kunta, 16–18.

⁵³⁶ Reijolan asemakaavan muutos ja selostus 12.11.2002, Pyhäselän kunta, 16–18.

⁵³⁷ Reijolan asemakaavan muutos ja selostus 12.11.2002, Pyhäselän kunta, 4–7.

⁵³⁸ Reijolan taajaman ja liikenneväylien rakentaminen kulkevat käsikädessä, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 28.11.2002.

⁵²⁷ Pyhäselän ilmoitus Reijolan osayleiskaavan etenemisestä, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 9.6.1994.

⁵²⁸ Pyhäselän ilmoitus Reijolan osayleiskaavan etenemisestä, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 9.6.1994.

⁵²⁹ Reijolan ja ympäristön kehittäminen suunnittelua ensi vuosituhannele, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 9.6.1994.

⁵³⁰ Sihvonen 1994, 100–101.

⁵³¹ Pyhäselästä asuinkunta – sisällään ”Mulon suurehko kaupunginosa”, Jorma Siekkinen, sanomalehti *Karjalainen*, 25.10.1990.

⁵³² Toimijahaastattelu 3.

hyvät palvelut omaava, pientalopainotteinen kaupungin aluekeskus. Alueen omat vahvuudet säilytetään ja niitä pyritään edelleen kehittämään.”⁵³⁹

Keinoina tavoitteen saavuttamiseksi Joensuun kaupunki näki teollisten- ja palveluyöpaikkojen lisäämisen, keskusta-alueen kehittämisen jatkamisen, pienkerrostaloalueet sekä tiiviit omakotitaloalueet. Suunnitelman lopputulemana pidettiin yli 2 000 uuden asukkaan sijoittumista Reijolaan. Samalla yhdyskuntarakenteesta tavoiteltiin eheämpää ja tiiviimpää, mutta edelleen viihtyisää.⁵⁴⁰

Joensuun seudun yleiskaavallisten tavoitteiden osalta Reijolan suunnittelussa toteutettiin keskeisten kasvusuuntien periaatetta. Reijola oli etelään suuntautuvan kasvun pääalue yhdessä Karhunmäen alueen kanssa. Osayleiskaavarakaisu tukeutui silloiseen yhdyskuntarakenteeseen ja täydensi kaupunkimaisia alueita, mikä oli ollut Joensuun seudun yleiskaavan kantavia periaatteita.⁵⁴¹

Kaavoitusasiakirjojen perusteella Reijolan kehittämisen ja rakentamisen suunta- viivat olivat selvät. Alueen suunnittelu ja rakentaminen aloitettiin viihtyisän nukkumalähiön periaatteella niin, että taajaman valmistuttua Reijolasta muotoutuisi kunnan sisäisessä rakenteessa toimiva aluekeskus Hammaslahden pysyessä vahvana kuntakeskuksena. Kaupunkialueen kehityksessä Reijola kytkeytyi yhä enemmän osaksi kaupunkiseutua, kun Hammaslahti jäi tästä kehityksestä syrjään. Suunnittelun kannalta pienimuotoinen nukkumalähiö koki tilallisten merkitystenantojen suhteen muutoksen, ja siitä tuli pientalovaltainen aluekeskus, jossa yhdistyvät monet suomalaiselle viihtyisälle kaupunkiympäristölle asetetut ideaalit: riittävästi väljyyttä ja vihreyttä, palveluita, työpaikkoja ja toimivia liikenneyhteyksiä.⁵⁴²

Käytännön toiminnan tasolla kunnassa jouduttiin tekemään erilaisia kompromisseja, ja läheskään kaikki suunniteltu ei sellaisenaan toteutunut. Haastatteluaineiston perusteella haasteet voi jakaa seuraaviin neljään pääteemaan.⁵⁴³

- Erimielisyys siitä, mitä kunnan alueita ja miten paljon kehitetään
- Maanhankinta tapahtui ”kädestä suuhun” -tyyppisesti ilman pitkän aikavälin suunnitelmallisuutta
- Suunnitellaanko viihtyisän asumisen näkökulmasta vai yritys- ja elinkeinotoiminnan näkökulmasta?
- Infrastruktuurin ”pullonkaulat”: sijainti rautatien ja valtatie välissä, pitkittyneet suunnitteluprosessit

Pienessä kunnassa resurssien riittävyys oli jatkuva keskustelun aihe. Maanhankinnassa kunnalla ei aina ollut varaa maksaa sitä, mitä maanomistajat vaativat, ja pakolunastuksiin ei haluttu mennä kuin välttämättömissä tilanteissa. Maata hankittiin pienissä erissä, ja Reijolan osalta maanhankinta oli välillä hyvinkin haastavaa. Tämä taas asetti haasteita kokonaisvaltaiselle kehittämiselle. Kaavoituksen näkökulmasta maanhankinta olisi pitänyt tehdä kymmenien vuosien tähtäimellä, mutta tällainen

⁵³⁹ Reijolan osayleiskaavan selostus 13.9.2012, Joensuun kaupunki, 36.

⁵⁴⁰ Reijolan osayleiskaavan selostus 13.9.2012, Joensuun kaupunki, 36–44.

⁵⁴¹ Reijolan osayleiskaavan selostus 13.9.2012, Joensuun kaupunki, 56–57.

⁵⁴² Ideaaleista esim. Strandell 1999, 96–97; Kolbe 1996, 19–20; Lapintie 2010, 50–53.

⁵⁴³ Toimijahaastattelut 1, 2, 3, 5, 8, 9 & 10.

ei ollut joko taloudellisesti tai poliittisesti mahdollista.⁵⁴⁴ Tilanne johti muun muassa siihen, että tiivistämisen tavoite oli mukana Reijolan kaavoituksessa aina 1970-luvulta alkaen, mutta tavoitetta ei suuremmassa mittakaavassa saatu toteutettua kuin vasta 2010-luvulla.⁵⁴⁵

Poliittinen nihkeys maanhankinnassa liittyi Reijolan liialliseksi koettuun kasvuun, jota on jo aikaisemmin käsitelty tässä tutkielmassa. Esitykset maanhankinnasta torjuttiin sillä oletuksella, että taajaman kasvu esitellyille alueille ei tulisi toteutumaan tai olisi vähintäänkin ei-toivottua. Hiukan myöhemmin kuntapäätäjät olivat samassa tilanteessa, ja maata oli hankittava joka tapauksessa.⁵⁴⁶

Pyhäselän profiloituminen asumiskunnaksi tapahtui jossain määrin aktiivisen elinkeinopolitiikan kustannuksella. Entinen kunnan virkamies kritisoi asuinkunta-ajattelun syöneen Pyhäselän mahdollisuuksia ja poliittista halua yritys- ja teollisuustoiminnan saamiseksi kuntaan.⁵⁴⁷

Toisaalta niin haastatteluaineiston, arkistoaineiston kuin sanomalehtiaineiston perusteella Pyhäselässä oltiin hyvin aktiivisia elinkeinoelämän tukemisessa, ja 1960-luvulta aina kuntaliitokseen saakka kunnassa kehitettiin useita suurisuuntaisia hankkeita teollisuuden ja työpaikkojen lisäämiseksi. Ongelma oli enemmänkin siinä, että lähes kaikki suunnitellut hankkeet raukesivat enemmän tai vähemmän epäonnistuneina.⁵⁴⁸

Asuinkunta-ajattelu ja profiloituminen sen mukaisesti sen sijaan onnistui hyvin. Reijola oli asuinkuntaprofiloitumisen vetonaula, mutta taajamien läheinen haja-asutusrakentaminen veti myös, jopa siinä määrin, että kunta joutui rajoittamaan tonttien lohkomista. Etenkin 1990-luvulla kiihtynyt haja-asutusrakentaminen uhkasi riistäytyä käsistä ja näin omalta osaltaan hajauttaa yhdyskuntarakennetta. Tuolloisen buumin taustalla oli myös kunnan asettamat rajoitteet Reijolasta luovutettaville tonteille. Tällä pyrittiin ohjaamaan uusia tulijoita Hammaslahteen, mutta moni valitsi sen sijaan haja-asutusalueen.⁵⁴⁹

Asuinkunta-ajattelu näkyi kunnan markkinoinnissa. Kuntaesitteet 1980-luvun lopulta alkaen maalailivat mielikuvia viihtyisästä ja luonnonläheisestä asumisesta Joensuun kupeessa.⁵⁵⁰ Aikaisemmat esitteet painottivat kunnan edullista sijaintia yritystoiminnan kannalta. Kyseessä oli selvä tilan tuottamiseen, ja koko kunnan ohella myös Reijolan tilallisuuden määrittelyyn liittyvä muutos. Kuntaesite 1970-luvulta sisälsi otsikot *sijainti, liikenneyhteydet, asuntotuotanto, kehitysalue-edut, työvoima, elinkeinorakenne* sekä *kunta ja teollisuus*, ja Reijolan ja Hammaslahden sijainnit suhteessa Joensuuhun esitettiin pelkistetyin kartoin. Kuntaesitteessä 1990-luvun alusta otsikko kuului *Pyhäselkä – maaseudun rauha ja kaupungin palvelut*. Yrittäjien houkuttelua ei oltu unohdettu, mutta pääpaino oli asumisen markkinoinnissa: esitteessä muun muassa

⁵⁴⁴ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

⁵⁴⁵ Tiivistämispöytäkirjoja ja siihen liittyvää keskustelua on myös kritisoitu. Anssi Joutsiniemen mukaan tiivistäminen on palveluiden ja tuottavuuden välttämätön, mutta ei riittävä ehto. Tiivistämiskeskustelu on kääntynyt ideologiseksi, ja urbanismin haikailu ruokkii ensisijaisesti asuntotuotanto-ohjelmien ja rakennusteollisuuden intressejä. Joutsiniemi 2015.

⁵⁴⁶ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

⁵⁴⁷ Toimijahaastattelu 3.

⁵⁴⁸ Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

⁵⁴⁹ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3.

⁵⁵⁰ Karhu 2015, 130–133.

kerrottiin, kuinka helppoa Pyhäselästä olisi kulkea yliopistolle tai muihin Joensuun oppilaitoksiin.⁵⁵¹

Viihtyisyys ja luonnonläheisyys otettiin keskeiseksi osaksi kuntaimagon rakentamista. Uudeksi sloganiksi muotoiltiin *Elämää ja ympäristöä*. Kunta rakensi imagonsa ja identiteettinsä Joensuun läheisyyden varaan, joko elinkeinoelämän tai asumisen näkökulmasta. Ainoa selkeästi kotoperäinen elinkeinollinen valtti oli Lähdekorven kaivos, mutta kaivostoiminnan loputtua 1987 ja korvaavien teollisuus- ja työpaikka-hankkeiden enimmäkseen epäonnistuttua asumisesta tuli Pyhäselän osa seudullisessa roolinjaossa.⁵⁵²

Järjestelyratapihan ja etenkin valtatie 6 linjausten pitkittyneet suunnitteluprosessit olivat kunnan näkökulmasta aidosti hidasteena Reijolan kehittämisessä. Kaavoituksessa varattiin tilaa ja mahdollisuus järjestelyratapihalle, mutta hankkeesta tuli hankala niin kuntapäätäjille kuin alueen asukkaille. Vuosia kestänyt suunnittelu ja harvintavaihe päättyi VR:n perääntymiseen. Sen sijaan vuosia Reijolan keskusta-alueen suunnittelua jarruttanut ohitustiehanke ja eritasoliittymän rakentaminen saivat vahvistuksen 2003, ja rakennustyöt päättyivät 2007.⁵⁵³

Yhdyskuntarakenteen ja taajamakuullisen puolen lisäksi Reijolan suunnittelussa ja rakentamisessa oli kunnanhallinnon puolelta myös puhtaasti taloudellisia intressejä. Nukkumalähiötyyppinen pienen mittakaavan suunnittelulla toteutettu omakotitaloasuinalue katsottiin tehokkaaksi ja helpoksi tavaksi saada kuntaan hyviä veronmaksajia. Ilmiöön liittyi myös halu rajoittaa liiaksi kiihtyvää haja-asutusalueerakentamista. Kasvukuntana Pyhäselkä joutui koko ajan tasapainoilemaan asukasmäärän kasvattamisen ja siitä seuraavien investointien välillä.⁵⁵⁴

Entisen virkamiehen muistelun mukaan tuohon aikaan (1980-luvulla) pidettiin kokonaisväkilukuun suhteutettuna yhden prosentin vuotuista kasvua terveenä. Pyhäselässä kasvu oli parhaimmillaan 3–4 prosenttia. Seurauksena oli, että palvelut eivät pysyneet perässä. Toisaalta kunta halusi vastata kysyntään ja pitää kilpailuasemansa Joensuun seudun asunto- ja tonttimarkkinoilla.⁵⁵⁵

⁵⁵¹ Pyhäselän kunnan markkinointiesitteet 1970-luvulta ja 1990-luvun alusta. Esitteiden laatimisajankohta on arvioitu niiden sisällön ja esittämien faktojen perusteella, painovuotta ei esitteissä ole mainittu.

⁵⁵² Pyhäselän kunnan markkinointiesitteet; Toimijahaastattelu 2.

⁵⁵³ Toimijahaastattelu 2; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 5.

⁵⁵⁴ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3.

⁵⁵⁵ Toimijahaastattelu 1.

6 ESIKAUPUNKI JA SEN ASUKKAAT JOENSUUN SEUDULLA 1960-LUVULTA 2000-LUVULLE

6.1 REIJOLA KYSELYTUTKIMUSAINEISTON VALOSSA

Tässä luvussa analysoidaan Reijolan esikaupunkiyhteisön rakennetta ja kaupunkitilan tuottamista ensisijaisesti kyselyaineistoa käyttäen. Haastatteluaineistoa ja sanomalehtiaineistoa on käytetty täydentävässä roolissa. Luvun tarkoituksena on kertoa, millaisena esikaupunkiyhteisö rakenteeltaan näyttäytyy. Aineisto on kerätty tammi–maaliskuussa 2012, joten aineisto kertoo sen hetkisestä tilanteesta. Kysymyksenasettelulla ja monipuolista, toisiaan tukevaa lähdeaineistoa käyttämällä on kuitenkin mahdollista analysoida esikaupunkiyhteisön rakentumista vuosikymmenien varrella ja pyrkiä hahmottamaan niitä yhteisöllisiä tekijöitä, jotka ovat kaupunkitilan rakentumiseen vaikuttaneet. Analyysin menetelmälliset periaatteet on kerrottu luvussa 2.1.

Kyselylomakkeen alussa kartoitettiin vastaajien ja kotitalouksien taustoja. Kysymykset koskivat sukupuolta, koulutusta, varsinaista toimintaa ja asuinhistoriaa. Kyselyyn vastanneiden sukupuolijakauma oli naispainotteinen, sillä noin 64 % vastanneista oli naisia. Vastanneiden keski-ikä oli 50 vuotta nuorimman vastaajan ollessa 17 ja vanhimman 85 vuotta. Useimmin esiintynyt ikä oli 44 vuotta. Noin puolet (49 %) vastaajista asettui ikähaarukkaan 40–60 vuotta. Yleistäen voi siis luonnehtia, että kyselyyn vastasivat voittopuolisesti keski-ikäiset naiset.⁵⁵⁶

Yksittäisten lomakkeiden kohdalla oli havaittavissa, että täyttäminen oli tehty yhteistyössä muiden perheenjäsenten kanssa. Naispainotteisen aineiston vaikutusta analyysiin on vaikea arvioida. Kysymyksiin, joiden vastaus muodostuu lähtökohtaisesti tiedossa olevista tosiasioista, ei sukupuolella ole suurta vaikutusta kokonaisuuden kannalta, mutta kokemuksellisiin seikkoihin naisnäkökulma voi tuoda oman vaikutuksensa. Kokevatko naiset asuinympäristönsä eri lailla kuin miehet, arvostavatko he eri asioita?

Sukupuolinäkökulmasta tarkasteltuna naisten ja miesten vastauksissa on havaittavissa eroavaisuuksia. Avoimissa kokemusmaailmaa kartoitettavissa kysymyksissä naisten vastaukset olivat jossain määrin laveampia ja moniulotteisimpia. Esimerkkinä voisi mainita eri sukupuolten suhtautumisen asuinalueensa kuvailuun. Siinä missä 41 % naisista käytti kuvailuissaan niin maaseutumaisia kuin kaupunkimaisia piirteitä, miehistä näin toimi vain 27 %. Toisena esimerkkinä voi käyttää alueelle muuttamisen motiiveja: miehistä 14 % mainitsi keskeisimmäksi muuttosyyksi työpaikan, naisista näin teki vain noin 6 %.

On siis perusteltua olettaa, että mikäli vastaukset olisivat jakautuneet tasan naisten ja miesten välillä, kokonaisuus näyttäytyisi jossakin määrin erilaisena. Vaikutus ei kuitenkaan olisi niin merkittävä, että se veisi analyysin keskeisiä johtopäätöksiä eri suuntaan. Toisekseen useat kysymyksistä oli aseteltu koskemaan koko taloutta, joten on

⁵⁵⁶ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 1 & 2 vastaukset.

oletettavaa, että useiden vastausten määräytymisen perustana eivät ole sukupuolesta riippuvat seikat, vaan perheestä tai pariskunnasta kokonaisuutena riippuvat asiat.

Toinen kysymys käsitteli vastaajien koulutustaustaa. Koulutustaustalla voi olla suuriakin vaikutuksia siihen, kuinka ihmiset rakentavat asumistaan, asumisalueitaan ja omaa suhdettaan paikallisyhteisöön, ja millaisia käsityksiä heille muodostuu. Koulutuksen kaltaisilla demografisilla seikoilla on havaittu olevan suuri vaikutus asumisen valintoihin sekä asuinalueiden tilallisiin rakentumisiin.⁵⁵⁷

Ihmiset ympäri maailmaa valitsevat asuinalueensa sen mukaan, kuinka hyvin he kokevat sopivansa alueen yhteisöön taustojensa, elämäntilanteensa, sosiaalisen statusensa ja arvojen perusteella. Ilmiö synnyttää homogeenisiä asuinalueita. Tutkimuksissa on myös havaittu etenkin Pohjois-Amerikkalaisen yhteiskunnan osalta, että verrattuna keskustoihin muuttaviin, esikaupunkialueille muuttavat ihmiset työllistyvät todennäköisemmin ja omaavat korkeamman koulutustason. Esikaupunkien asukkaiden on koettu olevan positiivisia roolimalleja ja näin kannustavan työntekoon elämänlaadun parantamiseksi.⁵⁵⁸ Myös Joensuun seudun omakotitalovaltaisia esikaupunkeja leimaavat monet keskiluokkaisina pidetyt piirteet.

Koulutustaustaltaan reijolalaiset ovat kyselyn perusteella suomalaisten yleistä sekä Joensuun seutukunnan yleistä koulutustasoa koulutetumpia. Vuonna 2015 suomalaisista 15 vuotta täyttäneistä noin 9 % oli suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon. Joensuun seutukunnassa samana vuonna ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita oli samalla otannalla noin 7 %.⁵⁵⁹ Kyselyyn vastanneiden joukossa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita oli noin 14 %.

Alemman korkea-asteen kohdalla ero on selkeämpi. Niin valtakunnallisesti kuin Joensuun seutukunnassakin alemman korkea-asteen on suorittanut noin 10 % 15 vuotta täyttäneistä.⁵⁶⁰ Reijolan kyselyaineistoon vastanneiden joukosta heitä löytyy noin 23 %. Kyselytutkimusten aineistoihin liittyy aina erilaisia epäluotettavuustekijöitä ja virhemarginaaleja aineiston edustavuudesta riippuen. Erot valtakunnallisiin ja seutukunnallisiin tilastoihin ovat kuitenkin sen verran suuret, että kyselyn perusteella voi päätellä Reijolan asukkaiden olevan keskimääräistä korkeammin koulutettuja.⁵⁶¹

Toisaalta on mahdollista ajatella, että koulutetummilla olisi jollakin tavalla suurempi motivaatio vastata tutkimuksessa käytetyn laisiin kyselyihin, mutta tällainen epäily on melko kaukaa haettava. Jos muu aineisto näyttäisi Reijolan asukkaiden koulutautuneisuuden suhteen toiseen suuntaan, epäilyille olisi enemmän katetta. Näin ei kuitenkaan ole.

Kontrolliaineiston kohdalla ilmiö toistuu. Lehmon kohdalla kyselyyn vastanneista jopa 20 % on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja 23 % alemman. Ylämyllyllä luvut ovat noin 17 % ja 21 %. Joensuun seudun esikaupunkialueilla koulutustaso näyttäisi olevan selvästi yleistä tasoa korkeampi. Asiaan otti kantaa myös 1980–2000-luvuilla Kontiolahdella työskennellyt kaavoitusviranomaisena. Hänen

⁵⁵⁷ Anttila 2015, 234–235; Ratvio 2012, 134–135; sosiaalisista rakenteista myös Kortteinen 1982, 37–45.

⁵⁵⁸ Sirgy, Grzeskowiak & Su 2005, 334–336.

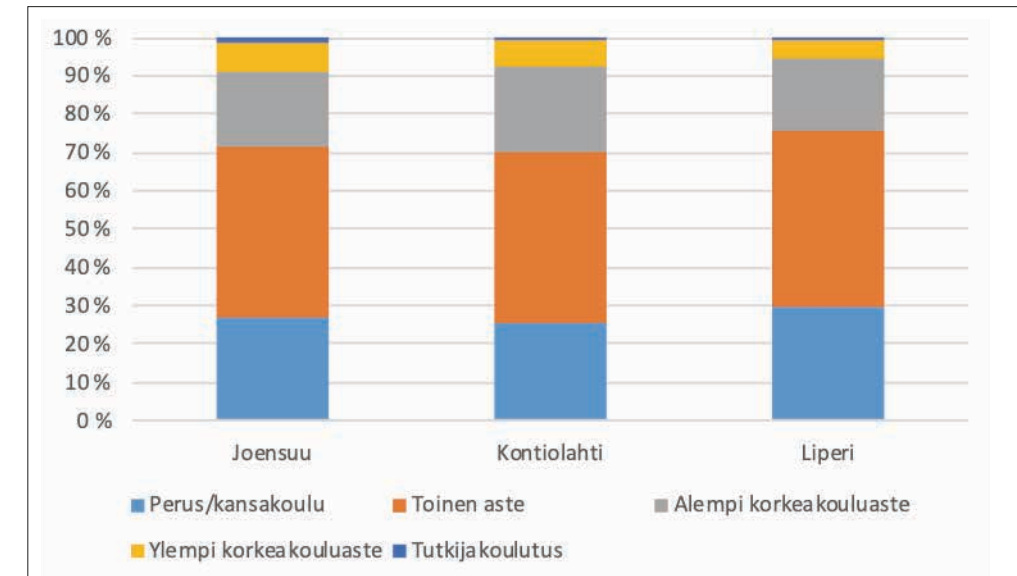
⁵⁵⁹ Tilastokeskuksen tietokantataulukot: 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan muuttujina Vuosi, Ikä, Aluejako 2016, Koulutusaste ja Tiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__vkour/statfin_vkour_pxt_001.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

⁵⁶⁰ Ibid.

⁵⁶¹ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 3 vastaukset.

mukaansa Lehmo oli hyvin suosittu asuinpaikka yliopiston henkilökunnan keskuudessa.⁵⁶² Kyselytutkimuksen ja haastattelujen aineistot heijastavat samaa ilmiötä.

Joensuun, Kontiolahden ja Liperin 15 vuotta täyttäneiden koulutusastetta kyselyaineiston keruuvuonna 2012 voi havainnoida kuvioista 6. Kuten kuvioista voi päätellä, näyttää esikaupunkialuiden asukkaiden koulutustaso kyselyaineiston perusteella huomattavasti korkeammalta kuin alueiden emokuntien koulutustaso yleensä. Kaikissa kunnissa vähintään ylemmän korkea-asteen suorittaneiden osuus jää korkeintaan kymmeneen prosenttiin.

Kuvio 6. Joensuun, Kontiolahden ja Liperin 15 vuotta täyttäneen väestön koulutusaste 2012⁵⁶³
Lähde: Tilastokeskuksen tietokantataulukko: 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan muuttujina Vuosi, Ikä, Sukupuoli, Alue ja Koulutusaste: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__vkour/statfin_vkour_pxt_001.px/?rxid=bda83a68-2142-471a-8adc-9e0739fbc459. Luettu 25.8.2019.

Asukashaastatteluissa haastateltavien koulutustaso ei näyttäydä erityisen korkeana. Haastateltavia oli tutkijakoulutuksen saaneista kansakoulun käyneisiin, mutta alueiden suosioista koulutetumman väen keskuudessa puhuivat erityisesti kaavoitusviranomaiset. Ilmiö ei ole vain Joensuun seutuun liittyvä. Esikaupunkialuiden ja koulutetun keskiluokan yhteydestä ovat kirjoittaneet pääkaupunkiseudun osalta muun muassa Ratvio (2012) sekä Anttila (2015).

Ratvion väitöstutkimuksessaan käyttämän tilastoruutuaineiston perusteella keskiluokkaisempi ja koulutetumpi väestönosa sijoittuu Helsingin seudun reuna-alueille

⁵⁶² Toimijahaastattelu 7.

⁵⁶³ Kyselylomakkeessa ei oltu eritelty alemmaa ja alinta korkeakouluastetta kuten Tilastokeskus luokittelun tekee. Kuvioon on yhdistetty alemman korkea-aste-luokittelun alle molemmat alemmat korkea-asteet.

ja suhteessa enemmän läntisille seuduille kuin itäisille.⁵⁶⁴ Nämä alueet ovat karkeasti rajaten profiloituneet erityisesti pientalovaltaisina seutuina.

Erkko Anttila käsittelee väitöskirjassaan Helsingin seudun esikaupunkien paikallista yhteisöllisyyttä ja osoittaa, kuinka 1900-luvun loppupuoliskon kehitys teki pientaloalueina säilyneistä esikaupunkialueista keskimääräistä vauraamman ja koulutetumman väestön asuinalueita.⁵⁶⁵

Ratvion mukaan pääkaupunkiseudulla perheellisten ja korkeasti koulutettujen muuttoliike painottuu alueen arvostettuun länsiosaan. Muuttoliike on valikoivaa työllisyyden, sekä tulo-, koulutus- ja ikärakenteen osalta. Uudellamaalla kuntatasolla tarkasteltuna erityisesti Sipoo, Nurmijärvi, Kirkkonummi ja Vihti hyötyvät muutto liikkeen valikoivuudesta. Kuten pääkaupunkiseudulla, näyttää siltä, että Joensuun seudun koulutetut lapsiperheet valitsevat asuinalueensa kaupungin kehäalueelta esikaupungeista.

Korkea koulutustausta näkyy usein korkeana työllisyytenä.⁵⁶⁶ Reijolassa kyselyyn vastanneiden joukossa työttömiä oli 4 %, eläkeläisiä 24 %, töissä olevia 65 % ja opiskelijoita 3 %. Lehmossa työttömiä oli 7 %, mutta myös työssä olevia oli enemmän kuin Reijolassa, noin 67 %. Ylämyllyn kohdalla työttömäksi itseään ei ollut ilmoittanut yksikään vastaaja, työssä käyviä oli noin 67 %.⁵⁶⁷ Valtakunnallisesti työttömyysaste hiukan ennen kyselyn tekoa vuonna 2010 oli noin 10 %.⁵⁶⁸

Aineiston perusteella esikaupunkialueiden työllisyys on siis ollut jossakin määrin paremmalla tolalla kuin Suomessa yleisesti. Pohjois-Karjalan yleiseen tasoon verrattuna Joensuun esikaupunkialuiden työttömyys näyttyy vielä pienempänä: vuonna 2010 työttömyysaste Pohjois-Karjalassa oli 14,5 %.⁵⁶⁹

Jos esikaupunkeja tarkastellaan paikallisen kaupunkitilan kannalta, on kyselyn antama kuva esikaupunkien asukkaiden työtilanteesta samansuuntainen. Joensuun työttömyyslukemat vuonna 2010 olivat keskimäärin 14,6 %, Kontiolahden 10,3 % ja Liperin 11,2 %. Työssäkäyntiin liittyvät tilastot ovat kaupunkitilan muovautumiseen kannalta tärkeitä, sillä asukkaiden elintaso, kulttuuriset arvot sekä työssäkäyntiin liittyvä liikkuminen vaikuttavat siihen, millaiseksi alue kehittyy ja millaiseksi se mielletään.

Yksi esikaupunkialueiden olennainen piirre on työn vuoksi liikkuminen kaupungin ja esikaupungissa sijaitsevan asuinpaikan välillä.⁵⁷⁰ Joensuun seudun esikaupunkialueet, erityisesti Reijola, ovat syntyneet tämän toimintaperiaatteen ympärille. Kantakaupungin tärkeys työssäkäynnin kannalta näkyy selvästi kyselyn tuloksissa. Kuviosta 7 näkyvät Reijolan vastausten jakauma kysyttäessä työ- tai opiskelupaikan sijaintia.

⁵⁶⁴ Ratvio 2012, 96–98.

⁵⁶⁵ Anttila 2015, 233–236.

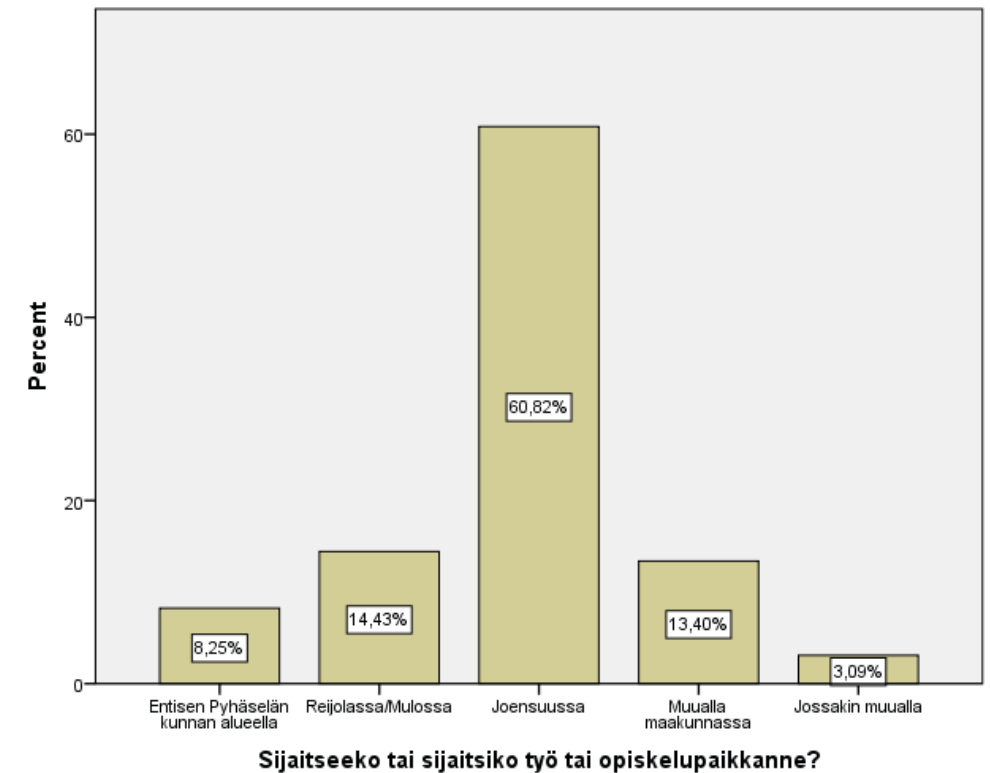
⁵⁶⁶ Ks. esim. Tilastokeskuksen artikkeli Vastavalmistuneet työllistyivät edellistä taantumaa heikommin: http://tilastokeskus.fi/til/sijk/2014/sijk_2014_2016-01-26_tie_001_fi.html. Luettu 11.8.2017.

⁵⁶⁷ Reijolan, Lehmon ja Ylämyllyn kyselytutkimusaineistot.

⁵⁶⁸ Pohjois-Karjalan Maakuntaliiton tilastot maakuntaliiton verkkosivuilla: <http://pohjois-karjala.fi/tilastot-tyollisyys>. Luettu 14.8.2017.

⁵⁶⁹ Pohjois-Karjalan Maakuntaliiton tilastot maakuntaliiton verkkosivuilla: <http://pohjois-karjala.fi/tilastot-tyollisyys>. Luettu 14.8.2017.

⁵⁷⁰ Strandell 2011, 11–15; Vartiainen 1992, 10–11.

Kuvio 7. Työ- tai opiskelupaikan sijainti

Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 6 vastaukset.

Tulokset ovat samansuuntaiset myös Lehmon ja Ylämyllyn kohdalla. Joensuun kanta-kaupunki on tärkein työpaikka-alue. Erona Reijolaan on työpaikkojen määrä alueella. Sekä Lehmossa että Ylämyllyllä on huomattavasti enemmän työpaikkoja ja merkittäviä työnantajia kuin Reijolassa.⁵⁷¹ Lehmon tilanne työpaikkamäärän suhteen heikentyi voimakkaasti vuonna 2007 Perlos Oy:n sulkiessa useita satoja työllistäneen tehtaansa. Tehtaan tiloihin on myöhemmin tullut korvaavaa toimintaa.⁵⁷²

Vartiainen vuonna 1992 tekemässä Pyhäselän kunnan yhdyskuntarakenteen suuntaviivojen suunnitelmassa sekä Sihvosen vuoden 1993 osayleiskaavaa varten laatimassa raportissa Reijola sekä Pyhäselkä määritellään elimellisesti Joensuun työssäkäyntialueeseen kuuluviksi. Vuonna 1988 kolmasosa pyhäselkäläisistä kävi työssä Joensuussa,⁵⁷³ Reijolan kohdalla luku on ollut vielä suurempi. Reijolan tilallinen ominaisuus ennen kaikkea asuinalueena on ollut tärkeä alueen kehittymisen kannalta. Alueelta poistutaan työnteon ajaksi ja sinne palataan kotiin, lepäämään, viettämään

⁵⁷¹ Ylämyllyllä sijaitsevat muun muassa Honkalammen keskuslaitos, Mantsisen konepaja sekä Karelian lihajaloste. Lehmossa Perloksen toiminnan lakattua merkittäviä työllistäjiä ovat olleet Medizise, Alsiva sekä Nanocomp.

⁵⁷² Perloksen tilalle tulleista yrityksistä esim. Ylen uutinen: <https://yle.fi/uutiset/3-6137459>. Luettu 2.4.2017.

⁵⁷³ Vartiainen 1992, 10–11; Sihvonen 1994, 14–15.

aikaa perheen kanssa ja niin edelleen. Alueiden viihtyisyys, rauhallisuus ja lapsiystävällisyys ynnä muut tärkeiksi mielletyt ominaisuudet ovat yhteydessä myös siihen, että ne eivät ole ensisijaisesti työssäkäyntialueita, vaan asuinalueita.

Ihmisten mielikuvissa pientalovaltaisten esikaupunkialueiden luonteeseen kuuluvat maaseutumaisuus ja rauhallisuus. Laajemmat teollisuusalueet tai suuret kaupan keskittymät eivät ole olennainen osa tätä mielikuvaa.⁵⁷⁴ Reijolassa teollisuusalueet ovat suhteellisen pienimuotoisia, muutaman pienen yrityksen alueita, jotka eivät riko maaseutumaiseksi ja rauhalliseksi miellettyä miljöötä.

Ylämyllyllä ja Lehmossa teollisuusalueet tai muut suuret työpaikkakeskittymät (Honkalammen keskuslaitos) ovat asuinalueista siinä määrin erillään, että suurempia ristiriitoja ei ole syntynyt, ja toisaalta asukkaat ovat pitäneet huolen siitä, ettei sellaisia pääse syntymään. Tästä ovat esimerkkinä Ylämyllylle suunnitellut jätteenpolttolaitos ja teollisuushalli, jotka eivät sopineet asukkaiden mielestä ympäristönsä. Asukkaiden koottu aktiivinen ryhmä sai estettyä kunnan kaavaileman jätteenpolttolaitoksen sekä yksityisen yhtiön suunnitteleman tehdasrakennuksen, siitäkään huolimatta, että yritys lupasi työllistää erityisesti paikallisia. Ajatus tärkeäksi koetun virkistysalueen ja luonnonläheisyyden menettämisestä oli liikaa.⁵⁷⁵

Toinen tapaus, jossa rauhallisuuden menettäminen oli työpaikkojen saamista tärkeämpää, koski VR:n järjestelyratapihan sijoittamista Reijolaan 1980-luvulla. Kunta pyrki voimallisesti saamaan ratapihan alueelleen, mutta paikallinen kylätoimikunta ja maanomistajan vastustivat ratapihaa jyrkästi mikäli sijoituspaikka olisi VR:n suunnitelmien mukainen. Pelkona olivat erityisesti melu- ja saastehaitat sekä haitat maanomistajille.⁵⁷⁶ VR:n suunnitelmien muututtua ratapihaa ei koskaan rakennettu. Paikallinen vastustus ei vaikuttanut VR:n päätökseen, mutta asukkaiden kanta oli ollut selkeä: haitat olisivat hyötyjä suuremmat.⁵⁷⁷

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että palveluihin liittyvää alueen muutosta ei nähdä lainkaan yhtä negatiivisena kuin teollisuuteen tai muuhun vastaavaan liittyvää. Asukkaiden kehitystoiveet asuinalueidensa suhteen liittyvät voittopuolisesti juuri palveluihin, ei niinkään teollisuuteen tai muuhun ympäristöstään selkeästi erottuvaan tai sitä mahdollisesti vähintään mielikuvien tasolla pilaavaan toimintaan.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös vastaajan ja mahdollisen puolison ammattialaa. 1900-luvun alkupuolella esikaupungit olivat yleensä joko yläluokan huvila-alueita tai sitten teollisuustyöväestön alueita.⁵⁷⁸ Viime vuosikymmenien pientalovaltaiset esikaupungit ovat selkeästi profiloituneet keskiluokan asuinalueiksi.⁵⁷⁹ Tässä mielessä oli aiheellista kartoittaa kyselyalueiden asukkaiden jakautumista myös ammattien suhteen.

Reijolassa sekä kontrollialueilla kaikkein yleisin yksittäinen ammattiluokka oli hoitoala: sairaanhoitajat, lähihoitajat ja muut vastaavat. Hoitoalanammattilaisten lisäksi suurimpia ryhmiä muodostui yrittäjistä, opettajista ja erilaisista insinööreistä. Vastaajien esiin tuomien ammattien perusteella aikaisemmin puheena ollut keskiluokkaisuus

ei tule esiin samalla tavalla kuin koulutustason kohdalla. Hyvin kirjaviiden ammattilaisien perusteella on kuitenkin mahdollista sanoa, että esikaupunkien asukkaissa näyttäisi olevan enemmän valkokaulustyöläisiksi luonnehdittua väkeä kuin perinteistä teollisuustyötä tekeviä.⁵⁸⁰ Tähän viittaisi toisaalla lomakkeessa tiedusteltu vastaajan käsitys alueen asukkaista yleisellä tasolla. Luonnehdintoja keskiluokkaisuudesta tuli useita, mutta suoria viittauksia työläisyhteisöön ei ollut lainkaan.

Reijolassa ei ole ollut Ylämyllyn tai Lehmon tapaan omia suuria työllistäjiä, mutta Pohjois-Karjalan keskussairaalan läheisyys (noin 7 km) on varmasti houkuttellut hoitoalan ihmisiä alueelle. Sama koskee suurella todennäköisyydellä myös Ylämyllyä. Honkalammen keskuslaitos on alan suuri työllistäjä. Lehmossa oli alueista eniten erilaisia insinöörejä, ja tässä voidaan ajatella olevan heijastumia Perloksen houkuttelemina alueelle muuttaneista muovi-, sähkö- ja automaatioalan ihmisistä.⁵⁸¹

Esikaupunkialueiden asukkaiden koulutus, työllisyys sekä jossakin määrin myös ammatinvalinnat vaikuttaisivat olevan keskiluokkaan viittaavia. Oletettavasti asia näkyy myös tulotasossa. Kyselyssä pyydettiin vastaajia arvioimaan kotitaloutensa vuotuisia bruttotuloja. Kyselyn vastauksissa Reijolassa asuvien tulotaso on selvästi korkeampi kuin Itä-Suomessa keskimäärin. Kyselyn perusteella ei ole mahdollista arvioida, millaisin kriteerein vastaajat ovat kotitaloutensa tuloja arvioineet, joten suora vertaaminen Tilastokeskuksen kotitalouksien käytettävissä olevien vuotuisien tulojen tilastoon ei ole mahdollista. Huomionarvoista kuitenkin on, että Tilastokeskuksen kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja mittaavan tilaston mukaan kotitalouksien käytettävissä olevat mediaanitulot olivat vuonna 2011 noin 36 000 euroa.⁵⁸² Reijolassa kyselyyn vastanneista noin 70 % ilmoitti tulonsa maan keskiarvoa suuremmaksi. Tulokset ovat lähes identtiset Lehmon ja Ylämyllyn kohdalla.

Suurempiin kotitalouskohtaisiin tuloihin vaikuttavat työllisyystilanteen lisäksi pientalovaltaisilla esikaupunkialueilla esimerkiksi kaupunkien keskusta-alueisiin tai kerrostalolähiöihin verrattuna harvinaisemmat yhden ihmisen taloudet.⁵⁸³ Vastaajien ilmoittamat tulotasot Lehmossa Reijolassa ja Ylämyllyllä näkyvät kuviosta 8.

⁵⁷⁴ Kyselytutkimusaineisto, haastatteluaineisto. Pientaloalueiden viihtyvyystekijöistä myös Strandell 2011, 20–23.

⁵⁷⁵ Hynynen 2000, 71–75.

⁵⁷⁶ Tiedotustilaisuus Reijolan ratapihasta, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 5.12.1979.

⁵⁷⁷ Kansalaisadressi Reijolan järjestelyratapiha-asia. Pyhäselän kunnan hallitus § 213/1980.

⁵⁷⁸ Esim. Kolbe 1988 yläluokan huvila-alueista ja Waris 1973 työläisesikaupungeista.

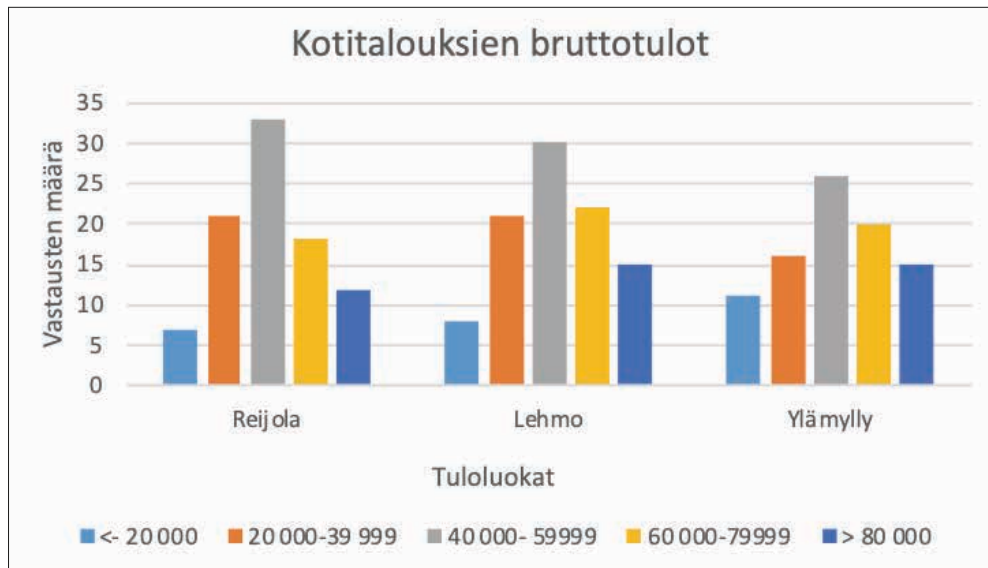
⁵⁷⁹ Anttila 2015, 228–235.

⁵⁸⁰ Kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 4 (pääasiallinen toiminta ja ammatti) vastaukset.

⁵⁸¹ Kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 4 (pääasiallinen toiminta ja ammatti) vastaukset.

⁵⁸² Tilastokeskuksen tietokantataulukko, Kotitalouksien tulot sosioekonomisen aseman mukaan 1987–2016: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tul__vtutk/statfin_vtutk_pxt_006.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

⁵⁸³ Tilastokeskuksen tietokantataulukko, Asuntokunnat asunnon koon ja talotyypin mukaan 1985–2016: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asu__asas/statfin_asas_pxt_001.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

Kuvio 8. Kotitalouksien bruttotulot Reijolassa, Lehmossa ja Ylämyllyllä 2012
Lähde: Reijolan, Lehmon ja Ylämyllyn kyselytutkimusaineistot.

Kyselyssä tiedusteltiin kotitaloudessa asuvien aikuisten ja lasten määrää. Kahden aikuisen kotitalouksien osuus oli vastanneiden joukossa 70 %, yhden aikuisen talouksia oli 22 %. Lisäksi oli 8 % sellaisia kotitalouksia, joihin kuului useampia aikuisia, oletettavasti aikuisia lapsia. Tulos tukee aikaisemmin mainittua yhden hengen kotitalouksien määräästä yleisesti suhteessa esikaupunkialueisiin. Yhden hengen kotitalouksien osuus kaikista kotitalouksista vuonna 2012 oli Tilastokeskuksen mukaan 40,3 %.⁵⁸⁴ Aineiston kontrollialueilla Lehmossa ja Ylämyllyllä kahden aikuisen kotitalouksia on suhteellisesti vielä hiukan enemmän kuin Reijolassa.

Esikaupungit ja pientaloalueet ovat tunnetusti lapsiperheiden suosiossa. Vuonna 2007 Helsingin kantakaupungin asutokunnista vain 14 % oli lapsiperheitä. Esikaupungeissa lapsiperheiden osuus oli 28 %. Kehyskuntiin siirryttäessä lapsiperheiden osuus oli lähes 40 %. Lapsiperheiden sijoittumiseen vaikuttavat niin tarjolla olevien asuntojen koko, hallintamuoto sekä ikä. Esikaupungeissa on tarjolla kantakaupunkia uudempia ja suurempia omistusasuntoja.⁵⁸⁵

Lomakevastausten perusteella näin on myös Reijolan kohdalla. Noin 41 % vastaajista ilmoitti kotitalouteensa kuuluvan lapsia. Kuten todettua, kyselyyn vastasivat voittopuolisesti noin 50-vuotiaat. Jos tarkastellaan lomakeeseen vastanneita alle viisikymmentävuotiaita, heidän joukossaan lasten yleisyys kotitaloudessa kasvaa huomattavasti ollen 77 %. Kun vuonna 2008 Joensuun kaupungille Reijolan osayleiskaavoitusta varten tekemässäni kyselyssä kysyttiin, oliko vastaajalla lapsia Reijolaan muuttaessaan, noin 68 % vastasi myöntävästi.⁵⁸⁶ Lehmon ja Ylämyllyn kohdalla lap-

⁵⁸⁴ Tilastokeskuksen artikkeli Kotitaloudet ja kulutus kotitaloustyyppin mukaan 2006–2012: http://www.stat.fi/til/ktutk/2012/ktutk_2012_2013-12-30_kat_001_fi.html. Luettu 14.8.2017.

⁵⁸⁵ Ilmonen & Hirvonen 2008, 97–101.

⁵⁸⁶ Vuoden 2008 osayleiskaavakyselyn aineisto, Karhu 2009.

siperheiden osuudet vastaajien kokonaismäärästä ovat hyvin samanlaiset, noin 42 % kummassakin.

Asumismuotoon liittyen kyselyssä tiedusteltiin, asuuko vastaaja omakotitalossa, rivitalossa, kerrostalossa vai paritalossa. Vastausten jakautuminen vahvistaa käsitystä Reijolan luonteesta omakotitalovaltaisena alueena, sillä 77 % vastaajista ilmoitti asuvansa omakotitalossa. Rivitalossa asujia oli noin 21 %. Kyselyaineiston kontrollialueet Lehmo ja Ylämylly asettuvat samaan muottiin. Lehmon kohdalla 89 % ilmoitti asuvansa omakotitalossa ja Ylämyllyn jopa vielä enemmän, noin 91 %.

Kaiken kaikkiaan kyselylomakeaineiston välityksellä Reijolan kaltaisesta esikaupunkialueesta välittyvä kuva muistuttaa varsin hyvin tutkimuskirjallisuudesta saatua käsitystä pientalovaltaisten esikaupunkialueiden asukkaista.⁵⁸⁷ Lapsiperheitä, tai jokin aika sitten jälkikasvunsa maailmalle lähettäneitä keski-ikäisiä pariskuntia, työssä käyviä, yleistä tasoa hiukan korkeammin koulutettuja ja hiukan enemmän ansaitsevia, on pientalovaltaisen esikaupunkiyhteisön keskiluokkainen⁵⁸⁸ peruspiirre suomalaisessa viitekehysessä ja monin paikoin maailmallakin.⁵⁸⁹ Muun muassa Turun seudulla korkean tulo- ja koulutustason lapsiperheet ovat suurimmaksi osaksi hakeutuneet väljemmille pientaloalueille.⁵⁹⁰ Toisaalta, viime aikoina esikaupungit on alettu nähdä aikaisempaa monipuolisemmassa valossa.

Hayden on halunnut monipuolistaa käsityksiä amerikkalaisesta esikaupunkiasumisesta. Tyypillinen mielikuva keskiluokkaisesta ja valkoisesta yhden perheen omakotitaloasumisesta ei todellisuudessa ole missään vaiheessa pitänyt täysin paikkaansa. Esikaupunkiasumisen variaatioita on ollut 1800-luvulta saakka niin etnisyyslähteisissä kuin yhteiskuntaluokkaperusteisissa asukaspiirteissä.⁵⁹¹ Shen ja Wu puolestaan nostavat esille esikaupunkien erilaiset ulottuvuudet ympäri maailmaa: etenkin köyhemmissä maissa on usein kahdenlaisia esikaupunkeja, vauraampia ja huomattavasti köyhempiä.⁵⁹² On myös huomioitava, että suinkaan kaikki keskiluokkaiset tai sellaisiksi itsensä mieltävät eivät hakeudu automaattisesti esikaupunkeihin. Karstenin mukaan esimerkiksi Rotterdamissa on huomattava määrä keskiluokkaisia perheitä, jotka ovat hylänneet esikaupunkiasumisen ja suosivat kaupunkikeskustaa.⁵⁹³

Kyselyaineiston välittämä kuva Reijolan asukkaista ei ole yllätys, sillä juuri kuvattun laista esikaupunkialuetta Reijolasta alun alkaenkin kaavailtiin. Sanomalehti *Karjalainen* kirjoitti 17.2.1971 aivan taajaman rakentamisen alkuvaiheessa: "Reijolasta tulee katiska, joka pyydystää isot kalat: Reijola saa asukkaansa kaupungista. Noin 90 % nykyisistä Reijolan uusista asukkaista on kotoisin Joensuusta. Uudet tulokkaat ovat työkykyisiä nuorehkoja ihmisiä..."⁵⁹⁴

⁵⁸⁷ Anttila 2015 228–236; Hayden 2004, 10–13, 146–148; Roivainen 1993, 40–46.

⁵⁸⁸ Vuonna 2007 suoritettun tilastollisesti edustavan kyselytutkimuksen mukaan suurin (noin 55 % kyselyyn vastanneista) osa suomalaisista määrittelee itsensä jonkinlaiseen keskiluokkaan. Tilastollisen analyysin perusteella luokkasamastumista voitiin selittää ammattiasemaan, koulutukseen ja tuloihin liittyvillä muuttujilla. Ongelmana kuitenkin on keskiluokan suuri koko, joka häivyttää luokkiin perinteisesti liitettyjä eroja ja tekee keskiluokalle erityisten ja leimallisten piirteiden löytämisen vaikeaksi. Kahma 2010, 83–93.

⁵⁸⁹ Lewis 2007, 777; Shen & Wu 2013, 1823–1824.

⁵⁹⁰ Rasinkangas 2013, 153.

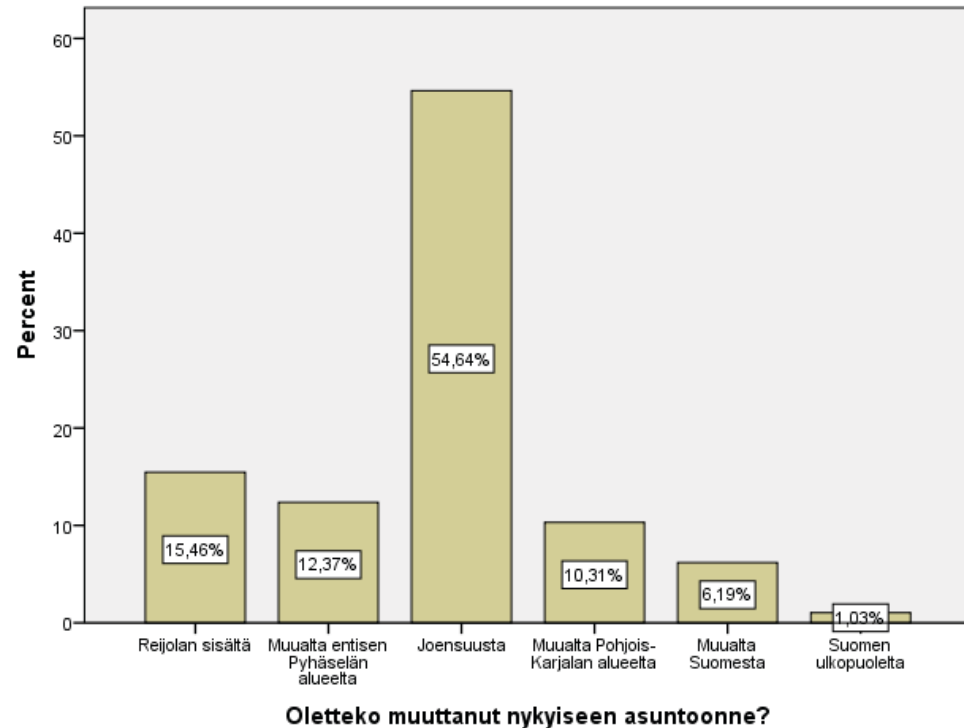
⁵⁹¹ Hayden 2004, 3–13.

⁵⁹² Shen & Wu 2013, 1825–1826.

⁵⁹³ Karsten 2012, 95–96.

⁵⁹⁴ Reijolasta tulee katiska, joka pyydystää isot kalat, sanomalehti *Karjalainen*, 17.2.1971.

Kaupungista esikaupunkiin muuttamisesta kertoo myös kyselyaineisto. Niin Reijolassa, Lehmossa kuin Ylämyllyllä Joensuun kantakaupunki on yleisin alueelle tulosuunta. Kysyttäessä mistä vastaaja on nykyiseen asuntoonsa muuttanut, Reijolan kohdalla noin 55 % vastaajista ilmoitti tulopaikaksi Joensuun. Lehmon kohdalla luku oli sama 55 % ja Ylämyllyn osalta 47 %. Tarkemmat suhdeluvut Reijolan osalta selviävät kuviosta 9.

Kuvio 9. Reijolaan muuttaneiden tulosuunta

Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 10 vastaukset.

Kuten kuviosta on nähtävissä, Reijolassa tapahtuu jossakin määrin myös taajaman sisäistä muuttoa. Nämä tapaukset olivat suurimmaksi osaksi vaihtamista uudempaan tai suurempaan asuntoon. Jonkin verran esiintyi myös paluumuuttoa lapsuudenmaiseen. Ilmiö toistui Lehmossa ja Ylämyllyllä, niissäkin taajaman sisäiset muuttajat olivat toiseksi suurin vastausjoukko. Reijolan kasvun merkitys niin Joensuun seudullisessa muuttoliikkeessä kuin Pyhäselän kunnan sisäisessä muuttoliikkeessä on ollut merkittävä. Esimerkiksi vuonna 1989 Reijola oli ainoa kunnan sisäisessä muutossa muuttovoittoa saavuttanut alue. Samana vuonna Pyhäselkään muutti kunnan ulkopuolelta 281 henkilöä, näistä 48 % Reijolaan, 26 % Hammaslahteen ja 26 % muille alueille.⁵⁹⁵

⁵⁹⁵ Vartiainen 1992, 24.

6.2 TILASTA TAAJAMAKSI – YHTEISÖN MUUTOS

Kaavoitussuunnitelmien herätessä päättäjien keskuudessa 1960-luvulla Joensuuta ympäröi laaja maaseutualue. Naapurikuntien lähikylät Lehmo, Mulo ja Ylämylly muodostivat pohjoiseen, etelään ja länteen vievien pääteiden varteen kyläalueen, joista jokaista määrittivät omat erityispiirteensä. Lehmossa yhteisö oli maatalouskylä, jonka sisällä Ristisaaren erotteluasema muodosti oman maailmansa.⁵⁹⁶ Mulossa kylän keskus oli Niittyahdessa, jossa Pohjois-Karjalan opisto toi oman lisänsä kylän luonteeseen.⁵⁹⁷ Ylämyllyllä varuskunta oli keskeisin yhteisöä määrittävä tekijä.

Koska Mulossa ei ollut Lehmon tapaan uittoerottelua tai Ylämyllyn elinkeinorakenteeseen vaikuttaneen varuskunnan kaltaisia työpaikkoja, elinkeinollisesti Mulo oli maatalousvaltaisissa suhteissa muihin mainittuihin alueisiin. Sodan jälkeen päätien varteen muodostetut asutustilat ja muut erillistalot olivat vähitellen alkaneet muokata yhdyskuntaa monipuolisemmaksi, mutta maatalous oli seudun pääelinkeino. Mulon osalta ei kattavia tilastoja ole saatavissa, mutta Pyhäselän kunnassa vuonna 1960 noin 67 % ammatissa toimivista sai elantonsa maataloudesta.⁵⁹⁸

Pyhäselän henkikirjoista vuosilta 1965–1967 tehdyn laskennan mukaan kahdellakymmenellä tilalla oli Reijolan postiosoite. Reijolan asukasluku oli samasta lähteestä tarkasteltuna noin 130. Maatalouteen perustuvan kylän alueella kuitenkin vain viiden talon isännän ammattina oli tilallinen tai maanviljelijä; heidän lisäksi joukossa oli asentajia, muurareita ja muita työmiehiä.⁵⁹⁹

Postiosoitteen perusteella tehty rajaus kertoo lähinnä Mulon kylän yhden osan tilanteesta, eikä ole täysin verrannollinen tulossa olleen Reijolan taajaman kaavoitettuun alueeseen. Henkikirjaan ilmoitetut ammatit kuitenkin valottavat yhteisön sisäistä sosiaalista rakennetta. Reijola silloinen alue oli jo alkanut erottua Mulon maatalousalueesta. Samaan suuntaan viittaavat vuonna 1957 paikkakunnalle muuttaneen henkilön muistikuvat. Hänen kertomuksensa perusteella Reijolan alue erottui talotiheydeltään varsin heikosti ympäröivästä maaseudusta, mutta asukkaiden elinkeinot poikkesivat tavallisesta agraaritaloudesta.⁶⁰⁰ Yhtä lailla Mulossa lapsuutensa ja nuoruutensa viettänyt haastateltava muisteli Reijolan seudun kehityksen tuossa vaiheessa jo alkaneen, vaikka kylän keskus oli edelleen Niittyahdessa.⁶⁰¹

Juuri ennen varsinaisen taajaman rakentamisen alkua vuoden 1970 henkikirjoituksen perusteella talouksien määrä oli kasvanut huomattavasti, 37 kappaleeseen. Asukasluku oli henkikirjojen perusteella noin 150 henkeä.⁶⁰² Reijolassa asuvien toimenkuva ei ollut juurikaan muuttunut edellisistä vuosista. Maanviljelystä harjoitettiin

⁵⁹⁶ Ryyppö 1984, 358–359.

⁵⁹⁷ Tuominen 2015, 506–520.

⁵⁹⁸ Pyhäselän kunnalliskertomus 1977, 9, Pyhäselän kunta.

⁵⁹⁹ Pyhäselän henkikirjat 1965–1967, KA.

⁶⁰⁰ Asukashaastattelu 7.

⁶⁰¹ Toimijahaastattelu 4.

⁶⁰² Alueen tarkan asukasmäärän selvittäminen tuossa vaiheessa on hankalaa, koska tarkkaa määritelmää laskenta-alueesta ei ole. Lehtitieto vuodelta 1968 sanoo Reijolanmäellä asuvan noin 230 ihmistä. Reijolanmäkeä suhteessa Mulon kylään ei kuitenkaan ole millään tavalla määritelty. Reijolan asutustaajama kasvava ja kehittyvä yhdyskunta, Artturi Hänninen, sanomalehti Karjalainen, 6.10.1968.

suhteessa saman verran kuin vuosina 1965–1967, ja joukosta löytyi yksi kauppias ja liikkeenharjoittaja.⁶⁰³

Vaikka varsinaisen pendelöinnin ajat olivat vasta edessäpäin, käytiin alueelta töissä myös lähikaupungissa. Paikalliset tarinat kertovat muun muassa miehestä, joka kävi 20 vuotta pyörällä ja kävellen Joensuussa töissä.⁶⁰⁴ Reijolan elinkeinollinen kehittyminen pois aikaisemmasta maatalousyhdyskunnasta oli siis lähtenyt käyntiin jo ennen varsinaisen taajamoitumisen alkua. Esikaupungiksi seutua ei vielä missään määrin voinut kutsua, mutta seuraavan viiden vuoden aikana tilanne muuttui. Asukasmäärä lähti vahvaan nousuun, ja laskutavasta riippuen Reijolan alueella oli 1970-luvun puolivälissä noin 500 asukasta.⁶⁰⁵ Joulukuussa 1972 sanomalehti *Karjalainen* uutisoi Reijolan kasvusta ja siitä, kuinka erityisesti omakotitalotontit ovat olleet kysytyjä. Artikkelissa haastatellun kunnanjohtaja Pekka Ikosen mukaan omakotitalotonttien kysyntään on vastattu muuttamalla rivitalotontteja omakotitalotonteiksi.⁶⁰⁶

Entisessä Mulon kylässä siirryttiin muutamassa vuodessa niin yhteisöllisesti kuin ympäristön suhteen maaseudulta esikaupunkimaiseen ympäristöön. Muutoksen kokivat sekä elämäntavat että kyläyhteisön luonne. Nyt seutua alkoivat asuttaa enimmäkseen Joensuusta muuttaneet nuoret aikuiset, joiden työpaikat sijaitsivat kaupungissa.

Kaupungin läheisyys näkyy konkreettisesti kyselyaineiston tuloksissa. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 12 vähintään 1970-luvulta alueella asunutta henkilöä, ja heistä suurin yksittäinen ryhmä oli Joensuusta muuttaneet. Kaupungista tulleiden lisäksi toinen merkittävä ryhmä olivat jo ennen taajamoitumisen alkua lapsuudesta saakka alueella asuneet. Eri vuosikymmeninä alueelle muuttaneiden tuloalueet selviävät kuvioista 10.

Jukka Sihvosen mukaan Reijolasta kehittyi yksi Joensuun etiöistä 1980-luvun sisäisen muuttoliikkeen vaikutuksesta.⁶⁰⁷ Käsillä olevan tutkimuksen aineiston perusteella Joensuu-vetoinen kehitys oli vallalla jo 1970-luvulla, vaikkakaan ei ehkä yhtä vahvana kuin seuraavalla vuosikymmenellä. Vartiainen on analysoinut Pyhäselän ja samalla Reijolan väestökehityksen olleen vahvasti Joensuun alueelliseen kasvuun perustuvaa jo 1970-luvulla, ja yksi esimerkki seutuistumiseksi kutsutusta ilmiöstä.⁶⁰⁸

⁶⁰³ Pyhäselän henkikirjat 1970, KA.

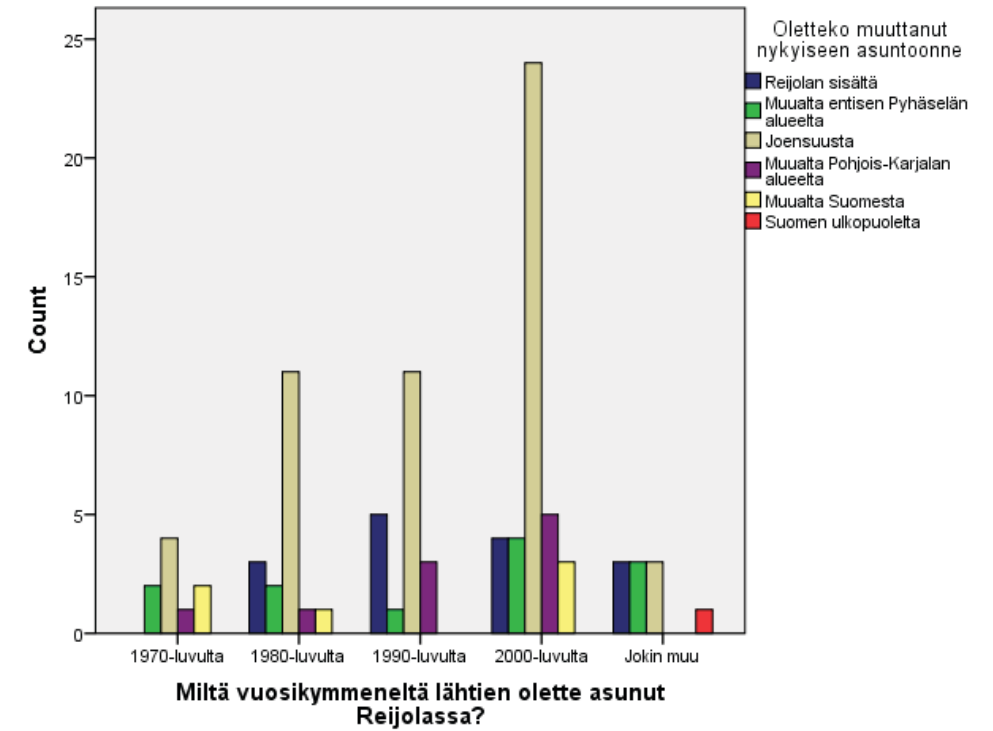
⁶⁰⁴ Reijola, asutustaajama kaupungin rajalla, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 24.10.1972.

⁶⁰⁵ Pyhäselän kuntasuunnitelma 1975–1979.

⁶⁰⁶ Reijolan taajama kasvaa, asuntoja ja maanteitä rakennetaan Pyhäselässä, sanomalehti *Karjalainen*, 5.12.1972.

⁶⁰⁷ Sihvonen 1994, 78. Sihvonen tarkoittaa etiöllä kantakaupungin ulkopuolista, mutta kiinteästi kaupunkiin toiminnallisesti kuuluvaa asuinalueita, joka kasvoi seudun sisäisen muuttoliikkeen vaikutuksesta.

⁶⁰⁸ Seutuistumisen yhtenä piirteenä on pidetty yliopistokaupunkien kasvua ja kasvun levittäytymistä kaupunkikuntien lähiympäristöön. Vartiainen 1992, 12–13.

Kuvio 10. Reijolaan muuttaneiden tuloalueet eri aikoina
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 9 & 10 vastaukset.

Joensuun läheisyys tuli esiin asukkaiden muuttomotiiveissa niin haastattelu- kuin kyselylomakeaineistossa. Mikko Kumpulaisen mukaan muuttoprosessissa yhdistyvät niin persoonalliset kuin rakenteelliset piirteet, elämänvaihe, henkilöhistoria, seudullinen yhdyskuntarakenne ja ympäristötekijät niin luonnon, sosiaalisten tekijöiden kuin kulttuurin osalta. Usein kyse on tavoitteista, joilla pyritään nostamaan omaa tai perheen asumistasoa.⁶⁰⁹ Rami Ratvio tuo esille samat havainnot pääkaupunkiseudun osalta.⁶¹⁰

Reijolassa asuvien tavassa tilallistaa ympäristöään on paljon samaa kuin Kumpulaisen analyysi esittää. Hyvin usein esikaupunkiin asettumisen taustalla on ollut tavoite tasonnostosta suhteessa aikaisempaan asumiseen. Tasonnosto on tarkoittanut väljempää ja luonnonläheisempää asumista lähellä kaupunkikeskustaa.⁶¹¹

Tähän tutkimukseen haastateltiin kolmea 1970-luvulla Reijolaan muuttanutta, ja Joensuun läheisyys oli kaikkien kohdalla keskeinen tekijä alueelle asettumiseen. Yksi perhe muutti kahden alaikäisen lapsen kanssa Liperistä päästäkseen perheyriksen

⁶⁰⁹ Kumpulainen 1993, 61–97.

⁶¹⁰ Ratvio 2012, 102–104.

⁶¹¹ Helene Oldrup on havainnut saman Kööpenhaminan esikaupunkeja käsittelevässä tutkimuksessaan. Keskusta-alueella asuneet perheet halusivat väljempää ja luonnonläheisempää asumista esikaupungista. Oldrup 2010, 49–51.

kannalta otollisemmalle alueelle lähelle kaupunkia. Toinen perhe valitsi Reijolan, koska ei saanut Joensuusta mieluisaa omakotitalotonttia. Kolmas muutti Pyhäselän kunnan alueelta kotitilan jäädessä Hammaslahden kaivosalueen alle. Reijolaan houkutteli kaupungin työpaikkatarjonta.⁶¹²

Maakuntalehti *Karjalainen* raportoi Reijolan tilanteesta helmikuussa 1971 seuraavasti: "Reijola saa asukkaansa Joensuusta, noin 90 % nykyisistä Reijolan uusista asukkaista on kotoisin Joensuusta. Uudet asukkaat ovat työkykyisiä nuorehkoja ihmisiä, jotka Joensuussa vallitsevan asutopulan vuoksi etsivät asuinpaikkaa kaupungin liepeiltä. Kenties monet muuttavat Reijolaan myös siksi, että haluavat elää maaseudulla."⁶¹³ *Karjalaisen* uutinen yli 40 vuoden takaa tiivistää havaintoni kysely- ja haastatteluaineistoista.

Kyselylomakkeen kysymyksessä 11 kartoitettiin vastaajien näkemystä alueelle muuttamisen motiiveista. Avoimesti vastattavassa kysymyksessä yksittäisissä vastauksissa saattoi olla useita erilaisia perusmotiiveja, kuten rauhallinen luonnonläheinen ympäristö ja työpaikan läheisyys. Tästä syystä vastausten mielekäs kvantifiointi oli varsin haasteellista. Suhteellisen väljällä käsitteellisellä luokittelulla ja vastausten kokonaisuutta sisällöllisesti tarkastelemalla oli mahdollista hahmottaa kuusi teemallisesti jakautunutta vastausjoukkoa. Kaikkiaan vastauksia oli 96.

Asumispaikan valinta on monimutkainen prosessi, jossa asukas tekee kompromisseja toiveiden, ideaalien ja arjen realiteettien välillä. Raijaksen mukaan suomalaisten hyvä asuminen koostuu lähiympäristöstä, asunnon tiloista, tekemisestä ja olemisesta. Elintason noustessa pihaan ja puutarhaan käytetään yhä enemmän rahaa.⁶¹⁴ Kyselytutkimuksissa selvinneiden preferenssien tulkinta voi olla ristiriitaista, vaikka yleisellä tasolla kyselyt ovat osoittaneet homogeenisyyttä asumisen valintoihin liittyen.⁶¹⁵ Käsillä oleva tutkimus ei ole poikkeus aikaisemmasta tutkimuksesta: vastaukset toisintavat aikaisemman tutkimuksen havaintoa omakotiasumisen ihanteesta, mutta tarkempi tarkastelu paljastaa vastaajien ajatteluun liittyviä ristiriitoja kaupunkitilan merkityksellistämiseen liittyen.

Kolme suurinta vastaajajoukkoa muodostuivat seuraavista tekijöistä: 1. *Väljempi asuminen* (35 % vastauksista), jolla tarkoitettiin ensisijaisesti tontin ja asunnon kokoa, useassa tapauksessa tuotiin esiin samassa yhteydessä myös kaupungin läheisyys sekä sopiva hintataso; 2. *Maaseutu ja rauhallisuus* (22 % vastauksista), näiden luonnehdintojen yhteydessä tuotiin esille lapsille sopiva ympäristö sekä niin ikään kaupungin läheisyys; 3. *Perhe- ja henkilöhistoriasyyt* (13 % vastauksista), tässä motiiviryhmässä tuotiin esille ennen kaikkea henkilön historia ko. alueella ja sukulaisten asuminen alueella. Muut ryhmät olivat suoria viittauksia saatavilla oleviin palveluihin, Joensuun läheisyyteen tai työpaikan läheisyyteen.⁶¹⁶ Sihvosen tulokset 1990-luvun alkupuolelta olivat vastaavat: Reijolaan muutettiin ja aluetta arvotettiin eniten väljyyden, rauhallisuuden ja maaseutumaisuuden perusteella.⁶¹⁷ Väljemmän asumisen tavoittelu keskustojen ulkopuolelta on ollut yksi amerikkalaisenkin lähiö- ja kaupunginläheisen

maaseutuasumisen tärkeimpiä preferenssejä. Muita sikäläisiä preferenssijoukkoja ovat olleet pääsy lähemmäksi luontoa ja yksityisyyden tavoittelu.⁶¹⁸

Väljempään ympäristöön ja asuntoon muuttaneet olivat voittopuolisesti Joensuusta lähtöisin, sillä 63 % tähän ryhmään luokitelluista oli muuttanut nykyiseen asuntoonsa Joensuusta. Samoin rauhallisuutta ja luonnonläheisyyttä tavoitelleet olivat tulleet kantakaupungista: heistä 71 % oli muuttanut Joensuusta.⁶¹⁹

Aikaisempi tutkimus on havainnut asumispreferenssien vaikuttavan asuinalueiden eriytymiseen muun muassa tietynlaisten ihmisten hakeutumisena tienlaisille alueille. Pientalovaltaiset esikaupungit ovat yksi esimerkki alueista, joille hakeudutaan saman tyyppisten motiivien ohjaamina.⁶²⁰ Reijola ei ole tässä suhteessa poikkeus, ja luonnonläheisyyden ja vihreyden tavoittelu on laajempi esikaupunkeja koskeva ilmiö. Tanskassa esikaupunkien pientaloalueille hakeudutaan viheralueiden läheisyyden vuoksi, ja asuinalueiden sosiaalinen heterogeenisyys on ollut kasvava ilmiö.⁶²¹

Vuonna 1975 Reijolaan muuttanut muistaa taajaman alkuvaiheen nimenomaan nukkumalähiönä. Alueen vähäiset palvelut olivat vielä muutaman kilometrin päässä Niittylahdessa, ja ihmiset kävivät muualla töissä. Aluetta ei enää kuitenkaan pidetty varsinaisena maaseutuna, vaan kehittyvänä ja kasvavana alueena Joensuun kupeessa, jonne väkeä tuli niin Joensuusta kuin Pyhäselän maaseudulta. Tilaa hahmotettiin eränlaisena kaupungin ja maaseudun välimaastona jo tuolloin, ja haasteltu koki itsensäkin välimuodoksi sekä muistikuviansa mukaan muuttaessaan että haastatteluhetkellä syksyllä 2014. Asuinpaikan valintaan vaikutti haastateltavan mukaan ennakointi työpaikan muuttumisen suhteen. Mikäli työpaikka siirtyisi Hammaslahdesta kaupunkiin, olisi matka lyhyt.⁶²²

Vuonna 1972 vanhempiensa kanssa Reijolaan muuttanut muistelee muuttomotii-veiksi uudenaikaisemman asunnon kehittyvällä asuinalueella. Rakentaessaan oman talonsa Reijolaan kymmenen vuotta myöhemmin tavoitteena oli lapselle lyhyt koulumatka sekä lyhyt työmatka Joensuuhun. Mielikuvien tasolla Reijolan valtteina olivat kätevä työmatka sekä kouluajoilta jääneet lievästi negatiiviset tuntemukset kuntakeskus Hammaslahtea kohtaan. Seikka puolsi asuinpaikkana kunnan uutta ja kehittyvää taajamaa.⁶²³

Yrityksensä 1978 Liperistä Reijolaan siirtänyt perhe päätyi Pyhäselkään joustavan yrityspolitiikan sekä tarjolla olevien tonttien vuoksi. Reijolan valitseminen asuinpaikaksi perustui Joensuun läheisyyteen.⁶²⁴ Tarjolla olisi ollut tontteja niin talolle kuin konehallille muualtakin kunnan alueelta, mutta kaupungin läheisyys oli Reijolan valtti.

Sanomalehti *Karjalaisen* juttu vuodelta 1971 kuvailee Reijolaa hiljaiseksi ja melko rauhalliseksi asumalähiöksi. Lehden haastatteleman paikallisen mukaan taajaman kehitys väistämättä vie pois vanhaa maaseutuhenkeä, mutta toisaalta palveluiden

⁶¹⁸ Johnson 2008, 719.

⁶¹⁹ Reijolan kyselylomakeaineisto, kysymysten 11 & 10 vastaukset.

⁶²⁰ Kyttä, Pahkasalo & Vaattovaara 2010, 93–94.

⁶²¹ Oldrup 2010, 43–44.

⁶²² Asukashaastattelu 11.

⁶²³ Asukashaastattelu 5.

⁶²⁴ Asukashaastattelu 2.

⁶¹² Asukashaastattelu 2; Asukashaastattelu 5; Asukashaastattelu 11.

⁶¹³ Reijolasta tulee katiska, joka pyydystää isot kalat, sanomalehti *Karjalainen*, 17.2.1971.

⁶¹⁴ Raijas 2008, 129.

⁶¹⁵ Ilmonen & Hirvonen 2008, 83–84.

⁶¹⁶ Reijolan kyselylomakeaineisto, kysymyksen 11 vastaukset.

⁶¹⁷ Sihvonen 1994, 55–56.

lisääntyminen ja paikkakunnan vilkastuminen on vain positiivista. Kunnan tavoitteeksi juttu määrittelee yhdyskunnan kaupungin mukavuuksilla ja maaseudun eduilla.⁶²⁵

Pienen kunnan voimavarat eivät kuitenkaan riittäneet yhtä aikaa kahtaalle. Alkupyrahdyksen jälkeen Reijola jäi kunnan silmissä jossakin määrin toissijaiseksi kuntakeskukseen nähden. Hammaslahtea oli kehitettävä kaivoksen avaamisen vuoksi.⁶²⁶ Aikaisemmin mainittu vuonna 1972 Reijolaan muuttanut muistaakin kyseisen muuttaman vuoden ajanjakson kituliaana vaiheena Reijolassa.

Tilan merkityksiin liittyvän muutosvaiheen merkkejä oli kiista alueen postiaseman nimestä. Posti- ja lennätinhallitus oli 1973 lakkauttanut Mulon ja Reijolan erilliset postiasemat, ja uuden yhteisen aseman nimeksi oli tulossa vanha kylänimi Mulo. Tämä ei Reijolan asukkaita miellyttänyt, ja he laativat kirjelmän kunnanhallitukselle ja postiviranomaisille vaatien postiaseman nimeksi Reijolaa. Aseman nimeäminen vanhalla nimellä nähtiin hankalien käytännönseikkojen lisäksi kunnan etujen vastaisena sekä negatiivisena alueen kehitykselle. Aseman nimi vaihdettiin myöhemmin Reijolaksi.⁶²⁷ Reijolan asukkaat eivät kokeneet itseään mulolaisiksi, vaan uuden taajaman asukkaiksi. Asuinalueen tilallistamista vanhan kylänimen avulla ei nähty sopivaksi tai todellisuutta vastaavaksi: Reijola oli jotakin muuta kuin Mulo.

Vuoteen 1980 mennessä Reijolan asukasmäärä oli lähes 700 asukasta, mutta kiivain kasvu oli vasta alkamassa. 1980-luvun aikana Reijolasta tuli se 1960-luvulla asetettujen tavoitteiden mukainen esikaupunkialue, joka saalisti kuntaan kohdistuvan muuton ”isot kalat”, kuten paikallispoliitikko kunnan tavoitteet rakentamisen alkaessa määritteli.⁶²⁸

Kaikkiaan 18 kyselyyn vastannutta oli muuttanut alueelle 1980-luvun aikana. Suurin ryhmä olivat jälleen Joensuusta muuttaneet, kaikkiaan 11 vastaajaa. Muuttomotiiveissa esiintyy samoja syitä kuin 1970-luvulla muuttaneiden kohdalla: isot tontit, rauhallisuus ja kaupungin läheisyys.⁶²⁹

Tutkimukseen haastateltiin kaikkiaan kolmea Reijolaan 1980-luvulla muuttanutta. Vuonna 1983 Joensuusta muuttanut perhe tuli alueelle rauhallisemman ympäristön toivossa, sillä heidän silloisella asuinalueellaan oli suuri aluerakentamisen projekti käynnissä ja pitkään jatkutut rakentaminen oli asumisen kannalta häiritsevää. Rauhallisuuden lisäksi motiiveina oli haave omasta tontista marjapensaineen. Reijola tarjosi vastinetta haaveelle, edulliseen hintaan.⁶³⁰

Toinen haastateltu kertoi Reijolaan muuttamisen tärkeimpänä motiivina kaupungin läheisyyden työpaikan suhteen sekä lasten hyvän hoitopaikan. Kaupunkiin he eivät halunneet, sillä kantakaupunkia pienempi ja rauhallisempi asuinalue tuntui paremmalta paikalta lasten kannalta. Perhe muutti Reijolaan 1981 asuttuaan ensin

hetken aikaa kuntakeskuksessa, ja vaihtoi suurempaan asuntoon alueen sisällä viisi vuotta myöhemmin.⁶³¹

Kolmannen haastateltavan perhe muutti Joensuusta Reijolaan 1984. Kuten 1983 muuttaneella haastateltavalla, tavoitteena oli oma tontti ja etenkin isompi asunto. Vaihtoehtona oli myös rakentaminen Joensuun puolelle, mutta tontinsaantimahdollisuuden olivat huonot. Reijolassa oli sopiva valmis talo tarjolla, mutta erityisenä vahvuutena he olivat nähneet Pyhäselän puolella hyvin toimivan perhepäivähoitojärjestelmän.⁶³²

Reijolan kehityksessä 1980-luku tarkoitti esikaupungin tilallisuuden suhteen entistä selkeämpää kytkeytymistä osaksi kaupunkialuetta niin ihmisten kaupungissa työssäkäynnin kannalta, mutta myös yhteisön mentaliteetin suhteen. Kasvava ja hyvin nuorekas väestö tarvitsi omanlaisiaan palveluja ja infrastruktuuria.

Paikallislehden otsikon mukaan Reijola ei ollut enää pelkkä nukkumalähiö, kun se uutisoi liike- ja palvelukeskuksen avaamisesta heinäkuussa 1984. Taajaman keskukseen tuli nyt ruokakaupan lisäksi terveyskeskus, kirjasto, paloasema, pankki, kahvila, kampaamo sekä muita pienyrityksiä. Lehti haastatteli kolmea paikallista, ja kaivatuummiksi palveluiksi nimettiin etenkin nuorison kannalta kahvila, pankki sekä kauppaliikkeet. Jutun perusteella Joensuusta muuttaneet ihmiset olivat tottuneet käyttämään Joensuun palveluita, ja tämän arveltiin aiheuttavan haasteita uudelle liikekeskukselle.⁶³³

Samaisen lehden artikkelissa vuodelta 1985 Reijolaan maaseudulta muuttanut perhe kuvailee aluetta rauhalliseksi ja maaseutumaiseksi. Reijola koettiin hyväksi paikaksi lapsiperheille. Koulu oli lähellä ja päivähoitoasiat hyvin järjestetty. Puutteiksi mainittiin katujen kunto ja vinot liikennemerkit, vähäiset leikkikentät sekä apteekin puuttuminen.⁶³⁴ Olennaista perheen kommentoissa oli rauhallisuuden ja maaseutumaisuuden hyvien puolien sekä kaupunkimaisen kehityksen positiivisuuden yhdistäminen.

Kaivatessaan päällystettyjä katuja, suoria liikennemerkkejä sekä monipuolisia palveluita maaseutumaiseen ja rauhalliseen ympäristöön ihmiset alkoivat tuottamaan uudenlaista tilaa, sillä hetken kuluttua kadut asfaltoitiin, leikkikenttiä rakennettiin ja apteekkikin on toiminut jo jonkin aikaa. Asukkaiden käsitysten mukaan maaseutumaisuus ja rauhallisuus ovat kuitenkin vähentyneet yllättävän vähän, jos laisinkaan. Vuonna 1994 julkaistussa selvityksessä Reijola oli useiden asukkaiden mielikuvis- sa eräänlainen maaseutuidylli kaupungin kainalossa, tämä siitäkin huolimatta, että alueen väestömäärä oli kaksinkertaistunut kuluneen 10 vuoden aikana ja ohittanut kuntakeskuksen väestömäärän.⁶³⁵

Kyselytutkimusaineiston perusteella alueen muutos maaseutumaisesta kohti urbaania ympäristöä ei ole ihmisiä haitannut, päinvastoin. Ympäristön ja yhteisön muutos koettiin hyvin positiivisena asiana. Vaikuttaa siltä, että etenevän urbanisoinnin ja maaseutumaisuuteen liitettyjen positiivisten ominaisuuksien välistä ristiriitaa ei suuremmassa mittakaavassa yhdistetä toisiinsa. Sihvosen mukaan asukkaiden arki sovittautuu aina tiettyihin ympäristöihin, ja muutokset näkyvässä ympäristössä

⁶²⁵ Reijolasta tulee katiska, joka pyydystää isot kalat, sanomalehti Karjalainen, 17.2.1971.

⁶²⁶ Karjalan maa, 27.11.1971. Hammaslahden kuparikaivoksen rakentaminen aloitettiin 1972.

⁶²⁷ Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 24.4.1974; Nimikiista Reijolassa, Mulo ei miellytä, Pohjois-Karjala, 27.4.1974; Postiasema Mulo 1 avattiin yleisölle, Karjalainen, 3.5.1974.

⁶²⁸ Reijolasta tulee katiska, joka pyydystää isot kalat, sanomalehti Karjalainen, 17.2.1971.

⁶²⁹ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 11 vastaukset.

⁶³⁰ Asukashaastattelu 6.

⁶³¹ Asukashaastattelu 1.

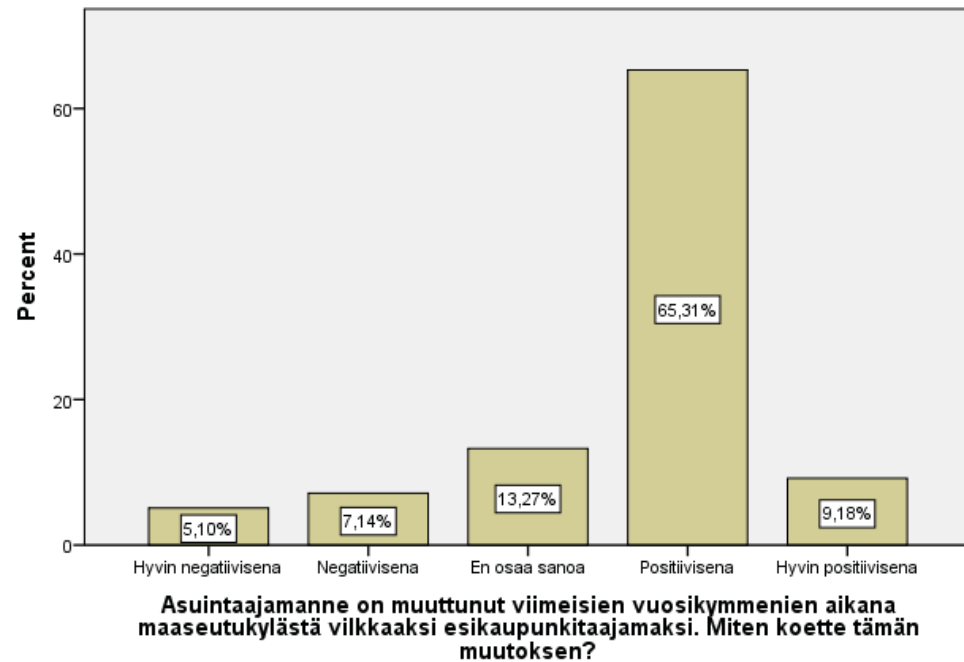
⁶³² Asukashaastattelu 8.

⁶³³ Reijola ei ole enää pelkkä nukkumalähiö, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 11.7.1984.

⁶³⁴ Äiti, eihän, muuteta Reijolasta ikinä pois, Kiihtelys-Pyhäselkä lehti, 18.9.1985.

⁶³⁵ Sihvonen 1994; Reijola ohitti Hammaslahden, Karjalainen, 3.3.1990.

kohdistuvat samalla sen symboliseen sisältöön.⁶³⁶ Reijolan kohdalla vaikuttaa kuitenkin siltä, että ympäristön muutos ei ole muuttanut symbolista sisältöä. Alueen kehittyminen esikaupunkialueeksi ei ole horjuttanut sen maaseutumaisuuden ja rauhallisuuden merkitysrakenteita. Kuvio 11 kertoo vastaajien positiivisen suhtautumisen muutokseen.

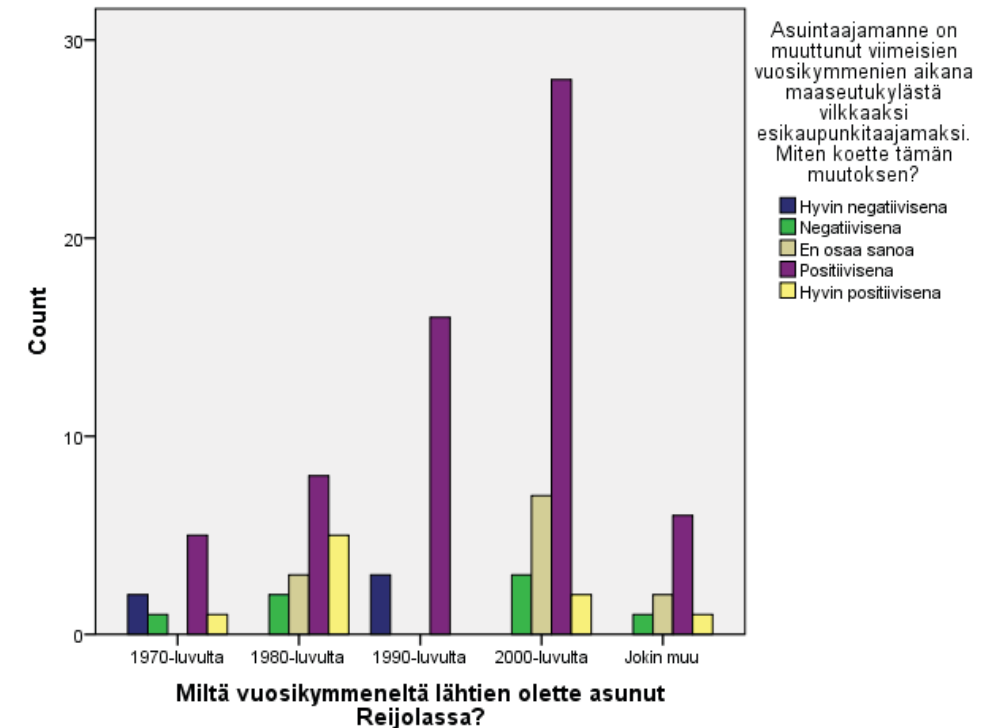
Kuvio 11. Suhtautuminen asuinalueen muutokseen
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 13 vastaukset.

Reijolassa esikaupunkitaajamaksi rakentuminen on tarkoittanut väkimäärän lisääntymistä, tieverkoston kehittämistä ja päivittäiskaupan yksiköiden suurentumista. Kaksi kyläkauppaa ja kioskia on korvautunut kahdella tavanomaisella asuintaajamamarkettilla. Kauppa- ja palvelukeskuksen vaiheittainen rakentaminen 1980-luvun puolivälisistä vuosikymmen loppupuolelle oli uusien asuinkortteleiden ohella 1980–90-lukujen keskeisin aluetta muuttanut tekijä. 2000-luvulla suurimmat fyysistä ympäristöä muuttaneet hankkeet olivat koulun ja päiväkodin laajennukset, yhteisötalon rakentaminen ja tielinjauksien muutokset.

Tätä taustaa vasten kuviossa 12 on ristiintaulukoitu vastaajien suhtautuminen kehitykseen suhteessa muuttoajankohtaan. Kuviota analysoidessa täytyy huomioida, että 2000-luvulla alueelle muuttaneilla ei ole ollut konkreettista käsitystä ja kokemusta aikaisempien vuosien kehityksestä ja muutoksesta. Tästä syystä voi ajatella, että joiltakin osin vastaukset alueen muutokseen liittyen heijastelevat myös yleistä

⁶³⁶ Sihvonen 1994, 98–99.

suhtautumista kaupungistumiseen, ainakin niiltä osin millaista kaupungistumishitystä esikaupungit edustavat.⁶³⁷

Kuvio 12. Asumisaika ja suhtautuminen muutokseen
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 9 & 13 vastaukset.

Positiivinen suhtautuminen muutokseen on selvästi edustetuin vastausryhmä kaikissa muuttoajankohtaan liittyvissä vastaajaluokissa. Negatiivisesti muutokseen suhtautuvia ei uudempien muuttajien joukosta ymmärrettävästi juurikaan löydy. Toisaalta myös 1980-luvulla Reijolaan muuttaneiden joukossa ei tapahtunutta kehitystä pidetty negatiivisena kuin kahdessa tapauksessa. Päinvastoin, tässä ryhmässä oli eniten niitä, jotka pitivät kehitystä erityisen hyvänä. Heidän asumisaikakautensa sisään sijoittuvat Reijolan kiivaimmat kasvukaudet 1980-luvun jälkipuoliskolla ja 2000-luvulla. Huomion arvoista on myös vastaajajoukon ”jokin muu” positiivinen suhtautuminen muutokseen. Kyseinen joukko koostuu alueella jo ennen 1970-lukua asuneista vastaajista. Monet heistä ovat asuneet Reijolassa tai Mulossa koko ikänsä ja eläneet alueen maalaiskyläaika. Tässä joukossa vain yksi vastaaja piti tapahtunutta muutosta negatiivisena.⁶³⁸

Aina pientaloalueiden asukkaat eivät ole yhtä kehitysmyönteisiä. Anttilan mukaan keskiluokkaisilla pientaloalueilla ollaan innokkaita puolustamaan luonnonläheisyyttä

⁶³⁷ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 9 & 13 vastaukset.

⁶³⁸ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 9 & 13 vastaukset.

ja rauhallisuutta kaupunkirakenteen tiivistämisen uhkaa vastaan. Anttilan tutkimilla Helsingin seudun pientaloalueilla lisärakentamiseen ja tiivistämiseen suhtauduttiin negatiivisesti mikäli alueiden modernisointi oli saatu asukkaiden näkökulmasta katsottuna valmiiksi.⁶³⁹

Reijolassa muutokseen liittyvän negatiivisen suhtautumisen taustat palautuvat erityisesti siihen, millaisia ominaisuuksia vastaajat asuinympäristöltään odottivat. Heille asuinympäristön maaseutumaisuus oli hyvin tärkeä piirre, ja vastaavasti kaupunkimaisuudella ei ollut paljoakaan väliä. Rauhallisuus, luonto ja väljät tontit olivat heidän keskeisimmät alueelle muuttomotiivinsa.⁶⁴⁰

Tätä taustaa vasten negatiivinen suhtautuminen tapahtuneeseen kehitykseen on ymmärrettävää, vaikka näin vastanneiden joukossa on myös 2000-luvulla muuttaneita. Sukupuoleen, koulutukseen tai muuhun demografiseen piirteeseen liittyviä suoria yhteyksiä ei aineistosta ollut havaittavissa. Myöskään sillä, mistä negatiivisesti suhtautuneet olivat Reijolaan muuttaneet, ei ollut merkitystä. Niin Joensuun kanta-kaupunki, Reijolan sisäinen muutto kuin muu Pyhäselän alue olivat edustettuina.

Jos tarkastellaan samaa kysymystä tutkimuksen kyselyaineiston kontrollialueilla Lehmossa ja Ylämyllyllä, tulokset ovat hyvin samanlaisia. Positiivisesti suhtautuvat ovat ylivoimaisesti suurin ryhmä kaikissa muuttoajankohtaryhmissä. Jonkinlaisia eroja Reijolaan ovat negatiivisesti suhtautuvien tasaisempi jakautuminen kaikkiin vastaajaryhmiin ja etenkin Ylämyllyllä hyvin positiivisesti kaupungistumiseen suhtautuvien suuri määrä 2000-luvulla alueelle muuttaneiden joukossa.

Kuten Reijolassa, myös kontrollialueilla kehitys on ollut väestömäärän lisääntymistä, ja liikekeskusten rakentaminen on sijoittunut 1980–90-lukujen välimaastoon. Samalla tavalla pienempiä kaupallisia palveluita on alueilta loppunut uusien isompien tullessa tilalle. Ylämyllyllä 2000-luvun kasvun keskittyminen voimakkaasti yhdelle tietylle alueelle (entinen varuskunta-alue) voi vaikuttaa kokemuksiin suuntaan tai toiseen.⁶⁴¹ Lehmon ja Ylämyllyn tiedot näkyvät liitekuvioiden 1 ja 2.

Useissa tutkimuksissa ja selvityksissä on todettu kaupungin läheisen taajama-asumisen edustavan tietynlaista ihanneasumista.⁶⁴² Kyselylomakkeessa tiedusteltiin, millaiseen ympäristöön ihmiset Joensuun seudulla hakeutuisivat, jos he saisivat vapaasti valita. Noin 44 % vastaajista ilmoitti nykyisen asumispaikkansa olevan paras mahdollinen. Seuraavaksi eniten vastaajia (noin 16 %) houkutti omakotitaloasuminen maaseutualueella. Muut vaihtoehdot (enimmäkseen erilaisia vaihtoehtoja kanta-kaupungin alueella) Joensuun seudulla eivät herättäneet intohimoja, valintaprosentit vaihtelivat neljän ja kahdeksan välillä. Omakotitalossa asumista ylipäätään parhaimpana vaihtoehtona piti 72 % kysymykseen vastaajista.⁶⁴³

Ristiintaulukointi suhtautumista viimevuosikymmenien kehitykseen mitanneen kysymyksen kanssa osoittaa, että vastaajat ovat mieltyneet Reijolan kaltaiseen

esikaupunkiasumiseen pois lukien joukko, jota ei tapahtunut kehitys miellyttänyt. Heidän joukossaan suosituimmat vaihtoehdot olivat omakotitaloasunto maaseutualueella tai jokin ihan muu paikka. Vain 17 % joukon vastaajista piti nykyistä asuinmuotoaan Reijolassa parhaana vaihtoehtona, siitäkin huolimatta, että kaikki asuivat omakotitalossa. Ryhmä on kuitenkin huomattavan pieni: 12 vastaajaa.⁶⁴⁴

6.3 REIJOLAN TILALLISET ULOTTUVUUDET ASUKKAIDEN NÄKÖKULMASTA

Kirsi Saarikangas kuvailee tilan merkityksiä rakennetun, sosiaalisen ja eletyn vuoro-vaikutuksiksi. Rakennettu tila on yhtäältä ymmärrettävissä käytäntöjen ja merkitysten lähtökohdista ja toisaalta niiden tuottamana.⁶⁴⁵ Kerralla rakennetuista kerrostalolähiöistä puuttuvat Saarikankaan mukaan rakennuksiin ja rakennettuihin tiloihin vuosien aikana kerrostuneet merkitykset, toisaalta lähiöihin liittyy maiseman jatkuva muuttaminen ja menneen silmin nähtävä katoaminen.⁶⁴⁶

Kaupunkikeskustojen läheisyyteen rakennettujen omakotitaloesikaupunkien kohdalla maiseman muuttaminen ja menneen silmin nähtävä katoaminen on konkreettista. Reijolassa peltoaukeiden väliset metsäalueet ovat täyttyneet asuin- ja teollisuusalueilla. Ylämyllyllä entisen varuskunnan alueet ovat täynnä omakotitaloja, ja kasarmeissa toimii koulu ja päiväkotit. Lehmossa kunnan saatua pitkään havittelemansa Suutelan tilan alueet haltuunsa nousi pelloille muutamassa vuodessa rivitaloja, omakotitaloja sekä taajaman ensimmäiset kerrostalot.⁶⁴⁷ Mennyt katoaa ja korvautuu jollakin toisella, samalla muuttuvat tilaa määrittävät kokemukset.

Ajatus lähiöistä aluerakentamisen tuotteena syntyneinä kerrostaloalueina on hyvin pinttynyt. Kuten Saarikangas toteaa, lähiöt ovat leimallisesti toisten suunniteltuja ja rakentamia tiloja, jotka etenkin aluksi näyttävät abstrakteina.⁶⁴⁸ Omakotitalolähiössä talot ovat usein itse rakennettuja, ja alueet rakentuvat sitä mukaa kun tontteja luovutetaan tai tulijoita on. Jos kerrostalolähiössä voi ajatella suunnittelun tavoitteleen ajattomuutta ja paikattomuutta, omakotitalojen kohdalla tilanne on päinvastainen. Omakotitalolähiö on lähtökohteisesti henkilökohtaisempi.

Saarikangasta mukaillen, kun lähiöiden rakentamiseen ja niissä asumiseen voi liittää kysymykset tilasta ja ajasta, paikasta ja menneisyydestä, historiasta ja muistoista huolimatta niiden rakentamiseen ja suunnitteluun liittyvistä lähtökohdista⁶⁴⁹, niin omakotitaloalueilla nämä kysymykset tulevat käsi kädessä asumisen ja rakentamisen kanssa.

⁶⁴⁴ Kaikkiaan lomakkeita palautui 102, kysymykseen vastasi 96 vastaajaa.

⁶⁴⁵ Saarikangas 2002, 55.

⁶⁴⁶ Saarikangas 2002, 49.

⁶⁴⁷ Joensuun seudun pientaloalueille haettava uusia laajenemissuuntia, sanomalehti *Karjalaisen verkkouutiset*, 8.6.2012: <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/7654-joensuun-seudun-pientaloalueille-haettava-uusia-laajenemissuuntia>. Luettu 4.10.2018; Hallittu kasvuloikka välttämätön, sanomalehti *Karjalainen*, 16.10.2015: <https://www.karjalainen.fi/mielipiteet/mielipiteet/paakirjoitus/item/87409-hallittu-kasvuloikka-valttamaton>. Luettu 4.10.2018.

⁶⁴⁸ Saarikangas 2002, 52.

⁶⁴⁹ Saarikangas 2002, 52.

⁶³⁹ Anttila 2015, 237–239.

⁶⁴⁰ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 11 & 13 vastaukset.

⁶⁴¹ Jyrinkylän entinen varuskunta-alue rakennettiin hyvin nopeasti omakotitaloalueeksi. Tämä herätti alueella pidempään asuneiden joukossa paheksuntaa. Uusien asukkaiden joukossa kehitys on todennäköisesti näyttänyt positiivisena lapsiperheyhteisön kasvuna.

⁶⁴² Strandell 2005, 27–30; Strandell 2011; Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005, 120–125; Esitettyä ihanneasumisen yhtenäisyyttä on toisaalta myös kritisoitu. Vaikka suomalaisten asumis- ja elämäntavoissa on edelleen vahva omakotitaloasumisen eetos, on asumisessa tapahtunut myös eriytymistä. Esim. Rasinkangas 2013, 70; Lapintie 2010.

⁶⁴³ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 20 vastaukset.

Reijolan kaltaisella vaiheittain rakennetulla omakotitaloesikaupungilla historiallinen kerrostuneisuus on rikkaampaa kuin Saarikankaan tarkoittamissa lähiöissä. Pienemmillä alueilla pienempien asuntorakentamisen paineiden alla historiallinen kerrostuneisuus on voinut säilyttää paikkansa. Vanhat maatilat, sodan jälkeiset asutustilat, 1960-luvun yksittäiset pientalot ja 1970-luvulla alkanut järjestelmällinen kaavoituksen mukainen rakentaminen, mutta myös metsät ja pellot kuuluvat ainakin toistaiseksi esikaupungin tilaan Reijolassa.

Asetelma erottaa omakotitaloesikaupungit kerrostalolähiöistä tilan kokemuksen kannalta, sillä niissä historia ja kerrostuneisuus näyttävät liittyvän olennaisella tavalla tilalle annettuihin merkityksiin. Kerrostalolähiöissä pääsi toki metsään ja joutomaille, ja se liittyi keskeisenä osana lähiöelämän piirteisiin. Sehän oli lähiörakentamisen tavoite, yhdistää kaupungin ja maaseudun parhaat puolet. Toisaalta ei kestänyt kauankaan kun unelmat kariutuivat uutisiin sosiaalisista ongelmista ja betonitalojen ankeudesta.⁶⁵⁰

Anttilan mukaan esikaupunkien asuin ympäristö muuttui 1960-luvulta alkaen yhteiskunnan vaurastuessa. Maalaismaisen, asukkaiden itsensä muokkaaman ympäristön tilalle tuli viimeistään 1970-luvulla kaupunkimaisesti järjestetty ylipaikallisten koneistojen säätelemä asuin ympäristö. Myös esikaupunkiasukkaiden suhtautuminen ympäristöönsä muuttui. Taloudelliseen hyödyntämiseen liittyvät aspektit vaihtuivat yksityisyyden, rauhallisuuden ja esteettisten puolien arvostamiseen. Tämä tapahtui viimeistään siinä vaiheessa, kun esikaupungeissa siirryttiin koulutetun keskiluokan aikakautteen.⁶⁵¹ Reijolassa, kuten myös Lehmosssa ja Ylämyllyllä, asukkaiden tilallinen kokemusmaailma heijastelee Anttilan kuvailemaa kehityskulkua.

Reijolalle annettujen tilallisten merkitysten analysointi perustuu asukkaiden tapaan jäsentää tilaa sille olennaisina pidetyillä ominaisuuksilla. Tämä lähestymistapa on hyvin olennainen tutkimusasetelman kannalta. Doreen Maseyn ajattelussa tila, paikka ja yhteiskunta kietoutuvat toisiinsa. Kaupunki ja kaupunkilaisuus, Reijola ja sen asukkaat ovat näin ollen relationaalinen kokonaisuus.⁶⁵² Tästä syystä ihmisten suhtautuminen asuinalueensa piirteisiin määrittää yhteisön tilallista ymmärrystä. Kauppakeskuksesta tai lenkkipolusta tulee tärkeitä vain, jos niitä käytetään ja ne otetaan osaksi yhteisön tilaa.

Lomakkeen kysymyksessä *Kuinka kuvailisit asuinalueitasi ihmiselle, joka siellä ei koskaan ole käynyt?* vastaajien ajattelutavasta oli havaittavissa toistuvia teemoja. Kaikissa kolmessa taajamassa vastaajat rakensivat tilallisen kuvauksensa rauhallisen luonnonläheisyyden sekä Joensuun läheisyyden yhdistelmään.⁶⁵³

Reijolassa vastauksissa viitattiin suoraan luontoarvoihin ja rauhallisuuteen kaikkiaan 64 kertaa ja Joensuun läheisyyteen 44 kertaa. Kaikkia muita viittauksia erilaisiin piirteisiin (11 luokkaa) ei yhteen laskettunakaan (96) ollut yhtä paljon kuin edellä mainittua yhdistelmää. Asikainen ja Mäkinen korostavat, että lähiöiden asukkaille pihat ja lähimetsiköt ovat tärkeitä paikkoja. Lähiluonnolla ja puistoalueilla on merkityksensä niin henkilökohtaisen virkistytymisen paikkoina kuin myös lasten leikkien ja sosiaalisten kohtaamisten paikkoina.⁶⁵⁴

Vastauksissa on myös epäsuorasti kaupungin läheisyyteen ja kaupunkiin viittaavia määritelmää. Kahdessakymmenessä vastauksessa luonnehdittiin Reijolaa *lähiöksi* tai

esikaupungiksi. Lähiö-luonnehdinnassa on sisäänkirjoitettuna ajatus kaupungin läheisyydestä, vaikka sitä ei suoraan sanottaisikaan. Lähiöluonnehdintoja ilman mainintaa Joensuun läheisyydestä oli kaikkiaan kuusi kappaletta. Perusteltua on kuitenkin lisätä nämäkin lähiöluonnehdinnat viittauksiin Joensuun läheisyydestä.

Vastauksia, joissa ei yksiselitteisesti viitata kaupunkiin, mutta puhutaan rauhallisesta alueesta hyvien liikenneyhteyksien tai palveluiden äärellä, oli 20 kappaletta. Muutoin vastaukset käsittelivät alueen rauhallisuutta ja luonnonläheisyyttä, palvelutasoa, liikenneyhteyksiä, yhteisöllisyyttä tai sijaintia yleisemmällä tasolla.

Jos tulkitaan laveasti kaikki hyviin yhteyksiin, lähiömäisyyteen ja sijaintiin liittyvät luonnehdinnat, on mahdollista löytää kaupungin tai kaupunkimaisuuden kohtalaisen selkeä vaikutus yli kuudestakymmenestä (62) vastauksesta, eli niitä oli lähes yhtä paljon kuin maaseutumaisuuteen liittyviä kuvauksia. Esimerkiksi vastaajien puhe lähellä olevista palveluista voi tarkoittaa kaupungin palveluita tai taajamassa itsessään tarjolla olevia palveluita. Suorat viittaukset paikallisiin palveluihin on jätetty kaupunkimaisuus-luokan ulkopuolelle.

On aiheellista pohtia, mitä palveluiden läheisyys oikein kaupunkimaisuuden tai maaseutumaisuuden kannalta tarkoittaa. Kuuluuko maaseutuun tai maaseutumaisuuteen marketit, terveyskeskus, baari, kirjasto, kampaamo, apteekki, huoltoasema yms., ja jos ei kuulu, niin missä menee raja?⁶⁵⁵ Samanlaisia muutaman tuhannen asukkaan taajamia tai kirkonkylä löytyy lukemattomia, ja matkaa lähimpään kaupunkiin voi olla 50 kilometriä. Tuskin sellaisilla paikkakunnilla puhutaan oman kylän kohdalla kaupungista kovin aktiivisesti. Reijolan kohdalla puhutaan, joten on mahdollista ajatella, että lähipalvelut ovat yhtäältä tarpeeksi suuren asukasmäärän mukanaan tuomaa sisäsyntyistä kehitystä riippumatta siitä onko kyseessä maaseutu tai esikaupunki, mutta toisaalta taas selkeää kaupunkiympäristön tilallista jatkumoa Joensuun torilta kohti etelää. Olennaista on se, millaisessa kontekstissa näistä ominaisuuksista puhutaan.

Kyselytutkimus on luonteeltaan yksinkertaistava, ja vastaajat harvoin käyttävät kovin paljoa aikaa vastaamiseen, ellei asia ole henkilökohtainen tai muuten kiinnostava.⁶⁵⁶ Vastaajat ovat joutuneet varsin äkkinäisessä tilanteessa miettimään, kuinka he asuinalueitaan (Reijola) kuvailisivat. Tulosten perusteella on selvää, että kaupungin läheisyys tai toisin sanoen kaupunkimaisuus, sekä rauhalliseksi koettu maaseutumaisuus ovat vastaajien ajattelussa eniten pinnalla olleet tilalliset piirteet.

Vastaajien tapa jäsentää asuinalueitaan kaupungin läheisen mutta maaseutumaisen olemuksen kautta, kiteyttää osuvasti tutkimuksen keskeisen havainnon: ei ole toista ilman toista. Mikäli kaupunki karkaisi liian kauaksi, kysymys olisi hyvin erilaisesta tilasta. Eivät kuuluisi kantakaupungin äänet eivätkä näkyisi valot, kuten Reijolassa hyvällä säällä tapahtuu. Jos taas metsiin, pelloille ja väljemmille tonteille olisi matkaa kilometrejä, ei olisi rauhallisuutta ja maaseutumaisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että esikaupungin tila on yhtä aikaa riippuvainen perinteisellä tavalla ajateltujen kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden täysin vastakkaisiksi miellettyistä ominaisuuksista.

⁶⁵⁰ Korttelainen pyrkii hahmottamaan maaseudun ja kaupungin rajoja muun muassa talouden, elinkeinojen, kulttuurin ja elämäntavan kautta, mutta toteaa erottelujen olevan keinotekoisia tai romantisoituja, todellisuudessa kyse on monikerroksista hybridiyhteisöistä. Korttelainen 2013, 125–126; Garner puolestaan huomauttaa, että hallinnon tai tutkijoiden laatimista urbaanin ja ruraalin määritelmistä huolimatta alueilla elävät ihmiset muodostavat omat tilalliset mielikuvansa ja merkityksensä. Garner 2017, 61.

⁶⁵⁶ Lomakkeen laatimisesta ks. esim. Tampereen yliopiston menetelmäopas: <http://www.fsd.uta.fi/metodit/laatu/laatu.html#laatu>. Luettu 15.1.2017.

Kysymys on yksittäisten ihmisten tilalle antamista merkityksistä. Toinen voi korostaa rauhallsuutta ja toinen kaupunkimaisuutta. Tyypillisin vastaus kysymykseen *Kuinka kuvailisit asuinalueitasi ihmiselle, joka siellä ei koskaan ole käynyt?* oli kuitenkin sellainen, missä kaupungin ja maaseudun yhdistelmä oli valmiina.⁶⁵⁷

”Luonnonmukainen ja – läheinen, rauhallinen okt-alue. Lapsia + nuorempaa väkeä mukavasti. Joensuun palvelut sopivan matkan päässä” – Mies 37 v.

”Luonto lähellä – rauhallinen, kuitenkin lähellä kaupunkia.” – Mies 69 v.

”Rauhallinen asua pääasiassa, puhdas luonto lähellä, hyvät yhteydet eli ei liian pitkä matka kaupunkiin” – Nainen 58 v.

”Maaseutumainen lähiö lähellä Joensuuta” – Nainen 48 v.

Kysymykseen vastasi kaikkiaan 96 vastaajaa, ja esimerkkien kaltaisia vastauksia tuli Reijolan osalta kaikkiaan 35 kappaletta. Sellaisia vastauksia, joista nousi esiin pelkästään kaupunkimaisuuden piirteitä, oli 20 kappaletta. Rauhallisuus on liitetty maaseutumaisiin piirteisiin, sillä maaseutumaisuus ja rauhallisuus esiintyvät hyvin usein yhdessä ihmisten asumispreferenssikuvauksissa.⁶⁵⁸ Vastauksia, joissa oli ainoastaan maaseutumaisia piirteitä oli puolestaan 25 kappaletta. Näissä vastauksissa on jätetty hyvien yhteysien ja palveluiden kanssa yhtä aikaa puhutut maaseutukuvaukset selkeyden vuoksi omaan ”muut” luokkaansa. Tässä neljä tyypillistä esimerkkiä vastauksista, joissa kaupungin ja maaseudun luonnehdinnat eivät olleet suorina viittauksina yhtä aikaa läsnä.⁶⁵⁹

”Viihtyisä, luonnonläheinen, palveluja tarjolla. Suuri puute: otto automaatti” – Nainen 49 v.

”Tiivis omakotitalo alue 9 km keskustasta” – Nainen 17 v.

”Hyvä paikka lähellä keskustaa” – Mies 59 v.

”Viihtyisä, rauhallinen, luonnonläheinen, hyvät ulkoilumahdollisuudet” – Nainen 38 v.

Kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden yhtäaikailla kuvauksilla oli Reijolan kyselyvastauksissa selkeä enemmistö muunkaltaisiin vastauksiin verrattuna. Kaupungin ja maaseutumaisuuteen liitettyjen mielikuvien yhteisrooli on tärkein esikaupungin tilaa rakentavista merkityksenannoista, ja sen varaan näyttää rakentuvan koko kaupungistumiseen liittyvä tilallinen kokonaisuus.⁶⁶⁰

⁶⁵⁷ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 12 vastaukset.

⁶⁵⁸ Sihvonen 1994, 49–55; Strandell 2005, 125–126; Strandell 2011, 12; Strandell 2017, 104.

⁶⁵⁹ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 12 vastaukset.

⁶⁶⁰ Kaupungin ja luonnonläheisyyden yhtäaikaisten merkitykset tulivat vahvasti esiin Kööpenhaminan esikaupunkiasumista käsittelevässä tutkimuksessa: esikaupungin hyvät ja nopeat liikenneyhteydet kaupunkikeskustaan säilyttivät tunteen kaupungissa asumisesta, vaikka väljyys ja vihreys lisääntyivätkin. Oldrup 2010, 52–54.

Koska kysymys ja siihen annetut vastaukset ovat keskeisessä roolissa siihen nähden, kuinka tässä tutkimuksessa argumentoidaan esikaupunkiasukkaiden roolia tilan tuottamisessa, on syytä tarkastella tarkemmin myös kontrollialueiden Lehmon ja Ylämyllyn vastauksia.

Lehmon ja Ylämyllyn vastauksissa tilanne on hyvin pitkälle samanlainen kuin Reijolassa. Suurimmat erot Reijolaan nähden tulevat esille vastaajien paikallisille palveluille antamista merkityksissä. Lehmon ja Ylämyllyn paikallispalveluiden tasoa ja riittävyyttä tuotiin esille selkeästi Reijolaa enemmän. Ylämyllyn osalta paikallispalvelujen merkitys Reijolan vastauksiin nähden voi korostua siinäkin syystä, että matkaa Joensuun keskustaan on kaksinkertaisesti, noin 16 kilometriä.⁶⁶¹

Lehmon ja Ylämyllyn maantieteellisten ominaisuuksien vaikutus esimerkiksi lenkkeily- ja ulkoilukokemuksiin tulivat myös enemmän esille. Ukonharjun alue Lehmossa ja useat lampialueet Ylämyllyllä tulevat esille ihmisten kertomuksissa tilan merkityksistä. Reijolasta tällaisia nousi vähemmän esiin pitkälti erilaisen ympäristön vuoksi. Reijolassa ei ole Lehmon eikä varsinkaan Ylämyllyn kaltaisia seudullisesti tunnettuja ja ulkopaikkakuntalaistenkin käyttämiä ulkoilualueita.⁶⁶²

Ylämyllyn vastauksissa kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden yhtäaikaisten ilmaistut eivät erotu yhtä selvästi kuin Reijolan osalta. Vastauksia kysymykseen kertyi Ylämyllyn osalta 86 kappaletta, ja 22 niistä voi ilman laveaa tulkinnallisuutta luokitella molempien ilmaistutyyppien mukaan. Pelkästään kaupunkimaisuudella jäsenettyjä vastauksia oli 19 kappaletta ja maaseutumaisuudella 22 kappaletta. Loput vastauksista sisälsivät sellaisia tulkinnallisia rajapintoja, että niitä ei voi liittää jompaankumpaan luokkaan. Tällaisia olivat esimerkiksi viihtyisyys sekä hyvät ulkoilu- ja liikuntamahdollisuudet. Suoria lähiöksi tai esikaupungiksi nimeämisiä oli 10 kappaletta.⁶⁶³

Neljässä esimerkivastauksessa tulee hyvin esille keskeisimmät Ylämyllyn tilaa vastaajien ajattelussa ohjaavat piirteet:⁶⁶⁴

”Mukava paikka asua, etenkin lapsiperheille. Palvelut lähellä, Joensuuhun lyhyt ja nopea ajaa” – Nainen 21 v.

”Lähellä Joensuuta, lentokenttää. Ylämyllyllä on luontoa, isot tontit, mahtavat ulkoilu- ja urheilupaikat ja alueet. Kaikki palvelut saatavilla.” – Nainen 41 v.

”Luonnon ympäröimä viihtyisä ja vilkas ja viihtyisä kasvava kylä” – Nainen 30 v.

”Nukkumalähiö” – Mies 77.

Lehmossa maaseutumaisuuden ilmaistut nousivat niukasti suurimmaksi yksittäiseksi vastausjoukoksi. Maaseutumaisuuteen liittyvien määritelmien avulla asuinalueitaan kuvasi 33 vastaajaa. Kaupunkikuvaukset ja maaseutukuvaukset esiintyivät samanaikaisesti 30 vastauksessa. Kaupunkimaisuuteen perustuvia vastauksia oli 21 kappaletta. Kaikkiaan kysymykseen tuli Lehmon osalta 98 vastausta. Lehmolaisten vastaukset

⁶⁶¹ Lehmon ja Ylämyllyn kyselytutkimusaineistot.

⁶⁶² Ylämyllyn Pärnävaara on suosittu ulkoilualue: <http://joensuu.fi/parnavaara>. Luettu 3.10.2018.

⁶⁶³ Ylämyllyn kyselytutkimusaineisto.

⁶⁶⁴ Ylämyllyn kyselytutkimusaineisto.

perustuivat täysin samoille piirteille kuin Reijolan ja Ylämyllyn kohdalla. Tässä kaksi esimerkkiä kustakin kolmesta vastausluokasta.⁶⁶⁵

Maaseutumaisuuden ja kaupunkimaisuuden yhtäaikaiset kuvaukset:

”Lähellä kaupunkia rauhallinen taajama, kaupat, apteekki yms. löytyy, luonto lähellä”
– Mies 47 v.

”Rauhallinen, luonnonläheinen asuinalue, kuitenkin lähellä kaupunkia ja palveluita”
– Nainen 37 v.

Maaseutumaisuuden kuvaukset:

”Rauhallinen maalaismaisema” – Mies 77 v.

”Luonnonläheinen, hyvät liikuntamahdollisuudet, lapsiperheille hyvä asua” – Nainen 42 v.

Kaupunkimaisuuden kuvaukset:

”Koko ajan kasvava esikaupunki, koko ajan tiiviimpi ja ahtaampi.” – Nainen 32 v.

”Joensuun asumalähiö” – Mies 40 v.

Lehmon aineistossa tämän kysymyksen kohdalla kahdessa vastauksessa tulivat esille selkeästi negatiiviset tunteet kaupungistuvaan ympäristöön liittyen. Yhdessä vastauksessa pohdittiin mahdollisten häiriöiden ja rettelöinnin lisääntymistä, jos asutusta tulee vielä lisää, ja toisessa ilmaistiin pettymystä alueen liialliseksi katsottua tiivistymistä kohtaan.

Reijolan tilallisuuden määrittäminen ennen kaikkea rauhalliseksi ja maaseutumaiseksi asuinalueeksi tarpeeksi lähellä kaupunkikeskustan mahdollisuuksia tulee esille myös vuonna 1994 Reijolan osayleiskaavaprosessia varten tehdyssä selvityksessä. Silloiseen kyselyyn vastanneet kokivat Reijolan keskeisimpänä hyvänä piirteenä jopa maaseutuidyllimäisen ympäristön kaupungin läheisyydessä. Maaseutumaisuutta pidettiin tärkeimpänä positiivisena aluetta määrittävänä piirteenä. Toisaalta asukasmäärän kasvu ja siten mahdollinen palveluiden lisääntyminen nähtiin pääasiassa positiivisena.⁶⁶⁶

Verrattaessa vastaajien tilakokemusta alueella asuttuun aikaan tai alueelle muuttomotiiveihin ei merkittäviä eroja ole havaittavissa. Ajatus Reijolasta kaupungin läheisenä maaseutumaisena alueena esiintyy kautta linjan erilaisissa vastaajatyypeissä. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että aineisto näyttäisi kertovan, että esikaupunkialueen kehittyminen muutaman sadan ihmisen laajasta maaseutukylästä kolmen tuhannen asukkaan huomattavasti tiiviimmäksi taajamaksi vaikuttaisi vain vähän siihen, miten maaseudun ja kaupungin tila ihmisten ajattelussa jäsenyivät.⁶⁶⁷

Ojankoski arvioi suomalaisten tottuneen kaupungin palveluiden ja sosiaalisten käytäntöjen läheisyyteen ja keskustan läheisyys on välttämätöntä, koska pientaloasuinalueilta välttämättömät palvelut usein puuttuvat. Arkielämän kulttuuriset piirteet

⁶⁶⁵ Lehmon kyselytutkimusaineisto.

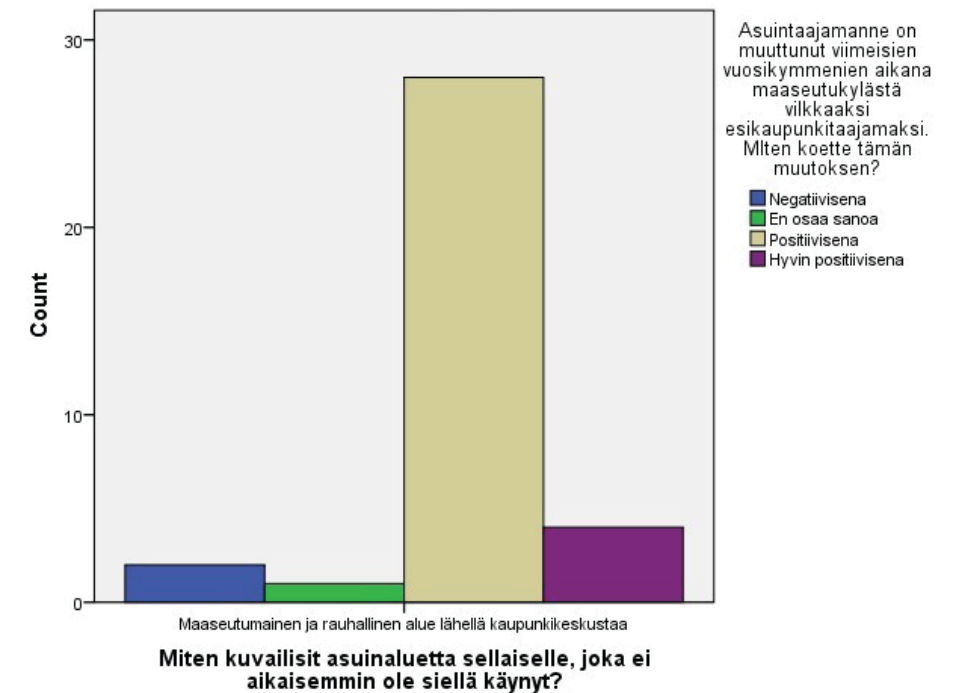
⁶⁶⁶ Sihvonon 1994, 39.

⁶⁶⁷ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 9, 11 & 12 vastaukset.

ovat vieneet pois maaseutuelämästä.⁶⁶⁸ Oldrup mainitsee samanlaisesta ilmiöstä tanskalaisissa esikaupungeissa: esikaupungit ovat asujilleen yhtä lailla luonnon kuin urbaanin läheisyyttä.⁶⁶⁹

Ojankosken havainto voi osin selittää myös Reijolan asukkaiden kokemusta tilan muutoksista. Anttilan mukaan rauhallisuuden ja luonnonläheisyyden kuvaukset asuinalueisiin liittyen tulevat usein esiin tilanteissa, joissa nämä tärkeiksi koetut piirteet ovat tavalla tai toisella uhattuina. Uhka saa ihmiset tuomaan näkemyksensä ja pelkonsa esiin.⁶⁷⁰ Tämän tutkimuksen aineiston perusteella Reijolassa pelko luonnonläheisyyden tai rauhallisuuden menettämisestä on hyvin vähäistä, mutta luonnonläheisyyskuvaukset ovat keskeisiä alueen tilallisia merkityksiä määrittäviä luonnehdintoja.

Maaseutumaisuuden ja rauhallisuuden merkitysrakenteen suhde kaupunkimaisuuteen saa syvyyttä verrattaessa sitä kantakaupungin läheisyyden ja kaupungistumiskehityksen merkityksiin. Vertailu on tehty erottamalla Reijolan kyselyaineistosta kysymyksen 12 vastauksista ne vastaajat, joiden vastauksissa esiintyivät niin maaseudun kuin kaupungin merkitysrakenteet (noin 36 % vastauksista), ja ristiintaulukoimalla heidän vastauksensa suhdetta tapahtuneeseen kehitykseen kartoittaneen kysymyksen vastausten kanssa sekä Joensuun kantakaupungin tärkeyttä kartoittavan kysymyksen kanssa. Tulokset näkyvät kuvioissa 13 ja 14.

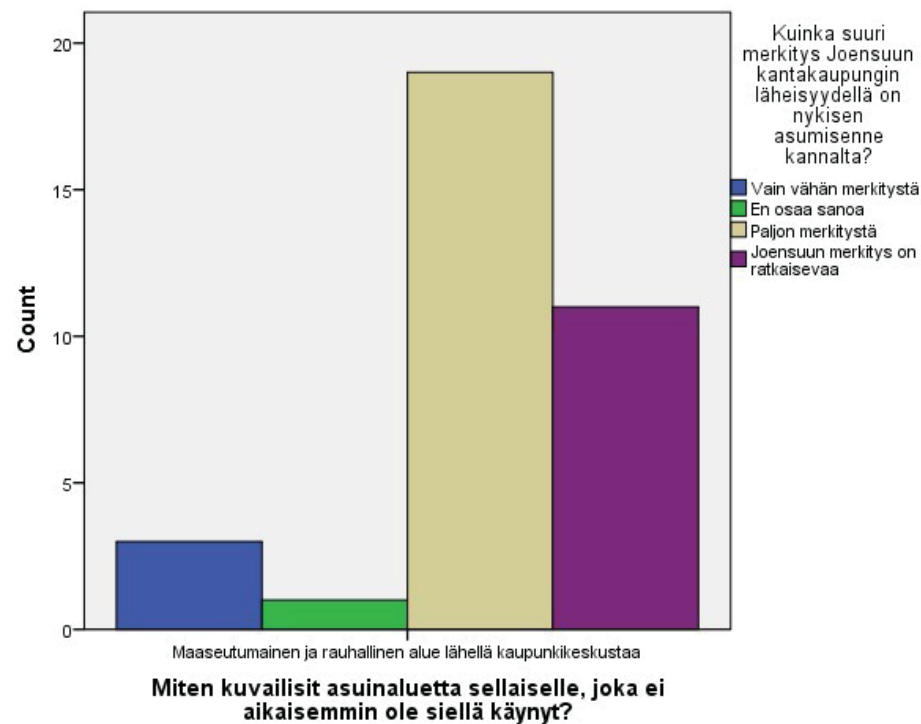
Kuvio 13. Kehityskokemukset suhteessa asuinaluekuvailuihin
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 12 & 13 vastaukset.

⁶⁶⁸ Ojankoski 1998, 232–233.

⁶⁶⁹ Oldrup 2010, 43.

⁶⁷⁰ Anttila 2015, 239.

Kuten kuviot osoittavat, kehitys kaupunkimaisempaan suuntaan koetaan hyvin positiivisena ja kantakaupungin läheisyydellä on todella suuri merkitys alueella asuminen kannalta tässä vastaajajoukossa. Samat vastaajat jäsentävät asuinalueitaan hyvin voimakkaasti niin maaseutu- kuin kaupunkikokemuksilla. Ennen kaikkea, kaupunkimaisuuden lisääntyminen ei tunnu suuresti vahvistavan kokemusta maaseutumaisuuden vähenemisestä tässä ryhmässä. Anttila on tutkinut Helsingin pientaloesikaupunkeja, ja niissä etenevää kaupungistumista ovat aika ajoin vastustaneet muun muassa asukasyhdistykset. Liikenteen kasvu ja täydennysrakentaminen ovat herättäneet vastustusta sikäläisissä asukkaissa.⁶⁷¹ Reijolan kohdalla tällaista vastustusta ei ole ollut, uudistukset on päinvastoin otettu tyytyväisyydellä vastaan, mutta mittakaavakin on ollut pääkaupunkiseutua pienimuotoisempi.

Kuvio 14. Joensuun kantakaupungin merkitys suhteessa asuinaluekuvailuihin
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 12 & 21 vastaukset.

Kokonaisuutena Reijolan asuinaluekuvauksia tarkastellessa kaikkiaan kahdessatoista vastauksessa tuotiin esille Reijolan viimeaikainen nopea kasvu ja kehitys. Merkille pantavaa on, että yhtä lukuun ottamatta kasvu esitettiin positiivisessa sävyssä. Kasvusta ja kehityksestä puhuttiin samassa yhteydessä lähiö-, esikaupunki-, asuma-alue- ja taajama-termien kanssa. Maaseutukuvauksia esiintyi kasvukuvausten kanssa

⁶⁷¹ Anttila 2015, 239–240.

samaan aikaan kolmessa vastauksessa, joista yksi oli viittaus liiallisesta kehityksestä kohti kaupunkimaisuutta.⁶⁷²

Ylämyllyn vastauksissa kasvu ja kehitys olivat myös läsnä, senkin osalta voitto- puolisesti positiivisessa sävyssä. Negatiivisesti taajaman kasvuun suhtautuneita vastauksia oli kuitenkin enemmän kuin Reijolan kohdalla, kaikkiaan kolme kappaletta.⁶⁷³ Ylämyllyllä etenkin entisen varuskunta-alueen muutos on ollut hyvin nopea, sillä aikaisemmin asukkaita oli joitakin kymmeniä. Reilussa kymmenessä vuodessa alue täyttyi omakotitaloista, ja uusia asukkaita tuli toista tuhatta.⁶⁷⁴ Nopea muutos on mahdollisesti aiheuttanut närää vanhoissa varuskunta-alueen asukkaissa.

Lehmossa kasvuun ja vilkkauteen viittaavia kommentteja oli tämän kysymyksen yhteydessä kaikkiaan 11 kappaletta, joista kolmessa suhtauduttiin kasvuun varauksella tai negatiivisesti. Kasvuun liittyviä vastauksia oli suhteellisesti vähemmän kuin Ylämyllyllä tai Reijolassa, mutta jälleen sävy oli selkeän positiivinen.⁶⁷⁵ Kaikkiaan kolmen taajaman kohdalla kysymyksessä, jossa pyydettiin kuvailemaan seutua sellaiselle, joka ei alueella ole aikaisemmin käynyt, kehitys kaupunkimaisempaan suuntaan nähtiin negatiivisena vain seitsemässä vastauksessa.

Ilmiö ei ole kuitenkaan yksioikoinen. Mikäli käytetään Reijolan aineistosta aikaisemmin mainittua ositusta niihin, jotka ilmaisivat sekä maaseutu- että kaupunkipiirteitä, saman ositetun vastaajaryhmän vastauksia ristiintaulukointiin kysymyksen *Kun ajattelette nykyistä asumistanne, miten tärkeänä pidätte seuraavia seikkoja: asuinympäristön kaupunkimaisuus tai maaseutumaisuus?* kanssa, kääntyy asetelma toisinpäin. Tässä kohden maaseutumaisuudelle annetaan huomattavasti enemmän merkitystä kuin kaupunkimaisuudelle. Olennaista näyttäisi tälläkin kertaa olevan se, että varsinainen kaupunki on tarpeeksi lähellä ja omalla asuinalueella on tarpeeksi maaseutumaisiksi koettuja piirteitä.⁶⁷⁶

Tilanne ei muutu tarkasteltaessa koko vastausjoukkoa: päinvastoin kantakaupungin merkitys tulee yhä selkeämmäksi, kuten kuvio 15 osoittaa. Valtakunnallisten kyselyiden valossa kantakaupungin läheisyys merkitsee hyviä liikenneyhteyksiä, palveluita, harrastusmahdollisuuksia ja ennen kaikkea työpaikkoja.⁶⁷⁷ Vartiainen mukaan Pyhäselän ja Reijolan kehitystä leimasi 1970- ja 1980-luvuilla vahva joensuujohteisuus, mikä on tarkoittanut niin muuttoliikettä kuin yhdyskuntarakenteen kehitystä yleensä. Osana Vartiainen seutuistumiseksi kutsumaa ilmiötä Reijolan kaltaisen esikaupunkialueen merkitys alueellisessa roolinjaossa oli kasvanut.⁶⁷⁸ Tässä valossa Joensuun kantakaupungin tärkeys vastaajille on ilmiönä selvä. Näiden lisäksi vastaukset ilmentävät esikaupunkiasumisen tilallista suhdetta kaupunkikeskustan läheisyyteen, ne ovat osa samaa kokonaisuutta.

⁶⁷² Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 12 vastaukset.

⁶⁷³ Ylämyllyn kyselytutkimusaineisto.

⁶⁷⁴ Ks. kehityksestä alueen kyläsvut <https://kylat.fi/k/163/jyrinkyla>. Luettu 12.1.2018.

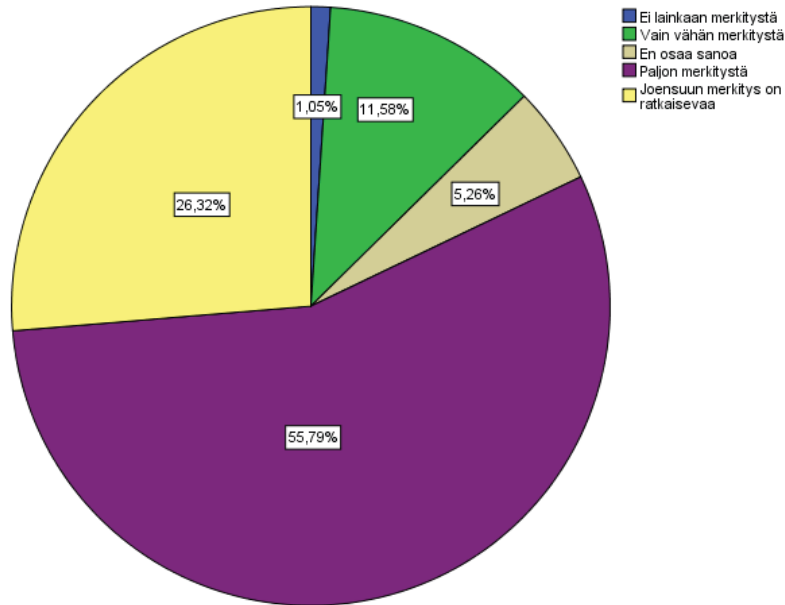
⁶⁷⁵ Lehmon kyselytutkimusaineisto.

⁶⁷⁶ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 12 vastaukset.

⁶⁷⁷ Strandell 2011, 10–16.

⁶⁷⁸ Vartiainen 1992, 10–11.

Kuinka suuri merkitys Joensuun kantakaupungin läheisyydellä on nykyisen asumisenne kannalta?

Kuvio 15. Joensuun kantakaupungin merkitys nykyisen asumisen kannalta
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 21 vastaukset.

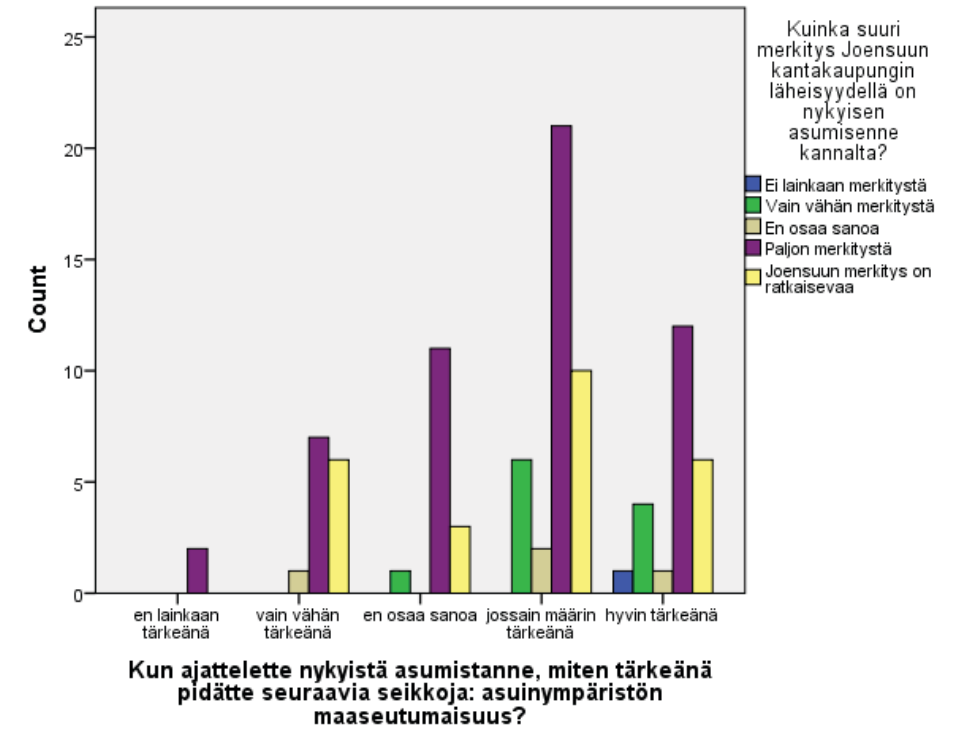
Voi suurella varmuudella sanoa, että Reijolassa asuville Joensuun kantakaupungin läheisyys on hyvin tärkeää. Toisaalta vastaajien suhde asuinalueensa tilallisiin ulottuvuuksiin on jäsennetty hyvin vahvasta maaseutumaisuuden eetoksesta käsin. Alla olevassa kuviossa 16 on ristiintaulukoitu kysymysten 21 ja 24 vastaukset. Vastaajat, joille Joensuun kantakaupungin läheisyydellä on paljon tai ratkaisevaa merkitystä, pitävät asuin ympäristön maaseutumaisuutta voittopuolisesti tärkeänä. Kokemus asuinalueen maaseutumaisuudesta ja kantakaupungin läheisyyden tärkeys kulkevat käsi kädessä, eivätkä ole vastaajien ajatusmaailmassa mitenkään toisiaan poissulkevia.

Kuten Coolen ja Hoekstra ovat huomioineet, mitä syvemmälle ihmisten asumiselle antamiin preferensseihin mennään, sitä enemmän samojen yläkäsitteiden sisältä löytyy sisäistä variaatioita ja erilaisia henkilökohtaisia merkityksiä.⁶⁷⁹ Samaan tapaan Reijolan kohdalla yksittäisten vastaajien kohdalla maaseutumaisuus- ja luonnonläheisyys-mainintojen taustalla voi olla mitä erilaisimpia yksityiskohtia ja henkilökohtaista kokemusmaailmaa. Vuonna 1983 Reijolaan muuttaneen kaipuu rauhallisempaan ympäristöön kiteytyi vastakkainasetteluun aikaisemman asunnon läheisyydessä sijainneiden kerrostalotyömaiden kanssa.⁶⁸⁰ Vuonna 1975 Reijolaan muuttanut puolestaan kiteytti 1970-luvun lopun tilallisen muutoksen ja kehityksen uuden päivittäistavara-kaupan tuloon alueelle.⁶⁸¹ Olennaista on, millä tavoin tilalliset merkityksenannot ovat kokonaisuutena vaikuttaneet tilan muodostukseen esikaupungeissa.

⁶⁷⁹ Coolen & Hoekstra 2001, 301–302.

⁶⁸⁰ Asukashaastattelu 6.

⁶⁸¹ Asukashaastattelu 11.

Kuvio 16. Asuin ympäristön maaseutumaisuuden ja kantakaupungin tärkeyden välinen suhde
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 21 & 24 vastaukset.

Kysymys 19 oli Joensuun kaavoitusviranomaisten toivomuslistalla. Kysymyksessä pyydettiin määrittelemään vapaasti asuinalueen kolme parasta ja kolme huonointa ominaisuutta. Vastaukset tukevat edellä esitettyjä havaintoja. Omakotitaloesikaupungin parhaat ominaisuudet ovat rauhallisuus, maaseutumaisuus/luonnonläheisyys, kaupunkikeskustan läheisyys sekä väljyys.⁶⁸²

Näiden lisäksi asukkaat arvostavat myös palveluita, mutta vastauksista on joissakin tapauksissa mahdotonta erottaa, tarkoitetaanko ”lähellä” olevilla palveluilla läheisen kaupunkikeskustan palveluita vai taajaman omia palveluita.⁶⁸³ Muita mainintoja saaneita hyviä puolia olivat muun muassa hyvät liikenne yhteydet, hyvät liikuntamahdollisuudet, järven läheisyys, kaupunkimainen kehitys sekä naapurit.

Huonot ominaisuudet keskittyivät vastauksissa varsin arkisiin asioihin. Huonot terveyskeskuspalvelut, otto-automaatin puute, katujen kunnossapidon ja huollon puute sekä palveluiden vähyys keräsivät eniten mainintoja.⁶⁸⁴ Asukasmäärän kas-

⁶⁸² Kysymykseen tuli 95 vastausta. Rauhallisuus mainittiin kaikkiaan 55 kertaa, maaseutumaisuus/luonnonläheisyys 37 kertaa ja väljyys 22 kertaa. Joensuun keskustan läheisyyteen viitattiin 26 kertaa. Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 19 vastaukset.

⁶⁸³ Kaikkiaan palveluihin viitattiin parhaissa ominaisuuksissa 31 kertaa. Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 19 vastaukset.

⁶⁸⁴ Terveyskeskus 22, tiestön kunto 19, otto-automaatti 14, palvelut 12. Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 19 vastaukset.

vua ja väljyyden vähenemistä piti huonona puolena kaikkiaan viisi vastaajaa. Täytyy myös huomioida, että huonoja puolia oli jätetty jonkin verran kokonaan mainitsematta, ja jotkut totesivat sellaisten puuttuvan kokonaan. Kyselyyn vastanneiden huonoiksi puoliksi mainitsemat asiat ovat pitkälti samoja kuin alueelle vuonna 1993 tehdyssä kyselyssä tai valtakunnallisissa selvityksissä.⁶⁸⁵

Varsinainen havainto kysymyksen vastauksissa on jo aikaisemmin mainittu ristiriita. Rauhallisuus ja maaseutumaisuus ovat keskeiset elementit, mutta kaupungistumista ei nähdä uhkana kuin muutamassa tapauksessa. Päinvastoin, kaikkien eniten mainittujen huonojen puolien ”korjaaminen” veisi aluetta kaupunkimaisempaan suuntaan. Seitsemän mainintaa kerännyt ”katuvalojen sammuttaminen yöksi”, on valaiseva esimerkki ihmisten tavasta jäsentää tilaa. Säästösyistä jonkin aikaa ennen kyselyä alkanut katuvalojen sammuttaminen herätti paljon negatiivisia tunteita. Negatiiviset ilmaukset liittyivät ennen kaikkea turvallisuuskulmaan. Pimeyttä, vaikkakin sellaiseen ajankohtaan jolloin ulkona liikkumista tapahtui vähemmän, pidettiin esikaupungin tilaan kuulumattomana asiana. Kattava valaistus lisäsi turvallisuuden ja tuttuuden tunnetta.

Rauhallisuuden, maaseutumaisuuden ja/tai väljyyden elementit mainittiin 24 kertaa samassa vastauksessa kaupunkikeskustan läheisyyden kanssa. Tälläkin kertaa tyypillisin yksittäinen vastaus oli: ”Rauhallisuus, maaseutumaisuus, lyhyt matka kaupunkiin”. Näin vastanneet näkivät huonoina puolina kaikkein useimmin edellä mainitut terveyskeskuspalvelut, katujen kunnon ja otto-automaatin puutteen. Kaupungin läheisyyden tärkeys ei siis automaattisesti tarkoita sitä, että paikallispalveluiden määrällä ja laadulla ei olisi merkitystä.

Liian suurta painoarvoa ei yksittäisille vastauksille voi antaa, sillä lomakevastaukset eivät välttämättä ole tarkoin harkittuja kiteytyneitä ajatuksia, vaan lomakkeen täyttötilanteessa ensimmäisenä mieleen tulleita sopivia vastauksia. Tästä ongelmasta huolimatta lomakevastauksista on havaittavissa selkeä ja johdonmukainen kaava ihmisten tavasta hahmottaa ja tuottaa tilaa esikaupunkialueilla.

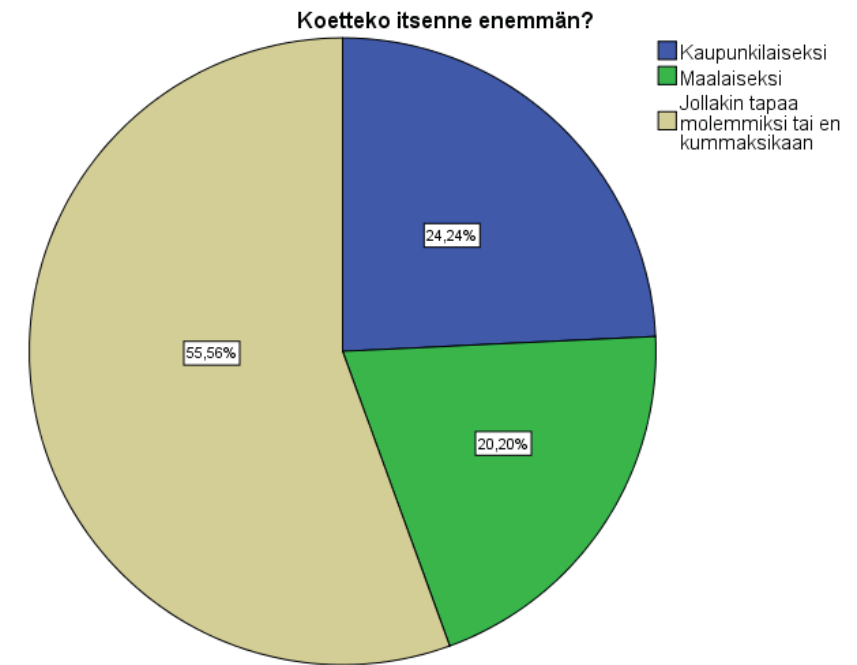
Tilan rakentamiseen yleisemmällä tasolla liittyvä havainto on kaupungin ja maaseudun näennäinen ristiriita. Aikaisemmassa tutkimuksessa kaupunki ja maaseutu on pitkälti nähty toistensa jonkinlaisina vastakohtina.⁶⁸⁶ Kaupunki laajenee maaseudulle, maaseutua menetetään kaupungille, missä menee niiden välinen raja, miten se tulisi määritellä? Myös muutamasta lomakevastauksesta on maaseutumaisuuden häviämisen asetelma havaittavissa.

Ihmisten tapa ymmärtää ja arvottaa asuinalueensa tilallisuus maaseutumaisuuden attribuutteina, mutta siitä huolimatta nähdä kaupungistuminen positiivisena ja toivoa lisää palveluita ja infrastruktuuria, näyttää olevan luonnollinen tapa hahmottaa esikaupungin tilaa. Pasi Mäenpää kuvaa tällaista ajattelua seuraavasti: ”Lähiöt ja myöhempi esikaupungistumien ovat saaneet aikaan tilanteen, jossa niitä itseään pidetään epäurbaaneina verrattuna siihen mitä puuttuu, eli verrattuna tiiviin kivi-kaupunkiurbanin perinteeseen.”⁶⁸⁷

Toisin sanoen, esikaupunki nähdään maaseutumaisena, koska siellä ei ole tiiviisti rakennettuja kerrostalokortteleita ja tavarataloja. Mutta kuten Mäenpääkin ehdottaa,

ilmiö ei ole aivan näin yksinkertainen.⁶⁸⁸ Esikaupunkialueiden maaseutumaisuus on läpikotaisin urbaanien linssiä läpi tuotettua tilaa. Tähän paneudutaan seuraavaksi.

Kysymyksessä 14 kartoitettiin vastaajien käsitystä maalais- tai kaupunkilaisidentiteetistään.⁶⁸⁹ Jos esikaupungit hämärtävät kaupungin ja maaseudun rajapintaa, näyttää asukkaiden rooli olevan keskeinen osa ilmiötä.

Kuvio 17. Vastaajien kokemukset maalaisuudesta ja kaupunkilaisuudesta
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 14 vastaukset.

Yli 50 % vastaajista ei halua määritellä itseään selkeästi jompaankumpaan, vaan kokee olevansa jotakin kaupunkilaisuuden ja maalaisuuden väliltä. Yleisin perustelu kokeukselle liittyi asuinalueen luonteeseen samaan tapaan kaupungin ja maaseudun välissä.⁶⁹⁰ Toiseksi eniten kokemusta perusteltiin henkilöhistoriallisilla seikoilla: oli asuttu niin maaseudulla kuin kaupungissakin.⁶⁹¹ Muutama vastaaja näki asuinalueensa kehityksen kaupunkimaisempaan suuntaan vaikuttavan omaan kokemukseensa, nimenomaan pois päin maalaisuudesta.

Kaupunkilaisuuden kokemukset liittyivät voittopuolisesti Joensuun läheisyyteen sekä henkilöhistoriaan kaupungissa. Maalaishkokemukset sen sijaan koostuivat päinvastaisista piirteistä, maaseutumaiseksi koetusta ympäristöstä sekä henkilöhistoriasta

⁶⁸⁸ Mäenpää 2008, 35.

⁶⁸⁹ Koetteko itsenne enemmän maalaiseksi, kaupunkilaiseksi, jollakin tapaa molemmiksi tai enkummaksikaan?

⁶⁹⁰ 14 kpl. Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 14 vastaukset.

⁶⁹¹ 12 kpl. Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 14 vastaukset.

⁶⁸⁵ Sihvonen 1994, 66; Strandell 2011, 13.

⁶⁸⁶ Niemi 2004; Mustonen & Lindblom 2013; Küle 2008, 10–12.

⁶⁸⁷ Mäenpää 2008, 24.

maaseudulla. Kolme vastaajaa alleviivasi haluaan olla maalainen. Erikoista kyllä, edes tässä pienessä ryhmässä kaupunkimaisempaa kehitystä ei pidetty vain negatiivisena, vaan päinvastoin kaksi kolmesta koki maaseutumaisuuden vähenemisen positiivisena.⁶⁹²

Tarkemmassa analyysissä maalais-kaupunkilais-kokemuksen taustalta löytyy ainakin kaksi aineistosta erottuvaa tekijää. Kuten todettua, Reijolaan muutetaan eniten Joensuun kantakaupungin alueelta. Joensuusta muuttaneet ovat kaupunkilaisiksi itsensä kokevien joukossa aivan suvereenisti suurin ryhmä, kun maalaisiksi itsensä kokevien joukossa kantakaupungista tulijat ovat vain pienellä erolla enemmistö. Välimaastoon itsensä asemoivien ryhmässä Joensuusta muuttajat olivat suurin ryhmä, mutta myös Reijolan sisällä muuttaneet erottuvat joukosta. Kantakaupungista muuttaneiden joukossa välimallin edustajat kattavat 51 %, kaupunkilaiset 36 % ja maalaiset 13 %. Jako vaikuttaa loogiselta. Kaupungista tulleet kokevat itsensä vähintäänkin jossakin määrin molempien ryhmien edustajiksi. Välimaaston suosio liittyy varmasti maaseutumaiseksi koettuun asuinalueeseen ja maaseutupiirteiden vaikutukseen asumispreferensseissä.⁶⁹³

Toinen selkeä tekijä on työpaikan sijainti. Kaupunkilaisiksi itsensä määrittelevien joukossa 75 % ilmoitti työ- tai opiskelupaikkansa sijainniksi Joensuun. Välimaaston vastaajilla Joensuun osuus työpaikan sijainniksi oli 59 % ja maalaisten 47 %. Tulos on varsin odotettu. Aikaisemmat asumiseen liittyvät ja työpaikan sijaintiin liittyvät kaupunkilaisuuskokemukset antavat taustan nykyiselle kokemukselle kaupunkilaisuudesta tai maalaisuudesta.⁶⁹⁴

Mielenkiintoisesti sellaiset tekijät kuten ikä tai alueella asumisen aika eivät tuoneet selkeitä eroja esiin. Maalaiseksi kokemisen tunteita oli vähiten kaikissa ikäryhmissä yli 66 vuotiaita lukuun ottamatta. Tuossa ryhmässä maalaisia ja välimaaston vastaajia oli saman verran. Ainoastaan toiseksi nuorimmasta vastaajajoukosta (21–35-vuotiaat) voi huomioda maalaiskokemusten vähäisyyden muihin ikäluokkiin nähden, mutta tässäkin tapauksessa ero seuraavaan ikäluokkaan ei ole kuin 1,5 prosenttiyksikköä.⁶⁹⁵

Koulutustaustalla ei näyttäisi olevan suurta vaikutusta maalais-kaupunkilais-kokemukseen. Maalaiseksi itsensä kokevien joukossa on eniten korkeakoulututkinnon suorittaneita. Toisaalta, perus- tai kansakoulun käyneitä on suhteessa kaikkein eniten maalaisten joukossa. Otanta on liian pieni yleistysten tekemiseksi, mutta antaa kuitenkin jonkinlaista suuntaa, kuinka erilaiset taustat voivat vaikuttaa tai olla vaikuttamatta ihmisten kokemuksiin.

Maalaiseksi itsensä määrittelevät kokevat asuinympäristönsä maaseutumaisuuden asumisensa kannalta tärkeämmäksi kuin kaupunkilaiseksi itsensä määrittelevät. Jokaisella kohdealueella asuinympäristön kaupunkimaisuus jäi tyystin maaseutumaisuuden varjoon. Reijolassa 66 % vastaajista piti asuinympäristön maaseutumaisuutta vähintään jossain määrin tärkeänä. Vastaavasti vain 16 % piti asuinympäristön kaupunkimaisuutta vähintään jossain määrin tärkeänä. Havainto vahvistaa käsitystä

ihmisten tavasta hahmottaa esikaupungin tila maaseutumaiseksi siitä puuttuvan kivikaupungin ominaisuuden kautta.⁶⁹⁶

Ilmiö ei ole aivan uusi eikä rajoitu vain Joensuun seudulle. Jukka Sihvonen törmäsi samaan ilmiöön Reijolaa koskevassa tutkimuksessaan 1990-luvun alussa ja vertasi sitä Yhdysvalloissa jo pitkään vaikuttaneeseen ”Exurbia”-ilmiöön. Exurbia on luonteenomaista asukkaiden suhtautuminen maaseutuun ihanteellisena asuinpaikkana. Ihmiset asuvat kokemuksensa mukaan maaseudulla, mutta he eivät elä maaseudusta: kaupunki sijaitsee sopivalla etäisyydellä.⁶⁹⁷ Käytännön tasolla infrastruktuurin leviäminen, tekninen kehitys sekä kaavoituksen ja palvelujen eteneminen ovat tehneet maaseudusta huomattavasti helpomman ympäristön kuin aikaisemmin. Kehitys on mahdollistanut muuttamisen maalle luopumatta kaupunkiympäristön tekniikasta ja palveluista.⁶⁹⁸

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa on perehdytty laajalti tähän ilmiöön, ja näkökulmasta sekä vivahteista riippuen sille annetut nimitykset vaihtelevat. Käytännön tasolla on kyse siitä, että asumiseen liitetyt ihanteet, sosiaaliset konventiot ja käytänteet ajavat ihmisiä kaupungin reuna-alueille. Tämän seurauksena ”urbaanin leviämisen” (vapaasti käännettynä) ilmiö synnyttää yhä uusia kaupunkialueen alakeskuksia, joissa reuna-alueiden esikaupunkilaiset käyvät työssä ja hankkivat palvelunsa. Väljemmän tilan loppuessa vanhemmilta alueilta urbaani leviäminen siirtyy uusille reuna-alueille.⁶⁹⁹

Mielikuva siitä, mikä on kaupunkia ja kaupunkimaisuutta on niin vahvasti linkittynyt toria ympäröivään hallintokorttelin kaltaisiin mielikuviin ja kerrostaloalueisiin⁷⁰⁰, että kaupunkimaisuuden piirteitä ei ainakaan kyselyn kaltaisessa vastaustilanteessa osata yhdistää Reijolan kaltaiseen esikaupunkiin. Ojankosken mukaan keskusta, torin ympäristö, on pienten kaupunkien asukkaille usein yhtä kuin kaupunki sinänsä.⁷⁰¹ Reijolan kohdalla tässä voidaan nähdä paradoksi: seitsemän kilometrin päässä olevan torin merkitys on hyvin tärkeää omalle asumiselle, mutta toisaalta oman asuinalueen merkitykset nähdään aivan toisesta näkökulmasta. Paradoksi vain vahvistuu, sillä kivikaupunki ei menetä merkitystään myöskään maalaiseksi itsensä kokevien joukossa.

⁶⁹⁶ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 14 & 24 vastaukset.

⁶⁹⁷ Johnson 2008, 705.

⁶⁹⁸ Sihvonen 1994, 17.

⁶⁹⁹ Hayden 2004, 181–200; Goets 2013, 2178–2181.

⁷⁰⁰ Kaupunkikäsitelmästä esim. Mäenpää 2008, 23–24; Küle 2008, 9–11.

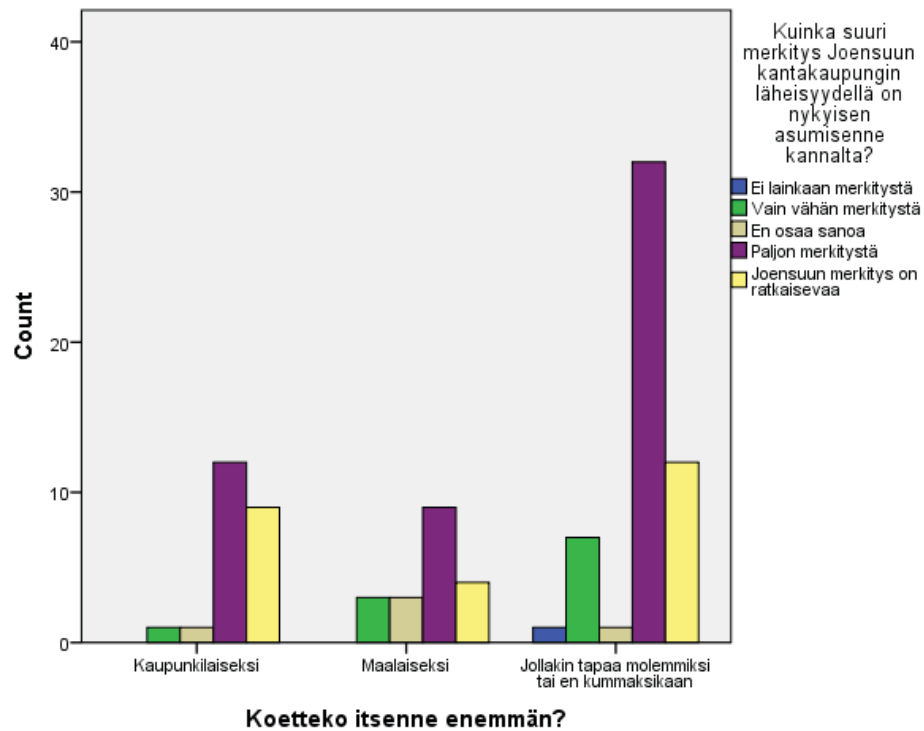
⁷⁰¹ Ojankoski 1998, 146.

⁶⁹² Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 13 & 14 vastaukset.

⁶⁹³ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 10 & 14 vastaukset.

⁶⁹⁴ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 6 & 14 vastaukset.

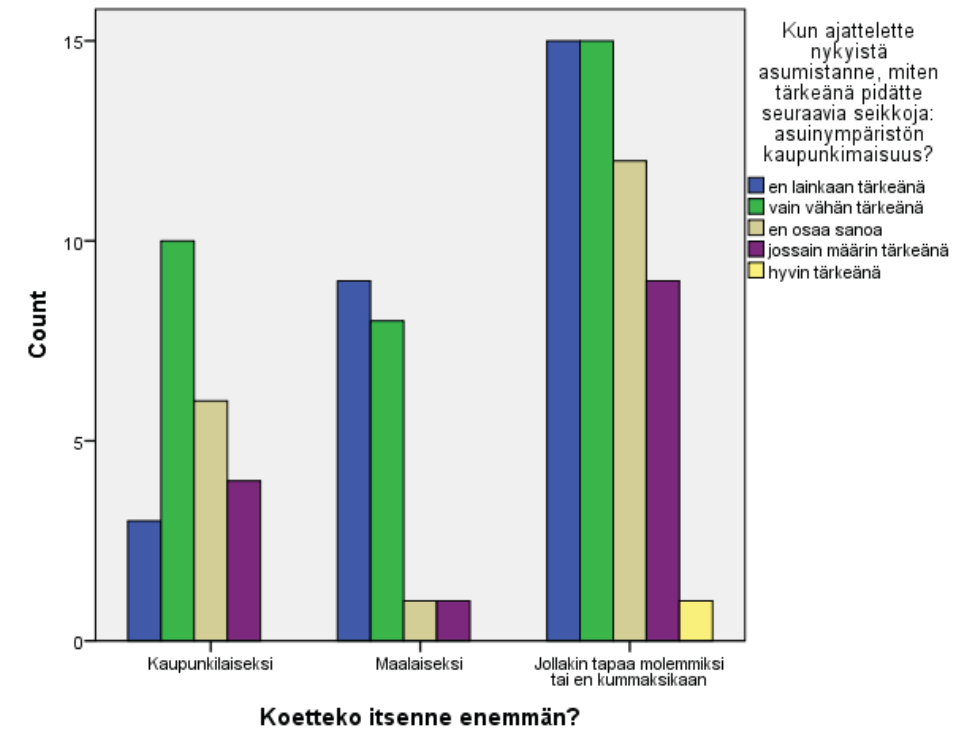
⁶⁹⁵ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 2 & 14 vastaukset.

Kuvio 18. Maalais- ja kaupunkilaiskokemukset suhteessa kantakaupungin läheisyyden tärkeyteen

Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 14 & 21 vastaukset.

Kuten kuviosta 18 selviää, myös maalaisiksi itsensä kokevien joukossa läheisen kaupungin merkitys korostuu. Kaupunkilaisiksi itsensä määrittelevien joukossa kaupungin läheisyyden merkitys on kiistatonta, mutta niin näyttäisi olevan myös ryhmien välimaastoon itsensä luokittelevien keskuudessa. Vastaajien tilan tulkintaan ja määrittelyyn liittyvä paradoksaalisuus tulee kuitenkin kaikkein selviten esille kuviosta 19.

Kuvio 19. Maalais- ja kaupunkilaiskokemukset suhteessa asuin ympäristön kaupunkimaisuuteen

Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 14 & 24 vastaukset.

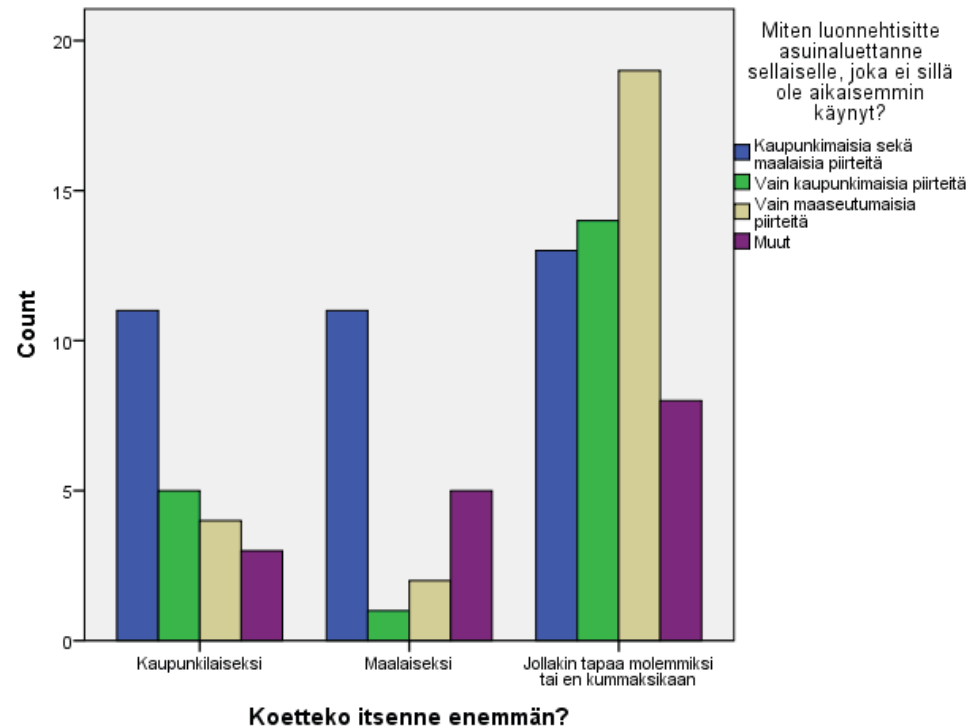
Kuviosta selviää, että myös ne, jotka määrittelevät itsensä kaupunkilaisiksi, arvottavat asuin ympäristön kaupunkimaisuutta vähemmän kuin maaseutumaisuutta. Vaikuttaa siltä, että kantakaupungin välitön läheisyys ja omalla asuinalueella tapahtuneet muutoksen kohti urbaanimpaa ympäristöä eivät asetu monen vastaajan ajattelussa lainkaan samaan käsitteemalliseen rauhallisuuden, luonnonläheisyyden ja väljyyden kanssa. Riippumatta siitä, kuinka todellisia nämä käytännössä ovat, näkökulma on siinä, mitä kaupunkimaista ympäristössä ei ole, eikä siinä, mitä puhe maaseutumaisuudesta ja rauhallisuudesta todella tarkoittaa. Ristiriita on toisaalta myös looginen: asumisen ja elämisen kannalta kantakaupungin läheisyys on välttämätöntä, mutta itse asuin ympäristöön kaupunkimaisuuselementtejä ei osata liittää. Ojankosken mukaan maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden limittyminen paikkaidentiteetissä, elin ympäristöön ja menneisiin kokemuksiin liittyvänä on luontevaa, rikasta ja hyväksyttävää.⁷⁰²

Mäenpään mukaan suomalaisessa ajattelussa "kaupunki on toisaalla". Mäenpää tarkoittaa, että modernia funktionalistisesti organisoitua kaupunkia ei ole opittu pitämään urbaanina, vaikka se on meidän tilallisen järjestyksemme malli.⁷⁰³ Reijolan tapauksessa moderni funktionalismi tarkoittaa omakotitaloasumista, joka on ollut Reijolan kaupunki ympäristöllinen rooli ensimmäisestä kaavoituksesta alkaen.

⁷⁰² Ojankoski 1998, 193.

⁷⁰³ Mäenpää 2008, 23–24.

Verrattaessa vastaajien kokemusta omasta kaupunkilaisuudestaan tai maalaisuudestaan siihen, kuinka he asuinaluettaan kuvailivat kysymyksessä 14, nousee esille mielenkiintoinen havainto. Voisi kuvitella, että maalaisiksi itsensä kokevat kuvailisivat asuinaluettaan voittopuolisesti maaseutumaisten piirteiden kautta, mutta näin ei kuitenkaan ole. Vain 5 % maalaisista käytti kuvailussaan pelkästään maaseutukuvia. Hiukan yllättäen itsensä välimaastoon määrittelevien joukossa pelkät maaseutukuvat nousivat selkeästi suurimmaksi joukoksi. Maalaisten ja kaupunkilaisten ryhmässä kaupungin ja maaseudun yhtäaikaiset kuvaukset olivat selvästi suurin vastausjoukko.⁷⁰⁴ Tämä näkyy kuviosta 20.

Kuvio 20. Maalais- ja kaupunkilaiskokemukset suhteessa asuinalueen kuvailuihin
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 12 & 14 vastaukset.

Kuviosta on myös pääteltävissä, että maalaiseksi itsensä kokevat jäsentävät asuin ympäristöään maaseutumaisten ja kaupunkimaisten piirteiden sekoituksesta. Ryhmän "Muut" runsas edustus heidän joukossaan kertoo osaltaan tästä, sillä kyseiseen ryhmään luokiteltiin myös "hyvien palveluiden ja yhteyksien rauhallinen paikka" -kuvaukset, joita oli kaikkiaan seitsemän kappaletta.

Samoin tekevät kaupunkilaiseksi itsensä mieltävät. Kaupungin ja maaseudun yhtäaikaisia kuvailuja on yli kaksi kertaa enemmän kuin kaupunkimaisuuteen keskittyviä kuvailuja. Itsensä välimaastoon luokittelevien ristiriitainen suhtautuminen omiin

⁷⁰⁴ Kyselytutkimusaineisto, kysymysten 12 & 14 vastaukset.

tuntemuksiinsa ja asuin ympäristöönsä välittyä kuviosta hyvin. Heidän vastauksensa painottuivat kahta muuta ryhmää paljon voimakkaammin joko maaseutu- tai kaupunkilaiskuvauksiin. Tämä voi viitata osaltaan ihmisten hankaluuksiin jäsentää ympäristönsä tilallista muutosta ja omaa rooliaan osana muutosta.⁷⁰⁵

Reijolassa toteutunut suunnittelu ja rakentaminen ajan mittaan nauhamaisena leviittäytyvänä taajamana on palvellut ihmisten tilallisen merkityksannon väljyyden ja luonnonläheisyyden toteutumista suhteessa kaupunkikeskustakokemukseen. Kyselyaineiston perusteella kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden herkkä tasapaino ei ole järkkynyt. Kriittisesti ajatellen voi kysyä, missä määrin urbanisoitumista Reijolassa tai Joensuun esikaupunkialueilla ylipäätään on tapahtunut. Muutos kaavoituksen alkuvaiheesta 1960-luvulta 2000-luvulle on kuitenkin varsin selvä. Taajaman asukastiheys 1970-luvun lopun tilanteesta 2000-luvulle on laskenut, mutta muut tekijät ovat sitoneet Reijolan yhä enemmän osaksi kaupunki ympäristöä.⁷⁰⁶

Yksi tilan kokemuksellisen määrittämisen ja urbanisoitumisen etenemisen sivuvaikutuksista on nähtävissä myös mökkeilykulttuurissa. Vapaa-ajan asunnot ovat usein maaseudulla, mutta maaseudusta irrallisia. Kuten usein esikaupungeissa, mökillä pyritään kauemmaksi urbaanista. Seurannaisilmiö on kuitenkin vastaava: kaupunkilaisten siirtyessä mökille he synnyttävät sinne paradoksaalisesti samanlaista urbaania ympäristöä, jota pakenevat.⁷⁰⁷ Samaan tapaan pientalovaltaisilla esikaupunkialueilla maaseutumaisuus vähenee, rauhattomuus lisääntyy ja tonttikoot alueiden täytyessä pienenevät.

Mökeillä on esillä myös irrallisuus: kuten esikaupungeissa, mökkeilyyn liittyvät sosiaaliset suhteet, monet aktiviteetit ja maanmuokkaus ovat enemmän kaupunkilaista perua kuin perinteiseksi koettua maaseutukulttuuria.⁷⁰⁸ Pientalovaltaisiin esikaupunkeihin liitetyissä tilallisissa odotuksissa väljyydestä, isosta tontista, maaseutumaisuudessa sekä rauhallisuudessa on paljon samaa kuin suosittuihin lomakohteisiin liittyvissä mielikuvissa. Tavoitellut ominaisuudet määrittävät ajatteluamme ja ajattelumme määrittää kokemusta.⁷⁰⁹ Maaseutumaisuuden todellisuus ja mielikuvaan sopimattomat säröt ympäristössä herättävät närkästystä.

Kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden yhtäaikaisuus oli läsnä myös kysymyksen 19 *Luetelkaa mielestänne kolme parasta/huonointa ominaisuutta nykyisessä asuinalueessanne* vastauksissa. Kaikkiaan 24 vastaajaa kertoi hyväksi puoliiksi selkeästi maaseutumaisia sekä kaupunkiin liittyviä piirteitä. Erona aikaisempiin kysymyksiin oli kaupunkimaisiksi piirteiksi luokiteltavien vastautustyyppien vähyys. Tällaisia vastauksia oli vain neljä kappaletta. Sitä vastoin maaseutumaisiin piirteisiin liittyvät kuvaukset olivat selkeä enemmistö. Rauhallisuus, luonnon läheisyys ja väljyys olivat jälleen ne piirteet, joita vastaajat pitivät asuinalueensa parhaina ominaisuuksina, ja selkeästi maaseutuun painottuneita vastauksia oli 34 kappaletta. Sihvosen mukaan

⁷⁰⁵ Garner tuo esiin kaupunkialueen laajentumisen vaikutuksia yhteisöjen muotoon ja itsekäsitykseen. Kaupungin ja maaseudun yhä kasvava vuorovaikutus ja siirtymäalueiden linkittyminen niin kaupunkiin kuin maaseutuun vaikuttavat siihen, kuinka asukkaat tilannekohtaisesti muodostavat tilallisia merkityksiä. Garner 2017, 50–51; Kortelainen pitää lähiöitä kaupungin ja maaseudun sosiaalisina ja kulttuurisina sekoituksina. Kortelainen 2013, 127. Tätä käsitellä olevassakin tutkimuksessa esiintyvää sekoitusta voi satunnaisen kyselyunvastaajan olla hankala artikuloida selkeästi.

⁷⁰⁶ Reijolan asemakaavan muutos, ja laajennus, Pyhäselän kunta 2002, 16–17; Vartiainen 1993, 10–11.

⁷⁰⁷ Tuulentie & Pitkänen 2014, 88.

⁷⁰⁸ Tuulentie & Pitkänen 2014, 88.

⁷⁰⁹ Dielemans 2010, 78–79.

Reijolan parhaiksi ominaisuuksiksi kerrottiin 1990-luvun alussa kaupungin läheisyys ja monipuoliset palvelut maaseutumaisella identiteetillä.⁷¹⁰ Sihvosen havaitsema merkitysrakenne ei ole hävinnyt, vaan asetelma toistuu käsillä olevassa tutkimuksessa hiukan eri painoituksin kysymyksestä riippuen.

Neljäs, 25 vastaajan ryhmä olivat ne, joiden vastauksista ei voinut tarpeeksi selkeästi erottaa kaupunkimaisuuteen tai maaseutumaisuuteen liittyvää puhetta. Näissä vastauksissa hyviksi mainituista ominaisuuksista hahmottuu kehittyvä mutta rauhallinen ja maaseutumainen alue, jossa on kohtalaisesti lähipalveluita, liikuntapaikkoja ja kulkuyhteyksiä. Merkille pantavaa on, että hyviä kulkuyhteyksiä, palveluita ja niihin liittyvää kehitystä ei nähty ristiriitaisiksi rauhallisuuden, maaseutumaisuuden tai niiden säilyvyyden välillä. Näissä vastauksissa omalla tavallaan jälleen kiteytyy se esikaupunkia kuvaava tilallinen hämäräperäisyys: maaseudun ja kaupunkimaisuuden ominaisuudet artikuloituvat päällekkäisyyksinä ja ristiriitaisuuksina.⁷¹¹

Hämäräperäisyys tulee hyvin esille kysymyksen asuinalueen huonoja puolia karottaaneessa osassa. Viisi vastaajaa toi esille väljyyden ja maaseutumaisuuden vähenemisen huonona asiana, mutta vastaavasti 41 vastaajaa toi esille sellaisia kaupunkimaisuuteen liittyviä piirteitä, joiden vähyteen tai tilaan ei oltu Reijolan kohdalla tyytyväisiä. Tällaisia olivat palveluiden riittämättömyys, katuvalojen palamattomuus ja esimerkiksi otto-automaatin puute. Negatiivisiksi koetut asiat eivät juurikaan poik-kean Sihvosen tuloksista vuodelta 1994. Myös tuolloin moitittiin maaseutumaisuuden vähenemistä ja epäsiisteyttä.⁷¹²

Huonoja puolia toi esille kaikkiaan 76 vastaajaa, joten 53 % vastauksista sisälsi toiveen palveluiden ja infrastruktuurin lisäämisestä. Lisäksi joukossa oli useampi ristiriitainen vastaus. Näissä vastauksissa harmiteltiin palveluiden vähyttä, mutta toisaalta kasvaneita liikennemääriä pidettiin huonona asiana. Muita huonoja puolia olivat mopopojat, epäsiisteys, koirankakat, melu tai hankalat naapurit.

Tässä kolme esimerkkiä tilan hahmottamiseen ja arvottamiseen liittyvistä ristiriitaisuuksista⁷¹³:

Luetelkaa mielestänne kolme parasta ominaisuutta nykyisessä asuinalueessanne:

”Palvelut, väljyys, kylämäisyys”

Luetelkaa mielestänne kolme huonointa ominaisuutta nykyisessä asuinalueessanne:

”Liikunta-alueet, tiestön kunto, katuvalaistuksen puute” – Mies 41 v.

Kolme parasta:

”rauhallinen, maaseutumainen, luonto”

Kolme huonointa:

”Katuvalojen sammutus yöksi, terveyspalveluiden häviäminen, pankkiautomaatin puuttuminen” – Nainen 38 v.

⁷¹⁰ Sihvonen 1994, 38.

⁷¹¹ Ristiriitaisuuksista Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005.

⁷¹² Sihvonen 1994, 39.

⁷¹³ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 19 vastaukset.

Kolme parasta:

”Väljyys, luonto, Joensuun läheisyys”

Kolme huonointa:

”Terveyspalveluiden puuttuminen (nykyisin), kaupan yksiköt liian pieniä, uimahalli puuttuu liikuntapalveluista” – Mies 52 v.

Seuraavasta taulukosta selviää neljä kaikkein eniten mainittua hyvää puolta ja kolme eniten mainittua huonoa puolta.⁷¹⁴

Taulukko 3. Reijolan hyvät ja huonot puolet kyselyn vastauksissa

Hyvät puolet	Huonot puolet
Rauhallisuus 55 kpl	Terveyskeskuspalvelut 22 kpl
Luonto/maaseutu 37 kpl	Pankkiautomaatin puute 14 kpl
Palvelut/palveluiden läheisyys 31 kpl	Palveluiden puute 12 kpl
Kaupungin läheisyys 26 kpl	Katuvalaistuksen puute 11 kpl

Käänteisesti vastauksia tulkiten voi ajatella, että kattava katuvalaistus, isot kaupat, otto-automaatit ja kattavat terveyspalvelut olisivat luonnollinen osa rauhallista, maaseutumaisista ja luonnonläheistä ympäristöä. Miksipäs ei, nämä ominaisuudet eivät sulje toisiaan pois, mutta perusteltua on kysyä, millaisesta ympäristöstä ja tilallisesta ajattelusta silloin oikeastaan puhutaan. Vastaajien tapa rakentaa ja arvottaa tilaa positiivisesti ei-kaupunkimaisilla piirteillä, ja toisaalta negatiivisesti sellaisilla puutteilla, jotka eivät ehkä automaattisesti maaseutumaisiin piirteisiin kuulu, on tämänkin kysymyksen vastausten kohdalla paljon puhuva: kaupunkia ja maaseutua on hyvin hankala erottaa toisistaan, ja vastaajien tapa hahmottaa esikaupungin tilaa hyvin ristiriitainen.

Kaikki aineistosta tähän mennessä tehdyt havainnot viittaavat siihen, että esikaupungissa asumista määrittävät tekijät kietoutuvat varsin epätavalliseen kokemukseen maaseutumaisuudesta, tilalliseen väljyyteen suhteessa kantakaupunkiin ja kantakaupungin läheisyyteen.

Asukkaat tilallistavat esikaupunkia henkilökohtaisen tilan käyttöön liittyvällä maaseutumaisuus- ja luonnonläheisyyskokemuksella. Maaseutumaisuus ei tarkoita toimivaa maa- ja metsätaloutta⁷¹⁵, vaan väljempää raameja omalle tilan käytölle ja merkitysten luonnille. Metsät ja polut ovat vapaa-aikaan liittyviä ulkoilu- ja virkistytymispaikkoja; pellot ovat maisemallisesti viehättäviä, mutta lannan haju saattaa häiritä⁷¹⁶, ja suuret viljasiilot eivät miellytä silmää. Palveluita pitää olla, niitä halutaan

⁷¹⁴ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 19 vastaukset.

⁷¹⁵ Ojankosken mukaan luonnonläheisyyden kaipuuta käytetään usein argumenttina asuinpaikan valinnassa, mutta luonnosta hyödyntämismielessä esim. maa- ja metsätalouden puitteissa ei kuitenkaan puhuta mitään. Ojankoski 1998, 193.

⁷¹⁶ Asukashaastattelu 3.

lisää, ja infrastruktuurin pitää toimia ja olla siistiä; toisaalta lisääntynyt melu ja liikenne harmittavat.⁷¹⁷ Ne eivät kuulu ajatukseen rauhasta ja maaseudusta.

Raijas on esittänyt, että ympäristön ja yksilön vuorovaikutus ilmenee yksilön mahdollisuuksissa hyödyntää ja arvottaa asuinympäristönsä tarjoamia elinolosuhteita. Kokemukset omasta asunnosta ja lähiympäristöstä merkitsevät enemmän kuin asuinkunta tai maantieteellinen alue.⁷¹⁸ Reijolassa asukkaiden kokemukset tiivistyvät väljemmän asuminen ohella kaupunginläheisyyden ja luonnonläheisyyden merkityksiin.

Lapin mukaan kaupunkilaisten tarve luontokokemuksiin nimenomaan kaupungissa saattaa viitata myös siihen, että suhde laajempaan, vapaaseen, kaupungin ulkopuolella olevaan luontoon on heikentynyt tai katkennut. Kaupungin luonto on tuttua ja turvallista: siellä liikkuminen ei vaadi mitään erityisiä taitoja tai tietämystä, toisin kuin esimerkiksi liikkuminen erämaassa tai muilla laajoilla metsäalueilla. Luonnon symbolinen merkitys voi olla suuri, vaikka luonto merkitsisi ainoastaan katseen kohdetta, kuten maisemaa ikkunasta.⁷¹⁹ Kyselyyn vastanneiden tavassa jäsentää tilan käyttöönsä ja siihen liittyviä maaseutu- ja luonnonläheisyselementtejä on samoja piirteitä kuin Lapin havainnossa. Esikaupungin luonnonläheisyys on helposti haltuun otettavaa ja tilallisesti omaksuttavaa.

Lappi jatkaa pohdintaansa ja tulee johtopäätökseen, että luonto kaupungissa tuntuakin olevan äärimmäisen ambivalentti ilmiö. Se on läsnä kaikkialla, mutta sen olemusta ja merkitystä on silti vaikea tavoittaa tai selkeästi määritellä. Luonnolla kaupungissa ei tunnu olevan mitään itseisarvoa, vaan sen merkitys (tai merkityksellisyys) määrittyy aina suhteessa johonkin.⁷²⁰ Tämän tutkimuksen perusteella kaupunkitilan luontoelementeillä etenkin esikaupungissa on eräänlainen itseisarvo, ne ovat selvästi tärkeässä roolissa kaupunkitilan hahmottamisessa ja merkityksellistämässä, vaikkakin toisaalta, kuten Lappi ehdottaa, suhteessa kantakaupungin ”luonnottomuuteen”.

Seikka tulee esille vastauksissa kysymykseen 30. Kysymyksessä kartoitettiin vastaajille henkilökohtaisesti tärkeitä historiallisia tai kulttuurisia paikkoja. Vain 31 % vastaajista ilmoitti jonkin paikan, mutta ilmoitetut paikat ovat linjassa sen kanssa, miten aluetta luonnonläheisyyden ja maaseutumaisuuden lähtökohdista yleisellä tasolla kuvailtiin. Noin 80 % mainituista toi esille taajaman ulkopuolella tai välittömässä läheisyydessä olevat vanhat tilakeskukset ja peltomaisemat. Vastauksissa mainittiin paljon samoja paikkoja ja kohteita kuin 1990-luvun alun asukaskyselyssä.⁷²¹

Kysymyksenasettelu oli tehty tulevan kaavoituksen näkökulmasta ja liittyi erityisesti siihen, millaisia kaavoitukselle herkkiä alueita Reijolassa kenties olisi. Vastaukset heijastelevat kuitenkin samaa esikaupungin tilallistamisen prosessia kuin edellä käsitellyt vastaukset. Maiseman ja seudun kulttuurisella ja historiallisella kerrostuneisuudella ja tähän liittyvällä pysyvyyden kokemuksella on merkitystä ainakin osalle esikaupungin asukkaista, eikä esimerkiksi alueella asuttu aika vaikuttanut kokemukseen. Samat tärkeät paikat tuotiin esille kaikissa muuttoajankohtaluokissa.⁷²²

⁷¹⁷ Reijolan kyselytutkimusaineisto. Teollisuuteen liittyvästä vastustuksesta esim. Hynynen 2000.

⁷¹⁸ Raijas 2008, 119–121.

⁷¹⁹ Lappi 2007, 187.

⁷²⁰ Lappi 2007, 194–195.

⁷²¹ Sihvonen 1994, 50–51.

⁷²² Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 9 ja 30 vastaukset.

On tärkeää huomata, että asukkaiden mainitsemat paikat eivät suurimmaksi osaksi ole kaupunkitilaan suunniteltuja ja kaavoitettuja paikkoja. Kaupunkipaikat ovat yleensä jotakin funktiota varten tarkoituksellisesti suunniteltuja, kuten pyörätiet, puiston penkit, liikekeskukset ja virastot. Luontokohteet ja vanhat tilakeskukset ovat joko jääneet tällaisen suunnittelun ulkopuolelle tai kaupungistumisen edetessä vasta siihen tulossa. Pöysä kuitenkin huomauttaa, että kaupunkitila on avoin uudelleenmerkityksellistämiseksi.⁷²³ Juuri näin on käynyt Reijolan maaseudulle: se on esikaupunkiasukkaiden toimesta uudelleenmerkityksellistetty osaksi kaupunkitilaa. Ei maaseutuna sinänsä, vaan virkistävänä osana esikaupunkia ja sen tilan käyttöä.

Saarikankaan mukaan lähiöitä on usein pidetty historiattomina. Ympäristöstä puuttuvat ajan kuluessa syntyneet merkityskerrostumat, etenkin suhteessa vanhempaan kaupunkikeskustaan.⁷²⁴ Sihvosen mukaan paikan olemus on kiinni menneessä ajassa, jonka rappeutuvatkin jäljet ovat kulttuurin maamerkkejä. Keskeistä on se, mikä on merkityksellistä alueen asukkaille.⁷²⁵ Tässä mielessä maaseutumaisuuden kautta esikaupunkitilaan rakentuva kerrostuneisuuden positiivinen kytkeytyminen asukkaiden tilallistamisen prosessiin on hyvin ymmärrettävää. Vanhat tilakeskukset luovat ajallista ja kulttuurista kerrostumaa, joka itse omakotitaloalueelta puuttuu. Lähiöt ja esikaupunkialueet ovat myös muutoksen tiloja, joissa uusi rakentaminen muuttaa maisemaa.⁷²⁶ Esikaupungin sisällä ja laitamalla säilyneet maatilat on asukkaiden ajattelussa otettu osaksi esikaupungin tilaa, ei niiden omakohtaisesta tarkoituksesta käsin, vaan osana esikaupungin asukkaiden individualistista tilan hallintaa ja tarpeita.

Ilmiötä voisi kutsua tilan kaupungistamiseksi tai vaihtoehtoisesti maaseutuistamiseksi riippuen siitä, katsooko asiaa infrastruktuurin vai arvojärjestelmien kehityksen näkökulmasta. Kokonaisuutena kutsun ilmiötä kaupunkitilan uudelleenrakentamiseksi. Kaupunkitilaa ei tarvitse lähteä määrittelemään sen perusteella, onko siellä kivi-kortteleita ja raatihuoneita, eikä myöskään sen perusteella, puuttuuko sieltä metsää tai peltoa. Esikaupungin tilallisten ulottuvuuksien perusteella uudenlainen kaupunkitila sallii, tai itse asiassa esikaupunkien osalta vaatii toteutuakseen molemmat, kaupunkimaisuuden sekä maaseutumaisuuden; kumpaakaan ei kuitenkaan saa olla liikaa.

Reijolan tilallisia piirteitä eri vuosikymmeninä rakennetuilla alueilla voi tarkastella seuraavista kuvista. Kuvien perusteella kyselyvastauksissa, haastatteluissa ja suunnitteluasiakirjoissa toistuvat luonnonläheisyyden, väljyyden ja rauhallisuuden tilalliset merkityksenannot ovat helposti ymmärrettäviä, ja myös 1990-luvulla tapahtunut tiivistysrakentaminen on havaittavissa.

Alla olevat kuvat 2 ja 3 kiteyttävät Reijolassa tapahtuneen kehityksen 2000-luvulla: uusien pientaloalueiden lisäksi taajamakuva on tiivistetty kerrostalo- ja rivitaloalueilla. Kuvassa 2 on näkymä liikekeskuksen pihasta etelään kesällä 2002, kuvassa 3 puolestaan sama näkymä lokakuussa 2018. Kyselyn tekoajkaan kevättalvella 2012 vasemmalla näkyvät rivitalot ja oikealla oleva kerrostalo olivat juuri valmistuneita. Kuvista 4–7 voi puolestaan havainnoida Reijolan suunnittelua ohjanneen luonnonläheisen viihtyisyyden ja väljyyden toteuttamismuotoja.

⁷²³ Pöysä 2015, 38–39.

⁷²⁴ Saarikangas 2006, 202–203.

⁷²⁵ Sihvonen 1994, 51.

⁷²⁶ Saarikangas 2006, 203.

Kuva 2. Näkymä Reijolan liikekeskuksesta etelään kesällä 2002. Kuva: Jani Karhu 2002.

Kuva 3. Näkymä Reijolan liikekeskuksesta etelään lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

Kuva 4. Reijolan ensimmäisen kaavan rakennusvaihe 1960–1970-luvun taitteesta lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

Reijolan ensimmäisessä vaiheessa tonttikoko oli yleensä noin 900m². Kaavassa oli varaus 78 omakotitalotontille, tilaa oli käytettävissä 6,96 hehtaaria.⁷²⁷

⁷²⁷ Liite 1.7.1968 päivättyyn Reijolan rakennuskaavan selostukseen, Pyhäselän kunta.

Kuva 5. 1980-luvun väljä ja luonnonläheinen asuinkortteli Louhelan alueella lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

1980-luvun alussa Pyhäselkä kasvatti Reijolasta tarjottavien tonttien kokoa.⁷²⁸ Tällä alueella tonttien koko vaihteli välillä 1 200m²–1 500m². Asuinalueen sisään oli jätetty metsäalue, ja iso osa tonteista rajautui takaosastaan metsään.⁷²⁹ Useille tonteille jätetty runsas puusto korosti alueen luonnonläheisyyttä.

Kuva 6. Tiivistysrakentamista rivitalokorttelin muodossa 1990-luvulta lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

Rivitalokortteli rakennettiin koulukorttelin ja Reijolan pääkadun väliin jääneelle puistoalueelle.

⁷²⁸ Pyhäselän yleiskaava 1977, Pyhäselän kunta, 100.

⁷²⁹ Louhelan sijoittuminen Reijolaan nähtävissä kartassa 8.

Kuva 7. 2000-luvulla rakennettua pientaloaluetta Hirvolassa. Kuva: Jani Karhu 2018.

Pyhäselkä kasvatti Reijolasta tarjottavien tonttien kokoa vielä 1980-luvun jälkeen. Tällä asuinalueella tontit ovat jopa 1 700 m².⁷³⁰ Useat tontit rajatuvat takaosastaan rakentamattomiin metsäalueisiin.⁷³¹

Seuraavat kaksi kuvaa Reijolan keskustasta havainnollistavat pientalovaltaisen esikaupungin keskeisiä urbaanisia piirteitä: pääpaino on asumisessa, ja palvelurakenteet ovat pienimuotoisia. Meurman linjasi tämän lähiö- ja esikaupunkipiirteen yhdeksi johtavista asemakaavan suunnitteluperiaatteista: kaupungissa asutus on suunniteltava toisistaan erillisiksi osiksi hajakeskitysperiaatteen mukaan, ja asunalähiöillä on vain paikallinen myymäläkeskuksensa.⁷³²

Kuva 8. Reijolan liike- ja palvelukeskus lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

⁷³⁰ Reijolan osayleiskaavan muutos ja laajennus 2002, Pyhäselän kunta.

⁷³¹ Ks. kartta 8.

⁷³² Meurman 1947, 78–79.

Kolmiosainen kokonaisuus valmistui kahdessa eri vaiheessa 1984–1989. Liikekeskuksen takana sijaitsee 2006 valmistunut yhteisötila kirjastoineen, auditorioineen ja kuntosaleineen.

Kuva 9. Reijolan keskustaa lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

Oikealla oleva huoltoasema valmistui 1981, huoltoaseman takana sijaitseva S-ryhmän market avattiin kesällä 2010. Vasemman laidan luhtikerrostalot valmistuivat 2016.

Kuva 10. Reijolan ja Joensuun kantakaupungin välissä sijaitsevan Karhunmäen asuinalue lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

Karhunmäen rakentaminen aloitettiin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmen lopulla. Suhteessa Reijolaan yleisilme on tiiviimpi ja pelkistetympi. Tonttien koko on keskimäärin noin 1 000-1 100 m². Tonttien puusto on karsittu lähes kokonaan. Karhunmäen

suunnittelua ovat säädelleet Joensuun seudun yleiskaavan 2020 tavoitteet keskittämistä ja tiivistämisestä sekä Joensuun tarpeet tarjolla olevien omakotitalotonttien määrän turvaamisesta.⁷³³ Kuvat Karhunmäestä auttavat suhteuttamaan Reijolassa tavoiteltua väljyyttä ja luonnonläheisyyttä tiiviimmin rakennettuun esikaupunkiasuinalueeseen.

Kuva 11. Tiivistä pientaloaluetta Karhunmäessä lokakuussa 2018. Kuva: Jani Karhu 2018.

6.4 YHTEISÖN TILA REIJOLASSA

Nykypäivän kaupunkimaista elämäntapaa kuvataan enemmän tai vähemmän privatisoituneeksi, eikä yhteisen asuinpaikan enää katsota yhdistävän ihmisiä. Naapuruussuhteet jäävät pinnallisiksi tai ne puuttuvat kokonaan. Arkisissa tilanteissa yhteisöt eivät ole kadonneet, vaan niitä on tullut lisää. Ihmisillä on hyvin paljon löyhiä vapaa-aikaan, vapaaehtoisuuteen ja sukulaisuuteen liittyviä yhteisöjä, jotka eroavat entisistä yhteisöistä siinä, että niihin kuulumisen ei perustu pakkoon tai itsestäänselvyyteen, vaan mielihyvään. Jos emme saa yhteisöltä sitä mitä haluamme, jättäydymme pois.⁷³⁴ Naapurustot eivät tässä mielessä ole automaattisesti toiminnallisia tai kulttuurisia yhteisöjä, vaan ihmiset määrittävät yksilö- ja perhekohtaisesti identifioitumisensa paikallisen tason.

Lähiöiden ja esikaupunkien yhteisöllinen vuorovaikutus ei muodosta toiminnallista yhteisöä. Nykyisin toimeentulo hankitaan yksikkönä tai se saadaan työssä käymättömän perheenjäsenen oikeutuksella. Yhteisöllisyyden sijasta lähiöissä ja esikaupungeissa esiintyy symbolista yhteisyyttä.⁷³⁵ Kokemukset yhteisöstä voivat liittyä erilaisiin samaistumisen tunteisiin tai poissulkemisiin. Tässä luvussa analysoidaan kyselyaineistoa ja haastatteluja käyttäen Reijolan asukkaiden käsitystä yhteisöstään ja heidän identifioitumisestaan alueellisesti.

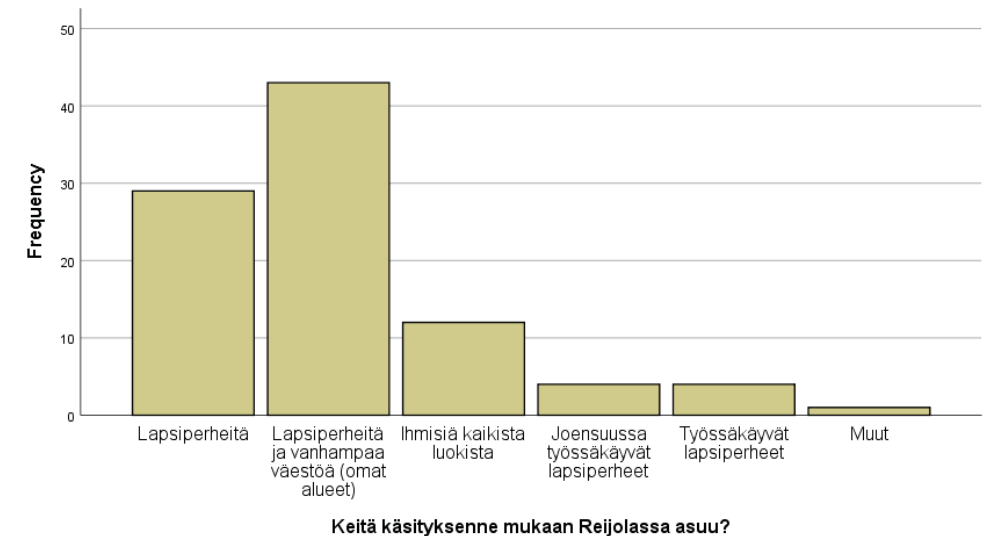
⁷³³ Karhunmäki III, Asemakaava ja asemakaavan muutos, 2012, 10–12.

⁷³⁴ Hoikkala & Westman 2001, 46–47.

⁷³⁵ Lehtonen 1990, 240–241.

Omakotitalovaltaiset esikaupunkialueet ovat usein lapsiperheiden suosiossa. Väljempi asuminen ja luonnonläheisyys koetaan kaupunkikeskustaa soveliaammaksi ympäristöksi lapsille. Luonnollisesti perheen kasvaessa tarve suuremmalle asunnolle kasvaa, ja omakotitalo on ollut suosittu tapa kasvattaa asuinneliötä.⁷³⁶

Kyselylomakkeessa oli kolme kysymystä, joiden tarkoituksena oli kartoittaa asukkaiden näkemyksiä esikaupunkiyhteisön luonteesta, sekä vastaajan omaa asemoitumista yhteisössä. Kysyttäessä *Keitä käsityksenne mukaan Reijolassa asuu?* noin 87 % vastauksissa tuotiin lapsiperheet tavalla tai toisella esille. Tämä selviää kuvioista 21.

Kuvio 21. Käsitykset Reijolan asukkaista

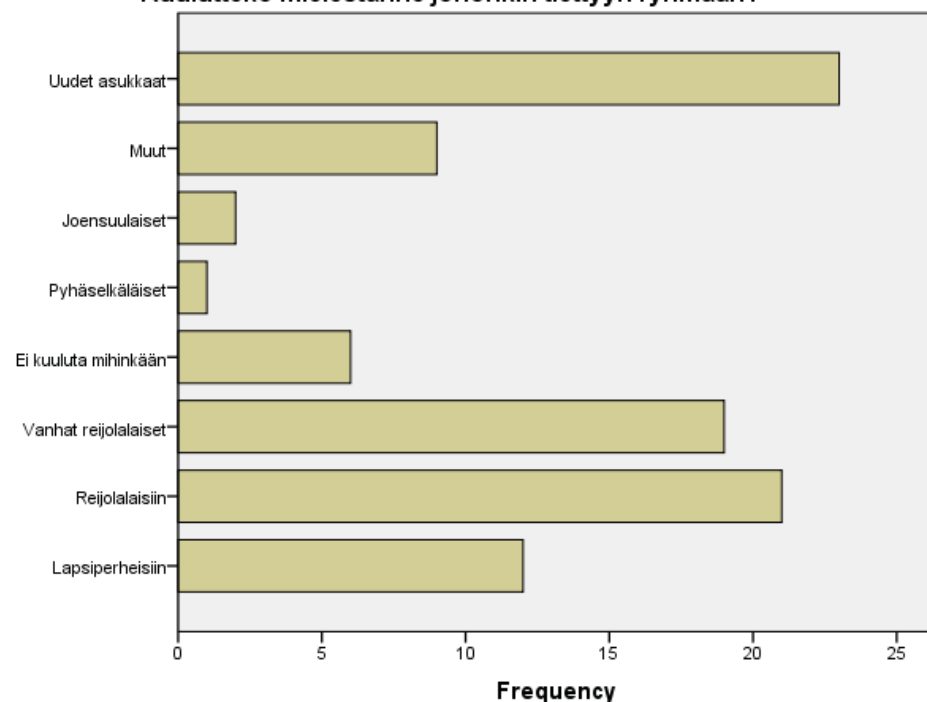
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 16 A vastaukset.

Vastaajien mielikuvissa Reijola on lapsiperheiden aluetta, jonka yhteisöön kuuluu myös vanhempaa aikaisemmin rakennetuilla asuinalueilla asuvaa väestöä. Kyselyn tulos ei horjuta yleisiä mielikuvia esikaupungeista lapsiperheiden alueina.

Kysyttäessä kuuluuko vastaajan kotitalous johonkin tiettyyn ryhmään suhteessa paikkakuntalaisiin, tulos vain vahvistaa lapsiperheidentiteetin sisältymistä esikaupunkilaiseen kaupunkitilaan. Kysymyksen tarkoituksena oli kartoittaa, mieltävätkö ihmiset itsensä joensuulaisiksi, reijolalaisiksi tai jonkun muun paikkaan tai alueeseen sidonnaisen määritelmän mukaan. Yllättäen lapsiperheajatus nousi esille myös tässä yhteydessä. Havainto näkyi kuviossa 22.

⁷³⁶ Vaattovaara 1998, 78–79.

**Miten määrittelsitte itsenne tai kotitaloutenne suhteessa paikkakuntalaisiin?
Kuulutteko mielestänne johonkin tiettyyn ryhmään?**

Kuvio 22. Kokemukset ryhmään kuulumisesta yhteisön sisällä
Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 18 vastaukset.

Vaikka kaupunkitilan käsitykset ovat hyvin Joensuu ja kaupunkivetoisia, vain häviävän pieni osa vastaajista on mieltänyt itsensä joensuulaisiksi. Vastausten perusteella ihmiset identifioivat itsensä Reijolassa asuviksi, joko uusiksi tai jo pidempään asuneiksi. Noin 13 % kysymykseen vastanneista koki kuuluvansa lapsiperheisiin, eikä tässä mielessä sitoutunut suoraan tiettyyn alueeseen. Suurin vastaajajoukko olivat kuitenkin itsensä "uusiin asukkaisiin" mieltävät. Ja toisaalta melkein yhtä suuri ryhmä oli "vanhoihin reijolalaisiin" itsensä lukevat.

Tällainen yhteisön tapa jakaa sisäistä identiteettiään vanhoihin ja uusiin asukkaisiin liittyy alueen nopeaan ja voimakkaaseen kasvuun. Rakentamisen edetessä kortteleittain muodostuu yhteisön rakenne vaiheittain alueelle muuttaneista. Käytännössä Reijolassa on jokaiselle vuosikymmenelle sijoittuvat omat kehityksen painopistealueensa, ja tässä mielessä alue on helppo jakaa uusien ja vanhojen asukkaiden alueiksi. Lehmon taajaman kyselytuloksissa oli havaittavissa samaa jakoa. Moni vastaaja korosti kuuluvansa vanhoihin asukkaisiin ja teki selvää eroa uusien tulokkaiden suuntaan.⁷³⁷

Lehtosen mukaan yhteisten toiminnallisten kohteiden vähäisyyden vuoksi yhteisöllisyys muodostuu perhe-elämän ja vapaa-ajan vieton ympärille.⁷³⁸ Asia on mah-

⁷³⁷ Reijolan, Lehmon ja Ylämyllyn kyselytutkimusaineistot.

⁷³⁸ Lehtonen 1990, 239.

dollista tulkita niin, että reijolalaisten tapa identifioida itsensä alueella asutun ajan kautta kertoo elämän kiinnekohtien olevan enemmän muualla kuin itse asuinalueessa yhteisönä sinänsä. Kysymyksenasettelulla saattoi olla vaikutusta annettuihin vastauksiin. Vastajat ovat suhteuttaneet oman roolinsa yhteisössä koko yhteisöön. Tästä on todennäköisesti seurannut juuri ajallista identifioitumista.

Toivasen mukaan pientaloalueen elämäntapaulottuvuudet painottuvat koti- ja perhekeskeisesti. Omakotiasuminen antaa hyvät edellytykset häiriöttömään perhekeskeiseen elämään. Suhteet sukulaisiin ja ystäviin ovat tärkeitä, mutta naapurisuhteilla ei niinkään ole merkitystä. Päinvastoin, naapureihin halutaan usein säilyttää tietty etäisyys.⁷³⁹

Muuttoajankohtaan suhteutettuna vastauksista erottuu selvästi, että 2000-luvulla Reijolaan muuttaneet kokevat itsensä uusiksi asukkaiksi. Vanhoiksi asukkaiksi itsensä määritteleviä on sen sijaan kaikilta muilta vuosikymmeniltä muuttaneita paitsi 2000-luvulla. Yksiselitteisesti reijolalaisiksi itsensä määrittäneitä oli suhteellisesti eniten 1980- ja 1990-luvulla alueelle muuttaneiden joukossa. Kun 2000-luvulla muuttaneista vain 10 % määritteli itsensä reijolalaiseksi, niin 1980-luvulla muuttaneista näin teki 44 %.⁷⁴⁰

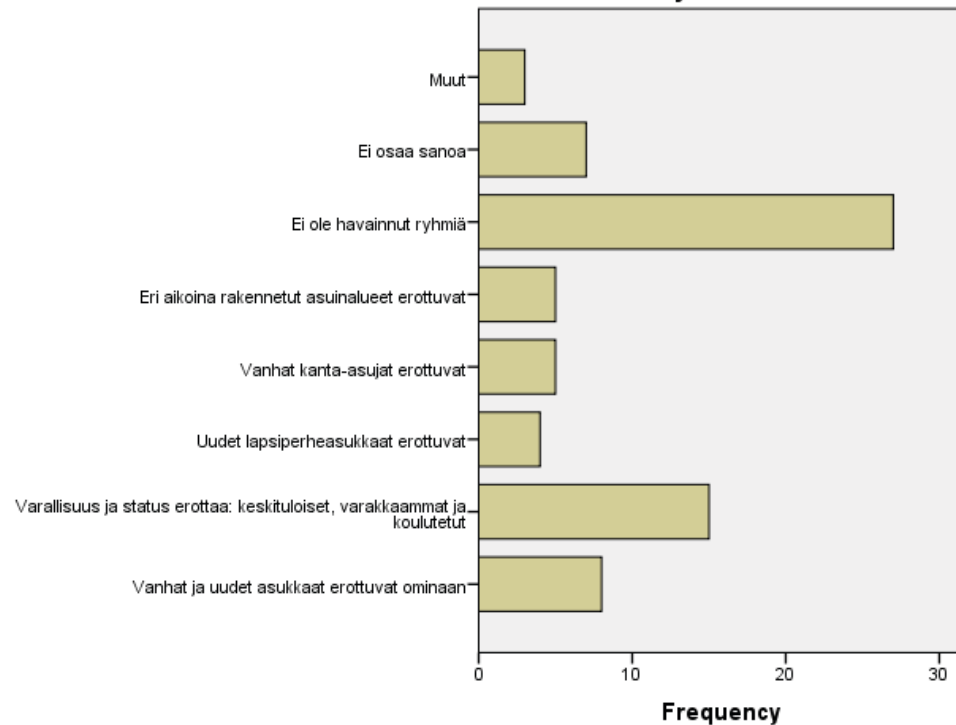
Vaikuttaa siltä, että 2000-luvulla tapahtunut kasvun kiihtyminen ja Kumpulan sekä Hirvolan uudet asuinalueet muodostavat tässä havaitun jakolinjan. Uusia asukkaita on varmasti muillakin alueilla, mutta huomattavasti vähemmän kuin mainituilla kahdella täysin uudella alueella. Lapsiperheisiin itsensä lukevat ovat muuttaneet alueelle 1990- ja 2000-luvuilla, mikä on varsin odotettua. Aikaisemmin muuttaneiden lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa.

Kolmas tähän ryhmään kuulunut kysymys kartoitti suoraan, onko vastaajan mielestä kohdealueelta erotettavissa erilaisia asukasryhmiä. Jaot uusien ja vanhojen asukkaiden sekä varallisuuden mukaan nousevat vastauksista esille. Suurin yksittäinen vastausryhmä kertoo kuinkin siitä, että vastaajat eivät ole havainneet erillisiä ryhmiä ainakaan oman ajattelunsa perusteella. Jako eri vastausluokkiin näkyy kuviosta 23.

⁷³⁹ Toivanen 2010, 196–197.

⁷⁴⁰ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymysten 9 & 18 vastaukset.

Onko asukkaista havaittavissa erilaisia ryhmiä?

Kuvio 23. Erilaiset ryhmät yhteisön sisällä

Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 16 B vastaukset.

Pientalovaltaisten asuinalueiden kohdalla on havaittu eräänlaista heimoutumista, koska alueille hakeutuu enimmäkseen samassa elämäntilanteessa olevia ja samat arvot omaavia ihmisiä. Tämä ilmiö koskettaa etenkin uusia alueita, ja sitä on havaittu muun muassa Kuopion Saaristokaupungissa.⁷⁴¹ Reijolan kohdalla kyselyaineisto, eivätkä myöskään haastattelut antaneet viitteitä selkeästä heimoutumisesta. Tähän vaikuttaa varmasti Reijolan ikä taajamana: alueella alkaa olla suurtakin sisäistä vaihtelua ikärakenteessa ja elämäntilanteissa. Kuten edellä on mainittu, pienimuotoista heimoutumista lapsiperheiden joukkoon on havaittavissa Reijolaan viimeksi muutaneiden joukossa.

Reijolan esimerkkialueella tärkeä tilallinen muutos on ollut Reijolan taajaman rakentaminen Mulon kylän sisälle. Mulon pelto- ja metsäalueet alkavat edelleen siitä, missä Reijolan rakennettu alue päättyy. Uuden taajamaväestön ja sukutiloja asuttavan maaseutuväestön tilallinen kohtaaminen on taajaman kasvaessa tullut yhä konkreettisemmaksi. Kyselyssä kartoitettiin myös tätä kokemuksellista ulottuvuutta kysymällä *Oletteko havainneet vastakkainasettelua uudemman asutuksen ja vanhemman maaseutusasutuksen välillä?* Yhdeksän prosenttia vastaajista ilmoitti havainneensa

⁷⁴¹ Toivanen 2010, 203.

vastakkainasettelua, noin 60 %:lla ei ollut tällaisia havaintoja, ja vajaa kolmannes ei osannut sanoa, onko vastakkainasettelua tapahtunut.⁷⁴²

Havaitut vastakkainasettelut liittyivät maanomistajien huomaautuksiin maastossa liikkumisesta ja vanhojen asukkaiden nuivaan suhtautumiseen uudempia kohtaan. Suurempana ilmiönä mainittiin asukkailta kerätty adressi läheisen maatilan laajentumis- tai investointipyrkimyksiä vastaan. Adressin kerääjät olivat huolissaan kasvavan tuotannon haju- ja ympäristöhaitoista. Tämä koettiin vastaavasti uusien asukkaiden negatiivisena suhtautumisena alkutuotantoa kohtaan.⁷⁴³

Yleisellä tasolla kyselyyn vastanneet eivät pitäneet Muloa ja Reijola erillisinä alueina, vaan 70% vastaajista koki ne samaan kokonaisuuteen kuuluviksi. Ne, jotka pitivät alueita erillisinä, painottivat Mulon maaseutumaisuutta suhteessa Reijolaan. Kokonaisuuden kannalta havainto on mielenkiintoinen, sillä toisaalta asukkaat useissa eri yhteyksissä kyselyaineiston sisällä ovat painottaneet Reijolan maaseutumaisuutta ja rauhallisuutta. Tarkemmassa tarkastelussa eniten Mulon ja Reijolan eroavaisuutta painottaneet painottivat vahvasti Reijolan maaseutumaisuutta ja rauhallisuutta. Havainto kertoo omalta osaltaan siitä, että Reijolalle annetut maaseutumaisuusluonnehdinnat täytyy tulkita eri suunnasta kuin varsinaisen maatalousmaaseudun, jota Mulo vielä edustaa, ja johon kyselyyn vastaajat eroa selkeästi tekevät. Maaseutumaisuus ja luonnonläheisyys eivät tarkoita toimivaa maataloutta, päinvastoin toimiva maatalous voidaan tulkita uhaksi omaa tilallista hallintaa kohtaan, sillä se rajoittaa liikkumista maastossa ja aiheuttaa haitallisiksi koettuja päästöjä. Vuoden 1994 selvityksessä Reijolan ja Mulon pelloilla oli vahva ja tärkeä maisemallinen merkitys, mutta jo tuolloin jotkut asukkaat ilmaisivat kielteistä suhtautumista maataloutta kohtaan: maataloustukia pidettiin kohtuuttomina ja viljely miellettiin hiipuvaksi toimialaksi.⁷⁴⁴

6.5 ASUKKAIDEN SUHTAUTUMINEN JA OSALLISUUS REIJOLAN KEHITTÄMISEEN

Reijolan kehittäminen alkoi tavoitteesta rakentaa nukkumalähiö Joensuussa työssäkäyville ihmisille. Pyhäselän kunta perusti alueellisen roolinsa kaupunkiseudun kehityksen varaan. Zimmerbauer ja Suutari (2007) tunnistavat alueellisen identiteetin strategisuuden ja näkevät sen tärkeänä alueellisen kehittämisen osa-alueena. Taustalla on ajatus siitä, että aluesamaistuminen vahvistaa osallistumista ja toimintaa alueen hyväksi.⁷⁴⁵

Ihmisten kokemukset ja näkemyksen asuinalueensa kehittämisestä olivat keskeinen osa kyselyaineiston keräämisen alkuperäistä ideaa. Yksi kysymys oli laadittu muotoon *Mikä on henkilökohtainen näkemyksenne asuinalueenne kehittämisestä ja millaisin tavoittein Reijolan aluetta pitäisi suunnitella?* Avoimeksi jätetty kysymys keräsi runsaasti erilaisia vastauksia. Vastausten kvantifiointi edes jollakin tavalla mielekkäisiin kategorioihin oli haastavaa. Luokittelu tuotti kahdeksan vastausryhmän joukon, joiden koko vaihteli kolmesta vastauksesta 22 vastaukseen.

⁷⁴² Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 15 vastaukset.

⁷⁴³ Asukashaastattelu 3; Asukashaastattelu 6.

⁷⁴⁴ Sihvonen 1994, 54–55.

⁷⁴⁵ Zimmerbauer & Suutari 2007.

Selvästi suurin 22 vastauksen joukko koski palveluiden kehittämistä. Vastaajat toivoivat parempia julkisia palveluita liikuntapalveluista kouluihin ja terveyskeskukseen. Seuraavaksi suurin oli 12 vastausta kerännyt ryhmä, jossa korostui toive tarpeeksi väljän rakentamisen ja maaseutumaisuuden säilyvän. Kolmanneksi eniten tuli vastauksia, jotka on mahdollista kiteyttää toiveeseen luonnon säilyttämisestä, mutta ei kuitenkaan palveluiden kehittämisen kustannuksella.

Palveluiden määrää, laatua ja sijaintia koskevien kysymysten vastaukset voivat pientalovaltaisille alueille tehtyjen asukaskyselyiden kohdalla olla haasteellisia tulkittavia. Asukkaat arvostavat luonnonläheisyyttä ja rauhallisuutta, mutta palveluiden saatavuutta ja riittävyttä usein moititaan.⁷⁴⁶ Sama ilmiö toistui myös Joensuun esikaupunkialueiden kohdalla. Asumisen ylempää ideaalitasoa hallitsevat luonnonläheisyys- ja rauhallisuusominaisuuden joutuvat arjen käytänteissä törmäyskursille palvelutarpeiden kanssa. Havainto on nähtävä myös siinä valossa, että esikaupunkiin muuttajat tulevat usein juuri monipuolisempien palveluiden kantakaupungista.

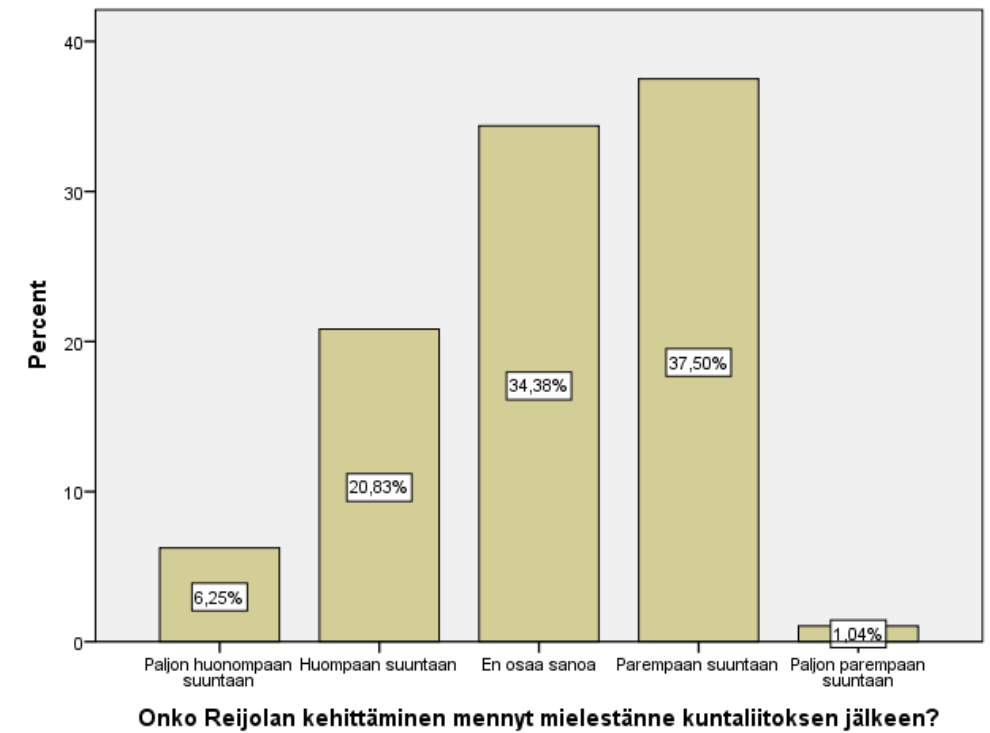
Huomion arvoista on, että siinä missä kaupunkitilan tulkinnoissa ja urbanisaatiokokemuksissa maaseutumaisuuden katoaminen jää selvästi kehityspositiivisuuden jalkoihin, tulevaisuusajattelussa huoli liiallisesta kaupungistumisesta on enemmän läsnä.⁷⁴⁷ Havainto viittaa edellä esitettyyn ajatukseen ihmisten urbanisaatiokokemusten ja kaupunkikäsitteiden erityislaatuudesta: vaikka asukasmäärä kasvaa ja tila vähenee, harvoja lukuun ottamatta muutosta ei vielä nähdä uhkana ahtaasta kivi-kaupungista. Pyyntö ajatella asuinalueen tulevaisuuden kehittämistä laukaisee kuitenkin pelon maaseutumaisuuden häviämistä. Väljyyden menettämisen pelkoa ei kuitenkaan yhdistetä lisäpalveluista tinkimiseen.

Vastauksista kuvastuu jonkinlainen henkinen ja käsitteellinen kamppailu siitä, mitä ihmiset asumiseltaan ja asuinalueeltaan toivovat. Samalla he käsitteellistävät ja tuottavat ympäristönsä tilaa, niin yksilöinä kuin kollektiivisesti.

Toinen asuinalueen viimeaikaiseen kehittämiseen liittyvä kysymys oli kytketty vuoden 2009 alusta tapahtuneeseen kuntaliitokseen. Kuntaliitoksen jälkeen Reijolan infrastruktuurin ja palvelurakenteen rakentamisessa tapahtui pienimuotoinen loikka kohti kaupunkimaisuutta. Asukaskyselyissä toivottu S-market avasi ovensa kesällä 2010. Hiukan aikaisemmin keskustan liikennejärjestelyitä oli muutettu kiertoliittymän rakentamisella. Kahden kerrostalon rakentaminen keskustan tuntumaan aloitettiin pian kuntaliitoksen jälkeen. Kysymyksessä vastaajat arvioivat asteikolla paljon huonompaan – paljon parempaan suhtautumistaan Reijolan kehittämiseen kuntaliitoksen jälkeen. Vastausten jakautuminen näkyy kuviossa 24.

⁷⁴⁶Toivanen 2010, 189–190.

⁷⁴⁷Kaupungistumiseen liittyvästä huolesta esim. Anttila 2015, 239.

Kuvio 24. Reijolan kehittäminen kuntaliitoksen jälkeen

Lähde: Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 22 vastaukset.

Kuten kuvio osoittaa, kehitykseen tyytyväisiä on enemmän kuin niitä, joiden mielestä asiat ovat menneet huonompaan suuntaan. Huomattava osa ei kuitenkaan ole osannut ilmaista näkemystään. Vastausten taustalla vaikuttavat varmasti yleiset näkemykset kuntaliitoksesta, joka jakoi vahvasti kuntalaisten mielipiteitä puolesta ja vastaan.

Pelkästään suorilla jakaumilla tarkasteltuna kehitystä ei kuitenkaan lähtökohtaisesti tyrmätä. Erilaiset ristiintaulukoinnit eivät tuoneet selkeyttä vastausjakauman suhteutumiseen vastaajien muihin näkemyksiin, vaan tuottavat keskenään ristiriitaisia tuloksia: maalaisiksi itsensä kokevat pitävät kehitystä parempaan suhteellisesti useammin kuin kaupunkilaisiksi kokevat, tai alueen kehittämistä vilkkaaksi esikaupungiksi hyvänä pitävät kokevat suhteellisesti eniten kuntaliitoksen jälkeisen kehityksen huonoksi. Ristiriitaisuus voi johtua kysymyksen poliittisesta luonteesta tai vastaajien vaikeuksista hahmottaa kysyttävää asiaa konkreettisella tasolla.

Kolmas kehittämiseen liittyvä kysymys käsitteli asukkaiden osallistumista paikallisen asukas-yhdistyksen toimintaan. Asukas-yhdistystoiminta on Mulossa – ja myöhemmin Reijolassa – ollut yksi väline kunnan kanssa käytävään keskusteluun ja oman asuinalueen kehittämiseen. Reijolassa on ollut samaan aikaan toiminnassa kaksi eri yhdistystä, Mulon kylään nojautuva vanhempi yhdistys ja 1990-luvun alussa perustettu uudempi asukas-yhdistys. Vastaajien joukossa aktiivisuus asukas-yhdistystoimintaan oli varsin pientä. Kysymykseen *Oletteko osallistunut kylätoimikunnan tai asukas-yhdistyksen toimintaan?* vastasi kaikkiaan 96 henkilöä, ja heistä 10 eli noin 10 % myöntävästi. Reijolan asukas-yhdistysaktiivin mukaan ihmisten into liittyä

yhdistykseen ja osallistua toimintaan onkin ollut pitkään laskusuhdanteessa.⁷⁴⁸ Sihvosen selvittäessä reijolalaisten kokemuksia osallisuudesta 1990-luvun alussa kunnan aktiivisuutta asukkaiden suuntaan kiiteltiin. Tuohon aikaan kylätoimikunta oli aktiivisempi kuin käsillä olevan tutkimuksen aineiston keruuvaiheessa, ja yhteistyötä kunnan kanssa tehtiin säännöllisesti.⁷⁴⁹

Kyläyhdistystoiminnan hiipuminen liittyy todennäköisesti yleiseen post-moderniksi kaupunkilaisuudeksi kutsuttuun ilmiöön, jossa asuminen on usein hyvin privatisoitua ja ihmiset eivät välttämättä identifioitu omaan asuinalueeseensa vaan verkostoituvat koko kaupunkialueella.⁷⁵⁰ Reijolan kohdalla aikaisempaan maaseutukylään yhdistetty yhteisöllisyys on alueen kasvaessa ja sisäisen vaihtelun lisääntyessä vähentynyt. Seikka on näkynyt muun muassa asukasyhdistystoiminnassa.⁷⁵¹

Helsingin seudun pientaloasikaupunkeja tutkinut Anttila tuo esiin saman ilmiön. Anttilan mukaan nykyäänkin pientaloalueilla on joitakin asioita, jotka yhdistävät merkittävää osaa paikallisista asukkaista ja joista keskustellaan julkisesti. Kuitenkin suurimmalta osin asukkaiden arkielämä ja heidän sosiaaliset suhteensa ovat muuttuneet luonteeltaan entistä yksityisemmiksi asioiksi, jotka koskettavat korkeintaan jotain pientä asukkaiden ryhmää.⁷⁵²

Seuraavaksi kyselylomakkeessa tiedusteltiin vastaajien näkemystä vaikutusmahdollisuuksien tärkeydestä. Noin 90 % vastanneista piti kuntalaisten todellisia vaikutusmahdollisuuksia asuinalueiden suunnitteluun ja kaavoitukseen joko melko tärkeänä tai erittäin tärkeänä, mutta noin 27 % kysymykseen vastanneista ilmoitti, etteivät vaikutusmahdollisuudet ole heille tuttuja eivätkä he ole niistä kiinnostuneita. Noin 46 % ilmoitti tuntevansa vaikuttamismahdollisuudet, ja noin 26 % toivoi saavansa asiasta lisää tietoa.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että kaupunkialueiden asukkaat on osallistumisen suhteen mahdollista jakaa kolmeen karkeaan ryhmään: aktiivisiin, satunnaisesti osallistuviin sekä niihin, jotka eivät ole lainkaan kiinnostuneita toimimaan naapurustossaan tai asuinalueellaan.⁷⁵³ Asukasosallistuuteen liittyen kyselylomakkeessa oli suora kysymys: *Oletteko jollakin tavoin ollut vaikuttamassa tai osallistunut Reijolan alueen rakentamiseen tai kehittämiseen?*

Vastauksia kysymykseen tuli kaikkiaan 97, ja näistä myöntäviä oli 24 %. Tästä joukosta erottui kaksi ryhmää, kaavoitusta koskeviin yleisötapahtumiin- ja kokouksiin osallistuneet ja poliittisiin päättäjiin kaavoitusasioissa yhteyttä pitäneet. Muutoin osallistuminen liittyi maan myymiseen, työtehtäviin tai ilmeisesti asukasyhdistyksen toiminnan puitteissa talkoiluun. Vastausten perusteella voi tehdä varovaisen oletuksen siitä, että kaavoitusasiat ja alueen suunnittelutyö kiinnostavat tiettyjä aktiivisia henkilöitä ja laajemmin siinä tapauksessa, mikäli suunnitelmilla on konkreettisia vaikutuksia omaan elämään. Muutoin osallistuminen on jäänyt vähäiseksi tai sitä ei ole lainkaan.

⁷⁴⁸ Asukashaastattelu 6.

⁷⁴⁹ Sihvonen 1994, 82–85.

⁷⁵⁰ Post-modernista kaupunkilaisuudesta esim. Ellin 1996; Walks 2013, 1479–1483.

⁷⁵¹ Asukashaastattelu 6.

⁷⁵² Anttila 2015, 262–263.

⁷⁵³ Kopomaa 2011, 66.

Havainnolla voi olla yhteyttä samoihin laajempiin vaikuttamiseen liittyviin teemoihin, kuten Kuopion Saaristokaupungin kohdalla on havaittu. Ihmisillä olisi kyselyvastausten perusteella mielenkiintoa osallistua suunnittelutyöhön, mutta todellinen osallistumisaktiivisuus on huomattavasti laimeampaa. Asia on tulkittu niin, että todelliset osallistumisen mahdollisuudet ovat vähäiset, tai niistä ei olla tiedetty. On myös mahdollista, että osallistumistavat eivät vastaa asukkaiden tarpeita ja ajatuksia mieleisestä osallistumisesta.⁷⁵⁴

Viimeiseksi lomakkeessa kysyttiin vastaajien kokemusta kunnan ja asukkaiden välisen kaavoitusasioihin liittyvän vuorovaikutuksen toimivuudesta. Kysymys oli vastaajille hankala, sillä lähes 57 % (n: 97) ilmaisi kantanaan, ettei osaa sanoa, kuinka hyvin kunnan ja asukkaiden välinen vuorovaikutus suunnittelu- ja kaavoitusasioissa toimii. Noin 21 % mielestä vuorovaikutus toimi joko huonosti tai erittäin huonosti, ja noin 13 % vastaajista koki vuorovaikutuksen toimineen hyvin.⁷⁵⁵

Asukkaiden osallistumismahdollisuuksia aluesuunnitteluun lisättiin vuoden 2000 rakennus- ja maankäyttölaissa. Osallistuminen on kuitenkin koettu ristiriitaiseksi ja monesti vain muodollisuudeksi ilman todellisia vaikuttamismahdollisuuksia.⁷⁵⁶ On mahdollista, että Reijolan asukkaiden huonot kokemukset palautuvat samoihin yleisen tason ongelmiin. Huonoja kokemuksia perusteltiin kokemuksilla kunnan sanelupolitiikasta ja siitä, ettei kuuleminen ole aitoa. Toisaalta hyviä kokemuksia omanneet mainitsivat kunnan järjestämät kuulemistilaisuudet positiivisina seikkoina.⁷⁵⁷

Kaupunkitilan rakentamisen kannalta asukkaiden osallisuus kaavoitukseen ja asuinalueiden suunnitteluun näyttäytyy Reijolan osalta pienimuotoisena, mutta ei kuitenkaan merkityksettömänä. Suunnittelun osallisuuden kannalta keskeisiä ristiriitoja ovat olleet asukkaiden paikallisuutta ja suunnittelijan ammatillista kokonaisuusnäkemystä edustavien näkemysten kohtaamattomuudet.⁷⁵⁸ Kyselytutkimusten valossa Reijolassa asukkaat ovat kuitenkin olleet tyytyväisiä alueen kehityksen suuntaan. Väljyyden väheneminen huolettaa joitakin, mutta isossa kuvassa kehitys kohti kaupunkimaisempaa ympäristöä ei ole häiritsevää.⁷⁵⁹ Suomalaiset kaupungit ovat kasvaneet toiminnallisesti yli rajojensa ja niiden ympäruskunnat ovat muotoutuneet osaksi kaupunkiseutuja jo 1970-luvulta alkaen.⁷⁶⁰ Reijolassa kehitys tuohon suuntaan alkoi 1960- ja 70-lukujen taitteessa, eikä ilmiötä vastaan ole suuremmin kapinoitu. Päinvastoin, asukkaat ovat saaneet juuri sitä, mitä ovat tilanneet.

⁷⁵⁴ Toivanen 2010, 190–192.

⁷⁵⁵ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 29 vastaukset.

⁷⁵⁶ Arola 2002, 42–43.

⁷⁵⁷ Reijolan kyselytutkimusaineisto, kysymyksen 29 vastaukset.

⁷⁵⁸ Arola 2002; Bäcklund & Mäntyselä 2009.

⁷⁵⁹ Sihvonen 1994; Karhu 2009; käsillä olevan tutkimuksen kysely- ja haastatteluaineistot.

⁷⁶⁰ Kanninen & Bäcklund 2017, 21.

7 KAUPUNKITILAN UUDELLEEN- RAKENTAMINEN JOENSUUN ESIKAUPUNKIALUEILLA

Tässä luvussa empiiriset havainnot kaupungistumisesta ja kaupunkitilan uudelleen rakentamisesta Joensuun esikaupunkialueilla asetetaan osaksi suomalaista ja kansainvälistä tieteellistä keskustelua. Tavoitteena on vahvistaa argumentaatiota ja tulkintaa kaupunkitilan uudelleenrakentamisesta kaupunkitilaa muokkaavana ilmiönä sekä käsitteellisenä konseptina.

Kaupunkielämä oli Suomessa pitkään vähemmistön kokemus. Siksi ei ole yllättävää, että suomalaisten suhde ja kansallinen kertomus suhteessa kaupunkiin ja kaupungistumiseen on ollut monimutkainen.⁷⁶¹ Mäenpään mukaan kulutuskulttuurin tutkimuksessa asumista koskeva ajattelu, asumisen käsitteellistäminen ja asumisen mielikuvat ovat muuttuneet enemmän kuin asumisen käytäntö ja arki. Asumisessa on muuttunut sen epistemologia ja mielikuvamaailma, imaginaario.⁷⁶² Saarikangas jäsentää lähiön ja esikaupungin asumisen käsitteellä. Esikaupunkien kaupunkitilaa on määrittänyt asuminen. Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisen asumisen ihanteeksi tuli asumalähiö niin poliitikkojen kuin arkkitehtien keskuudessa.⁷⁶³ Tämä ei kuitenkaan suomalaisessa kaupunkipuhunnassa tarkoittanut kaupungistumista, ja muun muassa Mervi Ilmosen mukaan kaupungistuminen jäi ikään kuin kesken ja suomalaiset ovat edelleen maalaisia kaupungissa.⁷⁶⁴

Jos Mäenpään, Saarikankaan ja Ilmosen esitykset yhdistetään, tarkoittaa Mäenpään argumentoima muutos asumisessa muutosta myös esikaupunkien kaupunkitilassa. Kaupunkitilaa ovat muuttaneet ja rakentaneet sekä asukkaat että suunniteltua toteuttava hallinto. Usein on kyse kysynnän ja tarjonnan välisestä suhteesta. Pientalovaltaisista esikaupunkialueita määrittävät asumispreferenssit kuten maaseutumaisuus, rauhallisuus, luonnonläheisyys ja kaupungin läheisyys ovat keskeisessä roolissa kysynnän ja tarjonnan välisessä suhteessa.⁷⁶⁵ Havainto on Ilmosen tavoin nähty osoituksena suomalaisten maalaisesta mielenmaisemasta, vaikka he kaupungissa asuivatkin.

Samoilla preferensseillä esikaupunkialueita on markkinoitu ja suunniteltu myös Joensuun seudulla. Pyhäselässä, Kontiolahdella ja Liperissä aloitettiin esikaupunkien rakentaminen 1960-luvun jälkimmäisellä puolella, ja etenkin Pyhäselässä kysyntä yllätti niin kaavoittajat kuin poliitikotkin. Tämän jälkeen oli helppoa jatkaa samalla viihtyisän esikaupunkiasumisen konseptilla. Osayleiskaavoitusten yhteydessä suoritettut asukaskyselyt kertoivat samaa tarinaa: alueilta haluttiin juuri sitä, mitä oli pyritty tarjoamaan, mutta paremmilla palveluilla.⁷⁶⁶

Suomalainen pientaloesikaupunki näyttyy samansuuntaisena kulttuurisena symbolina kuin amerikkalaiset suburbiat: yhteys ihmisten arvojen ja heidän luomien yhteisöjen ja yhdyskuntien välillä on vahva, ja tässä vuorovaikutuksessa mielikuvien ja kuvitelmiin rooli on tärkeä. Tilalliset rakenteet ja sosiaaliset ilmentymät ovat osa samaa kokonaisuutta.⁷⁶⁷ Asumispreferenssit ilmentävät ihmisten arvojen ja mielikuvien yhteyttä esikaupungin tilallistamiseen, kuten luvussa 5 on esitetty.

Kimmo Lapintie kritisoi artikkelissaan asumispreferenssien tulkintaa ja ajatusta pientaloasumishaaveisiin liittyvästä yhtenäiskulttuurista. Usein toistuvat toiveet luonnonläheisyydestä ja pientalovaltaisuudesta eivät toteudu käytännön asumisessa, etenkin kerrostalotalueilla. Tästä syystä puhe esimerkiksi yhtenäiskulttuurista tai tyypillisestä unelma-asumisesta olisi liioiteltua, emmekä myöskään voi olla varmoja, mikä suosittujen preferenssien merkitys asumisen kannalta lopulta on.⁷⁶⁸

Mäenpää on samoilla linjoilla Lapintien kanssa: hänen mukaansa asumiseen liittyvä haavemaailma ja siihen liittyvät preferenssit eivät palaudu mihinkään yhteismitalliseen urbaanisuuteen – yhtenäiskulttuuriin – vaan eri urbaanuisuudesta tulevat ihmiset mitoittavat ja arvottavat niitä omista lähtökohdistaan.⁷⁶⁹ Tämä asumiseen ja näin ollen kaupunkitilan rakentamiseen liittyvä imaginaario on ollut tärkeässä roolissa myös Joensuun esikaupunkialueiden rakentamisessa, mutta toisin kuin Lapintie ja Mäenpää näkevät, suosituilla preferensseillä on todellinen ja konkreettinen rooli siinä, kuinka esikaupungin tilaa on rakennettu, ja niillä näyttäisi olevan myös yhteys Mäenpään muotoileman avara urbanismi -näkökulman perusteissa.⁷⁷⁰

Tutkimusaineiston perusteella edellä mainittu mielikuvien ja arjen muutoksen suhde näyttyy etenkin siinä, että keskeiset asumispreferenssit eivät ole vuosikymmenien aikana muuttuneet, vaikka itse esikaupunkialueet ovat muuttuneet huomattavasti kaupunkimaisemmiksi ja kytkeytyvät yhä enemmän osaksi Joensuun kaupunkialuetta. Toki on huomioitava, että kyselyihin vastaajien muistellessa alueelle muuton syitä 20–40 vuotta aikaisemmin tulokset ovat tulkinnanvaraisia. Haastatteluaineisto kuitenkin tukee havaintoa, samoin aikaisemmat asukaskyselyt.⁷⁷¹ Havaintoa on mahdollista tulkita niin, että urbaaniuden tullessa yhä enemmän osaksi ihmisten kokemusmaailmaa esikaupungin ei-urbaanit preferenssit realisoituvat yhä kaupunkimaisemmassa ympäristössä. Tilan ja luonnonläheisyyden tavoittelu ei välttämättä tarkoita pakoa urbaanista, vaan urbaanin ja luonnonläheisyyden yhdistämistä tavalla, joka ei kaupunkikeskustassa ole mahdollista. Tähän viittaavat myös Helen Oldrupin havainnot Kööpenhaminan esikaupunkiasumisesta.⁷⁷²

Toisaalta kaupunkimaisuuteen liittyvät merkityksenannot ja preferenssit siirtyvät yhä syvemmälle maaseudulle. Viinikainen ja Puustinen tulivat kaupungin läheistä maaseutua käsitellessä tutkimuksessaan havaintoon, että myöskään kaupungin läheisellä maaseudulla perinteinen jako maaseutuun ja kaupunkiin ei toimi. Kyse on pikemminkin maaseutumaisen ja kaupunkimaisen asumismuodon ja elämäntavan

⁷⁶⁷ Sandul 2014, 63.

⁷⁶⁸ Lapintie 2010, 41–43.

⁷⁶⁹ Mäenpää 2008, 38–39.

⁷⁷⁰ Mäenpää 2008.

⁷⁷¹ Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 6; Toimijahaastattelu 7; Asukashaastattelut 1, 10 & 11; Sihvonen 1994.

⁷⁷² Oldrup 2010.

⁷⁶¹ Vahtikari, Hannikainen & Nyström 2019, 133.

⁷⁶² Mäenpää 2008, 35.

⁷⁶³ Saarikangas 2006, 196.

⁷⁶⁴ Ilmonen 2010, 445.

⁷⁶⁵ Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005; Strandell 2005, 2011 & 2017.

⁷⁶⁶ Toimijahaastattelu 1; Toimijahaastattelu 3; Toimijahaastattelu 6; Toimijahaastattelu 7; Sihvonen 1994.

erilaisista yhdistelmistä ja näiden kohtaamisista perheen asumisuran tietyssä vaiheessa.⁷⁷³

Jo vuonna 1855 Gervase Wheeler luonnehti amerikkalaista esikaupunkielämää kaupungin sosiaalisten tapojen yhdistymiseksi maalaisympäristöön: haluttiin luonnon helmaan, mutta ei liian kauaksi kaupungista. Hiukan myöhemmin esikaupunkiasuminen kiteytettiin seuraavalla tavalla: esikaupunkiasuminen ei ollut uhraus kaupunkimaisuudesta, vaan yhdistelmä maaseudun hyvien puolien kanssa.⁷⁷⁴ Esitelty ajatusmaailma on löydettävissä aineistoni eri piirteistä. Urbanista ei haluta liiaksi tinkiä, mutta maaseudun hyväksi koetut puolet kuten rauhallisuus ja luonnonläheisyys hallitsevat mielikuvia.

Esimerkiksi Kuopion kaupungin keskustan välittömässä läheisyydessä sijaitsevalla suhteellisen uudella Saaristokaupungin alueella alueelle muuttamisen kaksi tärkeintä syytä olivat luonnonläheisyys ja rauhallisuus, ja nämä kaksi preferenssiä olivat myös kaupungin tärkeimmät tarjoomatavoitteet aluetta rakennettaessa.⁷⁷⁵ Saaristokaupunkia markkinoitiin ja sinne hakeuduttiin lähtökohtaisesti ei-urbanien preferenssien perusteella. Tästä huolimatta kyse on kaupunkiympäristöstä.

Vaikka kyselytutkimusten ja ihmisten kuvaamien asumishaaveiden tulkinassa onkin oma problematiikkansa, on selvää, että esikaupunkiasumisen näkökulmasta niin mielikuvien kuin käytännön tasolla uudelleen rakennettu ja käsitteellistetty kaupunkitila on hyvin riippuvainen tietynlaisista ihanteista ja aatteellisista kytköksistä. Toisin sanoen yhteiskunnassamme sosiaalisesti rakennetut järjestelmät esimerkiksi lapsiperheille sopivasta asuin ympäristöstä⁷⁷⁶ ovat yhtenä osana kaupunkitilan määräytymisessä. Antti Vasanan tulkitsi väitöskirjassaan ilmiötä niin, että vaikka asumispreferenssien vaikutusta kaupunkitilan kehitykseen ei voikaan kiteyttää yhdeksi yksinkertaiseksi argumentiksi, ovat preferenssit selkeästi vaikuttaneet ihmisten muuttoliikkeeseen esikaupunkialueille.⁷⁷⁷

Masseyn mukaan sosiaalisilla suhteilla on aina tilallinen muoto ja tilallinen sisältö. Tästä syystä esikaupunki paikkana sekä identiteetiltään ja kaupunkitilaltaan koostuu keskinäissuhteista toisten paikkojen ja ilmiöiden kanssa.⁷⁷⁸ Näistä keskinäissuhteista esikaupungin tilallisen hahmottamisen kannalta olennaista on ymmärtää, että kyse ei ole kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelusta, vaan vuorovaikutuksesta ja tilallisen kokonaisuuden rakentumisesta ja myös rakentamisesta. Perinteisestä maaseutu–kaupunki–dikotomiasta käsin ymmärrettynä asetelma vaikuttaa hankalalta, mutta jos vastakkainasettelu unohdetaan ja määreet asetetaan osaksi tilallista kokonaisuutta niin, ettei ilman toista ole toista, on loppujen lopuksi kyse – Masseyta mukailien – selkeästi havaittavasta ilmiöiden välisten keskinäissuhteiden kautta rakentuvasta tilallisuudesta.⁷⁷⁹

⁷⁷³ Puustinen & Viinikainen 2000, 117.

⁷⁷⁴ Sandul 2014, 28.

⁷⁷⁵ Toivanen 2010, 177–185.

⁷⁷⁶ Tällaisia olivat esimerkiksi Väestöliiton ja Maalaisliiton avoin kaupunkivastaisuus ja ideat hyvästä asuin ympäristöstä. Palomäki 2011, 297–303. Yhdysvalloissa esikaupunkitalo pihamaineen on istutettu niin katolilaisiin, protestanttilaisiin kuin juutalaisiin perhearvoihin. Hayden 2004, 16–17.

⁷⁷⁷ Vasanan 2013, 41.

⁷⁷⁸ Massey 1994, 168–170.

⁷⁷⁹ Massey 2008, 64.

Tuossa asetelmassa asumisen tavoitteissa ulkopuoliseksi koettu kaupunkimaisuus ilmenee suhteessa käsityksiin tavoitellusta maaseutumaisuudesta ja luonnonläheisyydestä. Asumisen ja suunnittelun myötä toteutettu esikaupungin tila ei kumpua lähtökohtaisesti Reijolan sisäisestä historiasta, vaan siitä, mitä alue on suhteessa Joensuun kantakaupunkiin.⁷⁸⁰ Reijolan ensimmäisessä kaavassa laadittu perustelu ”nukkumalähiöstä Joensuussa työssäkäyville ihmisille” on konkreettinen esimerkki tästä vuorovaikutuksesta. Viimeisimmässä kaavassa Reijola oli jo kiinteä osa kaupunkirakennetta: kaupunkialueen osakeskus. Pyhäselän kunnan 1980–1990-lukujen strateginen valinta rakentaa identiteettiään kaupungin läheisen asuinkunta-ajattelun varaan oli osa samaa jatkumoa.

On relevanttia kysyä, onko esittelemäni tilallinen prosessi todella kytköksissä kaupunkilaisuuteen, vai olisiko havainnossani kyse jälleen enemmänkin useaan kertaan todetusta suomalaisen kaupunkilaisuuden ohuudesta ja maalaisuudesta, eikä niinkään uudesta tavasta tuottaa kaupunkitilaa kuitenkin urbaaneista lähtökohdista.

Ilmonen vertaa kaupungin ja lähiön välistä suhdetta amerikkalaisten kaupunkitutkijoiden Sennetin ja Jacobsin ajatteluun, jossa lähiöistä tai esikaupungista puuttuu kaikki se, mitä oikeassa kaupungissa on. Tämän ajattelun keskiössä ovat urbaanit ihmisten spontaania kohtaamista tuottavat julkiset tilat, jotka kasvattavat urbaania kompetenssia: kykyä seurustella tuntemattomien kanssa, sillä kaupunki on oleellisesti tuntemattomien yhteisö. Asumiseen keskittyvä esikaupunki ei tue tällaista urbaania.⁷⁸¹ Mielestäni tällainen kaupungin ja esikaupungin jaottelu estää havaitsemasta erilaisia urbaanin ilmentymiä ja rajoittaa tarkastelun monessa suhteessa hyvin pintapuoliseksi; tulkinta ottaa vallan määrittää ”oikean” kaupungin ja rajaa kaupungin vain julkisten tilojen näyttämöksi, joka ei sellaisenaan ole ongelmaton.⁷⁸²

Reijolan sekä Lehmon ja Ylämyllyn asukkaat artikuloivat kyselyaineistossa ja haastatteluissa asuinalueitaan niin maaseutumaisen kuin kaupunkimaisten merkitysten kautta. Pyhäselän kunta määrittäi Reijolan suunnitteluperiaatteet kaupungin läheisen viihtyisän asumisen perusteella. Viihtyisyys perustui maaseutumaisuuteen ja luonnonläheisyyteen riittävällä palvelurakenteella. Kaupungin ja maaseudun tilallinen ulottuvuus perustui keskinäiseen vuorovaikutukseen, parhaiksi koettujen puolien

⁷⁸⁰ Massey 2008, 146.

⁷⁸¹ Ilmonen 2010, 26–27.

⁷⁸² Mäenpään mukaan vain kaupunkilainen kaupungistuneen yhteiskunnan jäsen voi puhua urbaaneista ongelmista kuten ruuhkista, melusta tai viheralueiden puutteesta. Mielikuva maalaisuudesta on itse rakennettu vinoutunut kuva todellisuudesta. Mäenpää 2008, 26; Ojankosken mukaan kaupungistumisessa on kaupunkialueiden fyysisen kasvun ohella enemmänkin kyse kulttuurisesta muutoksesta, joka koskettaa koko maata. Tässä muutoksessa suomalaisen yhteiskunta on pääosin kaupunkilaistunut ja kaupunkimainen elämäntapa ulottuu kaikkialle maahan. Ojankoski 1998, 115; Julkisten tilojen rooli kaupunkimaisuuden tekijänä ei välttämättä edesauta ihmisten spontaania kohtaamista. Tästä on esimerkkejä muun muassa Isosta-Britanniasta, missä kaupunkitilan vapaata käyttöä on rajoitettu ja yksityistetty muun muassa turvallisuuden nimissä. Atkinson 2003, 1840–1841; Esikaupunkien kaupunkimaisuuden vähyyttä on perusteltu alueiden painottumista vain asumiseen. Tämäkään ei ole yksiselitteistä, sillä esikaupungeilla on usein omat liikekeskuksensa ja avoimet kohtaamispaikkansa. Mm. Lichter & Brown tuovat esille amerikkalaisessa kaupunkikehityksessä tyypillisen kaupunkialueen maaseudulle leviämisen monitasoiset vaikutukset kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukselle ja kaupunkialueiden dynamiikalle. Asuminen esikaupunkialueilla tuottaa usein kehityksen alakeskukseksi, ja asuminen saa jälleen mahdollisuuden siirtyä pidemmälle maaseudulla. Lichter & Brown 2011, 572–574.

yhdistämiseen, ei sosiaalisiin tai symbolisiin rajanvetoihin eikä varsinkaan dikotomiseen maaseudun ja kaupungin erottamiseen.⁷⁸³

Ilmiö ei ole ainutkertainen. Yhdysvalloissa Georgian osavaltiossa kaupunki-maaseutu-kokemuksia tutkineen Betsie Garnerin mukaan kaupungin ja maaseudun hämärtyvän raja-alueen asukkaat tuottavat vaihtoehtoisia kaupunkilais-, esikaupunkilais- ja maalaisidentiteettejä. Näihin kaupunkilaisuuden tai maalaisuuden identiteetteihin eivät tutkijoiden tai poliitikkojen valmiit määritelmät päde, vaan tilan kokemus tapahtuu sosiaalisena rakennelmana, johon on omaksuttu parhaat puolet niin kaupungista kuin maaseudusta.⁷⁸⁴

Toisaalta amerikkalaiset itse ovat heränneet kritisemaan esikaupunkilaista elämäntyyliä ja yhdyskuntasuunnittelua etenkin ekologisesta ja yhdyskuntarakenteen hajanaisuuden näkökulmasta. Keskusta-alueiden poliitikot ovat syyttäneet esikaupunkialueita kaupunkikeskustojen elinvoimaisuuden rapauttamisesta ja maan arvon laskemisesta. Anti-suburbanisaatioliikkeistä huolimatta esikaupungit ovat säilyneet amerikkalaisen asumismuodon malliesimerkkinä.⁷⁸⁵ Joissakin tapauksissa esikaupungistumisen vastustaminen on johtanut päinvastaisiin lopputuloksiin, esimerkiksi maankäyttöpoliittisista syistä johtuen.⁷⁸⁶

Lichter ja Brown puolestaan huomattavat, että amerikkalaisessa yhteiskunnassa selkeät maaseudun ja kaupungin väliin vedettävät symboliset tai sosiaaliset rajat ovat yhä ongelmallisempia. Esikaupunkialueilla elävät ihmiset ovat päivittäisessä yhteydessä niin maaseutumaisiin kuin kaupunkimaisten tilan merkitysten kanssa, ja näin ollen omalta osaltaan hämärtävät perinteisiä tilallisia ja sosiaalisia raja-aitoja.⁷⁸⁷

Tutkiessaan haastatteluun ja survey-menetelmällä ruotsalaisten käsityksiä maaseudun ja kaupungin suhteesta Jansson havaitsi samansuuntaisen ilmiön: vaikka kaupunki on kulttuurisesti hallitsevassa roolissa, sen rooli syntyy vuorovaikutuksessa maaseudun kanssa. Vuorovaikutuksessa uudelleen tuotettu urbaani-ruraali-jako hävittää olosuhteet, joissa on kyse vain jommastakummasta.⁷⁸⁸

Kaupungistuminen ja ennen kaikkea esikaupungistuminen ovat sekoittaneet perinteiset tilalliset käsitykset ja normit. Pohjois-Amerikassa ilmiön laajuus ja moniulotteisuus on johtanut muun muassa käsitteellisiin variaatioihin: onko kyse urbaanin leviämistä, esikaupungistumisesta, exurbiasta vai maaseudun ja kaupungin reuna-alueista. Kaupungin ja maaseudun suhteet ovat yhä symmetrisempiä ihmisten, palveluiden, tuotteiden ja tiedon vuorovaikutusvirtoja. Asuminen on yksi suurimmista muutoksista: vuonna 2010 yli 50 % yhdysvaltalaisista asui keskuskaupunkien ulkopuolisilla esikaupunkialueilla.⁷⁸⁹

Myös amerikkalaisessa kontekstissa esikaupunkialuiden asukkaiden oma toiminta ja tilalliset merkityksenannot hämärtävät kaupunki-maaseutu-erottelua. Garnerin mukaan monet esikaupunkien asukkaat painottavat kaupunkimaisia liikkuvuuteen

⁷⁸³ Tässä tutkimuksessa esitellyt Reijolaa koskevat kaavoitusasiakirjat, haastatteluaineisto sekä kyselytutkimusaineisto.

⁷⁸⁴ Garner 2017, 61.

⁷⁸⁵ Gordon & Richardson 2000, 65–67.

⁷⁸⁶ Hayden 2004, 182.

⁷⁸⁷ Lichter & Brown 2011, 565, 573.

⁷⁸⁸ Jansson 2013, 88, 100.

⁷⁸⁹ Lichter & Brown 2011, 573, 582.

ja palveluiden saatavuuteen liittyviä ominaisuuksia, jotka he mieltävät osaksi suurkaupungin esikaupunkimaista elämäntyyliä, mutta toisaalta jotkut mieltävät itsensä maaseutumaisien pikkukylien asukkaiksi.⁷⁹⁰

Ojankoski päätyi asumista pienissä kaupungeissa käsitelleessä tutkimuksessaan saman suuntaisiin johtopäätöksiin. Maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden käsitteiden ristiriitainen käyttö ja eri asiayhteyksissä samoista tilallista piirteistä puhuminen joko negatiivisessa tai positiivisessa sävyssä ilmentää sitä tilallista hämmennystä, joka kaupunki-maaseutu-asetelmassa vallitsee. Kaupunki ja maaseutu sulautuvat toisiinsa.⁷⁹¹

Niemen mukaan Suomessa kaupungin ja maaseudun raja on kadonnut. Eri tieteenalojen ja näkökulmien tutkimuksissa, selvityksissä ja käsitelmäärityksissä maaseudun ja kaupungin rajat eivät osu samoille rajapyykeille. Tämän lisäksi osa alueista saa sekä maaseudun että kaupungin leiman, mutta joitakin alueita ei lasketa kumpaankaan kategoriaan. Kaupungin ja maaseudun väliin jäävät maaseutumaisilta näyttävät mutta kiinteästi kaupunkialueeseen toiminnallisesti kuuluvat ”harmaat” alueet ovat kelpanneet niin kaupunki- kuin maaseutututkijoille.⁷⁹² Joensuun seudun omakotitalovaltaiset esikaupunkialueet edustavat juuri Niemen kuvailemaa harmaata aluetta. Asettuminen luonnon ja urbaanin rajamaille ja molempien tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen on yksi tapa elää kaupunkia.⁷⁹³

Viimeaikainen maaseudun ja kaupungin rajojen hämärtyminen ja kaupungistuminen yleensä eivät ole herättäneet suomalaisissa erityisen suuria tunteita. Yhdyskuntarakenteen hajautumisesta kaupunkialueilla on kannettu huolta, ja tähän ongelmaan on pyritty löytämään vastauksia.⁷⁹⁴ Vaikka mediassa on ollut paljon puhetta kaupunkiseutujen kehityksen tärkeydestä kansantaloudelle⁷⁹⁵, uusimpien selvitysten mukaan suomalaiset eivät toivo kaupungistumisen vauhdittamista julkisin varoin.⁷⁹⁶ Samaan yhteiskunnalliseen keskusteluun on kytkeytynyt myöskin debatti koko maan asuttuna pitämisestä. Tähän liittyen enemmistö suomalaisista haluaisi pitää koko maan asuttuna eikä tukea väestön keskittymistä suuriin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin.⁷⁹⁷ Tästä yleisestä näkemyksestä huolimatta suomalaisten asumisen keskittyminen kaupunkiympäristöihin – yli 10 000 asukkaan taajamiin – on jatkunut. Vuonna 2000 tällaisissa taajamissa asui 61 % suomalaisista, vuonna 2015 osuus oli 65,3 %.⁷⁹⁸

Samalla tarkasteluvälillä kaupunkimaisissa kunnissa pientaloasuntokuntien määrä kasvoi noin 18,6 %: kasvu oli huomattavan voimakasta 2000-luvun alussa ja hidastui

⁷⁹⁰ Garner 2017, 61.

⁷⁹¹ Ojankoski 1998, 193–194.

⁷⁹² Niemi 2004, 12–13.

⁷⁹³ Kopomaa 2011, 32.

⁷⁹⁴ Ympäristökeskuksen selvitys Yhdyskuntarakenteen tulevaisuus kaupunkiseuduilla: https://bemine.fi/wp-content/uploads/2017/03/SYKEra_4_2017.pdf. Luettu 19.9.2018.

⁷⁹⁵ Kaupungistumisen mahdollisuuksista esim. sanomalehti Suomenmaan uutinen: <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/enemman-ihmisia-entista-pienemmassa-tilassa--onko-kaupungistumisen-ihmiskunnalle-uhka-vai-mahdollisuus-6.3.365465.7e0538cb5e>. Luettu 19.9. 2018; Loikkasen & Tervon kirjoitus Kaupungistuminen on hyväksi maassa, jossa miljoonasta omakotitalosta viidennes on autiona, Aamulehti: <https://www.aamulehti.fi/mielipiteet/kaupungistuminen-on-hyvaksi-maassa-jossa-miljoonasta-omakotitalosta-viidenness-on-autiona-200515286/>. Luettu 19.9.2018.

⁷⁹⁶ Pitkänen & Westinen 2018.

⁷⁹⁷ Jutila & Heikkilä 2018.

⁷⁹⁸ Strandell 2005, 9–11; Strandell 2017, 11.

etenkin 2010-luvulle siirryttäessä.⁷⁹⁹ Kantakaupungin läheiset pientaloalueet ovat olleet houkutteleva vaihtoehto suomalaisille, ja esikaupungit ovat jatkaneet kasvuaan, osa tiivistyen yhä kiinteämmin osaksi keskustaaajamaa, osa ulottuen yhä kauemmas kaupunkikeskuksesta.⁸⁰⁰ Suomen ympäristökeskuksen määritelmän mukaan Joensuun seutu luetaan nopeasti kasvavien kaupunkiseutujen joukkoon⁸⁰¹, ja tässä kasvussa tärkeä rooli on ollut myös pientalovaltaisilla esikaupunkialueilla, Reijolalla, Lehmolla ja Ylämyllyllä.

Mäenpää tulkitsee esikaupunkia määrittävää pientaloasumista kehittämässään avara urbanismi -käsitteen avulla. Tässä tulkinnassa ihmiset ovat urbaaneja, mutta eivät tiedosta sitä itse. Omaan ja tilalliseen identiteettiin liittyvä tiedostamattomuus liittyy Mäenpään mukaan suomalaiseen myyttiin luonnosta ja kaupungista sen johdannaisena: ihmiset ovat riippuvaisia keskuksikaupungista vaikka luulevat muuta.⁸⁰²

Mäenpään näkemys todellisuuden ja ihmisten omien käsitysten välisestä ristiriidasta näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa. Esikaupungin tilaa jäsennetään antiurbanista näkökulmasta, mutta tilallinen vuorovaikutus kantakaupungin kanssa on kokonaisuuden kannalta tärkeää. Kuten myös Mäenpää esittää,⁸⁰³ kaupunkitilan ja urbaanisuuden rakentaminen ja muokkaaminen on mainitusta välttämättömyydestä johtuen helppoa.

Mäenpään kehittäessä avara urbanismi täytyy nähdä myös kaupunkisuunnittelun kontekstissa. Kun urbaanisuus nähdään laajemmin, syntyy positiivisempaa otetta suunnitteluun: kaupunkia ei väkisin tuoda alueelle, vaan kehitetään olemassa olevaa. Myyttisen luontosuomalaisuuden ja kaupungin vastakkainasettelun ei välttämättä tarvitse olla todellisuutta.⁸⁰⁴

Reijolan rakentaminen aloitettiin 1960-luvulla, ja silloin käynnistynyt prosessi on käynnissä edelleen. Väljyyteen, rauhallisuuteen ja luonnonläheisyyteen liittyvät asumispreferenssit ovat olleet mukana alusta asti alueen muutoksesta huolimatta. Pyhäselän kunta ja sittemmin Joensuun kaupunki ovat rakentaneet ja suunnitelleet vetovoimaisia ja haluttuja asuinalueita Joensuussa työssäkäyville lapsiperheille. Vaikka luonnollista kerrostuneisuutta ja variaatioita on vajaan 50-vuoden aikana tullutkin, ei tämän esikaupungin tilallinen perusolemus ole muuttunut.

Saarikangas toteaa lähiöiden ja esikaupunkien asukkaiden tilaa käyttäessään ja eläessään muotoilevan koko ajan uudelleen myös niitä rakenteita, joilla jäsentävät ja asuttavat kulttuuriaan ja näin ollen tilallisten merkitysten muotoutuvan ikään kuin ympäristön ja asukkaiden välissä.⁸⁰⁵ Tila on tuskin koskaan vain materiaallinen, vaan myös sekoitus symboliikkaa ja erilaisia merkityksiä. Poliitiikka, talous ja muut sosiaaliset suhteet ovat taustalla näissäkin.⁸⁰⁶

⁷⁹⁹ Tilastokeskuksen Px-web-tietokannat, Asuinkunnat koon ja asunnon talotyyppin mukaan 1985–2015.

⁸⁰⁰ Ympäristökeskuksen selvitys Yhdyskuntarakenteen tulevaisuus kaupunkiseuduilla: https://bemine.fi/wp-content/uploads/2017/03/SYKEra_4_2017.pdf. Luettu 19.9.2018.

⁸⁰¹ Strandell 2017, 21.

⁸⁰² Mäenpää 2008, 42.

⁸⁰³ Mäenpää 2008, 42.

⁸⁰⁴ Mäenpää 2008, 30.

⁸⁰⁵ Saarikangas 2006, 220.

⁸⁰⁶ Lehtovuori 2010, 16.

Tätä taustaa vasten kaupunki tai maaseutu, jonka koemme ja jota elämme, on aina jäsennetty ja rakennettu valmiina olleilla symbolisia mekanismeja käyttäen. Luonnonläheinen mutta sopivan matkan päässä kantakaupungista sijaitseva esikaupunki on aina eräänlainen kopio tilalle annetuista merkityksistä, muistoista ja toiveista. Näillä imaginaareilla, kuvitelluilla tiloilla on kuitenkin voimakas ja tärkeä rooli siinä, kuinka esikaupunkia ja kaupunkitilaa on rakennettu.⁸⁰⁷

Kuviteltu tila esikaupungista, Reijolan taajamasta, on kulkeutunut suunnittelu- tarpeesta ja siihen liittyvästä puheesta alueelle muuttaneiden asukkaiden odotuksiin asumiseensa liittyen. Reijolan rakentaminen aloitettiin, koska alueelle odotettavissa oleva rakentaminen haluttiin valjastaa suunnittelun ja keskitetyn ohjauksen alle. Tilanne oli sama Kontiolahden Lehmossa sekä Liperin Ylämyllyllä. Kaikilla kolmella alueella samat laajemmat tilalliset vuorovaikutussuhteet ovat olleet keskeisessä roolissa uudenlaisen kaupunkitilan rakentamisessa. Merkittävä askel tässä prosessissa oli Joensuun seudun yleissuunnitelma vuodelta 1968. Suunnitelmassa Joensuun kaupunkiseutu nähtiin ensimmäistä kertaa sellaisena suurempana kokonaisuutena, joka vaati kuntatasoa laajempaa tarkastelua.⁸⁰⁸

Saarikangas kutsuu lähiöitä ja esikaupunkeja eräänlaisiksi rajatiloiksi, joissa asutun ja asuttamattoman välinen suhde on tärkeä. Asutuksen liepeillä olevat viljelysmaat ja karjatilat ovat olennainen osa ympäristöä ja muistuttavat pitkästä historiasta. Asumattoman ja asutun välinen raja on lähiötilan keskeisimpiä piirteitä, ja iso osa sen olemuksesta tulee tästä jännitteisyydestä.⁸⁰⁹ Piirre on vahvasti läsnä myös Joensuun esikaupunkialueilla. Rajatilallisuus tulee esiin kyselyaineistossani ihmisten kokemuksesta maaseudun ja kaupungin välimaastosta, tilasta, jossa on paljon molempia piirteitä sekä erilaisten luonto- ja historiakohteiden yliedustuksena vastaajien tärkeiksi mainitsemisissa paikoissa.

Mäenpään mukaan luontoon ja maaseutuun kohdistuvat halut ovat kaupunkiperäisiä elämyshakuisia ilmiöitä, joiden tausta on kulutuskeskeisessä kaupunkikulttuurissa. Suomessa ajatellaan luonnosta ja luonnon ja kaupungin suhteesta urbaaneilla tavoilla.⁸¹⁰ Helsinkiläisten asumista tutkiessaan Sari Puustinen nosti ilmiön esille nimittämällä urbaanin luonnonläheisyyden ihanteeksi. Urbaanin luonnonläheisyyden puistot ja lenkkipolut ovat tärkeitä myös niille, jotka haluavat asua kaupungin keskustassa.⁸¹¹ Luonto urbaanissa kontekstissa voi olla hyvin tärkeää, mutta asuminen maaseudulla voi puolestaan tuntua vieraalta.⁸¹²

Kuten olen luvuissa 5 ja 6 osoittanut, sama ilmiö on läsnä Joensuun esikaupunkialueilla. Luonnonläheisyys ja maaseutumaisuus rakentuvat usein urbaanin näkökulman nostalgisesta lähteestä, yksilöllisestä virkistäytymisen tai harrastamisen tarpeesta. Ojankoski on tehnyt saman havainnon: maaseutu nähdään kaupungista käsin aitona luontona, arvokkaampana kuin kaupunkiympäristö, vaikka todellisuudessa kaupungista ei oltaisi valmiita luopumaan.⁸¹³ Vastaavasti palvelutarpeet, työpaikat

⁸⁰⁷ Tilan rakentamisen ja kuvittelun suhteesta Donald 1999, 8.

⁸⁰⁸ Kangaspuro 1968, 7–8.

⁸⁰⁹ Saarikangas 2006, 215–217.

⁸¹⁰ Mäenpää 2008, 27–28.

⁸¹¹ Puustinen 2010, 332–334.

⁸¹² Turunen, Hoppania, Luhtamäki, Nenonen & Tuomaala 2010, 199–210.

⁸¹³ Ojankoski 1998, 194.

ja infrastruktuuritoiveet ovat lähtökohtaisestikin periurbaaneja. Donaldiin viitaten, kaupunki on mielentila, ja esikaupungissa tuo tila rakentuu vahvasti mielikuvien ja todellisuuden vuorovaikutuksessa.⁸¹⁴

Edellä mainittuun perustuen kaupunkitilan uudelleen rakentaminen Joensuun esikaupunkialueilla syventää ja toisaalta myös laajentaa käsitystämme kaupungista. Perinteinen ajattelu suomalaisen kaupunkikulttuurin ohuudesta ja suomalaisen kaupungin yhteydestä maaseutuun ja metsään⁸¹⁵ kaipaakin hiukan päivitystä. Kysymys ei ole siitä, etteikö yhteyttä maaseutuun olisi, vaan siitä, miten kaupunkiympäristölle annetut merkitykset jäsennetään suomalaisen urbaanin kokonaisuudessa. Kokemus suomalaisen kaupungin maaseutumaisuudesta tarkoittaa kaupunkimaista maaseutumaisuutta, jolla varsinaisen maaseudun kanssa ei juurikaan loppujen lopuksi ole paljoa yhteistä.

Kaupunkilaisuus ja kaupunki ovat olleet niin Suomessa kuin ympäri maailman monin paikoin kiihtyvässä muutoksen tilassa. Ilmiöiden käsitteellistäminen ja tutkiminen ovat tulleet yhä haastavimmiksi.⁸¹⁶ Mäenpään mukaan kuva urbaaniudestamme todenmukaistuu ja vahvistuu, kunhan vain alamme katsoa ilmiötä muiden kuin maalaisuuden ja luontonäkökulmien kautta.⁸¹⁷ Lichter ja Brown ovat peräänkuuluttaneet samaa näkökulman laajennusta amerikkalaisessa kontekstissa, jossa ruraali ja urbaani on nähty tiukasti rajattuina tilallisina sisältöinä.⁸¹⁸

Näkemyksemme pientalovaltaisesta esikaupungista on vahvasti stereotyyppioihin sidottu. Sandul lainaa amerikkalaisessa keskustelussa vakiintuneita Jacksonin määritelmiksi kutsuttuja luonnehdintoja: esikaupungin tunnistaa siitä, että selvää rajaa kantakaupunkiin ei ole, asukastiheys on kohtalaisen matala, ihmiset asuvat omistusasunnoissa, alueet identifioituvat asumiseen, asukkaat ovat enimmäkseen keskiluokkaisia ja työmatka kaupunkiin kestää noin 10 minuuttia.⁸¹⁹ Lista voisi hyvin koskea mitä tahansa Joensuun seudun esikaupunkialueista, ja sitä voi näin ollen käyttää yleiskuvauksena esikaupungin tilallisista ominaisuuksista.

Sandul kuitenkin jatkaa, että monet uuden aallon kaupunkihistorioitsijat ovat halunneet haastaa tai vähintäänkin syventää Jacksonin määritelmiä.⁸²⁰ Sopivuudestaan huolimatta Jacksonin määritelmä ei pääse kovinkaan syvälle esikaupungin tilallisiin ulottuvuuksiin, etenkin argumentoimassani uuden kaupunkitilan näkökulmassa. Esikaupungin tila on urbaania kulttuuria siinä missä kaupunkikeskustan

kahvilakulttuuri tai torimarkkinat, ja sen luonnonläheisyys ynnä muut ei-urbaanit piirteet pitää nähdä omassa kontekstissaan eikä luontopreferenssinä sinänsä.

Suomalaista kaupunkia ja kaupunkitilaa on tutkittu paljon, mutta joko menetelmällisistä tai aineistollisista syistä johtuen kaupunkihistoria tutkimus on saavuttanut Mäenpään peräänkuuluttamaa uudistumista vasta vähän. Käsillä olevan tutkimuksen tapa tarkastella tutkimusaineistoa tilan rakentamisen näkökulmasta on askel monipuolisempaan kuvaan suomalaisesta kaupunkilaisuudesta, kaupunkikulttuurista sekä siitä, millainen rooli pientalovaltaisilla esikaupungeilla on Suomen kaupunkilaitoksen historiassa.

⁸¹⁴ Donald 1999, 10. Ajatusta on Donaldia mukaillen mahdollista jatkaa niin, että kyselytutkimusten kuviteltua esikaupunkia maaseutumaisena ja rauhallisena asuinalueena ei todellisuudessa ole lainkaan olemassa. Kyse on juuri siitä, miten tilan tuottaminen merkitystenannon kautta ohjaa koettua todellisuutta. Lapintien (2008) kritiikki kyselytutkimusten tuottamiin asumispreferenssitulkintoihin liittyy samaan ilmiöön. Arkitodellisuuden ja kuviteltujen ideaalitalanteiden erottaminen toisistaan kyselyiden vastauksista ei ole yksinkertaista, mutta seikka tulisi ottaa huomioon; Tilan merkityksellistämistä sekä kuvittelun roolista esim. Karhu & Ryabova 2016.

⁸¹⁵ Kaupunki–maaseutu-asetelmasta esim. Kolbe 2005, Mäenpää 2008, Saarikangas 2006.

⁸¹⁶ Esimerkiksi Kiinassa Pekingin esikaupunkialueilla kaupungin ja maaseudun yhtyminen yhdeksi jättimäiseksi kokonaisuudeksi on tuottanut lukuisia erilaisia esikaupunkitoimintoja ja kaupunkitiloja. Song & Yu 2015.

⁸¹⁷ Mäenpää 2008, 28.

⁸¹⁸ Lichter & Brown 2011, 584.

⁸¹⁹ Sandul 2014, 66.

⁸²⁰ Sandul 2014, 66.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Kaupungistuminen on maailmanlaajuinen megatrendi, joka muuttaa yhteiskuntia ympäri maailmaa. Kaupunkitilan muutokset muokkaavat ihmisten käsityksiä kaupungista ja kaupunkilaisuudesta. Suomalaisessa keskustelussa kaupungistuminen on usein nähty kielteisenä ilmiönä, jossa maaseutua on menetetty kaupungille. Tästä huolimatta kaupungistuminen on edennyt myös Suomessa kiihtyvällä tahdilla.

Käsillä olevassa tutkimuksessa on esitelty ja analysoitu kaupunkitilan muutosta ja uudelleenrakentamista Joensuun omakotitalovaltaisilla esikaupunkialueilla ja erityisesti Reijolan taajamassa. Käsitteellisenä viitekehyksenä on sovellettu Doreen Maseyn ajatusta tilasta alati muuttuvana käytäntöjen ja vuorovaikutussuhteiden tuotteena. Tutkimuksen aikarajaus on 1960-luvulta 2000-luvulle. Käytävissä olevan aineiston perusteella voidaan vetää seuraavat johtopäätökset:

1. Esikaupungit ovat osa kaupungistumista ja kaupunkitilan muutosta, mikä on huomioitu kansainvälisessä tutkimuksessa. Yksi tärkeimpiä havaintoja on kaupungin ja maaseudun aikaisemmin konkreettisempien rajojen hämärtyminen ja sekoittuminen. Esikaupungit ovat alueita, joilla tilalliset tulkinnat saavat vaikutteita sekä urbaanista kivikaupungista että luonnonläheisestä maaseutumaisuudesta. Ilmiötä on pyritty käsitteellistämään erilaisin termein, eikä kaupunkia ja maaseutua voi enää erottaa toisistaan. Sekoittuminen on tapahtunut sekä toiminnallisesti että mentaalisesti. Kaupungistumisen edetessä esikaupungit sulautuvat kaupunkirakenteeseen ja uusien esikaupunkien rakentaminen alkaa. Ilmiö on tuttu etenkin Yhdysvalloissa, jossa sitä on paljon myös tutkittu. Sanotaan, että amerikkalainen unelma kiteytyy keskiluokkaiseen omakotitalolähiöön, vaikka toisaalta esikaupunkien todellisuus on tätä pelkistystä huomattavasti vivahteikkaampi.

Kaupungistuminen nähdään haasteena niin suunnittelun kuin ympäristön kestävyuden puolesta. Kaupungistuminen on kiivainta etenkin vähemmän kehittyneissä maissa. Kiinassa suurkaupungit ovat nopeasti kasvaneet ulos vanhoista rajoistaan ja kaupunkitila on pirstaloitunut esikaupunkien sekavaksi verkostoksi. Nopea muutos yhteiskuntarakenteessa ja maankäytön tavoitteissa on vaatinut tutkimukselta etenkin paikallistason analyysijä ja ongelmanratkaisua.

2. Suomessa kaupungistuminen on kiihtynyt 1960-luvulta alkaen. Suomen on sanottu kaupungistuneen esikaupungistumalla, ja tästä syystä suomalainen kaupunki kiteytyy esikaupunkiin, metsän ja kaupungin kohtaamispisteeseen. Samasta syystä suomalaisen kaupunkilaisuuden on katsottu olevan kulttuurisesti ohutta. Vielä toisen maailmansodan jälkeen kaupunkien suhtauduttiin negatiivisesti ja maaseutua pidettiin parempana elinympäristönä. Suomen kaupungistumisessa on monia yhtäläisyyksiä esimerkiksi muihin Pohjoismaihin verrattuna. Yhteistä on muun muassa juuri antiurbanin ajatusmaailman vaikutus kaupunkikulttuurin kehittymiseen. Viimeaikaisessa kehityksessä yhteistä on ollut kaupunkiseutujen kasvun painottuminen suuriin keskuksiin, kuten pääkaupunkiseuduille.

Suomessa kaupungistumisen tutkimus on historian tutkimuksen osalta paljolti keskittynyt keskustoihin ja suuriin kerrostalolähiöihin. Pientalovaltaiset esikaupungit ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Kerrostalolähiöiden sosiaalisista ongelmista kumpuavat mielikuvat ovat vaikuttaneet mielikuviin esikaupungeista.

Pientalovaltaiset esikaupungit mielletään eri tavalla kuin kerrostalovaltaiset. Omakotitaloasuminen esikaupungeissa on tärkeä osa suomalaisten asumishanteita. Niissä on paljon yhtäläisyyksiä muun muassa amerikkalaiseen keskiluokkaiseen ihanneasumiseen. Unelma omasta tuvasta ja pihamaasta kaupungin palveluiden äärellä on vaikuttanut olennaisella tavalla pientalovaltaisten esikaupunkien kehitykseen ja samalla kaupunkitilan muutoksiin esikaupunkialueilla.

Tarkasteltavalla ajanjaksolla asuminen omakotitalossa on ollut suomalaisten ykkösvaihtoehto. Kaupungistumisen edetessä pientalovaltaiset esikaupungit ovat tulleet yhä tärkeämmäksi osaksi kaupunkitilaa. Samaan aikaan kaupungin ja maaseudun rajat ovat hämärtyneet myös Suomessa. Selvien rajojen puute on tullut haasteeksi tutkimukselle ja maaseutua ja kaupunkia kuvaavalle käsitteenmuodostukselle. Tilallinen muutos vaikuttaa myös ihmisten identiteetteihin, eikä jako maalaisiin ja kaupunkilaisiin ole välttämättä enää mielekäs.

3. Joensuu on esimerkki itäsuomalaisesta pitkään kasvussa olleesta kaupunkiseudusta. Vuonna 2018 Joensuu oli Suomen 12. suurin kaupunki ja vuonna 2016 10. suurin taajama. Joensuun kaupunkipolitiikan punaisena lankana on ollut maakuntakeskuskeskustuksen vahvistaminen ja tukeminen. Joensuun seudulla 1960-luvun maalta kaupunkien muutto vaikutti kaupunkitilaan monin tavoin. Kaupunkiseudun kehityksen kannalta merkittävää oli kolmen taajaman rakentamisen aloittaminen kantakaupungin kupeeseen. Nämä taajamat olivat Reijola Pyhäselässä, Lehmo Kontiolahdella ja Ylämylly Liperissä. Joensuun kaupunkipoliittisesta näkökulmasta katsottuna taajamien synty kaupungin rajojen ulkopuolelle ei ollut suotavaa. Joensuu etsi mahdollisuuksia liittää esikaupunkialueet itseensä. Reijolan suunnittelun lähtökohdaksi oli rakentaa viihtyisiä ja luonnonläheinen nukkumalähiö Joensuussa työssäkäyville ihmisille. Lähtökohdalla luotiin perusteet Reijolan tilallisille merkityksille ja tulevaisuuden rakentamiselle. Vuosien aikana pieni nukkumalähiö koki suunnittelun tasolla tilallisten merkitystenantojen muutoksen. Reijolasta tuli pientalovaltainen Joensuun aluekeskus, jossa yhdistyivät monet suomalaiselle viihtyisälle kaupunkiympäristölle asetetut ideaalit: riittävästi väljyyttä ja vihreyttä, palveluita, työpaikkoja ja toimivia liikenneyhteyksiä.

Reijolan kasvu oli nopeaa etenkin 1980-luvulla, eikä taajama missään vaiheessa identifioitunut osaksi Pyhäselkää samalla tavoin kuin kuntakeskus Hammaslahti. Joukko Reijolan asukkaita pyrki useaan otteeseen liittämään alueen Joensuun kaupunkiin, ja Pyhäselässä päätöksenteossa jouduttiin toistuvasti ristiriitaihin kunnan eri osien kehittämisessä. Tilalliselta identiteetiltään Reijola oli alusta asti ennen kaikkea Joensuun esikaupunki ja vasta toissijaisesti toinen Pyhäselän kunnan taajamista.

4. Reijolan, Lehmon ja Ylämyllyn kehitystä edesauttoivat 1970- ja 1980-luvuilla Joensuun kaupungin jähmeä tonttipolitiikka ja kaupunkialueen omakotitalotonttien korkea kysyntä. Tähän kysyntään Pyhäselkä, Kontiolahti ja Liperi vastasivat. Pyhäselässä Reijolan taajaman kehittäminen täytyi sovittaa kunnan keskustaajaman Hammaslahden kehitysnäkymiin. Uusi nukkumalähiö ei saanut nousta kuntakeskusta merkittävämmäksi, joten Reijolan kehitys ennakoitiin hitaammaksi ja mitta-kaavaltaan pienemmäksi kuin se toteutuessaan oli. Vaikka muuttoliikettä yritettiin ohjata välillä Reijolan sijasta Hammaslahteen, oli kysynnän ja tarjonnan laki armoton. Reijola kasvoi nopeasti kirkonkylää suuremmaksi. Kunnan hallinnossa jouduttiin jatkuvasti hankkimaan lisää maata ja kaavoittamaan uusia kortteleita,

vaikka poliittinen tahto Reijolan kehittämiseen oli heikko. Reijolaa kasvatettiin vaihe kerrallaan sellaiseen suuntaan, josta sopivaa maata oli saatavilla. Kasvu tarkoitti myös suuria investointeja.

Tilanne oli pienelle kunnalle haasteellinen. Uusia hyviä veronmaksajia kaivattiin, mutta heidän pyrkimyksensä päästä asumaan lähelle kaupunkia tarkoitti kunnan sisäisen yhdyskuntarakenteen kannalta ongelmia. Poliittinen päätöksenteko jakautui puoluepolitiikan sijaan päättäjien omien alueiden kesken, toiset ajoivat Reijolan kehittämistä ja toiset pyrkivät pitämään kuntakeskus Hammaslahden puolia. Pyhäselän toimet Reijolan kehittämisessä olivat tästä syystä kaksijakoiset. Toisaalta suunniteltiin ja rakennettiin kunnan vetovoimaisinta ja pitkään suurinta taajamaa, mutta toisaalta pyrittiin hillitsemään taajaman liialliseksi koettua kasvua ja ohjaamaan asutusta kuntakeskukseen ja maaseutualueille. Tämä kaksijakoisuus määritteli Pyhäselän maankäyttöpolitiikkaa koko käsillä olevan tutkimuksen tarkastelujakson ajan.

5. Suomessa on puhuttu kunnan monopolista kaavoittamisen suhteen. Tämä tarkoittaa, että kunnalla on merkittävä valta siihen millä tavoin sen alueella maankäyttöä suunnitellaan ja toteutetaan. Kaavoitusta ja suunnittelua ohjaava lainsäädäntö velvoitti kuntaa tiettytyyppiseen suunnitteluun ja antoi raamit kunnan käytössä oleville keinoille esimerkiksi maanhankintaan liittyen. Pyhäselän kaltaisessa maalaiskunnassa tärkeimmät kaavatasot olivat yleiskaava ja rakennuskaava/asemakaava. Pyhäselässä kunnalla oli ratkaiseva vaikutus Reijolan kehittämisessä ja alueen liittämisessä osaksi Joensuun kaupunkitilaa. Kunnan sisäisistä päätöksenteon ristiriidoista huolimatta Pyhäselässä oltiin aktiivisia Reijolan kaavoittamisen suhteen. Kunnassa oli useita hankkeita suuremman mittakaavan teollisuuden saamiseksi Reijolan lähialueelle, mutta yksikään näistä hankkeista ei toteutunut. Osaksi tästä syystä Pyhäselässä panostettiin asuinkunta-ajatteluun, ja Reijolasta tehtiin sen tärkein vetonaula. Käytännön tasolla kunnassa jouduttiin tekemään kompromisseja, ja läheskään kaikki suunniteltu ei sellaisenaan toteutunut. Tästä huolimatta Reijolan suunnitteluperiaatteena toiminut luonnonläheisyyden ja maaseutumaisuuden kytkeytyminen kantakaupungin läheisyyteen yhdessä asumiseen painottuvan identiteetinrakentamisen kanssa oli ratkaisevassa roolissa Reijolan tilallisen tuottamisen prosessissa.
6. Reijolaan on muutettu 1970-luvulta alkaen väljemmän, rauhallisemman ja luonnonläheisemmän asumisen motivoimina. Suurin osa esikaupunkiin muuttajista on tullut Joensuun kantakaupungin alueelta, ja he edustavat keskiluokkaisiksi koettuja lapsiperheitä. Sama koskee Lehmon ja Ylämyllyn esikaupunkialueita. Keskeiset asumispreferenssit eivät ole vuosikymmenien aikana muuttuneet, vaikka itse esikaupunkialueet ovat muuttuneet huomattavasti kaupunkimaisemmiksi ja kytkeytyneet yhä enemmän osaksi Joensuun kaupunkialuetta. Urbaaniuden tullessa yhä enemmän osaksi ihmisten kokemusmaailmaa esikaupungin ei-urbanit preferenssit realisoituvat yhä kaupunkimaisemmassa ympäristössä.

Esikaupungin tilallinen kytkeytyminen osaksi kaupunkia on perustuvanlaatuista. Reijolan suunnittelu ei ole perustunut kaupungin ja maaseudun erottamiseen tai erojen korostamiseen vaan päinvastoin kaupungin ja maaseudun sekoittamiseen ja yhdistämiseen. Yhdistäminen näkyi vahvana myös kyselyaineistossa. Asukkaat eivät koe olevansa ensisijaisesti joko kaupunkilaisia tai maalaisia, vaan kaikkein eniten sekä maalaisia että kaupunkilaisia. Tästä on kyse kaupunkitilan muutoksessa ja kaupunkitilan uudelleenrakentamisessa esikaupungeissa.

7. Reijolan, Lehmon ja Ylämyllyn asukkaiden tapa tilallistaa ympäristönsä vahvasti maaseutumaiseksi koetuilla määrityksillä, kuten väljyys, rauhallisuus ja luonnonläheisyys, tulee ymmärrettäväksi vain osana kaupungin läheisyyttä ja kaupunkiympäristön kokonaisuutta. Tutkimusaineiston perusteella esikaupungeissa uudelleen rakennetussa kaupunkitilassa kaupunkia ja maaseutumaisuutta ei voi yksiselitteisesti erottaa toisistaan. Esikaupungin tilallisessa merkityksellistämiseksi maaseutumaisuutta ja luonnonläheisyyttä katsotaan kaupungista käsin: ei ole toista ilman toista.

Reijolan tilallisissa merkityksissä maaseutumaisuus edustaa väljyyttä, rauhallisuutta, luonnonläheisyyttä, hyviksi koettuja ulkoilumaastoja ja helpommin hallittavaa yksityisyyttä suhteessa tiiviiseen ja betoniseen kaupunkikeskustaan. Väljyys, rauhallisuus ja luonnonläheisyys täytyy kuitenkin nähdä kontekstissaan, eli suhteessa kaupunkikeskustaan. Toiminnallinen maaseutu viljelyyn liittyvine hajuhaittoineen ja infrastruktuureineen ei kuulu haluttuihin ominaisuuksiin. Kaupunkitilan rakentaminen ja merkityksellistäminen Joensuun esikaupunkialueilla kiteytyy esikaupungin asukkaiden ajattelussa kantakaupungin läheisyyteen, positiiviseen suhtautumiseen palvelujen ja infrastruktuurin lisääntymiseen, maaseutumaiseen väljemmän tilan tunteeseen sekä työssäkäyvien lapsiperheiden sosioekonomiseen yhteisöön.

8. Reijolan kehitys maaseutukylästä esikaupungiksi ja osaksi Joensuun kaupunkitilaa kertoo, kuinka ratkaisevia alueen tilallisen kehityksen kannalta suunnittelun periaatteet ja tavoitteet toteutuessaan ovat. Havainto kertoo myös siitä, millä tavoin kaupungistuminen esikaupunkialueilla etenee. Reijolan esikaupungin syntyä kaupunkitilaa luovana prosessina on ollut monien samanaikaisten historioiden vaikutusta. Kaupunkitila on useiden erilaisten suhteiden, verkostojen ja yhteyksien tuotosta. Masseyta mukaillen kyse on tilasta käytäntöjemme ja vuorovaiikutussuhteidemme tuotteena, jota on vahvasti ja usein myös päämäärätietoisesti rakennettu haluttuun suuntaan. Prosessin lopputulos, asukkaiden uudenlainen tapa jäsentää kaupunkia ja kaupunkilaisuutta esikaupungin tilallisten merkitysten tuotteena, ei puolestaan ole ollut suunniteltu. Ilmiö on globaali. Lukuisat esimerkit muun muassa Yhdysvalloista kertovat, kuinka esikaupunkeja tilallistetaan ja kuinka maaseudun ja kaupungin merkitysrakenteet sekoittuvat eri tasoilla. Myös muissa Pohjoismaissa maaseutumaisen ja kaupunkimaisen merkitysten sekoittuminen on merkittävässä roolissa esikaupunkien tilallisuuden kokemuksissa.

Ilmiötä voi selittää avaran urbanismin käsitteen avulla. Avara urbanismi katsoo sosiokulttuurisesta näkökulmasta vaihetta, jossa seudulle hajautuneesta rakenteesta on tullut kaupunki, jossa ihmiset elävät. Tällainen ajattelu sopii erinomaisesti Reijolassa tapahtuneeseen kehitykseen. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen paljon keskusteltu ilmiö, keskustoista reuna-alueille – nurmijärville – pakeneminen on mahdollista nähdä pakona keskustaelämisestä, jolloin esikaupungeissa asumista ja siihen liittyviä ilmiöitä ei mielletä kaupunkielämäksi, vaikka kysymys on vain toisella tavalla jäsenetystä kaupunkilaisuudesta.

Juuri näin on ollut Reijolankin kohdalla. Muutto kantakaupungista reuna-alueelle on merkinnyt ei-kaupunkimaisen piirteiden tavoittelua, mutta vahvasti urbaanissa kontekstissa. Joensuun seudun esikaupungeissa ilmiö on ollut pitkäaikainen: se alkoi heti ensimmäisten tonttien tullessa luovutukseen 1960-luvun lopulla ja vahvistui 1980-luvun aikana saavuttaen huippunsa Nurmijärvi-ilmiön aikaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.

Tällä havainnolla on yhteys maaseudun ja kaupungin välisen vastakkainasettelun liennyttämiseen. Analyysini perusteella Reijolan kaltaisella esikaupunkialueella tuota liennytystä on tapahtunut jo paljon. Vaikka Reijolan suunnittelu on perustunut luonnonläheiselle viihtyisyydelle, aluetta on samalla viety yhä kaupunkimaisempaan suuntaan. Eri piirteet eivät sulje toisiaan pois, vaan ne täytyy nähdä osana kaupunkiympäristöä. Suomalaista kaupunkia ja kaupunkilaisuutta on katsottu maaseutumaisuuden verhon lävitse, esikaupunkiin kiteytyvä kaupunki tärkeimpänä esimerkkinään. Käsillä olevan tutkimuksen aineiston perusteella totean, että maaseutumaisuuden verhon voi siirtää syrjään. Kyse ei ole maaseutumaisuudesta sinänsä, vaan kaupungista, jonka maaseutumaisuuden ja luonnonläheisyyden tilalliset merkitykset ovat kaupungistumisen edetessä muotoutuneita urbaaneja tapoja hahmottaa elettyä ja rakennettua tilaa.

Esikaupungeissa tapahtunut kaupunkitilan uudelleenrakentaminen on omalta osaltaan hämärtänyt kaupungin ja maaseudun rajapintoja. Usein on mahdotonta sanoa tarkkaa linjaa, missä kaupunki päättyy ja maaseutu alkaa. Tämä ilmiö on tuttu lukemattomilla kaupunkiseuduilla ympäri maailmaa. Kaupungistuminen esikaupungistumisen kautta on vaikuttanut niin, että puhe maaseudun ja kaupungin välisistä eroista on tullut aikaisempaa ongelmallisemmaksi. Käsillä oleva tutkimus osoittaa, että esikaupungistuminen on synnyttänyt uudenlaisia tapoja hahmottaa ja merkityksellistää kaupunkitilaa.

Suomalaisessa viitekehityksessä olisi ajankohtaista muuttaa suhtautumista kaupunkiin ja kaupungistumiseen niin, että sitä ei tarvitsisi enää nähdä kaupungin ja maaseudun vastakkainasetteluna. Edellä mainittuun perustuen kaupunkitilan uudelleen rakentaminen Joensuun esikaupunkialueilla syventää ja toisaalta myös laajentaa käsitystämme kaupungista ja kaupunkilaisuudesta. Vakiintunut ajattelu suomalaisen kaupunkikulttuurin ohuudesta ja suomalaisen kaupungin yhteydestä maaseutuun ja metsään kaipaa uutta näkökulmaa. Kyse ei ole siitä, etteikö yhteyttä maaseutuun olisi, vaan siitä, miten kaupunkiympäristölle annetut merkitykset jäsennetään suomalaisen urbaanin kokonaisuudessa. Kaupunki, kaupungistuminen ja kaupunkilaisuus kaipaavat lisää vertailevaa ja myös teoreettiseen käsitteellistämiseen pyrkivää tutkimusta. Suomessa on lukuisia kaupunkeja ja kaupunkiseutuja, jotka jäävät helposti syrjään tutkimuksen valtavirrasta. Niillä, ja lukemattomilla kaltaisillaan maailmalla olisi paljon annettavaa kaupunkihistorialliselle tutkimukselle. Uudelleen rakennettu kaupunkitila on avoin uusille rohkeille avauksille.

HENKILÖHAKEMISTO

Antikainen Jyrki	45	Laclau Ernesto	28
Anttila Erkki.....	48, 116, 127, 128, 143, 144, 146, 151, 152, 180	Laine Timo	25
Aro Timo	17, 64	Laitinen Erkki K.	36
Asikainen Eveliina	146	Laitinen Riitta	29
Bhabba Hemi K.	28	Lapintie Kimmo.....	19, 183
Björn Ismo	45	Lappi Tiina-Riitta	50, 78, 166
Brown David L.	186, 190	Lauronen Mikko.....	101
Coolen Henry.....	154	Lefebvre Sylvain.....	29
Donald James.....	50, 190	Lehtonen Heikki.....	174
Elsinen Pertti.....	45	Lichter Daniel D.	186, 190
Enbuske Matti.....	46	Lähteenmäki Maria.....	11, 25, 44, 46
Engel Carl Ludvig.....	61	Manninen Turo	46
Forsyth Ann	32	Marx Karl	26
Foucault Michel.....	30	Massey Doreen	7, 9, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 50, 97, 146, 184, 192
Garner Betsie.....	49, 186	Merleay-Ponty Maurice.....	28
Hall Thomas.....	50	Meurman Otto-Iivari	33, 71, 72, 170
Hankonen Johanna	20, 48	Mäenpää Pasi	37, 50, 156, 161, 182, 183, 188, 189, 190, 191
Hartshorne Richard	29	Mäkinen Kirsi-Maria	146
Harvey David	26, 29, 30	Niemi Erkki.....	23, 36, 187
Hayden Dolores	34, 49, 133	Nikolai I.....	61, 79
Heikkinen Antero.....	51	Nilsson Lars	50
Herranen Timo	45	Nummela Ilkka.....	36
Hoekstra Joris	154	Ojankoski Teija	38, 49, 75, 76, 150, 151, 159, 161, 187, 189
Hoffman Kai	45	Oldrup Helene.....	151, 183
Hokkanen Timo.....	65	Palomäki Antti	48, 74
Howard Ebenezer	45, 69, 70, 71	Perälä Tauno.....	45
Hurme Riitta	33	Pulma Panu	46
Hyrkkänen Markku	29	Puuronen Vesa.....	41
Hämynen Tapio	11	Puustinen Reino	101
Ilmonen Mervi	185	Puustinen Sari.....	48, 49, 183, 189
Jacobs Jane.....	185	Ratvio Rami.....	127, 128
Jameson Fredrik	28	Runtti Susanna.....	46
Jansson Andre.....	186	Ruuth J.V.	44
Jutikkala Eino.....	20, 21, 44	Saarikangas Kirsi.....	28, 31, 50, 145, 146, 167, 182, 188, 189
Kalela Jorma.....	25, 26	Sandul Paul	49, 190
Kantola Anu	17	Sennet Richard.....	185
Karhu Jani	46	Shen Jie	133
Kervanto-Nevanlinna Anja.....	34, 45	Sihvonen Jukka.....	46, 52, 120, 129, 136, 138, 141, 159, 163, 164, 167, 180
Kianto Ilmari.....	35	Soja Edward	29
Kolbe Laura.....	20, 21, 35, 36, 37, 38, 45	Sukselainen J.V.	82
Kortelainen Jarmo	36, 49		
Kortteinen Matti	19, 20, 33, 34, 73		
Kûle Laila	36		
Kumpulainen Mikko	137		

Suutari Timo	177	Vanhanen Matti	19
Syrjämäa Taina.....	29	Waris Heikki	45, 47, 48
Teräs Kari.....	27	Vartiainen Perttu.....	48, 64, 89, 117, 129, 136, 153
Toivanen Pekka	45	Vasanen Antti.....	184
Toivanen Sonja	175	Vehviläinen Olli.....	46
Tommila Päiviö	45	Wheeler Gervase	184
Torsti Pilvi.....	40, 41	Viinikainen Tytti.....	48, 49, 183
Tossavainen Eero.....	92	Withers Charles	30
Tunturi Janne	29	Voionmaa Väinö.....	44, 45
Tuominen Martti	19, 34	von Hertzen Heikki.....	70, 71
Tuominen Vesa	46	Wu Fulong.....	133
Turpeinen Oiva.....	46	Vuolanto Ville.....	25, 54, 55
Uusikallio Irma.....	27, 37	Zimmerbauer Kaj	177
Vaasa Kustaa	60	Åström Anna Maria	25
Vaattovaara Mari	19, 34, 35		

LÄHDELUETTELO

KYSELYLOMAKEAINEISTO

Reijolan kyselylomakeaineisto, kerätty helmi-huhtikuussa 2012, palautuneita lomakkeita 102 kpl.
Lehmon kyselylomakeaineisto, kerätty helmi-huhtikuussa 2012, palautuneita lomakkeita 103 kpl.
Ylämyllyn kyselylomakeaineisto, kerätty helmi-huhtikuussa 2012, palautuneita lomakkeita 89 kpl.
Palautetut lomakkeet ovat tekijän hallussa.

HAASTATTELUAINEISTO

Jani Karhun suorittamat haastattelut, äänitteet ja litteroinnit ovat tekijän hallussa.

Toimijahaastattelut:

- Toimijahaastattelu 1. 28.7.2009 Mies, noin 70 vuotta.
- Toimijahaastattelu 2. 26.5.2014 Mies, noin 70 vuotta.
- Toimijahaastattelu 3. 20.8.2009 Mies, noin 50 vuotta.
- Toimijahaastattelu 4. 28.10.2013 Mies, noin 70 vuotta.
- Toimijahaastattelu 5. 6.8.2009 Mies, noin 60 vuotta.
- Toimijahaastattelu 6.12.4.2014 Mies, noin 60 vuotta.
- Toimijahaastattelu 7. 15.8.2013 Mies, noin 60 vuotta.
- Toimijahaastattelu 8. 2.6.2014 Mies, noin 40 vuotta.
- Toimijahaastattelu 9. 1.3.2009 Mies, noin 50 vuotta.
- Toimijahaastattelu 10. 7.1.2015 Mies, noin 70 vuotta.

Asukashaastattelut:

- Asukashaastattelu 1. 27.4.2010 Nainen, noin 50 vuotta.
- Asukashaastattelu 2. 10.7.2009 Nainen, noin 80 vuotta.
- Asukashaastattelu 3. 14.8.2009 Nainen, noin 30 vuotta.
- Asukashaastattelu 4. 10.7.2009 Mies, noin 60 vuotta.
- Asukashaastattelu 5. 20.7.2009 Mies, noin 60 vuotta.
- Asukashaastattelu 6. 6.8.2009 Mies, noin 60 vuotta.
- Asukashaastattelu 7. 13.8.2009 Mies, noin 80 vuotta.
- Asukashaastattelu 8. 6.8.2009 Mies, noin 60 vuotta.
- Asukashaastattelu 9. 18.8.2009 Mies, noin 60 vuotta.
- Asukashaastattelu 10. 12.3.2009 Nainen & Mies, noin 50 vuotta.
- Asukashaastattelu 11. 17.12.2014. Mies, noin 60 vuotta.

ARKISTOLÄHTEET

Pyhäselän kunnan arkisto

Kiihtelysvaaran ja Pyhäselän jakotoimikunnan pöytäkirja 24.–28.4.1925, Pyhäselän kunnan arkisto, Pyhäselkä/ Joensuun kaupunki.

Kunnanvaltuuston pöytäkirja 17.2.1964 30§, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 21.12.1964 108§, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 25.9.1967 132§, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 25.9.1967 132§ liite nro.11, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 26.1.1968 17§ liite 4, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 12.3.1969 66§, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 11.5.1970 49§, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 28.11.1970 147§, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 17.12.2007, Kv 90§, Pyhäselän kunta Pyhäselän kunnan arkisto, Pyhäselkä / Joensuun kaupunki.

Pyhäselän yleiskaavatyöryhmän muistio 31.8.1976. Pyhäselän kunnan arkisto, Pyhäselkä / Joensuun kaupunki.

Reijolan rakennuskaavan laajennus ja muutos, Louhelan alue, 2.4.1980, Pyhäselän kunta.

Reijolan rakennuskaavan selostus 1.7.1968, Pyhäselän kunta.

Liite 1.7.1968 päivättyyn Reijolan rakennuskaavan selostukseen, Pyhäselän kunta.

Lista Hammasslahden ja Reijolan kaavoitustoimenpiteistä ensimmäisestä kaavasta viimeiseen Pyhäselän kunnan aikana toteutettuun, Pyhäselän kunta.

Pyhäselän henkikirjat 1965–1970, KA.

Lääninhallituksen päätös 650 L, 5076/L603/64. Dah5, KA.

PAINETUT LÄHTEET

Joensuun kaupungin ja sen ympäristön yleissuunnitelma 1967. Veli Kangaspuro. Joensuu 1968.

Joensuun kunnalliskertomus 1967, Joensuun kaupunki.

Joensuun kuntasuunnitelma 1982–1990, tavoiteosa, Joensuun kaupunki.

Joensuun kuntasuunnitelman tavoiteosa 1980-luvulle, Joensuun kaupunki.

Joensuun seudun strategiasuunnitelma 2008–2013, strategiasuunnitelman ohjausryhmä 12.6.2006, Joensuun kaupunki.

Karhunmäki III Asemakaava ja asemakaavan muutos 5.12.2012, Joensuun kaupunki.

Lopullinen ehdotus kuntauudistusta koskeviksi suunnitelmiksi Pohjois-Karjalan läänissä. Joensuu, 1969.

Pohjois-Karjalan seutusuunnitelma 1967. Esko Lehti & Yrjö Matilainen. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Joensuu 1967.

Pyhäselän kunnan markkinointiesitteet 1970-luvun alusta 2000-luvun alkuun (4 kpl).

Pyhäselän kuntasuunnitelma 1975–1979, Pyhäselän kunta.

Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1985–1989, Pyhäselän kunta.

Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1987–1991, Pyhäselän kunta.

Pyhäselän kuntasuunnitelma, toteuttamisosa 1990–1994, Pyhäselän kunta.

Pyhäselän kuntasuunnitelma 1993–1997, Pyhäselän kunta.

Pyhäselän kunnalliskertomukset 1960–2000, Pyhäselän kunta.

Pyhäselän toteuttamisohjelma 1980–1984, Pyhäselän kunta.

Reijolan asemakaavan muutos, ja laajennus, Pyhäselän kunta 2002.

Pyhäselän yleiskaava 1977, Pyhäselän kunta.

Reijolan osayleiskaavan selostus 13.9.2012, Joensuun kaupunki.

SANOMALEHDET

Helsingin Sanomat

Karjalainen

Karjalan maa

Kiihtelys-Pyhäselkä lehti

TILASTOT

Helsingin tilastollinen vuosikirja 2019: https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_01_09_tilastollinen_vuosikirja2019.pdf. Luettu 10.3.2020.

Joensuun kaupungin väestöttilastoja Joensuun verkkosivuilla: <http://www.joensuu.fi/joensuu-lukuina>. Luettu 10.10.2017.

Joensuun alueelliset väestöttilastot, Joensuun kaupunki: <http://www.joensuu.fi/tilastoja-joensuusta>. Luettu 25.10.2017.

Kaupunkialueiden ja muiden kuntien kokonaisnettomuutto 2001–2018, http://stat.fi/til/muutl/2018/muutl_2018_2019-06-17_tau_001_fi.html. Luettu 25.7.2019.

Maailmanpankin tilastotietokanta: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>. Luettu 23.3.2020.

Pohjois-Karjalan Maakuntaliiton tilastot maakuntaliiton verkkosivuilla: <http://pohjois-karjala.fi/tilastot-tyollisyys>. Luettu 14.8.2017.

Saksan tilastokeskuksen sivut, ja kaupungistumistilastot: <https://www.statista.com/statistics/455825/urbanization-in-germany/>, luettu 10.3.2020.

Suomen tilastolliset vuosikirjat 1925 taulukko 11 & 1940 taulukko 13; http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69243/stv_1925.pdf?sequence=1; http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69230/stv_1940.pdf?sequence=1. Luettu 12.9.2017.

Suomen virallinen tilasto xxix b:3; Kunnallisvaalit 1968, Helsinki 1969.

Suomen virallinen tilasto xxix b: 4; Kunnallisvaalit 1972, Helsinki 1974.

Suomen virallinen tilasto xxix b: 5; Kunnallisvaalit 1976, Helsinki 1977.

Suomen virallinen tilasto xxix b: 6; Kunnallisvaalit 1980, Helsinki 1981.

Suomen virallinen tilasto vi c:103, Yleinen väestölaskenta 1960, xi, taajamat ja niiden rajat, Helsinki 1965.

Suomen virallinen tilasto vi c:106, Väestö ja asuntolaskenta 1980, osa 1 c, Helsinki 1983.

Suomen virallinen tilasto vi c:104, Väestölaskenta 1970, iv, taajamat 1960–1970, Helsinki 1976.

Suomen virallinen tilasto vi C:106 Väestö- ja asuntolaskenta 1980, Taajamat. 60, Helsinki 1983.

Tilastokeskus väestölaskenta 1990 osa 7c, kuntatiedot Keski ja Pohjois-Suomi, Helsinki 1993.

Tilastokeskuksen tietokantataulukko: Kaupunkialueella asuvien osuus 2010.: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/. Luettu 16.3.2020

Tilastokeskuksen tietokantataulukko: Väestö asuinpaikan kaupunki-maaseutu-luokituksen mukaan sekä osuus väestöstä 1990 – 2016: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_022.px/?rxid=e8fc0ac5-611b-4682-aff3-24f817ca7b7f. Luettu 4.10.2018.

Tilastokeskuksen tietokantataulukko: Väkiluku muuttujina Alue, Sukupuoli ja Väkiluku ja väkiluvun muutos: Kaupunkimaiset kunnat & Maaseutumaiset kunnat 31.12.2016: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_022.px/table/tableViewLayout2/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

Tilastokeskuksen tietokantataulukot: Asunnot ja asuinolot tietokantataulukko: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asu__asas/statfin_asas_pxt_001.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

Tilastokeskuksen tietokantataulukot: 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan muuttujina Vuosi, Ikä, Alue 2016, Koulutusaste ja Tiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__vkour/statfin_vkour_pxt_001.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

Tilastokeskuksen tietokantataulukot: Kotitalouksien tulot sosioekonomisen aseman mukaan 1987–2016: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tul__vtutk/statfin_vtutk_pxt_006.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018

Tilastokeskuksen tietokantataulukot, Asuntokunnat asunnon koon ja talotyyppin mukaan 1985–2016: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asu__asas/statfin_asas_pxt_001.px/?rxid=5a359ac3-30ec-44c1-8877-183027ca0333. Luettu 4.10.2018.

Tilastokeskus väestölaskenta 1990, osa 11, taajamat, Helsinki 1992.

Tilastokeskus väestölaskenta 1995, osa 4, taajamat, Helsinki 1997.

Tilastokeskus väestölaskenta 2000, osa 2 tilastolliset taajamat. Helsinki 2003.

INTERNET-LÄHTEET

Aluepolitiikasta elinvoimapolitiikkaan – Selvitys suomalaisten aluekehittämistä koskevistä näkemyksistä. Aino Heikkilä & Karina Jutila 2018. E2 tutkimusraportti: <http://e2.fi/publication/53>. Luettu 4.10.2018.

Digitaalinen surveypalvelu, kyselylomakkeiden luotettavuuslaskelmista: <https://fi.surveymonkey.com/mp/sample-size/>. Luettu 26.9.2017.

EEA 2015, Global megatrends: Towards a more urban world: <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/global/urban-world>. Luettu 13.5.2019.

Joensuun kaavoituskatsaus 2017: http://www.joensuu.fi/documents/11127/178249/Kaavoituskatsaus_2017.pdf/54508bca-1ef5-4d51-8820-ac3b7c10ac70. Luettu 10.11.2017.

Joensuun seudun kuvaus Joensuun seudun kehittämissyhtiön verkkosivuilla: <https://www.josek.fi/fi/joensuun-seutu/>. Luettu 12.9.2017.

Katsaus kaupungin historiaan Joensuun verkkosivuilla: <http://www.joensuu.fi/historia2;jsessionid=6B4253E1457DCD8F485C42CF58FCA8E2.node1>. Luettu 10.10.2017.

Kohtaamisia ja kohtaamattomuutta – elämää suuressa kaupungissa. Timo Cantell 2018. Kaupunkitiedon verkkolehti Kvartti: <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/kohtaamisia-ja-kohtaamattomuutta-elamaa-suuressa-kaupungissa>. Luettu 4.10.2018.

Kolomak Evgeniya, 2012. Urbanization and Economic Development in Russia. ERSA conference papers: <https://ideas.repec.org/p/wiw/wiwr/ersa12p82.html>. Luettu 15.3.2020.

Kootut yhteenvedot Joensuun seudun kehittämissyhtiön toiminnasta vuosien varrella Josekin sivuilla: <http://stream.josek.fi/tarina-josekista/>. Luettu 17.9.2018.

Kuopion kaavoituskatsaus 2017: http://www.joensuu.fi/documents/11127/178249/Kaavoituskatsaus_2017.pdf/54508bca-1ef5-4d51-8820-ac3b7c10ac70. Luettu 10.11.2017.

Maailma kaupungissa, kaupunki maailmassa. Pasi Saukkonen 2018. Kaupunkitiedon verkkolehti Kvartti: <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/maailma-kaupungissa-kaupunki-maailmassa>. Luettu 4.10.2018.

Maankäyttö- ja rakennuslaki Finlex-palvelussa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>. Luettu 4.10.2018.

Maankäyttö ja rakennuslaki, verkkokirja. Pekka Hallberg, Auvo Haapanala, Ritva Koljonen, Hannu Ranta & Jukka Reinikainen 2015. Alma talent: [https://verkkokirjahyly.almatalent.fi/teos/HAEBDXFUG#kohta:Maank\(\(e4\)ytt\(\(f6\)-\(\(20\)ja\(\(20\)rakennuslaki\(\(20](https://verkkokirjahyly.almatalent.fi/teos/HAEBDXFUG#kohta:Maank((e4)ytt((f6)-((20)ja((20)rakennuslaki((20). Luettu 4.10.2018.

Media synnyttää ”ongelmalähiöitä”, Linda Haapajarvi & Lotta Junnilainen, <https://www.pylehti.fi/blogi/media-synnyttaa-ongelmalahioita/>. Luettu 10.10.2017.

Museovirasto/Juhana Lahti: https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen_kasvun_kaavoitus_ja_asumisen_alueet/Kaavoituslainsaadanto_ja_kaupungistuvan_hyvinvointiyhteiskunnan_suunnittelu_1945-1990.pdf, luettu 16.3.2020.

Mäding Henrik 1998. Suburbanisation and Urban Development in Germany - Trends - Models – Strategies. Deutsches Institut für Urbanistik: <https://difuf.de/dokument/suburbanisation-and-urban-development-in-germany-trends.html>. Luettu 12.3.2020.

Nurmijärvi-ilmio voimistuu taas – tässä ovat pärjääjät ja sinnittelijät, Jukka Nurmilaakso 10.12.2017, Helsingin Uutiset: <https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/588042-nurmijarvi-ilmio-voimistuu-taas-tassa-ovat-parjaajat-ja-sinnittelijat>. Luettu 14.5.2019.

Paikkatietoaineistojen asuinalueääritelmä Suomen ympäristökeskuksen metatietosivuilla: <http://metatieto.ymparisto.fi:8080/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7BE4DBC005-823B-469F-9AAB-51450438F41A%7D>. Luettu 22.8.2018.

Paikkatietopalvelu Paituli, Maanmittauslaitoksen peruskartta-aineisto vuodelta 2010: <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu>. Luettu 4.10.2018.

McNeill Desmond 2017. Pro or anti-urban: is Norway an international exception? <http://ciens.no/media/2889/ciensfrokost-010317-pro-anti-urban.pdf>. Luettu 27.3.2020.

Päiviö Tommilan kirjoittama Eino Jutikkalan profiili Suomen kansallisbiografiassa; <https://www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/7054>. Luettu 11.9.2017.

Pärnävän ulkoilualueesta: <http://joensuu.fi/parnavaara> Luettu 3.10.2018.

Rakennuslaki Finlex-palvelussa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1958/19580370>. Luettu 4.10.2018.

Samat huolet, eri näkökulmat. Tutkimus suomalaisten asenteista ja identiteeteistä. Ville Pitkänen & Jussi Westinen 2018. E2 tutkimusraportti: <http://e2.fi/publication/50>. Luettu 4.10.2018.

Sanomalehti Karjalaisen verkkouutiset: Karhunmäki Joensuun suosituin tonttialue, Maija Yrjölä, <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/2464-karhunm%C3%A4ki-joensuun-suosituin-tonttialue>, Luettu 25.10.2017.

Sanomalehti Karjalaisen verkkouutiset: Joensuu laajenee Multimäen suuntaan, Ritva Melentjeva, <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/4897-joensuu-laajenee-multim%C3%A4en-suuntaan>, Luettu 25.10.2017.

Sanomalehti Karjalaisen verkkouutiset: Rantakylä on mainettaan parempi paikka asua: <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/95298-rantakyla-on-mainettaan-parempi-paikka-asua>. Luettu 11.10.2017.

Seinäjoen kaavoituskatsaus 2016: https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/kaavoitusohjelma/38YiQZoA1/Kaavoituskatsaus_2016.pdf. Luettu 10.11.2017.

Smas Lukas & Grunfelden Julien 2016. Urbanisation: A core feature of Nordic population growth. Nordregio report 2016: <https://archive.nordregio.se/Global/Publications/Publications%202016/State%20of%20the%20Nordic%20Region%202016/Chapter2.pdf>. Luettu 18.3.2020.

Suomessa on käynnissä uusi ”suuri muutto” – tästä syystä kaupunkeihin kaivataan, Kirsikka Otsamo: <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/suomessa-on-kaynnissa-uusi-suuri-muutto-tasta-syysta-kaupunkeihin-kaivataan-vauraita-23923017/>. Luettu 26.9.2018.

Taajaman käsitteestä: Tilastolliseksi taajamaksi määritellään kaikki vähintään 200 asukkaan rakennusryhmät, joissa rakennusten välinen etäisyys ei yleensä ole 200 metriä suurempi. Ks. http://www.stat.fi/meta/kas/tilastoll_taa.html. Luettu 7.9.2017.

Tampereen yliopiston verkkomenetelmäopas: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html#laajuus>. Luettu 15.1.2017.

Tilastokeskuksen artikkeli: Vastavalmistuneet työllistyivät edellistä taantumaa heikommin: http://tilastokeskus.fi/til/sijk/2014/sijk_2014_2016-01-26_tie_001_fi.html. Luettu 11.8.2017.

Tilastokeskuksen artikkeli Kotitaloudet ja kulutus kotitaloustyypin mukaan 2006–2012: http://www.stat.fi/til/ktutk/2012/ktutk_2012_2013-12-30_kat_001_fi.html. Luettu 14.8.2017.

Urbaanien nuorten aikuisten monenkirjavat elämäntyyli, Pekka Mustonen & Taru Lindblom 2013. Kaupunkitiedon verkkolehti Kvartti: <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/urbaanien-nuorten-aikuisten-monenkirjavat-elamantyyli>. Luettu 4.10.2018.

Ylen verkkouutiset: Houkuttaako Nurmijärvi-idiylli taas? Muuttoliike jakaa kehyskunnat voittajiin ja häviäjiin, Terhi Toivonen: <https://yle.fi/uutiset/3-9898476>. Luettu 25.10.2017.

Ympäristökeskuksen selvitys: Yhdyskuntarakenteen tulevaisuus kaupunkiseuduilla: https://bemine.fi/wp-content/uploads/2017/03/SYKEra_4_2017.pdf. Luettu 19.9.2018.

KARTAT

Vanhat painetut kartat Maanmittauslaitoksen verkkopalvelussa: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>, luettu 18.9.2018.

KIRJALLISUUS

Ahonen, K. 1985. Joensuun kaupungin historia 1, Joensuun kaupunki 1848–1920. Joensuu: Joensuun kaupunki.

Alastalo, M. 2005. Metodisuhdanteiden mahti, lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, P. 2011. Mielikuvien muutos ja pysyvyys: Maaseutukäsite suomalaislehdissä 2000-luvulla. Maaseudun uusi aika 1/2011, 17–32.

Alkula, T., Pöntinen S. & Yöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Porvoo: WSOY.

Antikainen, J., Herranen, T., Hoffman, K. & Toivonen P. 1988 & 1989. Lappeenrannan kaupungin historia 1917–1966, 1 & 2. Lappeenranta: Gummerus.

Anttila, E. 2015. Esikaupunkien vuosisatana: paikallinen yhteisöllisyys Helsingin seudun vanhoissa työväen esikaupungeissa 1900-luvulla. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154056/Esikaupu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.

Anttila, V. & Räsänen, M. 1991. Kansankulttuurin murros. Teoksessa Tarkka, J. (toim.) Suomi 75. Itsenäisen Suomen historia 3. Vantaa: Weilin + Göös, 85–153.

Aro, T. 2007. Julkinen valta ja maassamuuttoa edistävät ja rajoittavat tekijät Suomessa 1880- luvulta 2000-luvulle. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.

Arola, T. 2002. Vuorovaikutteinen kaavoitus ja kuntalaisten vaikuttaminen. Helsinki: Kuntaliitto.

Asikainen, E. & Mäkinen, K-M. 2008. Kävelen lähiössä. Teoksessa Lammi, M. & Timonen, P. (toim.) Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin. Tampere: Kuluttajatutkimuskeskus, 66–76.

Atkinson, R. 2003. Domestication by Cappuccino or a Revenge on Urban Space? Control and Empowerment in the Management of Public Spaces. Urban Studies, Vol. 40, No. 9, 1829–1843.

Berry, B.J.L. 1976. The Counterurbanization Process: Urban America Since 1970. Urbanization and counterurbanization. Beverly Hills: Sage publications.

Birch, E. & Wachter, S. M. (toim.) 2011. Global urbanization. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Bhabha, H. K. 1994. The Location of Culture. London-New York: Routledge.

Bäcklund, P. & Mäntysalo, R. 2009. Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaiden osallistumisen tarkoitus. Terra vol. 121: 1, 19–31.

- Castell, P. 2010. The Swedish suburb as myth and reality. Teoksessa Castell, P. (toim.) *Managing yard and togeth-erness: living conditions and social robustness through tenant involvement in open space man-agement*. Göteborg: Chalmers University of Technology , 1–22.
- Coolen, H. & Hoekstra J. 2001. Values as determinants of preferences for housing attributes. *Journal of Housing and the Built Environment* 16, 285–306.
- Crang M. & Thrift N. (toim.) 2000. *Thinking Space*. London: Routledge.
- Crump, J. 2003. Finding A Place In The Country. *Exurban and Suburban Development in Sonoma County, California*. *Environment and Behavior*, Volume: 35 issue: 2, 187–202.
- Dielemans, J. 2010. Tervetuloa paratiisiin : reportaasi turismiteollisuudesta. Helsinki: Like.
- Donald, J. 1999. *Imagining the modern city*. Minneapolis: University of Minnesota press.
- Ellin, N. 1996. *Postmodern Urbanism*. Cambridge, Oxford: Blackwell.
- Elsinen, P. 1998. Joensuun historia VI. Jyväskylä: Joensuun kaupunki, Gummerus.
- Elsinen, P. 1986. Pielisensuun kunta 1923–1953. Joensuu: Teoksessa Ahonen K., Tuunanen, E. & Elsinen, P. *Joensuun kaupungin historia II–IV*. Joensuu Kirjapaino Oy Maakunta, 403–609.
- Enbuske, M., Runtti, S. & Manninen, T. 1997. Rovaniemen historia 1721–1990. Jokivarsien kasvatit ja junantuomat. Jyväskylä: Rovaniemen kaupunki, Gummerus.
- Eskelinen, H. 2014. Talouden kasvu ja rakennemurros. Teoksessa Björn, I. (toim.) *Rajan maakunta. Pohjois-Karjalan historia 1939–2014*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 235–247.
- Fernandes-Palacio, F. 2016. Urban quality and the sustainable city in Norway: the challenge of density. *Sustainable Development and Planning VI*. *Transactions on Ecology and The Environment*, Vol 193, 677–687.
- Forsyth, A. 2012. Defining Suburbs. *Journal of Planning litterature* 27(3), 270–281.
- Garner, B. 2017. “Perfectly Positioned”:The Blurring of Urban, Suburban, and Rural Boundaries in a Southern Community. *The Annals of the American academy*. AAPSS, 672, 2017.
- Goets, A. 2013. Suburban Sprawl or Urban Centres: Tensions and Contradictions of Smart Growth Approaches in Denver, Colorado. *Urban Studies*, 50(11), 2178–2195.
- Gordon, P. & Richardson, H. 2000. Defending suburban sprawl. *Public Interest* 139, 65–71.
- Gottdiener, M., Hutchinson, R. & Ryan, M. T. 2015. *The New Urban Sociology*. New York, London: Routledge.
- Grönfors, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätymenetelmät. Vilka, H. (toim.). Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilka, 4–131.
- Hall, T. 1991. Urban planning in Sweden. Teoksessa Hall, T. (toim.) *Planning and urban growth in the Nordic countries*. London: Spon, 167–246.
- Halme, A-M. (toim.) 2004. *Oma koti. Omakotiasuminen Suomessa*. Suomen Kotiseutuliitto, Forssan kirjapaino Oy.
- Halonen, T. 2016. Maineella menestykseen – mainetyö kaupunkiseudun kehittämisen välineenä. Tapaustutkimus maineen ja aluekehityksen yhteydestä kolmella kaupunkiseudulla. Väitöskirja, Lapin yliopisto. Saatavilla: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62536/Halonen_Timo_ActaE_195pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Luettu 12.4.2020.
- Hankonen, J. 1994. Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta: Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuuntoalueiden rakentamisessa 1960- luvulla. Väitöskirja. Tampere: Otatieto Oy.
- Harjula, H. & Prättälä, K. 2015. *Kuntalaki – tausta ja tulkinnat*. Helsinki: Talentum.
- Harvey, D. 1973. *Social justice and city*. London: Johns Hopkins University Press.
- Hayden, D. 2004. *Building suburbia : green fields and urban growth, 1820–2000*. New York: Vintage books.
- Heikkilä, T. 2005. *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.
- Heikkinen, A. 1996. *Menneisyyttä rakentamassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Herala, N. 1997. Toimivallanjako Pohjoismaiden kaavoituksessa. Vertailu kestävän kehityksen ohjauksesta kaavoituslainsäädännöllä Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. *Acta Wasaensia* No. 55. Väitöskirja. Vaasa: Vaasan Yliopisto.
- Herranen, T. 1998. *Heinolan kaupungin historia 3, 1940–1996*. Heinola: Heinolan kaupunki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoikkala, M. & Westman, R. 2001. Naapurisuhteista suomalaisessa kaupungissa. Teoksessa Kääriäinen, J. & Lehtinen, J. (toim.) *Sosiaaliset suhteet suomalaisessa kaupunkiympäristössä Asukasbarometri 1998 aineiston perusteella*. Suomen ympäristö 461. Helsinki: Ympäristöministeriö, 45–55.
- Hokkanen, O. 2019. *Suomalainen kaupunkipolitiikka - sen tekijät ja tulkit*. Väitöskirja, Helsingin Yliopisto. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305212/28092019_Hokkanen_final_v%c3%a4it%c3%b6skirja.pdf?sequence=3&isAllowed=y. Luettu 12.4.2020.
- Horne, P., Holm, P., Rämö, A-K & Haltia, V. 2011. *Kaupunkilaisten suhde maaseutuun*. Helsinki: Pellervon taloustutkimus.
- Howard, E. 1902. *Garden Cities of Tomorrow*. London: Swan sonnenschein & co.
- Hurme, R. 1991. *Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen*. Societas scientiarum Fennica. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hynynen, A. 2000. *Yhdyskuntasuunnittelun paikallinen potentiaali*. Tampere: Tampereen teknillinen korkeakoulu.
- Hyrkkänen, M. 2002. *Aatehistorian mieli*. Tampere: Vastapaino.
- Hyötyläinen, M. 2015. Uusliberaali kaupunkipolitiikka ja kuntien maankäyttö. *Yhteiskuntapolitiikka* 80, 6, 625–634.
- Ikonen, P. 2006. Kylän maisemista ja paikallisnimistä. Teoksessa Tuominen, V. (toim.) *Mulo muita mahtavampi-kantakylä Pyhäselän rannalla*. Jyväskylä: Niittylahden kylätoimikunta ry, 13–17.
- Ilmolahti, O. 2017. Eheys ja ennakkoluulo : työväenyhteisön ja kansakoulunopettajiston jännitteinen suhde Helsingissä sisällissodasta 1930-luvulle. Väitöskirja. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura ry.
- Ilmonen, M. 2010. Mitä on urbaani? Urbaanin määrittelyjä tarkastelussa. Teoksessa Norvasuo, M. (toim.) *Asutaan urbaanisti! : laadukkaaseen kaupunkiasumiseen yhteisellä kehittelyllä*. Espoo: Aaltoyliopisto, Teknillinen korkeakoulu, 19–28.
- Ilmonen, M. 2010b. Neljä Helsinkiä. Helsingin metropolikehitys paikalliskaupungista kilpailukaupungiksi. Teoksessa Lehtonen, H. & Ilmonen, M. (toim.) *Kaupunkimaisuuden lunastamaton lupaus*. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja b 102, 13–56.
- Ilmonen, M. & Hirvonen, J. 2008. Avainryhmien asuminen pääkaupunkiseudulla. Teoksessa Norvasuo, M. (toim.) *Asuttaisiinko toisin*. Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoitamassa. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, 71–108.
- Iltanen, J. 2004. *Urbes Finlandiae*. Suomen kaupunkien historiallinen kartasto. Porvoo: Genimap.
- Jansson, A. 2013. The Hegemony of the Urban/Rural Divide: Cultural Transformations and Mediatized Moral Geographies in Sweden. *Space and Culture* 16(1), 88–103.
- Johnson, B. 2008. Nature, Affordability, and privacy as Motivations for Exurban Living. *Urban Geography*, 29:7, 705–723.
- Johnston, R., Gregory, D., Pratt, G., Wats, M. J. & Whatmore, S. (edit.) 2000. *The dictionary of Human Geography*. Oxford: Blackwell.
- Jutikkala, E. 1934. *Sääksmäen pitäjän historia*. Sääksmäki: Jyväskylä.
- Juvonen, J. 1997. *Pohjois-Karjalan lääninhallitus 1960–1997*. Joensuu: Pohjois-Karjalan lääninhallitus.
- Juvonen, J. 1990. *Vanhan Tohmajärven historia*. Tohmajärvi: Tohmajärven kunta.
- Jääskeläinen, L. & Syrjänen, O. 2014. *Maankäyttö- ja rakennuslaki*. Helsinki: Rakennustieto.
- Kahma, N. 2010. Keskiluokan valossa. Suomalaisen luokkasamastuminen empiirisessä tarkastelussa. *Sosiologia* 47, 2, 81–94.
- Kalela, J. 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kanninen, V. & Bäcklund, P. 2017. Kansalaisosallistumisen institutionaaliset rajat? Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere: Suomen yliopistopaino, 16–33.
- Kannisto, N. 2013. *Kertomusten ja käytännön Suomi. Isänmaan merkityksiä 1920- luvun alussa*. Teoksessa *Historiatieteellinen aikakauskirja Lähde 2013: Koti, Uskonto, Isänmaa*. Joensuu: Labyrintti ry, 89–112.
- Karhu, J. & Ryabova, L. 2016. Meanings of the Urban Space of Vyborg. Teoksessa Katajala, K. (toim.) *Meanings of an urban space: understanding the historical layers of Viborg*. Zürich: Lit Verlag, 263–300.
- Karhu, J. 2015 (toim.). *Pyhäselän kunta 1925–2008*. Saarijärvi: Hammaslahden seudun kyläyhdistys ry.
- Karhu, J. 2014. *Kaupunkien ja kirkonkylien kasvu*. Teoksessa Björn, I. (toim.) *Rajan maakunta. Pohjois-Karjalan historia 1939–2014*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 123–128.
- Karhu, J. 2009. Tilasta taajamaksi. Reijolan kehitys taajamaksi ja taajama-asuminen kunnan sekä asukkaan näkökulmasta. Suomen historian pro gradu, Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Karsten, L. 2007. Housing as a way of life: Towards an understanding of Middle-Class families Preference for an Urban residential location. *Housing Studies*, vol 22, no 1, 83–98.

- Kervanto-Nevanlinna, A. 2014. Oulunkylä - Äggelby : vanhan huvilakaupungin aikakerrostumat. Helsinki: Oulunkylä-Seura.
- Kinnunen, E. 2014. Väestö ja elinkeinorakenne. Teoksessa Björn, I. (toim.) Rajan maakunta. Pohjois-Karjalan historia 1939–2014. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 91–120.
- Koivuniemi, J. 2004. Joen rytmissä. Porin kaupungin historia 1940–2000. Hämeenlinna: Porin kaupunki.
- Kolbe, L., Nyström, S., & Vesikansa, J. 2015. Helsinki 1945 : pääkaupunki ja rauha. Helsinki: Minerva.
- Kolbe, L. 2015. Kämp: hotelli ja sen kaupunki. Helsinki: Kämp Oy.
- Kolbe, L. 2009. Kaupunkitutkimuksen traditio : jatkuvuuksia ja murroksia Suomessa ja Skandinaviassa. Teoksessa Lähteenmäki, M. (toim.) Maa, seutu, kulmakunta : näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 90–114.
- Kolbe, L. 2005. Kaupungit muistojen tihentymänä. Teoksessa Halonen, T., Aro, L. & Klinge, M. (toim.) Suomalaiset symbolit. Jyväskylä: Atena, 31–35.
- Kolbe, L. 2004. Unelma kahdesta kodista. Teoksessa Kolbe, L., Saarikangas, K., Mäenpää, P. & Sarantola-Weiss, M. (toim.) Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki. Helsinki: Tammi, 62–63.
- Kolbe, L. 1999. Suomalainen kaupunki. Teoksessa Löytönen, M. & Kolbe, L. (toim.) Suomi: maa, kansa, kulttuurit. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 156–170.
- Kolbe, L. 1988. Kulosaari: unelma paremmasta tulevaisuudesta. Väitöskirja. Helsinki: Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö.
- Kopomaa, T. 2011. Lähiö 2.0 – utopiaa ja totta. Helsinki: KaKe-julkaisu.
- Korhonen, T. 2003. Muuttuva maaseutu; Maalta kaupunkiin ja taajamiin; Perhe käymistilassa. Teoksessa Kervanto-Nevanlinna, A. & Kolbe, L. (toim.) Suomen kulttuurihistoria 3. Oma maa ja maailma. Helsinki: Tammi, 199–213.
- Kortelainen, J. 2013. Maaseutu kaupungissa – Kaupunki maaseudulla. Teoksessa Björn, I., Jokinen, P., Kotilainen, J., Schuurman, N., & Sireni, M. (toim.). Korpisosiologia. Saarijärvi: University Press of Eastern Finland, 123–130.
- Kortteinen, M., Tuominen, M. & Vaattovaara, M. 2005. Asumistoiheet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 70: 2, 121–131.
- Kortteinen, M. 1982. Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kuang, W., Liu, J., Dong, J., Chi, W. & Zhang, C. 2016. The rapid and massive urban and industrial land expansions in China between 1990 and 2010: A CLUD-based analysis of their trajectories, patterns, and drivers. *Landscape and Urban planning*, volume 145, 21–35.
- Kukkonen, H. 2004. Omakotitalo suomalaisessa rakennusperinnössä. Teoksessa Halme, A-M. (toim.) Omakoti. Omakotiasuminen Suomessa. Suomen kotiseutuliitto, Forssan kirjapaino, 6–8.
- Kumpulainen, M. 1993. Maallemuuttajat. Tutkimus Joensuusta ympäristökuntiin suuntautuvista muutoista. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Küle, L. 2008. Concepts of rurality and urbanity as analytical categories in multidimensional research. *Proceedings of the Latvian academy of sciences*. Section B, Vol. 62 (2008), No. 1/2, 9–17.
- Kyttä, M., Pahkasalo, K. & Vaattovaara, M. 2010. Asuminen – eletty unelma. Teoksessa Junnto, A. (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Helsinki: Gaudeamus, 91–120.
- Kyttä, M., Pahkasalo, K. & Vaattovaara, M. 2010. Asumisunelmat tosielämässä. Teoksessa Junnto, A. (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Helsinki: Gaudeamus, 121–150.
- Laakso, S. & Loikkanen, H. A. 2004. Kaupunkitalous. Helsinki: Gaudeamus.
- Lacour, C. & Puissant, S. 2007. Re-Urbanity: Urbanising the Rural and Ruralising the Urban. *Environment and Planning A: Economy and Space*, volume: 39 issue: 3, 728–747.
- Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: PS-Kustannus, 28–45.
- Laitinen, R. 2004. Johdanto tilan kokemuksen kulttuurihistoriaan. Teoksessa Laitinen, R. (toim.) Tilan kokemuksen kulttuurihistoriaa. Kulttuurihistoria 4. Turku: Turun yliopisto.
- Lapintie, K. 2010. Intohimon hämärä kohde, mitä asukas haluaa? *Yhdyskuntasuunnittelu* 2/2010, 41–57.
- Lapintie, K. & Hasu, E. 2010. Asumisen monet kulttuurit. Teoksessa Junnto, A. (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Helsinki: Gaudeamus, 151–176.
- Lappi, T-R. 2007. Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalsen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/19881/9789513935313.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.
- Larma, Otto, Hallberg Pekka, Jatkola Tapani & Wirilander Juhani 1983. Rakennuslaki ja -asetus. Suomen lakimiesliiton kirjasarja N:o 82. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Larma O. 1975. Yleiskatsaus maankäyttöä ja rakentamista koskevaan lainsäädäntöön. Teoksessa Kaavoitus ja rakentaminen. Lakimiesliiton koulutuskeskuksen julkaisusarja no. 17. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus Oy, 7–19.
- Lefebvre, H. 1991. The production of space. Oxford: Blackwell Publishing.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Vastapaino.
- Lehtonen, M., Rantanen, P. & Valkonen, J. (toim.) 2008. Samanaikainen tila. Tampere: Vastapaino.
- Lehtovuori, P. 2010. Experience and conflict: The production of Urban Space. Surrey: Ashgate.
- Leino, H. 2006. Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. Tutkimus Tampereen Vuoreksesta. *Acta Universitatis Tamperensis* 1134. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67576/951-44-6566-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.
- Lewis, R. 2007. Suburbanization. Teoksessa Goldfield, D. R. (toim.) *Encyclopedia of American Urban History*. Thousand Oaks, California: SAGE, 851–855.
- Lichter, D. D. & Brown, D. L. 2011. Rural America in an Urban Society: Changing Spatial and Social Boundaries. *Annual Review of Sociology*, 2011, 37, 565–592.
- Littow, P. 2006. Kaavoitus ennen maankäyttö- ja rakennuslakia. *Maankäyttö* 4/2006, 22– 24.
- Lorange, E. & Myhre, J. E. 1991. Teoksessa Hall, T. (toim.) Planning and urban growth in the Nordic countries. London: Spon, 116–166.
- Lähteenmäki, M. 2014. Väinö Voionmaa : puolue- ja geopoliitikko. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lähteenmäki, M. & Karhu, J. (toim.) 2012. Moniääninen Imatra. Imatra: Imatran kaupunki.
- Lähteenmäki, M. 2006. Kemin Lapin raunioilla. Teoksessa Lähteenmäki, M. (toim.) Alueiden Lappi. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 60-79.
- Massey, D. 2009. Concepts of space and power in theory and in political practice. *Documents d’Anàlisi Geogràfica* 55, 15–26.
- Massey, D. 2008. Samanaikainen tila. Toim. Lehtonen, M., Rantanen, P. & Valkonen, J. Tampere: Vastapaino.
- Massey, D. 1994. Space, place and gender. Cambridge: Polity Press.
- Megill, A. 1979. Foucault, Structuralism, and the Ends of History. *The Journal of Modern History* Vol. 51, No. 3, 451–503.
- Meinander, H. 2014. Suomen historia: linjat, rakenteet, käännekohtat. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Meriläinen, J. 2014. Näin kaupungin kasvavan. Joensuu: PunaMusta Oy.
- Merleau-Ponty, M. 1945/1976. *Phenomenologie de la perception*. Paris: Gallimard tel.
- Meurman, O-I. 1947. Asemakaavaoppi. Helsinki: Otava.
- Mäenpää, P. 2008. Avara urbanismi, yritys ymmärtää suomalainen kaupunki toisin. Teoksessa Norvasuo, M. (toim.) Asuttaisiinko toisin. Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoitamassa. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 95. Espoo: Yliopistopaino, 21–48.
- Niemi, M. 2006. Politicians, professionals and “publics”: conflicts over green space in Helsinki, c. 1950–2000. Teoksessa Clark, P. (toim.) *Green Space and the European City 1850–2000*, London, Stockholm, Helsinki and St Petersburg. Aldershot: Ashgate, 207–228.
- Niemi, E. 2004. Kaupungin rajat. Laitakaupunki, esikaupunki, nukkumälähiö. *Hyvinvointikatsaus* 3/2004 – Elämää kaupungin ja maaseudun rajoilla. Tilastokeskus, 4–13
- Nikula, R. 2014. Suomalainen rivitalo. Työväenasunnosta keskiluokan unelmaksi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nilsson, L. 2006. Stockholm and green space 1850–2000 an introduction. Teoksessa Clark, P. (toim.) *Green Space and the European City 1850–2000*, London, Stockholm, Helsinki and St Petersburg. Aldershot: Ashgate, 99–110.
- Nilsson, L. 2003. The return to the city. Twentieth century urban development in Sweden. Teoksessa Niemi, M. & Vuolanto, V. (toim.) *Reclaiming the city. Innovation, Culture, Experience*. Studia Fennica, Historica 6. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 47–62.
- Nilsson, L. 1989. Den Urbana Transitionen. *Tätorterna I svensk samhällsomvandling 1800–1980*. Stadshistoriska institutet, studier i stads- och kommunhistoria 5. Stockholm.

- Norvasuo, M. (toim.) 2008. Asuttaisiinko toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 95. Espoo: Yliopistopaino.
- Nummela, I. & Laitinen, E. K. 2014. Kaupunkimaalaisia ja muita kuopiolaisia. Teoksessa Markkola, P., Snellman, H. & Östman, A-C. (toim.) Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 185–210.
- Nyström, S. 2013. Helsinki 1914–1918 : toivon, pelon ja sekasorron vuodet. Helsinki: Minerva.
- Ojankoski, T. 1998. Oikea pieni kaupunki. Maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaiseen pikkukaupunkiin. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- Oldrup, H. 2010. Between the City and the Rural: Negotiating Place and Identity in a Danish Suburban Housing Area. *Housing, Theory and Society*, 27:1, 42–63.
- Paasi, A. 2008. Paikan ja rajojen anatomiaa. *Sociologia* 2/2008, 170–171.
- Palomäki, A. 2011. Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66745/978-951-44-8406-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.
- Pakarinen, P. 2006. Suur-Liperistä leipäpitäjäksi. Gummerus Oy Jyväskylä: Liperin kunta.
- Peltola, O. 1986. Kaupungistumisprosessi Suomessa 1960- ja 1970- luvuilla taajamoitumisen valossa. Vaasa: Vaasan korkeakoulu.
- Pesonen, M. & Westermack, H. (toim.) 2005. Isänmaan aate: J. L. Runeberg 200 vuotta. Helsinki: Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta.
- Piironen, V. 1966. Liperi eilen ja tänään. Joensuu: Liperin kunnan Matkailulautakunta.
- Pihkala, E. 1992. Taloudellinen kasvu ja yhteiskuntamurros. Teoksessa Tarkka, J. (toim.) Suomi 75. Itsenäisen Suomen historia 3. Vantaa: Weilin + Göös, 271–304.
- Prusi, T. 2013. Kuntien itsehallinnollinen asema kaavoituksessa. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 1320. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68195/978-951-44-9181-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.
- Pulma, P. & Turpeinen, O. 1994. Pikkukaupungin unelmia, Kajaani 1906–1976. Kajaani: Kajaanin kaupunki.
- Puuronen, V. 2015. Tutkijan ja tutkimuskohteen suhteesta sosiologiassa. Teoksessa Salonen, T. & Sotasaari S.I. (toim.) Ajatuksia tutkimiseen : metodisia lähtökohtia. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 108–144.
- Puustinen, S. 2010. Asumisen arvot ja tavoitteet. Teoksessa Norvasuo, M. (toim.) Asutaan urbaanisti!: laadukkaaseen kaupunkiasumiseen yhteisellä kehittäelyllä. Espoo: Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, 305–348.
- Puustinen-Korhonen, A. 1990. Miten työttömyyttä torjutaan kriittisillä kaivospaikkakunnilla Suomessa. Esimerkkinä Pyhäselän kunta Pohjois-Karjalassa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Pöysä, J. 2015. Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen. Kultaneito XVII. Vantaa: Suomen kansantalouden tutkijain seura.
- Raijas, A. 2008. Arki keskittyy kotiin. Teoksessa Lammi, M. & Timonen, P. (toim.) Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin. Tampere: Kuluttajatutkimuskeskus, 118–131.
- Raivio, K. 2006. Paras-hanke Suomea muokkaamassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2), 186–192.
- Rajala, P. 2009. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet kaavoitusprosessin osana. Esimerkkejä ja kokemuksia. Ympäristöministeriön raportteja 23. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Rasinkangas, J. 2013. Sosiaalinen eriytyminen Turun seudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Väitöskirja, Siirtolaisinstituutti, Turun Yliopisto. Saatavilla: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/91701/Rasinkangas%20DigiKokonaan%20050813%20LoRes.pdf?sequence=6&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.
- Ratvio, R. 2012. Elämää keskustassa ja kaupunkiseudun reunoilla. Urbaani ja jälkiesikaupungillinen elämäntyylit asumisen valinnoissa ja arkielämisessä Helsingin seudulla. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/29435>. Luettu 12.4.2020.
- Roivainen, I. 1999. Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2/1999.
- Roivainen, I. 1993. Lähiö ja sen asukkaat teollisuuden murroksessa : tutkimus hervantalaisista työntekijöistä. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, Sarja A.
- Ruuth, J. W. 1908. Viipurin kaupungin historia 1–2. Viipuri: Viipurin kaupunki.
- Ryppö, L. 1984. Kontiolahden historia 1870–1970. Kontiolahti.
- Saar, M. & Palang, H. 2009. The Dimensions of Place Meanings. *Living Rev. Landscape Res.*, 3, 2009, 1–24.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saarinen, T. 2004. Omakotialueita – minne ja millaisia? Teoksessa Halme, A-M. (toim.) Omakoti. Omakotiasuminen Suomessa. Suomen kotiseutuliitto, Forssan kirjapaino, 58–65.
- Saarikangas, K. 2006. Eletyt tilat ja sukupuoli : asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarikangas, K. 2004. Omakotitalon synty. Teoksessa Halme, A-M. (toim.) Omakoti. Omakotiasuminen Suomessa. Suomen kotiseutuliitto, Forssan kirjapaino, 14–23.
- Saarikangas, K. 2002. Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Syrjämaa, T. & Tunturi, J. (toim.) Eletty ja muistettu tila. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 48–75.
- Salokorpi, A. 1984. Kaupunkirakentaminen. Teoksessa Tommila, P. (toim.) Suomen kaupunkilaitoksen historia 3. Itsenäisyyden aika. Vantaa: Suomen kaupunkiliitto, Kunnallispaino, 269–329.
- Sandul, P. J. P. 2014. California dreaming: boosterism, memory, and rural suburbs in the Golden State. Morgantown: West Virginia University Press.
- Shen, J. & Wu, F. 2013. Moving to the suburbs: demand-side driving forces of suburban growth in China. *Environment and Planning A* 2013, volume 45, 1823–1844.
- Seuri, O. 2016. Historian journalistinen esittäminen. 1960-luku Helsingin Sanomissa vuosina 2008 ja 2013. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99984/978-952-03-0259-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.
- Sievänen, T. 2005. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun tulevaisuudenkuvia. Teoksessa Koivula, E. & Saastamoinen, O. (toim.) Näkökulmia luontomatkailuun ja sen tulevaisuuteen. Joensuu: Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta, 62–78.
- Sihvonen, J. 1994. Asukkaat mielipidevaikuttajina Reijolan osayleiskaavoitusprosessissa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Sipponen, K. 2016. Se suuri kuntauudistus. Kunnallisanon kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 100. Kunnallisanon kehittämissäätiö. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Sirgy, J. M., Grzeskowiak, S. & Su, C. 2005. Explaining housing preference and choice: The role of self-congruity and functional congruity. *Journal of Housing and the Built Environment*, vol. 20, 329–347.
- Song, Z. & Yu, L. 2015. A study on the generalised space of urban–rural integration in Beijing suburbs during the present day. *Urban Studies*, Vol. 52(14) 2581–2598.
- Strandell, A. 2017. Asukasbarometri 2016. Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja, 1796–1726; 19. Helsinki: Suomen Ympäristökeskus.
- Strandell, A. 2011. Asukasbarometri 2010: asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä. Helsinki: Suomen Ympäristökeskus.
- Strandell, A. 2005. Asukasbarometri 2004: asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä. Helsinki: Suomen Ympäristökeskus.
- Strandell, A. 1999. Asukasbarometri 1998: asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.
- Sundman, M. 1991. Urban planning in Finland after 1850. Teoksessa Hall, T. (toim.) Planning and urban growth in the Nordic countries. London: Spon, 60–115.
- Teräs, K. 2005. Suhtautuvatko historiantutkijat teorioihin välineellisesti? Teoksessa Andresson, M, Anttila, A-H. & Rantanen, P. (toim.) Kahden muusan palveluksessa: Historiallisen sosiologian lähtökohdat ja lähestymistavat. Historia mirabilis 4. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys ry, 135–156.
- Toivanen, S. 2010. Asuminen ja elämäntapa uudella pientaloalueella. Teoksessa Junnto, A. (toim.) Asumisen unelmat ja arki. Helsinki: Gaudeamus, 177–204.
- Tommila, P. 2001. Kaupunki suomalaisessa historiantutkimuksessa. Teoksessa Korpela, J., Hämynen, T. & Nevala, A. (toim.) Ihmisiä, ilmiöitä ja rakenteita historian virrassa. Hämeenlinna: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta, 67–84.
- Tommila, P. 1984. Suomen kaupunkilaitoksen kehityslinjat. Teoksessa Tommila, P. (toim.) Suomen kaupunkilaitoksen historia 3. Itsenäisyyden aika. Vantaa: Suomen kaupunkiliitto, Kunnallispaino, 548–595.
- Torsti, P. 2012. Suomalaiset ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Torsti, P. 2009. Survey-kysely historiatietoisuuden tutkimisen välineenä. *Kasvatus & Aika* 1 (3) 2009, 39–52.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.
- Tuominen, V. 2015. ”Kuta kuri kovempi- sitä oppi selkeämpi” Pyhäselän kunnan koululaitos. Teoksessa Karhu, J. (toim.) Pyhäselkä 1925–2008. Saarijärvi: Hammaslahden seudun kyläyhdistys ry, 31–78.
- Tuominen, V. 1995. Pyhäselän partailla. Joensuu. Pyhäselän kunta. Saarijärvi: Hammaslahden seudun kyläyhdistys ry.

- Turunen, S., Hoppania H-K., Luhtamäki, M., Nenonen, T. & Tuomaala, V. 2010. Ihmisiä ja kaupunkiluontoa. Tutkimus pääkaupunkiseudun asukkaiden hyvinvoinnista. Helsinki: SOCCA, Heikki Waris-instituutti.
- Tuulentie, S. & Pitkänen, K. 2014. Maaseutu pistäytymispaikkana. Teoksessa Tyrväinen, L. Kurttila, M., Sievänen, T. & Tuulentie, S. (toim.) Hyvinvointia metsästä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 85–97.
- Töttö, P. 2000. Pirullisen positivismin paluu: laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.
- Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.
- Uuskallio, I. 2001. Arvostetut asuinsijat: asuinalueiden arvostuksen sosiokulttuurinen analyysi 1900-luvun Helsingissä ja Tehtaankadulta etelään. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vaattovaara, M. 1998. Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vahtikari, T., Hannikainen, M. O. & Nyström, S. 2019. Kaupunkihistoria. Monet menneisyydet, uudet tulkinnat. Historiallinen aikakauskirja 2/2019, 133–136.
- Vahtola, J. 2003. Suomen historia. Keuruu: Otava.
- Vartiainen, P. 2014. Pohjois-Karjalan toiminnallinen ja hallinnollinen aluerakenne. Teoksessa Björn, I. (toim.) Rajan maakunta. Pohjois-Karjalan historia 1939–2014. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 259–276.
- Vartiainen, P. 1992. Pyhäselän kunta: yhdyskuntarakenteen ja maankäytön kehittämisen suuntaviivat. Joensuu: Maaseutuinstituutti.
- Vartiainen, P. 1989. Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenne. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Vasanen, A. 2013. Evolving polycentricities. The development of urban spatial structure in Finnish urban regions. Väitöskirja, Turun yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99984/978-952-03-0259-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.4.2020.
- Vehviläinen, O. 1978. Savonlinnan kaupungin historia 3, Savonlinnan kaupunki 1876–1976. Savonlinna: Savonlinnan kaupunki.
- Vesajoki, H. & Pihlatie, M. 2011. Pielisjoki: elämän virta. Kontiolahti: Luontokuva M. Pihlatie.
- Viinikainen, T. & Puustinen, S. 2000. Kylä kaupungin kyljessä. Tutkimus maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja b82. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Virtanen, P. V. 1999. Kaupungin imago. Helsinki: Rakennustieto.
- Voionmaa, V. & Raevuori, Y. 1935. Tampereen kaupungin historia 4, Tampereen uusin historia. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Voionmaa, V. 1903–1910. Tampereen kaupungin historia. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Von Hertzen, H. 1946. Koti vaiko kasarmi lapsillemme. Helsinki: Väestöliitto.
- Vuolanto, V. 2007. Tutkimusprosessi, metodit ja historian tutkimuksen ominaislaatu. Historiallinen aikakauskirja 105:3, 304–316.
- Walks, A. 2013. Suburbanism as a Way of life, Slight Return. *Urban Studies* 50 (8), 1471–1488.
- Wang, X-R., Hui, E., Chguill, C. & Jia, S-H. 2015. The new urbanization policy in China: Which way forward? *Habitat International*, volume 47, 279–284.
- Waris, H. 1973. Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle. Helsinki: Weilin+Göös.
- Wiechman, T. & Pallagst, K. M. 2012. Urban shrinkage in Germany and the USA: A Comparison of Transformation Patterns and Local Strategies. *International Journal of Urban and Regional Research* 36(2), 261–280.
- Withers, C. W. J. 2009. Place and the “Spatial Turn” in Geography and in History. *Journal of the History of Ideas*, Vol. 70, No. 4, 637–658.
- Woods, M. 2009. Rural geography: blurring boundaries and making connections. *Progress in Human Geography*, Volume 33, issue 6, 849–858.
- Wrede, J. 1988. Se kansa meidän on. Runeberg, vänrikki ja kansakunta. Espoo: K. J. Gummerus Oy.
- Yeh, A. 2011. Urban growth and spatial development: The China case. Teoksessa Birch, E. & Wachter, S. M. (toim.) *Global Urbanization*. Philadelphia: University of Pennsylvania press, 67–87.
- Ympäristöministeriö 2008. Hallituksen asuntopoliittiset ohjelmat: Valtioneuvoston asuntopoliittinenteidenpideohjelma. Ympäristöministeriön raportteja 15, Helsinki: Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Zhang, X., Mount, T. D. & Boisvert, R. N. 2000. Industrialization, urbanization, and land use in China. *EPTD discussion papers* 58, International Food Policy Research Institute (IFPRI), 207–224.
- Zimmerbauer, K. & Suutari, T. 2007. Alueellinen identiteetti kuntarakenteen muutosprosesseissa – Aluesamastumisen olemuksen ja tutkimuksellisten haasteiden jäljillä. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 4/07, 348–359.
- Zimmerbauer K. & Korpimäki, U. 2006. Houkuttimet ja imago maaseutumaisten kuntien muuttoliikkeen hallinnassa – Kuntajohdon näkemyksiä kolmessa eteläpohjalaiskunnassa. *Maaseudun uusi aika*, 1/2006, 5–18.
- Åström, A-M. 2016. Helsingin historia vuodesta 1945, 5, Kaupunkilaisten Helsinki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Åström, A-M. 2013. Helsinki-muistot etnologisen historian kirjoituksen lähtökohtana. Teoksessa Lento, K. & Olsson, P. (toim.) *Muistin kaupunki : tulkintoja kaupungista muistin ja muistamisen paikkana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 31–64.

LIITTEET

LIITE 1.

Saatekirje

Hyvä vastaanottaja,

Tämä kysely on osa Joensuun seudun esikaupunkialueiden kehitystä selvittävää Itä-Suomen yliopiston historia- ja maantieteen laitoksella tehtävää väitöskirjatutkimusta. Kysely toteutetaan yhteistyössä Joensuun kaupungin kanssa ja sen tuloksia käytetään apuna Reijolan alueen kehittämisessä ja suunnittelussa.

Kysely on toimitettu rakentamisajankohdan mukaan valikoituneisiin kortteleihin ja kotitalouksiin. Kysely on täysin luottamuksellinen, eikä yksittäistä vastaajaa pysty tutkimuksen loppuraportista tunnistamaan.

Palauttakaa täytetty lomake oheisessa palautuskuoressa mahdollisimman pian. Postimaksu on valmiiksi maksettu.

Mikäli olette halukas laajempaan haastatteluun, ottakaa yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla. Vaihtoehtoisesti voitte jättää yhteystietonne lomakkeen lopussa olevaan vapaiden kommenttien tilaan.

Kiitoksia käyttämästänne ajasta!

Lisätietoja tutkimuksesta ja vastaamisesta:

Jani Karhu
Nuorempi tutkija
Historia- ja maantieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto
PL 111, 80101 Joensuu

jani.karhu@uef.fi
puh.

LIITE 2. KYSELYLOMAKE REIJOLA

Vastausohje

Vastatkaa kysymyksiin rengastamalla oikeaksi katsomanne vaihtoehto. Jos mikään annettu vastausvaihtoehto ei täysin sovi, niin rengastakaa se vaihtoehto, joka parhaiten vastaa tilannettanne tai käsitystänne.

Rengastakaa kustakin kysymyksestä vain yksi vaihtoehto. Jokainen kysymys on tärkeä, lomakkeen täyttäminen vie aikaa noin 10–20 minuuttia. Voitte täydentää tai selventää vastaustanne kirjallisesti tarkoitukseen varattuun tilaan.

KYSYMYKSET

Taustakysymykset

1. Sukupuolenne

1. nainen
2. mies

2. Ikänne vuosina

3. Koulutustaustanne

1. peruskoulu tai kansakoulu
2. ylioppilastutkinto
3. ammattitutkinto
4. alempi korkeakoulututkinto
5. ylempi korkeakoulututkinto
6. Jokin muu, mikä: _____

4. Varsinainen toiminta. Oletteko ensisijaisesti

1. opiskelija
2. töissä
3. eläkkeellä
4. työtön
5. muu tilanne, mikä? _____

Ammattinne : _____

Samassa taloudessa mahdollisesti asuvan puolison ammatti: _____

5. Kotitaloutenne kuuluu

1. aikuisia, lukumäärä ____ henkilöä
2. lapsia, lukumäärä ____ henkilöä

6. Sijaitseeko tai sijaitsiko työ tai opiskelupaikkanne

1. Entisen Pyhäselän kunnan alueella
2. Reijolassa/Mulossa
3. Joensuussa
4. Muualla maakunnassa
5. Jossakin muualla _____

7. Kotitaloutenne vuotuiset bruttotulot

1. < 20 000 €
2. 20 000-39999 €
3. 40 000-59999 €
4. 60 000-79999 €
5. 80 000-> €

8. Asutteko

1. omakotitalossa
2. rivitalossa
3. kerrostalossa
4. paritalossa

9. Miltä vuosikymmeneltä lähtien olette asunut Reijolassa/Mulossa?

1. 1970-luvulta
2. 1980-luvulta
3. 1990-luvulta
4. 2000-luvulta
5. Jokin muu vuosikymmen: _____

10. Oletteko muuttanut nykyiseen asuntoon

1. Taajaman sisältä
2. Muualta entisen Pyhäselän alueelta
3. Joensuusta
4. Muualta Pohjois-Karjalan alueelta
5. Muualta Suomesta
6. Suomen ulkopuolelta

11. Mitkä olivat keskeiset syyt Reijolaan tai Muloon muuttamisessa (esim. työpaikka, palvelut tai väljempi asuminen)? Mainitkaa yksi tai useampi seikka.

ASUMINEN REIJOLASSA

12. Miten luonnehtisitte asuinpaikkakuntaanne (Reijola/Mulo), esimerkiksi henkilölle joka ei koskaan ole paikkakunnalla käynyt?

13. Asuintaajamanne on muuttanut viimeisien vuosikymmenien aikana maaseutukylästä vilkkaaksi esikaupunkitaajamaksi. Miten koette tämän muutoksen?

1. Hyvin negatiivisena
2. Negatiivisena
3. En osaa sanoa
4. Positiivisena
5. Hyvin positiivisena

Mitä erityisiä hyviä tai huonoja puolia koette tapahtuneessa kehityksessä olevan?

14. Koetteko itsenne enemmän?

1. Kaupunkilaiseksi
2. Maalaiseksi
3. Jollakin tapaa molemmiksi tai en kummaksikaan

Mitkä tekijät vaikuttavat kokemukseenne?

15. Oletteko havainnut vastakkainasettelua uudemman asutuksen ja vanhemman maaseutuasutuksen välillä?

1. En
2. En osaa sanoa
3. Kyllä

Jos vastasit kyllä, millaista: _____

16. A) Keitä käsityksenne mukaan Reijolassa asuu (esim. lapsiperheitä tms.)?

B) Onko asukkaissa mielestänne havaittavissa erilaisia ryhmiä (esim. tiettyyn aikaan muuttaneet, sosiaalisen statuksen mukaan asuvat, jonkin toiminnan kautta muista erottuvat tms.)?

17. Koetteko Mulon eri alueeksi Reijolan kanssa, esimerkiksi asukkaiden tai elinkeinojen perusteella?

En
Kyllä, miten: _____

18. Miten määrittelisitte itsenne tai kotitaloutenne suhteessa paikkakuntalaisiin? Kuulutteko mielestänne johonkin tiettyyn yhteisöön tai ryhmään (esim. reijolalaiset, lapsiperheet, kantäväestö, uudet asukkaat tms.)?

19. A) Luetelkaa kolme mielestänne parasta ominaisuutta omassa nykyisessä asuinalueessanne?

B) Luetelkaa kolme mielestänne huonointa ominaisuutta omassa nykyisessä asuinalueessanne?

20. Jos voisitte vapaasti valita itsellesi uuden asuinpaikan Joensuun seudulla, minne muuttaisitte?

- 1) Kerrostaloasuntoon Joensuun keskustassa, Niinivaaralla tai Penttilänrannassa
- 2) Kerrostaloasuntoon Rantakylässä, Utrassa, Karsikossa, Noljakassa tai Marjalassa
- 2) Rivitaloasuntoon Joensuun kaupunkimaisella alueella
- 3) Omakotitaloasuntoon Joensuun kaupunkimaisella alueella
- 4) Kerros- tai rivitaloasuntoon Joensuun lähitaajaman keskustassa
- 5) Omakotitaloasuntoon Joensuun lähitaajaman asemakaava-alueella
- 6) Omakotitaloasuntoon maaseutualueella
- 7) Muualle, minne? _____
- 8) Nykyinen asuinpaikkani on paras mahdollinen

Perustelkaa valintanne lyhyesti:

REIJOLAN KEHITTÄMINEN JA KANSALAISAKTIIVISUUS

21. Kuinka suuri merkitys Joensuun kantakaupungin läheisyydellä on nykyisen asumisenne kannalta?

1. Ei lainkaan merkitystä
2. Vain vähän merkitystä
3. En osaa sanoa
4. Paljon merkitystä
5. Joensuun merkitys on ratkaisevaa

22. Onko Reijolan kehittäminen mennyt mielestänne kuntaliitoksen (2009) jälkeen? Halutessanne voitte laittaa sekä positiivisia että negatiivisia perusteluja.

1. Paljon huonompaan suuntaan
2. Huonompaan suuntaan
3. En osaa sanoa
4. Parempaan suuntaan
5. Paljon parempaan suuntaan

Perustelut: _____

23. Mikä on henkilökohtainen näkemyksenne asuinalueenne kehittämisestä, millaisin tavoittein Reijolan aluetta pitäisi suunnitella?

24. Kun ajattelette nykyistä asumistanne, miten tärkeänä pidätte seuraavia seikkoja: Asteikolla: 1: en lainkaan tärkeänä, 3: en osaa sanoa, 5: hyvin tärkeänä

1. Asunnon miellyttävyys	1	2	3	4	5
3. Työmatkakustannukset	1	2	3	4	5
4. Asuinympäristön kaupunkimaisuus	1	2	3	4	5
5. Asuinympäristön maaseutumaisuus	1	2	3	4	5
6. Palveluiden sijainti	1	2	3	4	5
7. Liikenneyhteydet	1	2	3	4	5

25. Oletteko osallistunut kylätoimikunnan tai asukasyhdistyksen toimintaan?

1. Kyllä, miksi: _____
2. En, miksi: _____

26. Oletteko osallistuneet kunnallispolitiikkaan, esim. kunnanvaltuutettuna tai lautakunnan jäsenenä?

1. En
2. Kyllä, millä tavoin: _____

27. A) Miten tärkeänä pidätte sitä, että kuntalaisilla on todellinen vaikutusmahdollisuus asuinalueiden suunnitteluun ja kaavoitukseen?

1. En lainkaan tärkeänä
2. Vain jossain määrin tärkeänä
3. En osaa sanoa
4. Melko tärkeänä
5. Erittäin tärkeänä

B) Ovatko osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet käytäntöineen teille tuttuja?

1. Kyllä ovat
2. Eivät ole, enkä ole niistä kiinnostunut
3. Eivät ole, mutta haluaisin niistä lisää tietoa

28. Oletteko jollakin tavoin ollut vaikuttamassa tai osallistunut Reijolan alueen rakentamiseen tai kehittämiseen (esim. kaavoitukseen kantaa ottaminen, mielipidekirjoittelu yms.)?

1. En
2. Kyllä, millä tavoin: _____

29. Toimiiko kunnan vuorovaikutus suunnittelu ja kaavoitusasioissa asukkaiden kanssa mielestänne?

1. Erittäin huonosti
2. Huonosti
3. En osaa sanoa
4. Hyvin
5. Erittäin hyvin
6. Joissakin asioissa hyvin ja joissakin huonosti

Perustelkaa vastauksenne: _____

30. Onko asuinpaikkakunnallanne teille henkilökohtaisesti historiallisesti tai kulttuurisesti merkityksellisiä paikkoja, rakennuksia tai maisemia?

1. Ei
2. On, mitä: _____

Tähän tilaan voitte täydentää vastauksianne tai kommentoida vapaasti aiheeseen liittyen mikäli jotakin olennaista jäi mielestänne kysymättä.

Kiitoksia vastauksistanne!

LIITE 3.

KAAVOITUKSEN LAINSÄÄDÄNNÖN KEHITYSPIIRTEITÄ

Tässä liitteessä esitellään lyhyesti esikaupunkien suunnitteluun ja rakentamiseen vaikuttanut ja maankäyttöä ohjannut lainsäädäntö.

Ensimmäinen kaupunkien suunnittelua Suomessa koskeva laki oli vuoden 1932 asemakaavalaki.⁸²¹ Esikaupungeilla oli vaikutuksensa suunnittelulainsäädännön syntyyn. Suurempien kaupunkien esikaupunkialueiden rakentaminen 1900-luvun alussa aiheutti runsaasti lieveilmiöitä. Syntyi tarve rakentamisen säätelyyn ja pitkäjänteiseen suunnitteluun. Ensimmäisiä yleiskaavallisia suunnitelmia olivat muun muassa Bertel Jungin Helsinki-suunnitelma vuodelta 1911 ja Eliel Saarisen Suur-Helsinki vuodelta 1918. Seuraavan vuosikymmenen aikana kaavoittaminen yleistyi. Tavoitteena oli erityisesti esikaupunkialueiden saaminen suunnitellun rakentamisen piiriin.⁸²²

Funktionalistisen, kaupunkialueen eri toimintoihin jakavan kaupunkimallin ihanteet levisivät Suomeen 1920-luvun lopulla, ja sillä oli yhdessä esikaupunkikysymyksen kanssa vaikutusta lainsäädäntöön. Vuoden 1932 asemakaavalaki otti tonttien rakennusoikeuden, julkisivumateriaalien, paloturvallisuuden ja liikenteen huomioimisen lisäksi kantaa myös terveellisyyteen. Laki määräsi asemakaavoituksen pakolliseksi kaupungeille ja kauppaloille sekä maaseudun taajaan asutuille tai sellaisiksi muutetussa oleville alueille. Kaavoitus määrättiin ulottuvaksi kaupungin omistamien maiden lisäksi myös valtion ja yksityisen maille.⁸²³

Asemakaavalakia oli valmisteltu vuodesta 1919 saakka, ja se oli jo valmistuessaan monessa suhteessa vanhentunut. Suurin heikkous liittyi lain vaikuttavuuteen suunnittelemaan taaja-asutuksen synnyn ehkäisyssä. Toinen heikkous oli useampien kuntien alueelle ulottuvien (seutukaava), sekä koko kunnan kattavien (yleiskaava) suunnitelmamahdollisuuksien puute. Maaseudulla rakentaminen tuli lain piiriin vuonna 1949, kun Laki rakentamisesta maaseudulla (683/1945) astui voimaan.⁸²⁴

Ensimmäinen Joensuun seudun esikaupunkeihin ja Reijolan rakentamiseen konkreettisesti vaikuttanut maankäytön laki oli vuoden 1958 rakennuslaki (astui voimaan 1.7.1959). Rakennuslaissa otettiin käyttöön viisiportainen kaavoitus: seutukaava, yleiskaava, asemakaava, rakennuskaava (laadittiin maalaiskuntiin) sekä vuodesta 1969 lähtien rantakaava. Kaavamuodot olivat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa niin, että ylemmän asteen kaava oli ohjeena alemman asteen kaavalle. Viisiportainen hierarkia alkoi toimia käytännössä vasta 1980-luvulla yleiskaavoituksen tullessa laajemmin osaksi kuntien kaavoituskäytäntöjä.⁸²⁵ Seutukaavojen laatimisesta vastasivat seutukaavaliitot vuoteen 1993 saakka, jolloin niiden tehtävät siirtyivät maakuntaliitoille.

Rakennuslain ensisijainen periaate oli kieltää suunnittelemaan taaja-asutuksen syntyminen. Laissa otettiin käyttöön kieltä taajan-asutuksen synnylle muualle kuin asema- tai rakennuskaavoitetuille alueille. Asemakaavalaissa oli taajan alueen suunnittelupakko, mutta ei taaja-asutuksen muodostamiskieltoa. Vuodesta 1969 alkaen

⁸²¹ Tätä ennen maankäyttöä ohjattiin hallinnollisilla määräyksillä.

⁸²² Jääskeläinen & Syrjänen 2014, 34; Laakso & Loikkanen 2004, 220–221.

⁸²³ Laakso & Loikkanen 2004, 220–221.

⁸²⁴ Jääskeläinen & Syrjänen 2014, 34–37.

⁸²⁵ Laakso & Loikkanen 2004, 222.

periaate koski myös rantakaavoja.⁸²⁶ Taaja-asutus määriteltiin sellaiseksi yhtenäiseksi asutukseksi, jota varten on yhtenäisten tarpeiden tyydyttämiseksi syytä ryhtyä erityisiin toimenpiteisiin, kuten teiden, viemärin ja vesijohdon rakentamiseen. Tämä lainkohta oli Joensuun esikaupunkialueiden kaavoittamisen aloittamisen taustalla.

Ennen vuoden 1958 lakia kaavojen laatimisesta huolehti useimmissa tapauksissa valtion viranomainen. Kaupunginarkkitehti ja lääninarkkitehti olivat usein sama henkilö. Maaseutukunnissa vastuu kaavan hyväksymisestä kuului lääninhallitukselle vuoteen 1966 asti, jolloin rakennuslakia muutettiin niin, että rakennuskaavan laatiminen ja hyväksyminen tuli kunnan vastuulle. Lakimuutoksen myötä kaavoitus siirtyi selvästi kunnalliseksi asiaksi, puhuttiin kunnallisesta kaavoitusmonopolista.⁸²⁷

Kaavoituksen ylin johto ja valvonta kuuluivat sisäasiainministeriölle. Lääninhallitus valvoi rakennustointia ja kaavoitusta läänissään. Kunnallisesta rakennustoiminnan ja kaavoituksen suunnittelusta vastasi kunnanhallitus, päätösvalta kuului valtuustolle. Valvontatehtäviä oli jaettu niin, että kaupunkien ja kauppaloitten asioista vastasi sisäasiainministeriö ja maalaiskuntien valvonnasta lääninhallitukset. Poikkeuksena tästä olivat seutukaavat ja kaikissa kunnissa yleiskaavat ja asemakaavat, joiden vahvistaminen kuului ministeriölle.⁸²⁸

Pyhäselkä, Liperi ja Kontiolahti olivat maalaiskuntia, joten Joensuun esikaupunkitaajamien rakentamista ohjattiin taajamatasolla rakennuskaavoilla ja kuntatasolla yleiskaavoilla. Vuodesta 1969 yleiskaava jakautui oikeusvaikutuksiltaan kolmelle tasolle. Ensimmäisen asteen yleiskaavatyypin edusti oikeusvaikutuksiltaan heikointa ja kolmannen asteen vahvinta. Kunnanvaltuusto pystyi hyväksymään ensimmäisen asteen yleiskaavan, muut hyväksyi lääninhallitus. Kunnanvaltuusto pystyi halutessaan itsenäisesti muuttamaan ensimmäisen asteen kaavaa, muissa se ei ollut mahdollista. Rakennuslaki antoi kunnille mahdollisuuden ja toisaalta myös veloitteen yksityisten maa-alueiden lunastamiseen.⁸²⁹

Rakennuslakia uudistettiin voimassaoloaikanaan kymmeniä kertoja. Rakennuslaki päättyi uuden Maankäyttö- ja rakennuslain astuessa voimaan vuonna 2000. Maankäyttö- ja rakennuslaissa hierarkia säilyi, mutta seutukaavat korvattiin maakuntakaavoilla ja myös maalaiskunnissa siirryttiin rakennuskaavasta asemakaavaan. Suurimmat uudistukset liittyivät vuorovaikutukseen ja säätelyyn. Rakennuslain henki oli sidoksissa kiivaan rakentamisen ja kaupunkialueiden leviämisen aikakauteen. Laki pyrki ennen kaikkea säätelyyn. Uusi Maankäyttö- ja rakennuslaki pyrki sitä vastoin edistämään yhdyskuntarakenteen ja asumisen kannalta toivottavia periaatteita, erityisesti kestävän kehityksen näkökulmasta. Samalla laadittiin valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet.⁸³⁰

Kaksi muuta suurempaa muutosta olivat pyrkimys entistä vahvempaan vuorovaikutukseen kaavan osallisten kanssa sekä kaavan vaikutusten arviointiedellytys, joka nyt kirjattiin selkeästi lakiin. Vuorovaikutusperiaatteessa kaavaa valmisteltaessa on oltava vuorovaikutuksessa niiden henkilöiden ja yhteisöjen kanssa, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa. Muutos lisäsi erilaisten asukäselyiden sekä tiedotus- ja keskustelutilaisuuksien käyttöä osana kaavoitusprosessia.

⁸²⁶ Prusi 2013, 103; Larma 1975; Hallberg, Jatkola & Wirilander 1983, 8–14.

⁸²⁷ Jääskeläinen & Syrjänen, 35.

⁸²⁸ Larma 1975, 10–11.

⁸²⁹ Pyhäselän yleiskaava 1977, 3.

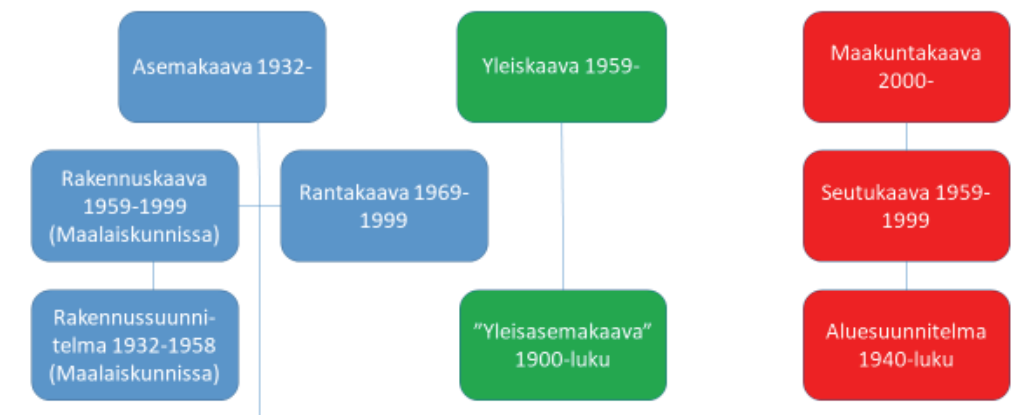
⁸³⁰ Jääskeläinen & Syrjänen 2014, 37–42, 112–164.

Tavoitteena oli lisätä ihmisten mahdollisuuksia osallistumiseen ja vaikuttamiseen alueensa suunnittelussa. Kaavan vaikutusten arviointiedellytys puolestaan lisäsi erilaisten asiantuntijaselvitysten – kuten kulttuuriympäristö, luontoarvo ja maaperä – käyttöä.⁸³¹

Muista Joensuun esikaupunkien rakentamiseen ja suunnitteluun vaikuttaneista laeista mainittakoon vuoden 1976 kunnallislaki. Lain keskeisiä tavoitteita olivat kuntien itsehallinnon ja kunnallisen kansanvallan vahvistaminen sekä suunnitelmallisuuden lisääminen. Kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia lisättiin, ja käsillä olevassa tutkimuksessaakin useassa kohtaa hyödynnetyt kuntasuunnitelmat tulivat pakollisiksi.⁸³²

Pohjoismaisella tasolla myös kaavoituksen ja siihen liittyvän lainsäädännön osalta on pyritty tekemään yhteistyötä. Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan maankäytön ohjauksessa on paljon yhteisiä piirteitä. Esimerkiksi valtion ja kuntien työnjako on pitkälti samanlainen. Maankäyttöä ohjataan kaikissa Pohjoismaissa hierarkkisella kaavoitusjärjestelmällä. Valmistelu ja pääosin myös päätökset kaavoitus- ja rakennusasioista tehdään kuntatasolla. Yleiseurooppalaisena suuntauksena kaikissa Pohjoismaissa on pyritty maankäytön suunnittelun joustavuuden lisäämiseen sekä muun muassa vuorovaikutteisuuden edistämiseen. Kuntien kaavoista päättävät kaikissa Pohjoismaissa poliittisin perustein valitut kunnanvaltuustot.⁸³³

Kaavoituksen lainsäädännöllisen etenemisen yleispiirteet ovat esitettynä alla olevassa liitekuviossa 3. Ylinä on tämän hetken voimassa oleva kaavahierarkia: kunta-kohtaiset asemakaavat, yhden tai useamman kunnan alueelle ulottuvat yleiskaava sekä maakuntakaava. Tämän lisäksi kaavoitukseen vaikuttavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, joita säätelee valtioneuvosto yhdessä ympäristöministeriön kanssa.⁸³⁴

Liitekuvio 3. Kaavoituksen lainsäädännöllisen etenemisen yleispiirteet 1900-luvulta 2000-luvulle
Lähde: Museovirasto/Juhana Lahti: https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen_kasvun_kaavoitus_ja_asumisen_alueet/Kaavoituslainsaadanto_ja_kaupungistuvan_hyvinvointiyhteiskunnan_suunnittelu_1945-1990.pdf. Luettu 16.3.2020.

⁸³¹ Jääskeläinen & Syrjänen 2014, 37–42, 112–164.

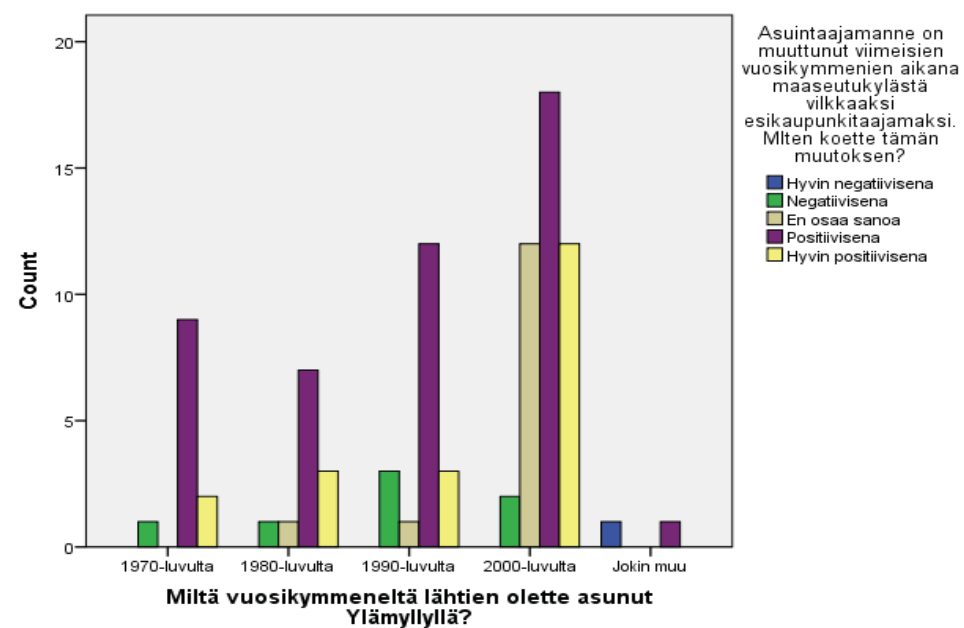
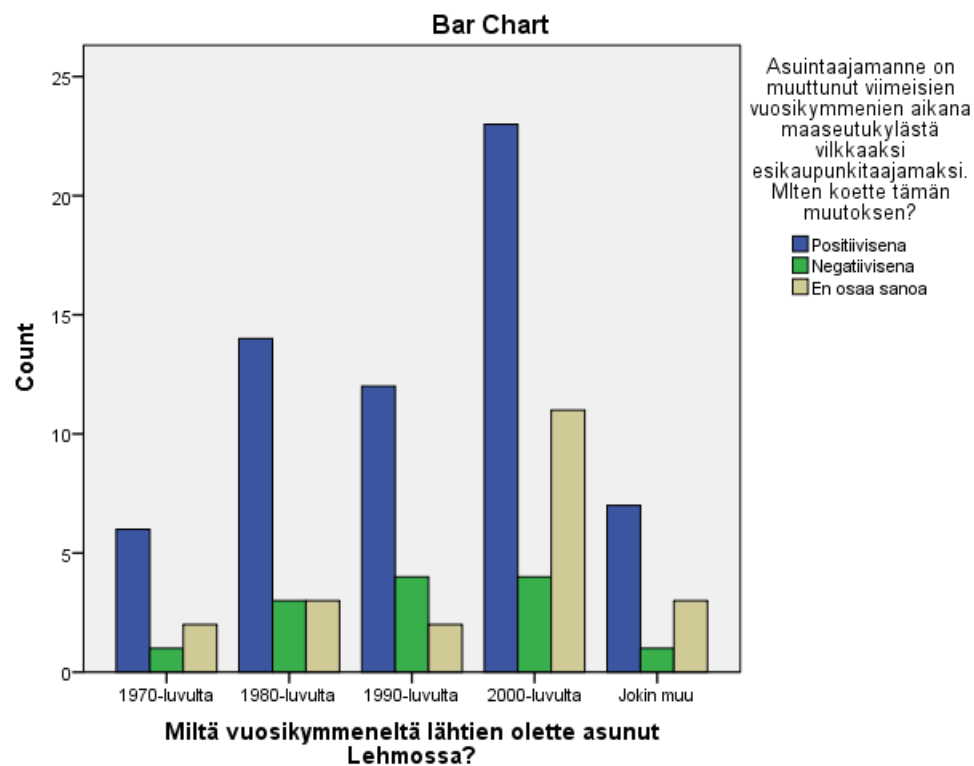
⁸³² Harjula & Prättälä 2015, 21.

⁸³³ Prusi 2013, 423–425; Herala 1997, 13.

⁸³⁴ Valtakunnalliset maankäyttötavoitteet: https://www.ymparisto.fi/fi-fi/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Maankayton_suunnittelujarjestelma/Valtakunnalliset_alueidenkayttotavoitteet. Luettu 16.3.2020.

LIITEKUVIOT JA TAULUKOT

Liitekuvio 2. Lehmolaisien suhtautuminen tapahtuneeseen kehitykseen

Liitekuvio 3. Ylämyllyläisten suhtautuminen tapahtuneeseen kehitykseen

Liitetaulukko 1. Pientaloasuntojen, rivitaloasuntojen ja kerrostaloasuntojen rakentaminen kaupunkiseutukunnittain 1960–2009

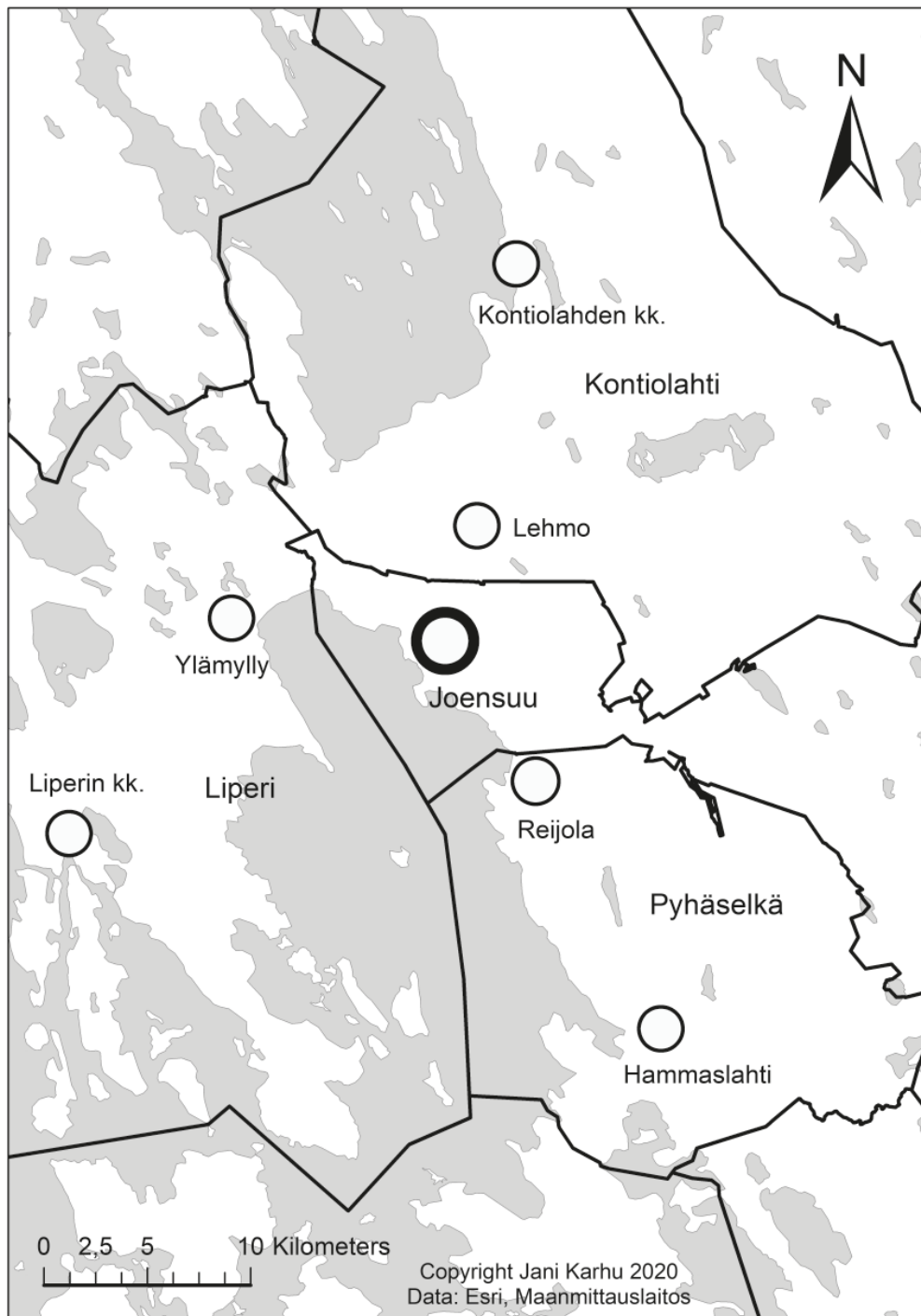
		Erillinen pientalo	Rivitalo	Asuinkerrostalo
Helsingin seutukunta	1960-1969	13054	4365	74107
	1970-1979	17146	15381	90678
	1980-1989	31724	25119	53950
	1990-1999	23744	13935	57278
	2000-2009	30033	12170	50813
Hämeenlinnan seutukunta	1960-1969	1742	223	3318
	1970-1979	2114	1478	5585
	1980-1989	3166	2527	2536
	1990-1999	2182	1514	1478
	2000-2009	2651	1360	1327
Imatran seutukunta	1960-1969	1837	140	1053
	1970-1979	1805	743	3082
	1980-1989	1758	1075	1028
	1990-1999	874	432	498
	2000-2009	648	222	334
Joensuun seutukunta	1960-1969	2631	591	3006
	1970-1979	3844	4133	5404
	1980-1989	6121	3727	3910
	1990-1999	3329	1886	3011
	2000-2009	3709	835	1349
Jyväskylän seutukunta	1960-1969	2323	575	7105
	1970-1979	3736	2405	9766
	1980-1989	5697	4360	5280
	1990-1999	3649	2766	6828
	2000-2009	4629	2072	6243
Kajaanin seutukunta	1960-1969	1605	135	2099
	1970-1979	2467	1390	2938
	1980-1989	2519	2001	1743
	1990-1999	1521	762	957
	2000-2009	1272	233	480
Kokkolan seutukunta	1960-1969	1415	168	1281
	1970-1979	2511	764	1729
	1980-1989	2354	887	1001
	1990-1999	1463	507	763
	2000-2009	1797	209	552
Kotka-Haminan seutukunta	1960-1969	2387	391	3052
	1970-1979	2467	1545	5075

	1980-1989	2460	1925	2277
	1990-1999	1514	1098	1592
	2000-2009	1547	592	1280
Kouvola seutukunta	1960-1969	2856	224	3765
	1970-1979	3268	1837	6208
	1980-1989	3500	2786	2117
	1990-1999	1868	1485	1645
	2000-2009	1728	389	613
Kuopion seutukunta	1960-1969	1576	345	5962
	1970-1979	2696	2150	8754
	1980-1989	3986	3802	5556
	1990-1999	2770	1711	4002
	2000-2009	2986	1014	2946
Lahden seutukunta	1960-1969	3293	264	12138
	1970-1979	5381	2307	15629
	1980-1989	6144	4708	6097
	1990-1999	4238	1787	5630
	2000-2009	4214	1669	4045
Lappeenrannan seutukunta	1960-1969	2485	179	2691
	1970-1979	2983	870	5331
	1980-1989	2942	1863	3315
	1990-1999	2178	888	3546
	2000-2009	2017	849	2177
Mikkelin seutukunta	1960-1969	1878	230	2304
	1970-1979	2249	1406	4074
	1980-1989	3239	2512	2593
	1990-1999	2033	1198	1799
	2000-2009	1845	398	667
Oulun seutukunta	1960-1969	2966	742	7033
	1970-1979	6013	3386	8674
	1980-1989	7895	5006	5742
	1990-1999	5777	3965	7198
	2000-2009	8907	3591	10429
Porin seutukunta	1960-1969	4279	297	4598
	1970-1979	5792	1937	8277
	1980-1989	5463	3080	2100
	1990-1999	3156	1718	1389
	2000-2009	3062	729	1571
Rauman seutukunta	1960-1969	2034	328	1675
	1970-1979	2891	1172	4309

	1980-1989	2483	1669	722
	1990-1999	1344	536	655
	2000-2009	1347	369	442
Rovaniemen seutukunta	1960-1969	1363	305	2102
	1970-1979	1785	653	3267
	1980-1989	3331	1765	2427
	1990-1999	1781	895	2203
	2000-2009	1820	457	1433
Savonlinnan seutukunta	1960-1969	1188	160	1551
	1970-1979	1677	931	2553
	1980-1989	2218	1947	1564
	1990-1999	1278	1048	801
	2000-2009	907	71	328
Seinäjoen seutukunta	1960-1969	3354	331	1765
	1970-1979	5321	2304	2744
	1980-1989	6056	3605	1957
	1990-1999	3474	2276	1598
	2000-2009	4084	2591	1594
Tampereen seutukunta	1960-1969	4699	656	16960
	1970-1979	6220	4606	23753
	1980-1989	8765	9750	11074
	1990-1999	6611	4342	11326
	2000-2009	9468	4136	16178
Turun seutukunta	1960-1969	4180	780	18013
	1970-1979	4968	2576	25419
	1980-1989	6671	6751	9100
	1990-1999	5388	4978	10623
	2000-2009	6986	2614	5800
Vaasan seutukunta	1960-1969	1795	245	3802
	1970-1979	3061	1110	4947
	1980-1989	3256	1656	3113
	1990-1999	2059	559	2453
	2000-2009	2641	993	1478
Varkauden seutukunta	1960-1969	721	253	1489
	1970-1979	1164	895	1590
	1980-1989	1406	1398	933
	1990-1999	859	475	265
	2000-2009	669	75	150

Lähde: Tilastokeskuksen tietokantataulukko asuinhuoneistot talotyypin mukaan kaupunkiseutukunnittain 1960–2009.

Karttaliite 1. Joensuu, Pyhäselkä, Liperi ja Kontiolahti vuonna 2008 ennen Pyhäselän liittymistä Joensuuhun.

JANI KARHU

Tutkimus esittelee ja arvioi kaupunkitilan rakentamista Joensuun esikaupunkialueella 1960-luvulta 2000-luvulle. Monipuolisen aineiston analyysi osoittaa, kuinka esikaupunki rakennettiin yhdistämällä maaseutumainen väljyys kantakaupungin läheisyyteen. Sekä kunnallinen kaavoitus- ja maankäyttöpolitiikka että esikaupunkiasukkaiden asumisihanteet ovat tuottaneet uudenlaista kaupunkitilaa. Kyse on kaupungistumisen tuottamasta urbaanista tavasta lähestyä ja rakentaa esikaupungin tilallisia ominaisuuksia.

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

uef.fi

**PUBLICATIONS OF
THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND**
Dissertations in Social Sciences and Business Studies

ISBN 978-952-61-3385-0
ISSN 1798-5749